SHVARTSE DYAMANTEN

Jules Verne

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

שווארצע דיאמאנטען.

אַ ראמאן פון דיא קוילען גרובען אין ענגלאנד

פֿון זשול ווערן

פֿריי בעאַרבייטעט נאכ'ן פֿראנצויזישען

—— פֿון ——

א. טאנענבוים.

1טעם קאפּיטעל.

דיא לעצטע טאָן קוילען.

שטיל און טרויעריג איז היינט אין דיא גאסען פֿון'ם קליינעם שטעדטעל אבערוויל, אין שאָטלאנד. מען זעהט ניט קיין לעבעדיגען מענשען אין דיא גאַסען. דיא הייזער זיינען פֿערמאכט. אין זיי זיינען געבליעבען נור אלטע, קראַנקע מענער און פֿרויען, אדער גאנץ קליינע קינדער. דיא קראנקע קרעכצען אויף זייער קראנקען בעט און קיינער קוקט זיך אויף זיי ניט אום. דיא קינדער וויינען, בעטען עסען און קיינער ענטפֿערט זיי ניט.

וואס איז אזעלכעס געשעהן היינט אין אבערוויל, וואס קיינער איז ניטא אין דער היים? וואס איז אזעלכעס פֿארגעקומען, וואס קיינער קוקט זיך ניט אום אויף דיא קראנקע און אלטע, אויף דיא יונגע, אונשולדיגע קינדער? פֿאר וואס זעהט דאס גאנצע שטעדטעל אויס אזוי טרויעריג און פֿערנאכלעסיגט?

אַבערוויל איז אַ קליין שטעדטעל אין שאטלאנד. ארום אַבערוויל געפֿינען זיך דיא רייכסטע קוילען גרובען פֿון ענגלאנד. אלע איינוואינער פֿון'ם שטעדטעל לעבען נור פֿון דיא קוילען גרובען. מענער, פֿרויען און קינדער זיינען בעשעפֿטיגט אין דיא קוילען גרובען, וועלכע געפֿינען זיך ניט וועיט פֿון'ם שטעדטעל. זייט הונדערט און פֿופֿציג יאהר ווייסען דיא איינוואינער פֿון אַבערוויל, אז זיי האבען זייער ברויט, זייער פרנסה, נור פֿון דיא קוילען גרובען. איינינע ארבייטען טיעף אין דער ערד, צורייסען דיא שטיינער און שלעפען ארויס פֿון זיי דיא קוילען. אנדערע, בעזאנדערס פֿרויען און קינדער, בעשעפֿטיגען זיך מיט'ן סארטירען פֿון דיא קוילען, מיט'ן רייניגען פֿון דיא קוילען און מיט דעם צונויפֿלעגען דיא קוילען אין גרויסע הויפֿענס.

זייט איינינע יאהר האט מען בעמערקט, אז דיא קוילען לאזען זיך אויס אין דיא מינען. עס ווערט אלע מאל וועניגער און וועניגער. נעכטען האט מען אין דער גאנצער מינע קוים געקענט צונויפֿשאררען איין טאן קוילען. דאס איז דיא לעצטע טאָן. מעהר איז שוין ניטא. דיא קאמפאני האט געהייסען, אז אלע ארבייטער זאלען זיך היינט צונויפֿקומען צו דער מינע. זיא וועט זיי בעצאהלען,

וואס עס קומט זיי און וועט זיי ערקלערן, אז זיי זאלען זיך זוכען אן ארבייט ערגעץ אנדערש.

מען קען זיך לייכט דענקען, מיט וואס פאר א האַרץ דיא ארימע ארבייטער זיינען היינט אין דער פריה געגאנגען צו דער מינע. יעדער, ווער עס האט נור כוח געהאט צו געהן, איז ארויסגעגאנגען זעהן, וואס דיא קאמפאני פון דער מינע וועט טהאן; יעדער האט געוואלט הערן, וואס דיא קאמפאני וועט איהם עפּעס זאגען. יעדער האט געפיהלט, אז מיט היינטיגען טאג האט ער פערלארען זיין ארבייט — זיין ברויט.

דאס איז דיא אורזאכע, וואס אין דיא גאסען פון אַבערוויל איז היינט אזוי לעדיג און אזוי טרויעריג. דאס איז דיא אורזאַכע, וואס אין דיא הייזער זיינען געבליעבען נור גאנץ אלטע און קראנקע אדער גאנץ קליינע קינדער.

לאמיר צוגעהן צו דער מינע זעהן, וואס דארט טהוט זיך.

ניט ווייט פון׳ם שטעדטעל שטעהט אויף אַ בערגעל אַ גרויס הויז מיט פיעלע שופען (כאַראַיעס) ארום. דא געפינט זיך דער אריינגאנג אין דער מינע. דא שטעהן דיא גרויסע מאשינען, וועלכע שלעפען ארויס דיא אייזערנע קאס־טענס (וואַגאָנעס) מיט קוילען. דא שטעהן דיא מאשינען, וועלכע רייניגען דיא קוילען און דא געפינט זיך דיא אפיס פון דער קאמפאני.

אַ מאל פלעגען דא ליעגען גרויסע הויפענס פון טויזענדער טאנען קוילען, היינט זעהט מען נור אַ גאנץ קליינע הייפעלע קוילען ליעגען אונטער אַ סאַראַי און איין וואגאנדעל פול מיט קוילען. דאס איז דיא לעצטע טאן קוילען, וואס מען האט נעכטען צונויפגעשאַרט אין דער מינע.

ארום דיעזען לעצטען וועגעלע קוילען שטעהן יעצט אלע ארבייטער, מע־נער, פרויען און קינדער, בלייך, פערטראַכט, טרויעריג און דיא קעפ אראפגעלאזען.

דיא מאשינען ארבייטען ניט, דיא רעדער דרעהן זיך ניט. דיא שווערע קייטען, וועלכע פלעגען ארויפשלעפען דיא וואגאנעס מיט קוילען פון דער טיעפער מינע, ליעגען היינט רוהיג און ריהרען זיך ניט. פאר זיי איז היינט אַ פייער טאג. עס איז שבת — עס איז ניטא קיין ארבייט!

דיא ארבייטער: קוילען גרעבער, קוילען רייניגער, אויפזעהר, שרייבער, בוכהאלטער, שמידען, האלץ ארבייטער, וועגען רעפארירער, וועכטער און אלע, וואס זיינען ביז אהער געווען בעשעפטיגט אין דער מינע אדער ארום דער מינע, שטעהן יעצט און ווארטען. זיי ווארטען אויפ׳ן אינזשעניר פון דער קוילען מינע, דשיימס כטאר.

זיי האבען ניט לאנג געווארט. דיא טהיר פון׳ם גרויסען הויז האט זיך געעפענט און דער אינזשעניר, דשיימס כטאר, איז ארויסגעגאנגען און האט זיך געשטעלט אויף אַ גרויס שטיק קוילען. לעבען איהם איז געשטאנען דער הויפט אויפזעהר, דער פארמאן פון דער מינע, סיימאן ווארד, א מאן פון אַ יאהר עט־ליכע און פופציג מיט אן ערנסטעס פריינדליכעס געזיכט. ווייטער שטעהן לע־בען איהם דיא שרייבערס און בוכהאלטערס פון דער מינע.

רשיימס כטאר האט אראפגענומען זיין הוט, אלס צייכען, אז ער וויל עפּעס רעדען. אלע ארביימער, אויפזעהר און שרייבער האבען אראפגענומען זייערע היטע און זיינען געווארען אויפמערקזאם. עס איז געווארען שטיל, אז מען וואלט געקענט הערען, וויא אַ פליעג פליהט דורך.

— פריינדע און ברידער! האט געזאגט דער אינזשעניר מיט אַ וויבער, ציטערנדער שטימע. עס איז געקומען דיא טרויעריגע צייט, ווען מיר וועלען זיך מוזען צושיידען. ביז אהער האט אונז פעראייניגט דיא אלגעמיינע ארבייט אין דער מינע פון אַבערוויל. זיא איז יעצט ערשעפּט. געכטען האט מען קוים צו-נויפגעשארט דיא לעצטע טאן קוילען.

ביי דיעזע ווערטער האט ער געוויעזען אויפ'ן לעצטען איינציגען וועגעלע קוילען, וועלכער איז געשטאנען פארן ארייננאנג אין דער מינע.

— איך האב שוין לאנג געוואוסט, אז דיא מינע שעפּט זיך אויס. איך האב געזוכט, איך האב געגראבען, איך האב געפּארשט, פיעללייכט וועל איך ענטדעקען נאך עפּעס אן אדער פון קוילען. — אומזיסט! מיין פארשען און זוכען איז געוועזען אומזיסט.

— דיעזעס וועגעלע קוילען, איז דער לעצטער טראפּען בלוט, וועלכער האט זיך נאך געפונען אין דיעזער מינע. עס האט זיך אויסגעשעפּט, מעהר איז שוין ניטא. — דיעזע לעצטע טאן קוילען וועלען מיר בעהאלטען צום אנדענקען אן דיא קוילען מינע פון אבערוויל. אזוי וויא מען האט בעהאלטען דאס ערשטע שטיק קוילען, וואס מען האט אויסגעגראבען פון דיעזע מינע מיט הונדערט און פופציג יאהר צוריק. ביידע שטיקער קוילען — דאס ערשטע און דאס לעצטע — וועלען ליעגען אין אונזער מוזעאום.

ברידער און פריינדע! צווישען דיעזע צוויי שטיקער קוילען ליעגען בע-גראבען פיעלע גענעראציאנען (דורות) פון עהרליכע און פלייסיגע ארבייטער. — יעצט איז אלעס אויס! אייער אינזשעניר רעדט צו אייך צום לעצטען מאל. ער זאגט צו אייך: זייט געזונד! מיר מוזען זיך צושיידען!

זייט הונדערט און פופציג יאהר האבען אייערע עלטערן און איהר אליין געלעבט פון דיעזער מינע. איהר האט ארויסגעגראבען דיא שווארצע קוילען פון'ם טיעפען בויך פון דער ערד. מיר ענגלענדער רופען דיא קוילען — שווארצע דיא-מאנטען, ווייל דיא קוילען זיינען ניצליכער און נאטהווענדיגער פאר'ן מענשען, וויא דיא דיאמאנטען. אהן דיאמאנטען קען מען זיך בעגעהן, אהן קוילען קען מען זיך אין היינטיגע צייטען ניט בעגעהן. דיא קוילען זיינען דאס איינציגע מיטעל, וועלכע טרייבען אונזערע מאשינען, אונזערע לאקאמאטיווען און אונזערע פאבריקען, זיי ווארעמען אונז אין קאלטען ווינטער און אויף זיי קאכען מיר אונזער עסען אים זומער. זיי בעלייכטען אונז דורך זייער גאז און גיבען אונז פיעלע ניצליכע מעדיצינישע מיטעל. דערפאר רופען זיי דיא ענגלענדער שווארצע דיאמאנטען.

איך וויים, אז איהר האט געארבייט שווער און ביטער, איהר האט אבער

געלעבט פון דיעזער מינע. איך ווייס אז איהר האט געלעבט זעהר ארים, איהר האט אבער דאך געלעבט פון אייער ארבייט. מיר האבען אלע געארבייט צוזאמען און מיר האבען געלעבט פריינדליך און ברידערליך, וויא איין פאמיליע פון עהרליכע און פלייסיגע ארבייטער. יעצט איז אלעס אויס! יעצט מוז זיך דיעזע פאמיליע צושיידען און יעדער וועט זיך געהן זיין וועג זוכען זיך אַ נייע היים, אַ נייע בעשעפטיגונג. איך זעה ניט, אז דיעזע גוטע, עהרליכע און שטילע פאמיליע זאל זיך אַ מאל ווידער צונויפקומען.

ברידער און פריינד! פערגעסט ניט, אז עס איז שטענדיג געוועזן אונזער פפליכט צו העלפען און צו שטיצען איינער דעם אנדערן. מיר האבען ניט געהאט קיין אונטערשטיצונגס פעראיין, מיר האבען אבער געוואוסט, אז איינער דעם אנדערן מוז העלפען און אונטערשטיצען פון'ם לעצטען. טהוט ווייטער אזוי! — העלפט און אונטערשטיצט איינער דעם אנדערן! איך וועל אייך העלפען און אונטערשטיצען, וויא ווייט איך וועל קענען. איך פאהר יעצט אוועק קיין עדינבורג. איך האף, אז איך וועל באלד קריעגען אַ בעשעפטיגונג. ווער פון אייך עס וועט קומען צו מיר קיין עדינבורג, דער וועט זיין ווילקאמען. איך וועל טהאן פאר איהם, וואס איך וועל קענען. יעצט, מיינע פריידע, זייט געזונגד! לעבט וואהל! איך ווינש אייך גליק און אלעס גוטע! איך וואלט גענומען אבשיעד פון יעדען פון אייך בעזונדער, עס איז אבער אונמעגליך, ווייל איהר זייט מעהר אלס אכט הונדערט מאן. איך וועל דאהער נעהמען אבשיעד פון אייער פאָרמאַן. דעם גוטען און עהרליכען סיימאן וואַרד.

מיט דיעזע ווערטער איז ער אראפגעגאנגען פון'ם שטיק קוילען און האט ארומגענומען דעם אלטען סיימאן וואַרד. ביי ביידע מענער האבען זיך געוויעזען טרערין אין דיא אויגען.

דיא ארבייטער האבען אויפגעהויבען זייערע הוטע אין דער הויך און האבען אויסגערופען מיט איין קול.

— לעבע וואהל, דשיימס סטאר! אונזער אינזשענער און אונזער פריינד!

יעצט איז פארגעקומען דער קאסירער פון דער קאמפאני. ער האט אויסגערופען יעדען ארבייטער ביים נאמען און האט איהם איבערגעגעבען אַ קאנווערט מיט'ן געלד, וואס איז איהם געקומען. דאס איז געווען דאס לעצטע געלד, וואס זיי האבען גענומען ביי דער קאמפאני.

איינער נאכ'ן אנדערן זיינען זיך אוועקגעגאנגען דיא ארבייטער. יעדער איז געגאנגען אַ היים מיט'ן טרויעריגען געדאנקען, וואס טהוט מען מארגען? יעדער איז געווען געריהרט פון דיא ווערטער פון'ם גוטען און עדעלען אינזשעניר. יעדער האט געפיהלט, אז פאר איהם הייבט זיך אן אַ נייעס לעבען, אבער — וואו? וויא אזוי?

דשיימס סטאר איז אריינגעגאנגען אין גרויסען הויז, דארט איז געווען זיין אפיס. ער האט געוואלט צונויפנעהמען זיינע פאפירען, אלעס צונויפלעגען און

זיך פֿערטיג מאכען צו דער רייזע. ער פֿאהרט דאך אוועק אויף אייביג פֿון אַבערוויל.

ער האט אלעס צונויפֿגעלעגט און האט זיך פֿערטיג געמאכט אין וועג אריין. ווען ער איז ארויסגעקומען פֿון זיין אָפֿיס, איז שוין קיינער ניט געווען אויפֿ'ן פלאַץ פֿאר דער מינע. אלעס איז געווען שטיל, לעדיג, רוהיג, טרויעריג און איינזאם.

איין איינציגער מענש איז געבליעבען שטעהן אנגעשפארט אַן דער שוואר־צער וואנד פֿון דער גרויסער געביידע. דאס איז געווען סיימאן ווארד, דער פֿאר־מאן פֿון דער מינע. ער איז געשטאנען מיט'ן קאפ אראפגעלאזען, טרויעריג און פֿערטראכט — אַ בילד פֿון טרויער און פֿערצווייפֿלונג. לעבען איהם איז געשטאַ־נען זיין זוהן הערריו, אַ יונגעֿפֿון א יאהר פֿופֿצעהן. ער האט זיך אזוי צוגעטולעט צום פֿאטער, אז אויפֿ'ן ערשטען בליק האט מען געקענט מיינען, אז דא שטעהט נור איין מענש.

דער יונגער הערריו ווארד פֿלעגט אויך ארבייטען אין דיא קוילען מינע. דשיימס סטאר איז געווען זעהר גוט בעקאנט מיט סיימאן ווארד און מיט זיין פֿאמיליע. זיי פֿלעגען אָפֿט רעדען איבער דיא מינע און זייט פֿינף־זעקס יאהר פֿלעגען זיי אָפֿט זארגען צוזאמען, וואס דיא מינע לאזט זיך אויס — זיא ווערט אויסגעשעפט.

דשיימס סטאר איז צוגעגאנגען צום אלטען פֿארמאן און האט איהם געזאגט:

— זייט געזונד, סיימאן ווארד!

— זייט געזונד, הערר דושיימס! האט דער אלטער מאן געענטפערט. איך האף, אז מיר וועלען זיך נאך אַ מאל זעהן.

— איך וואלט געווען זעהר גליקליך, מיר זאלען זיך נאך א מאל ווידער־זעהן, האט דער אינזשעניר געענטפֿערט. מיר וואלטען גערעדט פֿון דיא גוטע אלטע צייטען אין אַבערוויל.

— איך ווייס, אז איהר וועט שטענדיג צופֿריעדען זיין מיך צו זעהן.

— איך פֿאהר אהיים, קיין עדינבורג, האט דשיימס סטאר געזאגט. ווען איהר וועט קומען, וועט מיין הויז שטענדיג אָפֿען זיין פֿאר אייך.

— אך! עדינבורג איז צו וויים פֿאר מיר, האט דער אלטער סיימאן ווארד געזיפֿצט. — עדינבורג איז צו וויים פֿון אבערוויל.

— איך ווייס, אז עדינבורג איז ניט נאהענט פֿון דאנען. וואו דענקט איהר דען צו וואינען?

— דא, אין דער מינע, האט סיימאן ווארד געענטפֿערט טרויעריג. איך, מיין פֿרוי און מיין זוהן וועלען בלייבען אין דער אלטער מינע. מיר קענען זיך ניט אפרייסען פֿון איהר. קענען מיר דען פֿערלאזען דיא אלטע מינע, וועלכע האט אונז געשפייזט פֿון קינדוויים אן נור דערפֿאר, וואס איהרע בריסט זיינען אויסגעטריקענט און קענען אונז מעהר קיין מילך ניט געבען? ניין! מיר בליי־בען ביי אונזער אלטער, שוואכער מוטער.

דשיימס סטאר איז געוועזן גערירט פֿון די אײנפֿאכע אבער פֿריינדליכע, וואַרעמע ווערטער פֿון׳ם אלטען מאַן.

— זייט געזונד, סיימאן וואַרד! האט ער געזאגט נאך א מאל און האט געדריקט די הענד פֿון׳ם אלטען מאַן.

אין זיין שטימע האט מען געהערט טרערן. ער האט מעהר ניט געקענט רעדען.

— איך האָף דאָך, אז מיר וועלען זיך ווידער זעהן, האט דער אלטער מאַן געברומט. איך האָף, אז איהר וועט נאך א מאל זיין אונזער אינזשעניר אין אַבערוויל.

דער אינזשעניר האט נאך אַ מאל געדריקט די הענד פֿון׳ם אלטען פֿאַר־מאַן. ער האט דאַן געגעבען די האנד דעם יונגען הערי וואַרד און איז ענדליך אוועקגעגאנגען מיט זיין פעקעל אונטערן ארים.

2טעס קאַפּיטעל.

צווייבריעף.

צעהן יאהר זיינען זייט דעם פֿערפֿלאָסען. צעהן יאהר זיינען פֿערשוואונדען, זייט עס האט זיך אפגעשפּיעלט די לעצטע סצענע, וואס מיר האבען בעשריעבען אין פֿאריגען קאַפּיטעל.

דשיימס סטאר וואוינט אין עדינבורג. ער איז אַ בעריהמטע ראינזשעניר און האט געפֿונען גענוג בעשעפֿטיגונג. ער האט אנגעשריעבען אייניגע ביכער איבער די קוילען גרובען און וויא אזוי זיי צו בעארבייטען. ער האט אויסגעפֿונען נייע קוילען אדערן, נייע שאכטען אין די בעריהמטע קוילען מינען פֿון ניו קעסל און קאַרדיף. ער האט אויסגעפֿונען די בעסטע און די פֿיינסטע קוילען פֿון קאַרדיף, וועלכע זיינען בעריהמט אין דער גאנצער וועלט.

די קעניגליכע געזעלשאַפֿט פֿאַר מינען און מינען ארבייט האט איהם געגעבען דעם ערשטען פּרייז, אַ גאלדענע מעדאַילע, פֿאַר זיינע ארבייטען. די אנטיקווארישע געזעלשאַפֿט פֿון שאָטלאַנד האט איהם געוועהלט אלס פּרעזידענט און אין דער בעריהמטער שאָטלענדישער וויסענשאַפֿטליכער צייטונג „עדינבורג רעוויאו“ פֿלעגען זעהר אָפֿט ערשיינען ארטיקעל מיט׳ן נאמען דשיימס סטאר פֿון אונטען, וועלכע פֿלעגען געלעזען ווערן מיט פֿערגניגען פֿון אלע געלערנטע פּראַ־פֿעסאָרען פֿון אייראָפּא.

דשיימס סטאר איז געוועזן ניט נור אַ גוטער אינזשעניר, ער איז געוועזן אַ גרויסער געלערנטער, אַ פֿילאזאף. ער איז אבער געוועזן ניט אַ פֿילאזאף, וועלכער טראַכט, וואס עס טהוט זיך אויף די שטערן, זאנדערן אַ פּראַקטישער פֿילאזאף, וועלכער דענקט נור, וואס עס טהוט זיך אויף דער ערד און וויא אזוי מען זאל אויפֿרייסען דעם בויך פֿון דער אלטער מוטער ערד און פֿון דאַרט ארויסשלעפּען די שעצע (די אוצרות), וועלכע ליעגען דאַרט בעגראבען זייט הונדערטער טויזענדער יאהרען.

דשיימס סטאר איז געוועזן איינער פֿון די גרעסטע און אנגעזעהנסטע

מענער אין עדינבורג. ער איז בעזאנדערס געווען בעריהמט דורך זיינע ווערקע איבער דער פֿראגע, וועלכע איז נימ לאנג ענטשטאנדען און צוואר:

„וועלען זיך אַ מאל אויסשעפּען אלע קוילען גרובען אויף דער וועלט?“ — וואס וועט מען דאמאלס טהאן? דער פֿערברויך פֿון קוילען ווערט מיט יעדען יאהר גרעסער. עס קומען צו אלע מאל נייע מאשינען, וועלכע פֿאָרדערן אליך מעהר און מעהר קוילען. דיא גאז קאמפּאני׳ס פֿערברייכען מיט יעדען יאהר אליך מעהר קוילען צו דער פֿאבריקאציאן פֿון גאז. וואס וועלען מיר טהאן, ווען אלע קוילען גרובען וועלען זיך אויסשעפּען? וועלען אלע פֿאבריקען מוזען בלייבען שטעהן און אלע שטעדט וועלען בלייבען אין דער פֿינסטער? — אין ענגלאנד איז דיא ערד שוין אזוי דורכגעלעכערט און אונטערמינירט, אז מען האט וואס מורא צו האבען, אז עס זאל אַ מאל נימ טרעפֿען אן אונגליק, דיא ערד זאל זיך נימ נאכגעבען און זאל נימ איינפֿאלען.

דיעזע פֿראגען האט דער אינזשעניר דשיימס סטאר בעהאנדעלט אין זיינע ווערק. ער איז געווען דער בעסטער ספּעציאַליסט אין דיעזע פֿראגען.

איין טאג, ווען דשיימס סטאר איז נור וואס אויפֿגעשטאנען, האט זיך אפּגעוואשען און איז אריינגעגאנגען אין זיין שטודיר צימער, האט מען געקלונגען אן דער טהיר. דשיימס סטאר׳ס דיענער האט געעפֿענט דיא טהיר. אַ פּאסטיליאן איז אריינגעקומען און האט איהם דערלאנגט אַ בריעף.

דאס איז אין דשיימס סטאר׳ס הויז קיין נייעס נימ געווען. ער פלעגט ערהאלטען זעהר פֿיעל בריעף פֿון פֿערשיעדענע לענדער.

דער דיענער האט באלד איבערגעגעבען דעם בריעף דעם אינזשעניר דשיימס סטאר, וועלכער וואלט זיך געוויס נימ געאיילט איהם צו עפֿענען, ווען ער וואלט נימ צופֿעליגער ווייזע אַ קוק געטהאן אויפֿ׳ן פּאסט סטעמפּעל און וואלט נימ דערזעהן פֿאלגענדע ווערטער:

„אבערוויל פּאסט אפֿיס, סטערלינג קאונטי, שאטלאנד.“

דיעזע עטליכע ווערטער האבען איהם געמאכט נייגיעריג. זייט צעהן יאהר האט ער קיינע נאכריכטען נימ ערהאלטען פֿון אבערוויל. ער האט שוין זאגאר פֿערגעסען אן אבערוויל. עס איז איהם צוואר אַ פּאר מאל פֿארגעקומען, אז קוילען גרעבער פֿון אבערוויל זיינען געקומען בעטען ביי איהם אַ רעקאמענדאציאן אדער אַ שטעלע. ער האט געטהאן פֿאר זיי, וואס ער האט געקענט. ער איז אבער געווען אזוי בעשעפֿטיגט, אז ער האט זיי באלד פֿערגעסען. פּלוצלונג ערהאלט ער אַ בריעף פֿון אבערוויל!

— ווער זאל עס מיר שרייבען פֿון אבערוויל? האט ער אויסגערופֿען. איך האב דארט קיינעם נימ.

ער איז געווארען אזוי נייגיעריג, אז זיינע הענד האבען געציטערט, ווען ער האט זיך גענומען אויפֿרייסען דעם קאנווערט. ענדליך האט ער דאך אויפֿגעריסען דעם קאנווערט און האט ארויסגענומען אַ קליין ביינעלע פּאפּיער, אויף וועלכען עס זיינען געשטאנען פֿאלגענדע צייל[ע]ן:

„מיסטער דשיימס סטאר, 30 קאנאנגייט, עדינבורג.

„ווען דער איזשעניר דשיימס סטאר וועט קומען מארגען פריה צום דארטשארט שאכט אין דער קוילען גרוב פון אבער-וויל, וועט ער ערפאהרען זעהר אַ וויכטיגע נייעס.

„הערדי ווארד, דער זוהן פון'ם אלטען סיימאן ווארד, וועלכער איז אַ מאל געווען פארמאן אין דער מינע פון אבער-וויל, וועט ווארטען אויפ'ן אינזשעניר דשיים סטאר מארגען אַ גאנצען טאג לעבען דאק פון קאַללאַנדאַר.

„מען בעט דעם אינזשעניר דשיימס סטאר, אז דיזער בריעף זאל בלייבען אַ געהיימניס. קיינער דארף ניט וויסען, אז דער אינזשעניר דשיימס סטאר האט ערהאלטען אזא בריעף."

קיין אונטערשריפט איז אונטערן בריעף ניט געווען.

דשיימס סטאר האט געהאלטען דעם בריעף אין דיא הענד און האט ניט געוואוסט וואס צו טהאן מיט איהם און וואס צו דענקען פון איהם.

— זאל עס זיין אַ שווינדעל? האט ער זיך געטראכט. וויל איינער לאכען פון מיר? וויל מיך איינער עפעס אפנאררען? — סיימאן ווארד! דעם קען איך זעהר גוט. דער איז אַן עהרליכער מאן. דער וועט מיך ניט אפנאררען. ווען ער בעט מיך, איך זאל קומען קיין אַבערוויל, האט ער געוויס מיר מיטצוטהיילען וויכטיגע נייעס.

דשיימס סטאר האט אניעדערגעלעגט דעם בריעף אויפ'ן טיש און האט אנגעהויבען ארומצוגעהן אין צימער הין און צוריק. אלטע, פריינדליכע, ברידער-ליכע געשטאלטען האבען אויפגעלעבט און האבען זיך ווידער פארגעשטעלט פארן אינזשעניר דשיימס סטאר. ער האט זיך דערמאנט אן דער סצענע, ווען ער האט אבשיעד גענומען פון דיא גוטע און עהרליכע ארבייטער אין אבערוויל. ער האט זיך דערמאנט, ווען דער אלטער סיימאן ווארד איז געבליעבען שטעהן צונעשפארט צו דער וואנד פון'ם גרויסען הויז און האט געזאגט, אז ער וועט ניט פערלאזען דיא אלטע מינע, דיא אלטע מוטער, וועלכע האט איהם געשפייזט פון קינדוויים אן.

— אך! דאס זיינען געווען גליקליכע טעג! האט דשיימס סטאר אויסגע-רופען. איך בין דאמאלס געווען אינגער, איך האב געקעמפפט און געליטען מיט דיא גוטע ארבייטער. איך בין יעצט רייך, עס איז מיר יעצט בעסער, עס איז מיר אבער דאמאלס געווען פרעהליכער און אנגענעהמער.

דשיימס סטאר האט זיך ווידער אניעדערגעזעצט לעבען זיין שרייב טיש, האט גענומען דעם בריעף, האט איהם נאך א מאל און נאך אַ מאל דורכגעלעזען און האט זיך ענדליך פערטראכט.

— וואס זאל עס הייסען? האט ער זיך ענדליך געפרעגט. זאל דער אלטער סיימאן ווארד האבען ענטדעקט א נייע אָדער פון קוילען אין דער אלטער מינע? — ניין! דאס קען ניט זיין! איך האב יאהרען לאנג געזוכט, געגראבען און געפארשט,

מיין ארבייט איז אבער געווען אומזיסט. אין אבערוויל איז מעהר ניטא ניט איין שטיקעל קוילען. דיא מינע איז אין גאנצען אויסגעשעפט.

איך בין אליין געגאנגען אין דיא טיעפסטע שאכטען, איך האב אליין אויסגעבויערט לעבער אין הארטען שטיין און האב געזוכט, פיעללייכט וועל איך געפינען אַ שטיקעל קויל. — אומזיסט! אין אבערוויל האט שוין דער מענש ארויסגענומען פון דער ערד אלעס, וואס עס געפינט זיך נור אין איהר.

ער האט זיך ווידער פערטראכט. דאן האט ער געזאגט צו זיך אליין.

— סיימאן וואַרד קען מיך זעהר גוט. ער ווייס, אז מיך אינטערעסירט נור מינען און קוילען גרובען. ווען ער בעט מיך, איך זאל קומען, מוז דארט זיין עפּעס וויכטיגעס, ער האט געוויס עפּעס ענטדעקט. — וויא איז דאס אבער מעגליך, אז דער אלטער פאַרמאַן זאל האבען ענטדעקט אַ קוילען מינע, ווען איך האב געזוכט אזוי לאנג און האב גאר ניט געפונען?

אלס גוטער אינזשעניר, אלס געלערנטער האט עס איהם גלאט פערדראָסען, וואס אן אנדערער האט אויסגעפונען דאס, וואס ער האט געזוכט אזוי לאנג און האט ניט געפונען.

— וואס טהוט מען? זאל איך פאָהרען קיין אבערוויל, אדער זאל איך ניט פאָהרען? — מיך אפּנאַררען? לאכען פון מיר? מאכען אַ שפּאס מיט מיר? — ווער זאל עס טהאן? איך האב מיך מיט קיינעם ניט געקריגט. איך האב קיינעם קיין שלעכטעס ניט געטהאן.

ער האט זיך ווידער פערטראכט. דשיימס סטאר איז געווען איינער פון דיא זעלטענע מענשען, ביי וועלכע דער קאפּ ארבייט בעשטענדיג. דער קאפּ פון דיעזען מענשען איז געגליכען צו אַ קעסעל, וועלכער שטעהט אויפ'ן פייער און דאס וואסער אין איהם קאכט און זידעט. עס הייבען זיך אויף גרויסע בלאזען פון שוים, זיי קומען צו צום ברעג פון'ם קעסעל, לויפען אַ מאל אריבער, זידען און קאכען ווייטער. זיין געהירן האט קיין מאל ניט גערוהט. נייע געדאנקען, נייע אידעען זיינען אלע מאל אויפגעקאכט געווארען אין זיין קאפּ.

— איך וועל פאָהרען קיין אבערוויל! האט ער זיך ענדליך ענטשלאסען.

ווען ער האט געוואלט פאָהרען קיין אבערוויל, האט ער געדאַרפט ארויספאָהרען מיט'ן אייזענבאהן אום אכט אוהר אבענדס, פאָהרען פינף שטונדען מיט'ן באהן און דאן פאָהרען אַ פּאר שטונדען אויף אַ קליינעם דאמפף שיף, וועלכעס פלעגט צופיהרען דיא פּאַסאַזשירען צום דאק פון קאַללאַנדאַר, אַ סטאציאָן לעבען אבערוויל.

דשיימס סטאר איז געווען אַ גאנצען טאג אונרוהיג. דער קעסעל האט געקאכט און געזאָטען שטארקער וויא געוועהנליך. סיימאן וואַרדס בריעף האט איהם ניט געלאזט רוהען. ער האט קוים דערלעבט דעם אבענד, ער זאל שוין פאָהרען קיין אבערוויל.

אום זעקס אוהר האט ער זיך געזעצט טרינקען טהעע און האט געהייסען

זיין דיענער, ער זאל צונויפלעגען זיינע זאכען אויף אַ קורצע רייזע פון אַ פאר טאג. —

פלוצלונג האט מען וויעדער געקלונגען אין דער טהיר. דער דיענער האט געעפענט. דער פאסטיליאן האט וויעדער געבראַכט אַ בריעף. דשיימס סטאר האט א קוק געטהאן אויפ'ן קאנווערט און האט דערזעהן מיט שטוינען דעם סטעמפעל פון דער פאסט:

„אבערוויל פאסט אפיס, סטערלינג קאונטי, סטאקלאנד.“

דיעזער בריעף איז געלעגען אין אַ גראבען שמוציגען קאנווערט. דיא אדרעסע איז געווען געשריעבען מיט גרויסע, קרומע בוכשטאבען. עס איז געווען דייטליך, אז דיא אדרעסע האט געשריעבען אַ האנד, וועלכע איז ניט געוואוינט צום שרייבען.

דשיימס סטאר האט האסטיג אויפגעריסען דעם קאנווערט. אינוועניג איז געלעגען אן אלט שטיקעל פאפיער, וויא עס ווייזט אויס, איז עס געווען אויסגע־ריסען ערגעץ פון אן אלטען שרייב העפט. אויף דיעזעם שטיקעל פאפיער זיינען געשטאנען נור עטליכע ווערטער:

„דער אינזשעניר דשיימס סטאר האט זיך ניט וואס צו בעמיהען. סיימאן וואַרד'ס בריעף האט קיין גרונד ניט און קיין זינן ניט.“

אויך אויף דיעזען בריעף איז קיין אונטערשריפט ניט געווען.

3טעס קאפיטעל.

אנגעקומען קיין אבערוויל.

דשיימס סטאר איז געווען אויסער זיך.

— וואס הייסט דאס? האט ער געפרעגט זיך אליין. דיעזער בריעף איז פונקט ע'טגעגען פון'ם ערשטען. וויא קומט עס, וואס איך האב אין איין טאג ערהאלטען צוויי בריעף, וועלכע זיינען איינער געגען אנדערן? ווען סיימאן ווארד האט מיך איינגעלאדען, איך זאל קומען קיין אבערוויל און שרייבט מיר, אז עס איז אַ געהיימניס, וויא אזוי ווייס אנאנדערער פון דיעזעם געהיימניס?

דשיימס סטאר האט נאך אַ מאל בעטראכט דעם צווייטען בריעף, האט איהם נאך אַ מאל דורכגעלעזען און האט ניט געקענט קלוג ווערן, וואסביידע בריעף בעדייטען.

— זאל עס וואהר זיין, אז סיימאן וואַרד'ס בריעף האט קיין זינן ניט? איז דער צווייטער בריעף ווירקליך געשריעבען פון אַ פריינד, וועלכער וויל ניט, אז איך זאל מיך שלעפען אין אַזאַ שלעכטעס וועטער, אדער איז ער געשריעבען פון אַ פיינד, וועלכער וויל ניט, אז מען זאל נאך אַ מאל זוכען אין דער מינע פון אבערוויל?

וואס פאר אַ צוועק זאל האבען דער מאן, וואס האט געשריעבען דעם אנדערן בריעף? פאר וואס זאל ער ניט וועלען, אז מען זאל עפענען אַ נייע מינע

אין אבערוויל און הונדערטער מענשען זאלען וויעדער האבען פֿון וואס צו לעבען?

דשיימס סטאר האט ניט געוואוסט, וואס צו טהאן. ער האט זיך ניט גע-קענט געבען קיין ראַטה: זאל ער פֿאהרען אדער זאל ער ניט פֿאהרען?

ער האט געטראַכט זעהר לאנג. פלוצלונג איז ער אויפֿגעשפרונגען, וויא אן אפגעבריהטער און האט אויסגערופֿען.

— איך וועל דאך פֿאהרען! ווייל דער צווייטער בריעף ווארנט מיך, איך זאל ניט פֿאהרען, וויל איך יא פֿאהרען. איך מוז איין מאל פֿאר אלע מאל וויסען, וואס פֿאר אַ געהיימניס דארט שטעקט. — סיימאן ווארד איז אן עהרליכער מאן. ווען ער רופֿט מיך, דארף איך געהן. וואס געהט עס מיך אן, וואס דער אנדערער שרייבט? איך וועל פֿאהרען!

ער האט זיך געזעצט לעבען זיין שרייב טיש און האט אנגעשריעבען עט-ליכע בריעף. איין בריעף האט ער אנגעשריעבען צום פרעזידענט פֿון דער קעניגליכען מינעראלאגישען געזעלשאפֿט, אז מארגען קען ער ניט קומען אויף דיא פֿערזאמ-לונג. אן אנדער בריעף האט ער אנגעשריעבען צו דער קאמפאני פֿון דיא קאר-דיף קוילען גרובען, אז ער פֿאהרט אוועק אויף אַ פאר טעג. ער האט געשריעבען נאך עטליכע בריעף צו מענשען אדער געזעלשאפֿטען, וואס האבען איהם ער-ווארטעט, אז ער ענטשולדיגט זיך; אַ זעהר דרינגענדע אנגעלעגענהייט האלט איהם צוריק.

ווען ער האט געענדיגט אלע בריעף, האט ער אנגעקלונגען. זיין דיענער איז אריינגעקומען.

— גרייט מיר אן מיין רענצעל, האט ער איהם געזאגט. לעג אריין אין מיין רענצעל צוויי העמדער, אַ פאר הויכע גומי שטיוועל און איניגע אינסטרומענ-טען, וועלכע ליעגען דארט אין מיין ארבייטס צימער אויפֿ'ן טיש. איך פֿאהר אוועק אויף אַ פאר טעג צו אַ בעקאנטען אויספֿארשען אַ קוילען מינע.

דאס איז געווען אלעס, וואס ער האט געזאגט צו זיין דיענער. דאס איז געווען אלעס, וואס זיין דיענער האט געוואוסט פֿון זיין רייזע.

אום אכט אוהר איז אלעס געווען פֿערטיג צו דער רייזע. דשיימס סטאר האט גענומען זיין רענצעל אונטערן ארים און איז ארויסגעגאנגען פֿון זיין וואה-נונג. דער אלטער געטרייער דיענער איז געשטאנען אין האלל און האט איהם געפֿרעגט, אויב ער זאל איהם צורופֿען אַ דראשקע.

— מען דארף ניט, האט דשיימס סטאר געענטפֿערט. איך וועל שוין טרע-פֿען צום באהנהאף.

מיט דיעזע ווערטער איז ער ארויסגעגאנגען. אין דרויסען איז געווען נאס אין קאלט. אַ פֿיינער ווינטער רעגען האט געשפריצט און האט אלעס דורכגע-נעצט. אַ נאסער און קאלטער ווינד האט געוועהט און איז דורכגעדרונגען ביז אין דיא ביינער. עס איז געווען דער 28טער דעצעמבער 1874.

דשיימס סטאר האט זיך ניט אומגעקוקט. ער איז געווען אזוי פֿערטיעפֿט

אין זיינע געדאנקען, אז עס האט איהם וועניג געקימערט. וואס עס קומט פֿאר אין דרויסען.

קאַנאָנגייט איז דיא שעהנסטע און בעריהמטעסטע גאס אין עדינבורג. אין קאַנאָנגייט געפֿינט זיך דער אלטער פּאַלאַץ פֿון דיא קעניגע פֿון שאָטלאַנד. דיא ענגלישע רעגיערונג איז אזוי העפֿליך, אז זיא לאזט ניט צערשטערען דיעזען אלטען פּאַלאַץ, דעם אנדענקען פֿון דיא אלטע שאטלענדישע קעניגע. — א מאל איז שאטלאנד געווען אַ בעזונדערע קעניגרייך. אין שאָטלאַנד האבען געהערשט גרויסע און קלוגע קעניגע. ענגלאנד האט זיי בעזיעגט. ענגלאנד האט צוגענומען זייער לאנד. ענגלאנד האט צוגענומען שאָטלאנד און אירלאנד, אזוי וויא עס האט צוגענומען אנדערע לענדער.

דיא ענגלישע קעניגע האבען אבער אזוי וויט מורא געהאט פֿאר דיא בעזיעגטע און ערניעדעריגטע קעניגע פֿון שאָטלאַנד, אז ביז אויף היינטיגען טאג שטעהט נאך אין קאַנאָנגייט דער אלטער פּאַלאַץ פֿון דיא שאטלענדישע קעניגע; ביז אויף היינטיגען טאג געהט נאך ארום אַ וואך פֿאר דיעזען אלטען פּאלאץ; ביז אויף היינטיגען טאג טראגט נאך דיא וואַך דיא אלטע קאסטיומען פֿון דער לייב גווארדיע פֿון דיא שאטלענדישע קעניגע.

ווען אַ געבילדעטער רייזענדער קומט קיין עדינבורג און קומט פֿאר'ן אלטען פּאלאץ אין קאַנאָנגייט, זעהט ער מיט שטוינען, וויא עס שפּאַציערן ארום פֿארן אלטען פּאלאץ דיא אלטע העלדען פֿון שאטלאנד אין זייערע אלטע קליידער, מיט זייער אלטער, ערנסטער, פֿערזארגטער מינע.

דשיימס סטאר איז פֿאראיבערגעגאנגען דעם אלטען פּאלאץ און האט זיך זאגאר ניט אומגעקוקט. ער איז פֿארבייגעגאנגען אזוי נאהענט צו דער וואַך, אז דער אלטער סאלדאט האט געפֿונען פֿאר נייטיג איהם צו ווארענען און איהם צו זאגען:

— סקאָטיאַ פֿאר עווער! (שאטלאנד אויף אייביג!)

ער האט עס אבער ניט געהערט אָדער ער האט עס ניט פֿערשטאנען. ער איז געגאנגען ווייטער.

דשיימס סטאר איז צוואר געווען אן עכטער שאטלענדער. ער האט פֿערגעטערט דעם בעריהמטען שאטלענדישען שרייבער וואָלטער סקאָטט. ער איז פֿארבייגעגאנגען דאס הויז, וואו וואָלטער סקאָטט האט געלעבט און געשריעבען זיינע בעריהמטע ווערקע — דיא וואווערלי נאָוועלס — און איז ניט געבליעבען שטעהן פֿאר איהם.

קיין פֿאלק אין דער וועלט האט ניט אפּגעגעבען אזוי פֿיעל עהרע זיינע שרייבער, וויא דיא שאטלענדער. דער נאמען וואָלטער סקאָטט איז ביי זיי הייליג. קיין שאטלענדער וועט ניט פֿאראיבערגעהן דאס הויז, וואו וואָלטער סקאָטט האט געוואינט, און זאל זיך ניט אפּשטעלען בעטראכטען דיא ווענט, וואו דער גרויסער גייסט, דער גרויסער געלערנטער האט געלעבט און געשריעבען זיינע בעריהמטע ווערק.

דשיימס סטאר איז געוועזן אזוי אויפֿגערעגט און אזוי בעשעפֿטיגט מיט זיינע געדאנקען, אז ער האט זיך ניט אומגעקוקט זאגאר, ווען ער איז פֿאראיבערגעגאנגען דאס הויז, וואו וואלטער כקאָטט האט געלעבט און געשריעבען.

ער איז געגאנגען האסטיג זיין וועג צום באהנהאף. ער איז אנגעקומען פונקט צור צייט צו נעהמען אַ בילעט און זיך אויפֿזעצען אויף אַ צוג, וועלכער איז אפגעגאנגען פֿון ניו הייווען. ער האט ניט געקוקט, אין וואס פֿאר אַ קופעע ער איז אריינגעגאנגען; איהם האט ניט געקימערט, וועր עס זיצט לעבען איהם און אויב ער איז אליין אדער איינער זיצט לעבען איהם. זיינע געדאנקען זיינען געוועזן אין אַבערוויל.

אין אַ פאר שטונדען ארום איז דער צוג אנגעקומען קיין גראנטאן פיער. דארט זיינען פֿיעלע פאַסאַזשירען ארויסגעגאנגען און האבען זיך אויפֿגעזעצט אויף אַ קליינעם אבער שטארקען דאמפף שיף מיט'ן נאמען „פרינס אף וועלס.“

דער רעגען האט געגאסען. עס האט געבלאזען אַ קאלטער ווינד. דאס מעער האט גערוישט און געקאכט, גלייך וויא עס וואלט געוועזן בייז אויף דיא מענשען, פֿאר וואס זיי שטעלען זיך אונטער צו פֿאהרען אין אזא שלעכטעס וועטער.

דשיימס כטאר האט ניט געקוקט אויפֿ'ן רעגען און אויפֿ'ן שלעכטען וועטער. ער איז ארומגעגאנגען פֿון איין קאַיוטע צו דער אנדערער און האט געקוקט, געזוכט און געפֿארשט. ער האט געזוכט, אויב עס געפֿינט זיך ניט אויפֿ'ן „פרינס אף וועלס“ עפעס אַ פאַסאַזשיר, וועלכער זוכט איהם אדער ווארט אויף איהם. ער האט ריכטיג גערעכענט, אז ווען דער שרייבער פֿון'ם צווייטען בריעף איז אזוי פֿעראינטערעסירט, אז ער זאל ניט קומען קיין אַבערוויל, וועט ער געוויס ווארטען אויף איהם אויפֿ'ן שיף און וועט איהם ערקלערען, פֿאר וואס ער זאל ניט פֿאהרען קיין אַבערוויל.

ליידער, האט ער אויפֿ'ן שיף קיינעם ניט געפֿונען. קיינער האט איהם ניט דערקענט, קיינער האט מיט איהם ניט גערעדט, קיינער האט זיך מיט איהם ניט געוואלט בעקענען. אויפֿ'ן שיף זיינען געוועזן קויפֿלייטע, פֿארמערס און ארבייטער, וועלכע זיינען געפֿאהרען פֿון עדינבורג אין פֿערשיידענע שטעדט און ערטער פֿון שאטלאנד. קיינער האט איהם ניט דערקענט.

דשיימס סטאר איז געווארען אונרוהיג. ער האט זיך געפֿיהלט פֿערגעסען און פֿערלארען אין דער גרויסער מענגע פֿון פֿרישע מענשען, וועלכע האבען זיך וועניג אינטערעסירט מיט קוילען און קוילען מינען. ער האט זיך געפֿיהלט אויף אַ נייער וועלט, וואו עס זיינען דא אנדערע אינטערעסען, אנדערע זארגען, אנדערע פֿריידען און אנדערע ליידען אלס קוילען און קוילען מינען.

לאנגזאם איז געפֿאהרען דער „פרינס אף וועלס“. ער האט געהאט אַ שווערען קאמפף מיט דיא וועללען (כוואליעס). דשיימס כטאר האט זיך ענדליך אניעדערגעזעצט אין איינע פֿון דיא קאַיוטען און האט זיך פֿערטראַכט.

— לעבט נאך סיימאן וואָרד? וואו איז ער יעצט? וואינט ער נאך אין

אבערוויל אדער איז ער ווירקליך געבליבען אין דער מינע מיט'ן נאמען „דארטשארט פיט", וואו ער האט פֿון איהם אבשיעד גענומען מיט צעהן יאהר צוריק? וועט ער דערקענען סיימאן ווארדס זוהן? ווען ער איז אוועקגעפֿאהרען פֿון אבערוויל איז העררי אלט געווען פֿופצעהן יאהר. יעצט איז ער שוין אַ מאן פֿון אַ יאהר פֿינף און צוואנציג. אין צעהן יאהר ענדערט זיך א יונגער מאַן זעהר פֿיעל. וואס וועט ער טהאן, ווען ער וועט קומען קיין קאַללאַנדאַר און וועט דארט ניט טרעפֿען דעם יונגען העררי ווארד?

אונטערדעסען איז דער „פרינס אף וועלס" געפֿאהרען אלץ ווייטער און ווייטער. ענדליך איז ער אנגעקומען קיין אַללאַאַ, איינע פֿון דיא עלטסטע קוילען מינען אין שאטלאנד. אַ מאל איז זיא געווען דיא רייכסטע מינע אין דער וועלט. היינט האט זיא זיך אויך אויסגעשעפּט. אַללאַאַ איז א מאל געווען אַ רייכע שטאדט פֿון עטליכע טויזענד איינוואינער. היינט איז זיא פֿעראַרימט און פֿערנאכלעסיגט. איהרע איינוואינער, וועלכע האבען כמעט אלע געלעבט פֿון דיא קוילען מינע, זיינען יעצט צוזעעט און צושפּרייט אויף דער גאנצער וועלט. פֿיעלע האבען אויסגעוואנדערט קיין אמעריקא, פֿיעלע האבען געמוזט זיך אויסלערנען אנדערע האנדווערק; פֿיעלע זיינען געשטארבען פֿאר הונגער און נויט. פֿון דער גרויסער און רייכער שטאדט אַללאַאַ איז יעצט געווארען אַן ארים דערפֿעל, וועלכעס ווערט מיט יעדען יאהר קלענער און ארימער. עס וועלען פֿערגעהן נאך עטליכע יאהר און דער נאמען אַלאַאַ וועט פֿערשווינדען פֿון ענגלאנד, וויא עס זיינען פֿערשוואונדען דיא נעמען פֿון פֿיעלע אנדערע שטעדט, וועלכע זיינען אַ מאל געווען גרויס און רייך.

פֿון דער ענגלישער שטאדט באסטאן איז יעצט געבליעבען קוים דער נאמען, אין דער צייט, וואס דיא אמעריקאנישע שטאדט באסטאן, וועלכע דיא ענגלישע עמיגראנטען האבען אַ נאמען געגעבען נאך זייער אלטער היים, בליהט יעצט און איז איינע פֿון דיא גרעסטע שטעדט אין דער וועלט.

דשיימס סטאר האט עס געפֿיהלט. עס האט איהם פֿערקלעמט ביים הארצען, ווען ער האט זיך דערמאנט אן זיין אבערוויל, וואו ער האט פֿערבראַכט זיינע בעסטע יאהרען; וואו ער האט געקענט יעדען ארבייטער מיט זיין פֿאמיליע; וואו ער האט געלעבט מיט זיי, וויא ברידער.

זאל דיעזעס אבערוויל אויך אזוי פֿערשווינדען, וויא אַללאַאַ? אין אבערוויל זיינען אויך דיא קוילען אויסגעשעפּט. וואס וועט דאס ענדע זיין פֿון אבערוויל?

עס איז טאג געווארען. דער „פרינס אף וועלס" איז מיט שווערע מיה צוגעקומען צום דאק אין קאַללאַנדאַר. דיא פאסאזשירען זיינען ארויסגעגאנגען פֿון זייערע קאיוטען. דאס וועטער איז נאך אלץ געווען שלעכט. דער רעגען האט נאך אלץ געגאסען און אַ קאלטער ווינט האט געוועהט. אויפֿ'ן דאק איז געווארען אַ ליארם און אַ געשריי.

דשיימס סטאר איז געווען דער לעצטער ארויסצוגעהן פֿון'ם „פרינס אַף וועסל". קוים אבער איז ער ארויסגעקומען אויפֿ'ן דאק, איז אַ יונגער מאן צוגע=

קומען צו איהם און האט זיך העפליך פערנייגט.—דאס איז געוועזן הערריּ ווארד, סיימאן ווארד'ס זוהן.

— זייט איהר מיסטער ווארד, סיימאן ווארד'ס זוהן? האט דער אינזשעניר געפרעגט.

— איך בין עס, הערר דשיימס סטאר, האט דער יונגער מאַן געענטפערט.

— אה! איהר זייט אויסגעוואקסען, הערריּ. איהר זייט געווארען אַ גאַנ־צער מענש. איך וואלט אייך ניט דערקענט, הערריּ, ווען איהר זאלט ניט געוועזן צוקומען צו מיר.—צעהן יאהר איז אַ לאַנגע צייט.

— איך וואלט אייך אבער דערקענט, הערר סטאַר, האט דער יונגער מאַן געזאגט. איהר האט זיך וועניג געענדערט אין דיא צעהן יאהר. אך הערר סטאַר! איך געדענק נאך זעהר גוט, ווען איהר האט מיך ארומגענומען און האט מיר אַ קוש געטהאן, איידער איהר זייט אַוועקגעפאהרען פון אבערוויל. איך וועל עס אייביג ניט פערגעסען.

דיא גאַנצע צייט, וואס ער האט גערעדט מיט'ן אינזשעניר, האט ער גע־האלטען דעם הוט אין דער האנד. דשיימס סטאר איז געוועזן אזוי אויפגערעגט, אז ער האט עס ערשט יעצט בעמערקט.

— טהו אן דיין הוט, הערריּ! האט ער איהם געזאגט. עס רעגענט, דוא קענסט זיך נאך צוקיהלען.

— ווילט איהר פארפאהרען אין אַ גאסט הויז און זיך שיצען פארן רעגען, הערר סטאר?

— ניין, הערריּ. עס וועט רעגענען אַ גאַנצע טאַג. צו וואס זאל איך פער־פאהרען אין אַ האטעל אין קאַללאַנדאַר? לאמיר בעסער גלייך פאהרען קיין אבערוויל.

— וויא איהר פערשטעהט, הערר סטאַר.

— אך! איך האב גאר פערגעסען! האט דער אינזשעניר אויסגערופען.—וואס מאכט אייער פאטער? איז ער געזונד?

— מיין פאטער איז געזונד און גריסט אייך.

— און וואס מאכט אייער מוטער?

— מיין מוטער איז אויך געזונד.

— האט עס אייער פאטער מיר געשריעבען דעם בריעף, איך זאל קומען קיין אבערוויל?

— ניין, איך האב אייך געשריעבען דיעזען בריעף, האט הערריּ געענטפערט.

— אלזא, האט עס אייער פאטער, סיימאן ווארד, מיר געשריעבען דעם צווייטען בריעף, אין וועלכען ער ראטה מיר, אז איך זאל ניט פאהרען קיין אבערוויל?

— ניין, הערר סטאַר. מיין פאטער האט גאר ניט געשריעבען, האט דער יונגער מאן געענטפערט.

— הומ.... האט געזאגט דשיימס סטאר. ווער דען האט אלזא געשריעבען דעם צווייטען בריעף?

דער אינזשעניר האט זיך פערטראכט. ער האט געזעהן, אז דא איז אַ געהיימניס און האט זיך ענטשלאסען אויסצופארשען דיעזע געהיימניס.

— האט אייך אייער פאטער געהייסען שרייבען דיעזען בריעף? האט ער ווייטער געפרעגט.

— יא, ער האט מיר געהייסען אייך שרייבען און אייך בעטען, איהר זאלט קומען קיין אבערוויל.

— קענט איהר מיר ניט זאגען, צו וועלכען צוועק אייער פאטער האט מיך געבעטען, איך זאל קומען קיין אבערוויל?

— מיין פאטער וועט עס אייך אליין זאגען.

— אבער איהר, הערר, ווייסט געוויס אויך, צו וואס ער האט מיך גערופען קיין אבערוויל.

— איך ווייס עס אויך.

— אלזא, גוט! איך וועל אייך מעהר ניט פרעגען, האט דשיימס סטאַר געזאגט. לאמיר ניט פערברענגען קיין צייט אומזיסט און לאמיר פאהרען צו דיין פאטער.

ער האט זיך פערטראכט א פאר מינוטען. פלוצלונג האט ער זיך עפעס דערמאנט.

— איך האב גאר פערגעסען דיך צו פרעגען: וואו וואינט דען אייגענטליך דיין פאטער יעצט?

— אין דער אלטער מינע.

— וואס רעדסט דוא? ער וואינט אין דארטשארט שאַכט? דאס קען דאך ניט זיין!

— עס איז אבער אזוי, הערר דשיימס סטאר.

דער אינזשעניר האט איהם ניט פערשטאנען.

— איז עס מעגליך, אז אייער פאמיליע איז געבליעבען דיא גאנצע צייט אין דער מינע?

— יא, הערר סטאר, האט הערר? ווארד געענטפערט. זייט דיא ארבייט אין דער מינע האט אויפגעהערט, איז מיין פאטער ניט ארויסגעפאהרען פון דער מינע. מיר לעבען דארט גאנץ רוהיג. איהר קענט זעהר גוט מיין פאטער, הערר סטאַר, ער זאגט, אז ער איז דארט געבארען געווארען און וויל דארט שטארבען.

— איך ווייס עס, איך קען אייער פאטער. איהם איז דיא מינע ליעב געווארען. ער קען זיא ניט פערלאזען. ער קען ניט לעבען ערגעץ אנדערש.— זייט איהר צופריעדען מיט אייער וואינונג?

— יא, הערר סטאַר. איהר ווייסט, אז אונזער קליינע פאמיליע איז שטענדיג צופריעדען. מיר ליעבען איינער דעם אנדערן. מיר זיינען ניט געוואינט צו

רייכקייט. מיר דאַרפֿען וועניג און זיינען העכסט צופֿריעדען, וואס קיינער שטערט אונז ניט.

— גוט, הערריִ, גוט! לאמיר געהן!

דשיימס סטאר האט ניט געפֿרעגט, אויב זיי זאלען נעהמען אַ דראשקע. ער האט פֿערשטאנען, אז דא איז עפעס אַ געהיימניס. ווען הערריִ ווארד זאגאר וויל איהם ניט זאגען, צו וואס פֿאר אַ צוועק זיין פֿאטער האט איהם געשיקט רופֿען, איז עס אַ בעוויִיז, אז קיינער דארף דערפֿון ניט וויסען. ער האט דאהער ניט געוואלט נעהמען קיין דראשקע, דער קוטשער זאל ניט וויסען, אז אַ פֿרעמדער מענש איז געקומען קיין דארטשארט שאכט.

ער און הערריִ ווארד זיינען דאהער געגאנגען צו פֿוס.

4טעס קאַפּיטעל.

דיא דארטשארט שאַכט.

הערריִ ווארד איז געווען אַ הויכער און שטארקער יונגער מאַן. ער איז אויפֿגעוואקסען אין דער מינע און האט געקענט אלע וועגען און אלע שטעגען אין דער מינע. אלע ארבייטער פֿון דער מינע פֿלעגען איהם ליעב האבען. מען האט זיך געקענט אויף איהם פֿערלאזען, וויא אויף אן אלטען ערפֿאהרענעם ארבייטער.

אלס קינד האט ער געלערנט אין דער איינציגער שולע אין אבערוויל און אלע לעהרער זיינען מיט איהם געווען זעהר צופֿריעדען. ער האט געהאט אַ גוטען קאפ און האט געלערנט זעהר פֿלייסיג. עס איז זעהר מעגליך, אז ווען זיין פֿא-טער זאל געווען האבען דיא מיטעל צו לאזען איהם ווייטער לערנען, וואלט ער מיט דער צייט געווארען אַ גוטער אינזשעניר.

ליידער, איז דאס לערנען אַזאַ לוקסוס, אז אן ארימאַן קען זיך עס ניט ערלויבען. ווען הערריִ איז נאך געווען יונג, איז זיין פֿאטער, סיימאן ווארד גע-ווען אן איינפֿאכער ארבייטער. ערשט שפעטער, ווען הערריִ אליין האט שוין געארבייט אין דער מינע, האט מען איהם געמאכט פֿאר פֿאָרמאַן, ריכטיגער געזאגט, פֿארן עלטסטען אויפֿזעהר. ער האט געדארפֿט זעהן, אז אלע גענג אין דער מינע זאלען זיין זיכער, אלע לייטערס זאלען זיין אין ארדנונג, אלע וואגא-נעס און אלע קייטען זאלען זיין אויף זייער ארט און זאלען ארבייטען, וויא עס דארף זיין.

דער יונגער הערריִ ווארד האט איהם געהאלפֿען, וויא אַ טרייער זוהן דארף העלפֿען זיין פֿאטער. ער איז געווען יונג, געשיקט און פֿלינק; ער פֿלעגט זיך לייכט אראפלאזען אין דיא טיעפֿסטע שאכטען און פֿלעגט אויסקריעכען אין אלע לעכער. ער פֿלעגט קומען זאגען דעם פֿאטער, אז דא דארף מען אונטערשפא-רען דיא מינע מיט אַ נייעם באלקען; דא דארף מען צורעכט מאכען דיא לייטער, דארט האט זיך געוויזען וואסער. מען מוז עס פֿערהיטען. קורץ, ער האט אליין

געארבייט און האט נאך דערביי געהאלפען זיין אלטען פאטער אין אלע זיינע ארבייטען.

הערריי ווארד האט יעצט גענומען דעם אינזשעניר'ס רענצעל אונטערן ארים און האט אנגעהויבען צו שפאנען האסטיג איבער דיא נאסע פעלדער. פון דער סטאציאן קאללאַנדאַר ביז דארטשארט פיט, אדער דארטשארט שאכט (פיט הייסט אויף ענגליש אַ ברונען, א שאַכט) איז פיער ענגלישע מייל. ווען זיי וואלטען גענאנגען איבער אבערוויל, וואלט זיי געווען פיעל נעהנטער. הערריי ווארד אבער האט ניט געוואלט געהן איבער אבערוויל. ער האט ניט געוואלט, אז מען זאל זעהן דעם אינזשעניר אין אבערוויל.

אין דרויסען איז שוין געווען גרויסער טאג. דשיימס סטאר האט געקענט בעטראכטען דיא געגענד ארום. פון אלע זייטען האט מען געקענט זעהן קליינע פארמס צוואורפען ביים ברעג פון'ם מעער. אין ערטער האט מען בעגעגנט קיה און אקסען, וועלכע האבען רוהיג געגעסען דאס קנאפּע, נאסע גראז. קיין הירט (פאַסטוך) האט מען ניט געזעהן. דיא ארימע פארמערס אין ענגלאנד קענען זיך ניט ערלויבען אַזאַ פערגניגען. זיי האלטען ליעבער אַ גרויסען הונט, וועלכער היט אפּ זייערע בהמות.

וואוהין מען געהט אדער מען פאהרט אין ענגלאנד, זעהט מען, אז דיעזעס לאנד איז בעשאפען געווארען נור פאר פאבריקען אדער מינען. דיא ערד פון אויבען איז ארים און מאגער. דערפאר אבער ליעגען אין דער ערד בעגראבען שעצע (אוצרות), וועלכע קיין לאנד אין דער וועלט האט ניט. דאס בעסטע צינן אין דער וועלט גראבט מען אויס גאנץ טיעף פון דער ערד אין ענגלאנד. דיא בעסטע קוילען מינען געפינען זיך אין ענגלאנד. אלע ניצליכע מעטאלען גראבט מען אויס פון דער ערד אין ענגלאנד.

דשיימס סטאַר איז שוין זייט צעהן יאהר ניט געווען אין דיעזע געגענדען. זייט מען האט אויסגעגראבען דיא לעצטע טאָן קוילען פון דארטשארט פיט, איז ער דארט ניט געווען. ער האט געזעהן מיט שמערצען, אז זייט דיא מינע פון אבערוויל האט זיך אויסגעשעפּט, האבען דיא איינוואינער זיך גענומען צו בעארבייטען דיא ערד. וויא עס ווייזט אויס, האבען ניט אלע ארבייטער געפונען בעשעפטיגונג ערגעץ אנדערש. פיעלע זיינען געבליעבען אין אֶבערוויל. זיי האבען ניט געהאט וואס צו טהאן און האבען זיך גענומען בעאַרבייטען דיא ערד.

א מאל פלעגט עס קאכען און זיעדען אין דיעזער געגענד. לאנגע רייהען פון וואגאנעס פול מיט קוילען פלעגען געהן אין אלע פארטען פון ענגלאנד. — גאנץ פריה פלעגט מען זעהן הונדערטער ארבייטער געהן צו דיא קוילען מינען מיט זייערע בינטלעך און מיט זייערע בלעכלעך אין דיא הענד. אין דיעזע בינטלעך פלעגען זיי טראגען זייער פריהשטיק, אין דיא בלעכלעך — א ביסעל קאפע, וועלכען זיי פלעגען אויפזיעדען אין דער מינע.

יעצט איז אלעס געווען שטיל און רוהיג. דשיימס סטאר האט עס פער=

קלעמט ביים הארצען. עס האט זיך איהם אויסגעוויעזען, אז ער געהט אין אַ וויסטע, וואו מען זעהט ניט קיין לעבעדיגען מענשען.

פֿון צייט צו צייט פֿלעגט ער בלייבען שטעהן אום אויפֿצואַטהעמען. הערריי ווארד איז געגאַנגען צו שנעל פֿאר איהם. ער פֿלעגט זיך אומקוקען אין אלע זייטען און זיך צוהערן. אמאל פֿלעגט מען דא הערן, וויא דיא שטארקע מאשי־נען ארבייטען; דיא שווערע קייטען, וועלכע שלעפען ארויף דיא וואגאנעס מיט דיא קוילען, קלינגען און הונדערטער ארבייטער שטימען רעדען, שרייען און לאַ־כען. — יעצט איז אלעס שטיל און רוהיג. אמאל איז דיא ערד ארום געווען שווארץ פֿון׳ם קוילען שטויב, היינט איז דיא ערד שמוציג גרין.

ווען דשיימס סטאר פֿלעגט בלייבען שטעהן, פֿלעגט הערריי ווארד אויך בלייבען שטעהן און קוקען אויף איהם. דער יונגער מאן האט געפֿיהלט, וואס עס קומט פֿאר אין דיא געדאנקען פֿון׳ם אלטען אינזשעניר. ער האט איהם פֿער־שטאנען און האט געשוויעגען.

— יא, הערריי! האט ענדליך דשיימס סטאר אויסגערופֿען, אלעס האט זיך געענדערט אין דיעזער געגענד! מיר שעפען צופֿיעל פֿון דיא רייכע אוצרות פֿון דער נאטור. זיי מוזען זיך אַמאל אויסשעפען. קיין נייע קוילען קומען ניט צו אין דער ערד. אויפֿ׳ן ארט פֿון יעדע טאָן קוילען, וואס מיר גראבען אויס פֿון דער ערד, רייסען מיר פֿון איהר אויס אַ שטיק פֿלייש. עס בלייבט אַ לאך, וועלכען מיר קענען ניט פֿערגלעטען. — בעדריערסט דוא, הערריי, יענע צייט, ווען מיר האבען צוזאמען געארבייט אין דער מינע?

— געוויס, הערר סטאר! האט דער יונגער מאן געענטפֿערט טרויעריג. מיר האבען געארבייט שווער און ביטער, עס איז אבער געווען אינטערעסאנט. מיר פֿלעגט שטענדיג פֿארקומען, אז איך קעמפֿ געגען וועמען און איך בעזיעג איהם.

— האסט רעכט, הערריי! דיא ארבייט אין אַ קוילען מינע איז ווירקליך אַ קאמפֿ, אַ שרעקליכער קאמפֿ. אונטער וויפֿיעל געפֿאהרען איז אונטערווארפֿען דער קוילען גרעבער! ער דארף מורא האבען, אז דיא מינע זאל ניט איינפֿאַלען און זאל איהם ניט פֿערשיטען; ער דארף מורא האבען, אז וואסער זאל איהם ניט פֿערגיעסען אין דער מינע און ער זאל דערטרונקען ווערן טיעף אין דער ערד. היינט וואו זיינען דיא עקספּלאזיאנען? ווען דער גאז פֿון דיא קוילען צינ־דעט זיך אַן, וויא אַ בליץ און טייטעט, צורייסט און פֿערניכטעט אלעס, וויא אַ דונער. — האסט רעכט, הערריי, דאס לעבען פֿון אַן ארבייטער אין דיא קוילען גרובען איז אַ שרעקליכער קאמפֿ, אַ געפֿעהרליכער קאמפֿ. מעגליך, אז דערפֿאַר רייצט עס אונז אזוי און עס ציהט אונז אין דער מינע. מיר ווילען ווייזען, אז מיר בעזיעגען אלע געפֿאהרען און שלעפען ארויס פֿון׳ם פֿינסטערן שויס פֿון דער ערד איהרע שווארצע דיאמאנטען.

— אך, פֿאר וואס זאל דיא גאנצע ערד ניט זיין פֿון ערד קוילען! האט אויסגערופֿען הערריי ווארד. דאן וואלטען זיך דיא מינען ניט אויסגעשעפט און מיר וואלטען שטענדיג געהאט וואס צו גראבען.

— דוא זעהסט דאך אבער, הערריי, אז דיא נאטור איז קליגער פון אונז. זיא האט געמאכט דיא ערד פון זאמד שטיינער, קאלך שטיינער, גראַניט און אנדערע שטיינער, אליך אזעלכע מאטעריאלען, וועלכע מיר קענען ניט פערברענגען.

— מיינט איהר, הערר דשיימס, אז ווען דיא גאנצע ערד זאל זיין פון שטיין קוילען, וואלטען דיא מענשען פערברענט זייער ערד? האט הערריי געפרעגט.

— געוויס, מיין יונגע! דיא גאנצע ערד ביז צום לעצטען ברעקעל וואלט אריינגעקראכען אין דיא אויווענס פון דיא לאקאמאטיווען, מאשינען, דאמפף שיפען און גאז פאבריקען. דיא מענשען לעבען אהן אַ רעכנונג. זיי וואלטען פערברענט דאס לעצטע שטיקעל ערד פון אונטער זייערע פיס.

— ערקלערט מיר, הערר דשיימס, פון וואנען האבען זיך גענומען דיא קוילען אין דער ערד און וויא אַזוי קומט עס אויס, אז מיר געפינען דיא ערד קוילען שטענדיג אויסגעמישט מיט זאמד שטיינער און מיט אנדערע סארטען שטיינער?

וויא דער אינזשעניר האט זיך געאיילט, האט ער דאך ניט געקענט אפזאגען דעם יונגען מאן און האט איהם אנגעהויבען צו ערקלערן, וואס דיא וויסענשאפט, וועלכע הייסט געאָלאָגיע — דיא לעהרע איבער דיא ערד — זאגט איבער דיא ערד קוילען.

אזוי וויא דיזע ערקלערונג איז נאטהווענדיג אום צו פערשטעהן אונזערע וויטערע ערצעהלונג, ווילען מיר זיא איבערגעבען אונזערע לעזער, וויא דשיימס סטאר האט זיא ערקלערט דעם יונגען ווארד.

5טעס קאפיטעל.

אונזער ערד און פון וואס זיא בעשטעהט.

אמאל, מיט הונדערטער טויזענדער יאהרען צוריק, ווען דיא ערד האט זיך נור וואס אנגעהויבען צו בילדען, זיינען געווען אויסגעמישט אלע מעטאלען: אייזען, צינן, בליי, קופער, גאלד, זילבער, פלאטינא, וואסער און קוילען. אלע דיזע מעטאלען זיינען געווען צושמאלצען און אויסגעמישט צוזאמען. אַ גרויסער פייעריגער קוגעל האט געשוועבט אין דער לופט, האט זיך געדרעהט און איז געפלויגען ארום דיא זון.

דיזע קוגעל איז צוגעקומען ערגעץ אין אַ קיהלען ארט, ערגעץ ווייט פון דער זון און האט זיך אנגעהויבען אפצוקיהלען. אייזען, צום ביישפיעל, איז אזא הארטעס מעטאַל, אז עס ווערט צושמאלצען נור ביי אַ היץ פון צוועלף הונדערט גראד. קוים איז דיא היץ וועניגער פון צוועלף הונדערט גראד, ווערט שוין דאס אייזען פערקיהלט.

עס זיינען אבער דא נאך אנדערע מעטאלען, וועלכע ווערן צושמאלצען נור ביי אַ היץ פון צוויי טויזענד גראד. קוים ווערט דיא היץ שוואכער, ווערן זיי שוין פערקיהלט און פערהארטעוועט.

אזוי וויא אין דער ערד זיינען געווען אויסגעמישט אלע דיזע מעטאלען

צוזאמען, האבען זיך פֿיעלע פֿון זיי אנגעהויבען אפצוקיהלען, ווען דיא ערד איז געקומען אין אַ קיהלערען ארט. ארום דער ערד האט זיך געבילדעט אַ גאנץ דינע רונדע (קאָרע). פֿון אויבען ארום דער ערד האט זיך געבילדעט אַ דינע הויט פֿון הארטע מעטאלען, וויא אייזען, לעהם און נאך אנדערע זאכען. (ביז אויף היינטיגען טאג ווייס מען נאך ניט, וויא פֿיעל גראר היץ מען מוז האבען אום צו שמעלצען לעהם. מען ווייס אבער פֿאר געוויס, אז לעהם קען צושמאלצען ווערן ביי אַ שרעקליך שטארקע היץ.) אינוועניג אין דער ערד האבען נאך געקאכט און געזאטען דיא געשמאלצענע מעטאלען.

עס זיינען פֿערגאנגען צעהנער טויזענדער יאהרען. דיא ערד האט זיך אלע מאל מעהר און מעהר אפגעקיהלט. דאס וואסער, וועלכעס איז געווען ביז אהער נור אין געשטאלט פֿון דאמפף,— פֿון דער גרויסער היץ ארום דיא ערד איז פֿון'ם וואסער געווארען דאמפף (פּאַרע). — האט אנגעהויבען צו ווערן געדיכטער און אראפצופֿאלען אויף דער ערד אין געשטאלט פֿון טראפּענס. — עס האט אנגעהויבען צו רעגענען.

וויא שטארק דיא רעגענס זיינען דאמאלס געווען, קען מען זיך פֿארשטעלען דערפֿון, וואס מיר געפֿינען נאך אין תנ"ך און ביי פֿיעלע אנדערע פֿעלקער דערצעהלונגען, אז עס פֿלעגט אוועקרעגענען וואכען לאנג און עס פֿלעגט ווערן אַ מבול.

דיעזע רעגענס האבען נאך מעהר אפגעקיהלט דיא ערד. דיא הויט ארום איהר, דיא רונדע (קאָרע) איז געווארען אלע מאל דיקער און פֿעסטער. אויף דער ערד האבען זיך געוויעזען אַ סארט ביימער, וועלכע זיינען היינט מעהר ניטא. אייגענטליך זיינען עס ניט געווען קיין ביימער, זאנדערן אַ סארט גראזען, וועלכע זיינען געווען העכער און גרעבער פֿון אונזערע היינטיגע ביימער.

ווער עס איז געווען אין אַ גוטען מוזעאום, דער האט געוויס געזעהן שטיקער קוילען, וועלכע מען דערקענט זעהר דייטליך, אז זיי זיינען אַ מאל געווען ביימער. אין דעם ניו יארקער מוזעאום פֿון נאטור וויסענשאפֿטען קען מען זעהן גאנצע פֿערקוילטע בוימער און גרויסע שטיקער רינדע (קאָרע) פֿון ביימער, וועלכע מען האט געפֿונען אין דיא קוילען גרובען אין פענסילוועניא.

דיעזע ביימער זיינען געוואקסען זעהר שנעל. דיא ערד איז נאך געווען שטארק ווארים, דער רעגען האט געגאסען גאר אן אויפֿהער — צוויי זאכען, וועלכע זיינען נעטהיג, אז א בוים אדער אַ גראז זאל וואקסען שנעל. דיעזע ביימער האבען דאהער געבילדעט גאנצע געדיכטע וועלדער.

דיעזע וועלדער האבען אבער נור געקענט וואקסען דארט, וואו דיא קאָרע פֿון דער ערד איז שוין געווען גענוג דיק און גענוג שטארק, זיא זאל זיי אויסהאלטען. דאס איז דיא אורזאכע, וואס דיעזע זאנדערבארע וועלדער זיינען געווען צוזאווארפֿען איבער דער גאנצער וועלט. אין דער מיט, צווישען איין וואלד און דעם אנדערן זיינען געווען גאנצע שטיקער לאנד פֿון הונדערטער מייל'ען, וואו קיין זאך האט ניט געקענט וואקסען, ווייל דיא קארע פֿון דער ערד איז

געוועזען זעהר דין — עס איז נאך געוועזען צו הייס, אדער דיא קארע פֿון דער ערד איז בעשטאנען פֿון אייזען און אנדערע שטארק הארטע מעטאלען, אויף וועלכע עס האט גאר ניט געקענט וואקסען.

וויפֿיעל טויזענדער יאהרען דיזע וועלדער האבען אזוי געוואקסען, קענען מיר ניט וויסען. מיר וויסען נור, אז דיזע ביימער האבען אין זיך געהאט מעהר קוילען שטאף, וויא דיא היינטיגע ביימער. קיין לעבעדיגע זאך איז נאך אויף דער ערד דאמאלס ניט געוועזען.

אזוי וויא אין דער מיט פֿון דער ערד, אונטער דער הויט, דיא קאָרע, האבען נאך געקאכט און געזאטען אלערליי מאטעריאלען, פֿלעגט זיך זעהר אפֿט מאכען אן ערד ציטערניש: דיא קארע פֿון דער ערד האט געפּלאצט און עס האבען זיך ארויסגעגאסען פֿון איהר אלערליי מעטאלען אויסגעמישט. זעהר אפֿט פֿלעגט אזא ערדציטערניש זיין אזוי שטארק, אז עס האבען זיך אויסגעגאסען גאנצע טייכען פֿון פֿייעריגע געשמאלצענע מעטאלען און האבען פֿערגאסען דיא געדיכטע וועלדער פֿון יענער צייט. — זיי האבען געמאכט אַ מאגאזין פֿון קוילען, וועלכען מען האט שפּעטער אין צעהן טויזענדער יאהרען ארום געפֿונען.

אז אין דער מיט פֿון אונזער ערד קאכט עס און זידעט נאך ביז אויף היינטיגען טאג, בעווייזען דיא פֿייערשפּייענדיגע בערג. זיי שווייגען עטליכע יאהר נאכאנאנד און זיינען דאכט זיך גאר שטיל. פּלוצלונג צושפּיעלען זיי זיך, הויבען אן ארויסצוואַרפֿען זיילען מיט פֿייער און טייכען פֿון געשמאלצענע מעטאלען. אזעלכע פֿייערשפּייענדע בערג זיינען דא אין איטאליען צוויי: דער וועזוואו און דער עטנא; אויף דער אינזעל איסלאנד, וועלכעס געהערט צו דענעמארק, געפֿינען זיך אויך צוויי פֿייערשפּייענדע בערג: דער העקלא און דער קראַפּלאַ. אין אמעריקא זיינען דא זעהר פֿיעל פֿייערשפּייענדע בערג.

יעצט איז שוין דיא קארע פֿון דער ערד זעהר דיק און זעהר שטארק. דיא פֿייערשפּייענדע בערג זיינען דיא קוימענס, דורך וועלכע דיא ערד ווארפֿט ארויס פֿון צייט צו צייט דיא מעטאלען, וועלכע זיינען נאך אין איהר אלץ צושמאלצען.

דורך דיזע ערדציטערנישע און דורך דיא מאסע מעטאלען, וואס זיא פֿלעגט ארויסווארפֿען, האבען זיך געבילדעט אויף דער ערד נייע פֿעכער. גאר אונטען אדער דער ערשטער פֿאך איז געוועזען אַ סארט לעהם. אויף דיזען לעהם האט געוואקסען אַ געדיכטער וואלד. ווען דיא ערד האט ארויסגעגאסען אַ ים פֿון צושמאלצענע מעטאלען, האט זיך געבילדעט נאך צוויי נייע פֿעכער: איין פֿאך פֿערקוילטע ביימער און אויף איהם אַ פֿאך שטיינער אויסגעמישט מיט אייזען, קופּער, צינן און אנדערע מעטאלען.

עס זיינען ווידער פֿערגאנגען טויזענדער יאהרען. דיא ערד האט זיך ווידער אַ ביסעל אפּגעקיהלט. דער צווייטער און דריטער פֿאך איז פֿערהארטעוועט געווארען. עס איז ווייטער געווארען אַ שטארקע ערדציטערניש. דיא ערד האט ווידער ארויסגעווארפֿען אַ מאסע געשמאלצענע שטיינער און מעטאלען. עס האט זיך געבילדעט אַ פֿיערטער פֿאך.

דער בעשטענדיגער רעגען און דיא שרעקליכע שטורמווינדען, וועלכע פֿלעגען דאמאלס ארויפֿטרייבען אַ גרויסע מענגע וואסער אויף דער ערד, פֿלעגען צוריבען דיא הארטע שטיינער און מאכען פֿון זיי זאַמד. עס האט זיך געבילדעט אַ פֿינפֿטער פֿאך פֿון זאמד. אויף דיעזען פֿאך האט דיא ערד וויטער ארויפֿגעגאסען איהר צושמאלצענע מאסע און האט דעם זאמד אזוי צוזאמענגעפרעסט, אז ער איז געווארען הארט, וויא אַ שטיין. דאס איז דער זאמד שטיין, אדער דער ברוינער ווייסער שטיין, פֿון וועלכע מען בויט היינט הייזער.

אין דיעזע שטיינער געפֿינט מען שוין צייכענס פֿון לעבעדיגע זאַכען. ווען מען קוקט זיך גוט צו צו אזא שטיין, זעהט מען, אז אין איהם געפֿינט זיך מושעלן (זשאבע שיסעלעך) און אנדערע קליינע שאלען פֿון מעער טהיערע. מען געפֿינט נאך בעסערעס: אויף איינגע שטיינער געפֿינט מען דייטליך דיא צייכענס פֿון פֿיש און פֿון אנדערע חיות. אין מוזעאום פֿון נאטור ווימענשאפֿט אין ניו יארק קען מען זעהן פֿיעלע אזעלכע שטיינער. עס איז דייטליך, אז דער פֿיש איז געלעגען אין זאמד, ווען דיא ערד האט איהם פֿערדעקט מיט אַ נייען פֿאך פֿון שטיין. דער פֿיש איז פֿערברענט געווארען. עס איז אבער געבליעבען אַ צייכען, וואו ער איז געלעגען.

אין פֿערשיעדענע ערטער, בעזאנדערס אין אמעריקא געפֿינט מען אין דיא קוילען גרובען שטיקער קוילען, אויף וועלכע מען קען זעהן זעהר דייטליך, אז דארט איז געלעגען אַ פֿיש, אַן עגדעש (יאַשטשערקע) אדער אַ בלאט פֿון אַ בוים. דאס בעווייזט, אז דיא קוילען האבען זיך דארט געבילדעט אין דער צייט, ווען עס זיינען שוין דארט געוועזן איינגע לעבעדיגע זאכען.

יעדער פֿאַך קוילען איז פֿערשיעדען פֿון׳ם אנדערן. וואס טיעפֿער אין דער ערד דיא קוילען ליעגען, אלץ בעסער און ריינער זיינען זיי. אין דיא ערטער, וואו אַ שווערער פֿאַך פֿון הארטע שטיינער ליעגט אויף דיא קוילען, האבען דיא שטיינער אזוי צוגויפֿגעפרעסט דיא קוילען, אז פֿון זיי איז געווארען איין שטיק — אַ גרויס פֿעלד פֿון אַ שווארצער מאסע. דאס זיינען דיא אַנטהראַציט קוילען. זיי האבען אין זיך 95 — 96 פראצענט קוילען. דאס הייסט, ווען מען פֿערברענט דיעזע קוילען, בלייבט איבער נור 4 ביז 5 פראצענט אַש.

מיר ווילען געבען אַ קליינעס ביישפיעל אום צו ווייזען, וואס פֿאר אַ ווערטה דיא אַנטראַהציט קוילען האבען. ווען מען קויפֿט הונדערט פֿונט קוילען און מען פֿערברענט זיי אין אַן אויווען, בלייבט פֿון דיא הונדערט פֿונט קוילען נור פֿיערפֿינף פֿונט אַש. דיא איבעריגע 95 — 96 פֿונט גיבען ליכט און ווארימקייט.

אין דיעזע קוילען אבער געפֿינט זיך זעהר ווענינ פֿייכטקייט. זיי טויגען ניט פֿאר אַ גאז פֿאבריק און מען קען פֿון זיי ארויסציעהען זעהר וועניג אנדערע מאטעריאלען אויסער קוילען שמאַף.

אין דיא גאנץ הויכע פֿעבער, נאהענט צו דער אבערפֿלעכע פֿון דער ערד, וואו מען דארף ניט גראבען אזוי טיעף אום צו געפֿינען דיא קוילען, געפֿינען מיר אַ גאנץ אנדערן סארט קוילען. דיעזער סארט הייסט ליגניט. דא געפֿינען

מיר שוין גאנצע קלעצער, גאנצע שטיקער האלץ, וועלכע זיינען נור וועניג פֿערברענט. צו מאל געפֿינט מען אַ גאנצען וואלד, וועלכער איז נור פֿערשטיינערט געווארען — פֿערקוילט געווארען.

צווישען דיעזע ביידע סארטען, אדער צווישען דיעזע ביידע פֿעכער, געפֿינט מען פֿערשיעדענע סארטען קוילען. אייניגע זיינען אזוי שטארק אויסגעמישט מיט קאלך, לעהם און אנדערע זאכען, אז זיי ברענען זעהר שלעכט. זיי גיבען זעהר פֿיעל אַש. פֿון הונדערט פֿונט קוילען, וועלכע מען פֿערברענט אין אויווען, בלייבען איבער פֿערציג=פֿופֿציג פֿונט אַש און שטיינער.

דאס, מיין פֿריינד, איז דיא געשיכטע פֿון דיא ערד קוילען אדער שטיין קוילען. גאנצע וועלדער פֿון שרעקליך דיקע ביימער זיינען פֿערגאסען געווארען מיט געשמאלצענע מעטאלען, וויא לעהם, קאלך, אייזען, צינן, קופער און אנדערע.

דיעזע וועלדער, אדער וויא מען זאגט היינט, דיעזע פֿעלדער פֿון שטיין קוילען מוזען זיך דאך אַ מאל אויסשעפען. דיעזע וועלדער האבען ניט בעדעקט דיא גאנצע ערד. זיי זיינען געווען נור אין אייניגע ערטער פֿון דער ערד, אזוי וויא דיא היינטיגע וועלדער געפֿינען זיך נור אין געוויסע געגענדען.

ווען מיר זעהן, וויא מען פֿערברויכט יעדעס יאהר מיליאנען טאן קוילען; ווען מיר זעהן, וויא אונזערע מאשינען, אונזערע לאקאמאטיווען, אונזערע דאמפף שיפֿען און אונזערע אויווענס פֿרעסען אויף יעהרליך אזוי פֿיעל קוילען, מוזען מיר קומען צו דעם שלוס, אז מיט דער צייט וועלען זיך אלע קוילען מינען אויף דער ערד אויסשעפען.

עס וועט דאן קומען א צייט, ווען עס וועט ניט בלייבען ניט איין שטיקעל קוילען. אלע מאשינען וועלען מוזען בלייבען שטעהן, דיא לאקאמאטיווען וועלען זיך ניט קענען ריהרען און דיא פֿאבריקען וועלען מוזען אויפֿהערן צו ארבייטען.

— מען זאגט, אין אמעריקא געפֿינען זיך זעהר רייכע קוילען מינען, האט העררי ווארד בעמערקט.

— איך ווייס, אז אין פענסילווענ‍יע, ארעגאן, סאלט לייק, ווירדשיניא, איללינאָיס, אינדיאנא, מיסורי און קאליפֿארניען געפֿינען זיך נאך זעהר רייכע קוילען מינען, האט דשיימס סטאר געענטפֿערט. וואס ווערט אבער דערפֿון? — אמעריקא פֿערברענט דערפֿאר מעהר קוילען, וויא ענגלאנד. אמעריקא, וויא ענגלאנד פֿרעסען זיך אליין אויף. יעדעס מאל, ווען איך זעה, וויא מען פֿיהרט אוועק גאנצע שיפֿען מיט קוילען פֿון ענגלאנד אין אנדערע לענדער, פֿערקלעמט עס מיר ביים הארצען. איך פֿיהל, אז מען פֿיהרט אוועק דאס בעסטע און איינציגע מאטעריאל, וועלכעס ווארמט אונז, בעלייכטעט אונז און טרייבט אונזערע מאשינען.

— האט מען נאך ניט ענטדעקט קיינע אנדערע קוילען מינען? האט העררי ווארד געפֿרעגט.

— מען זאגט, אז אין גרענלאנד און אין אנדערע גאנץ קאלטע געגענדען ארום דעם נארד פאל האט מען געפֿונען קוילען. איך ווייס ניט, אויב עס איז

וואהר. ווען עס זאל שוין אבער וואהר זיין, וויא וועט מען בעארבייטען דיזע קוילען מינען? וויא אזוי וועט מען ברענגען יענע קוילען צו אונז?—ניין, העררי, אויף יענע קוילען האבען מיר ניט וואס צו רעכענען. יענע קוילען—אויב זיי זיינען גאר דא— וועלען אונז ווענעג העלפען.

— ענגלאנד האט דאך אבער זעהר פיעל קוילען אין אויסטראליען? האט העררי ווייטער געפרעגט.

— יא, אין אויסטראליען זיינען דא זעהר פיעל קוילען, האט דער אינזשעניר געענטפערט, דער פאך פון ערד קוילען אין אויסטראַליען איז אבער זעהר אַ דינער. טיעף אין דער ערד געפינט מען שוין קיינע ערד קוילען. דיא ענגלענדער וועלען איהם שוין אויסשעפען.—וואוהין דיא ענגלענדער קומען, איז זייער ערשטע ארבייט צו פערברענגען דיא שטיין קוילען. וואס מעהר קוילען מען גראבט אויס אַ יאהר, אלץ מעהר פערברענען זיי. ווען אלע קוילען מינען פון אייראפא וועלען זיין אויסגעשעפט, וועט מען זיך נעהמען צו דיא קוילען מינען אין אזיען און אפריקא. וויא לאנג אבער וועלען זיי דויערן?

— ווייס מען, וויא גרויס עס זיינען דיא פעלדער פון קוילען אין דער וועלט?

— מען ווייס אלעס. מען האט אויסגערעכענט אלעס און מען קען יעצט פאראויסזאגען, אויף וויא לאנג מיר וועלען נאך האבען אַ פאָרראַטה (זאַפּאַס) פון קוילען, האט דער אינזשעניר געענטפערט.

אין רוסלאנד, זאַקסען און בייערן געפינען זיך פעלדער פון קוילען, וועלכע פערנעהמען אַ פלאץ פון מעהר אלס אַ מיליאן עקער. אין שפאניען געפינט זיך דריי הונדערט טויזענד עקער. אין עסטרייך—מעהר אלס דריי הונדערט טויזענד עקער. אין פראנקרייך—מעהר אלס דריי הונדערט טויזענד עקער. אין דעם קליינעם בעלגיען געפינט זיך מעהר אלס דריי הונדערט טויזענד עקער. דארט ליעגען דיא קוילען זעהר טיעף אין דער ערד. זיי בילדען זעהר אַ דיקען פאַך.

רייכער פון אלע לענדער מיט קוילען איז אבער ענגלאנד און שאטלאנד. אין אירלאנד זיינען קיין קוילען נישטא. אבער ענגלאנד מיט שאטלאנד צוזאמען האבען מעהר אלס דריי מיליאן עקער קוילען פעלדער.

וויא עס ווייזט אויס, איז ענגלאנד מיט שאטלאנד א מאל געווען בעדעקט מיט אזא געדיכטען וואלד פון גראבע און הויכע ביימער, אז קיין לעבעדיגע זאַך וואלט ניט געקענט דורכגעהן צווישען זיי. דיעזער געדיכטער וואלד איז פערגאסען געווארען מיט געשמאלצענע מעטאלען און עס איז דערפון געווארען איין געדיכטע, צונויפגעפרעסטע מאסע מיט קוילען.

וואס ווערט אבער דערפון, ווען מיט יעדען יאהר פערברענט מען אלץ מעהר און מעהר קוילען? וויא מען האט אויסגערעכענט, וועלען זיך אויסשעפען דיא קוילען:

אין פראנקרייך אין 1,140 יאהר ארום.
אין ענגלאנד " 800 " "
אין בעלגיען " 700 " "
אין דייטשלאנד " 300 " "

אין אמעריקא, ווען מען זאל פערברענען יעהרליך פינף הונדערט מיליאן טאנען, וועט זיין גענוג קוילען אויף זעקס טויזענד יאהר. מען פערברענט דאך אבער מיט יעדען יאהר מעהר אלס פינף הונדערט מיליאן טאנען. אלזא, וועלען זיך אין אמעריקא אויסשעפען דיא קוילען מינען פיעל פריהער.

איבער אמעריקא איז אים אלגעמיינען זעהר שווער צו אורטהיילען. אין אמעריקא לעבט מען צו שנעל. דארט וואקס אלעס זעהר שנעל, בליהט זעהר שנעל און שטארבט זעהר שנעל. אמעריקא פערברענט שוין יעצט מעהר קוילען וויא ענגלאנד און מיט יעדען יאהר קומען צו אלץ מעהר מענשען, אלץ מעהר מאשינען און מען פערברענט אלץ מעהר קוילען.

— אויב אזוי, וועלען זיך דיא קוילען מינען אויסשעפען פריהער, וויא דיא אינזשענירען האבען אויסגערעכענט! האט הערר[י] אויסגערופען, וויל אויך אין ענגלאנד, פראנקרייך, דייטשלאנד, רוסלאנד און עסטעררייך קומען צו אלע מאל נייע מאשינען און נייע אייזענבאהנען, וועלכע פערשלינגען דיא קוילען.

— יא, הערר[י], איהר האט פאלקאמען רעכט. ווען איך זאל קענען, וואלט איך ניט דערלאזט, אז מען זאל ארויספיהרען קוילען פון ענגלאנד און מען זאל זיי פערבייטען אויף גאלד. דיא קוילען וועלען אמאל טהייערער זיין אלס גאלד. זיי וועלען אמאל זיין ווירקליך שוואַרצע דיאמאנטען.

— פיעללייכט וועט מען אמאל אויסגעפינען אנדערע מיטעל, וועלכע וועלען טרייבען אונזערע מאשינען און אונזערע לאקאמאטיווען? האט הערר[י] בעמערקט. איך האב געהערט, אז אין אמעריקא געהן שוין אייזענבאהן וואגאנעס דורך עלעקטריציטעט און דורך וואסער (הידראוליק, הידראולישע מאשינען).

— איך ווייס עס, הערר[י], האט דער אינזשעניר געענטפערט. דיעזע צווי קרעפטע — עלעקטריציטעט און הידראוליק — זיינען אבער נאך ניט גוט אויסשטודירט און זיי וועלען קיין מאל ניט זיין אים שטאנד צו פערנעהמען דעם פלאץ פון קוילען. — צום אונגליק, קען מען אויף קיין פאל ניט מאכען קיין קוילען. דאס איז אן ארטיקעל, וועלכער קען געמאכט ווערן נור אין דער גרויסער פאבריק פון דער נאטור. דיא מענשען קענען איהם ניט מאכען. דיא נאטור האט אנגעגרייט אַ פּאָרראַטהע (זאַפּאַס) אויף טויזענדער יאהרען. דיא מענשען פערשווענדען דיעזען פּאָרראַטהע. זיי ווארפען זיך מיט איהם. זיי וועלען א מאל פיהלען, אז זיי האבען געהאט אין דיא הענד שוואַרצע דיאמאנטען און האבען זיי ארויסגעלאזען מיט'ן רויך.

ביידע האבען געשוויעגען. ביידע זיינען געווארען טרויעריג. אזוי זיינען זיי געגאנגען לאנגזאם, ביז זיי זיינען צוגעקומען צום דאָרטשאַרט שאַכט.

6טעס קאפּיטעל.

אין דאָרטשאַרט שאַכט.

אַ טרויעריגער אנבליק האט יעצט פארגעשטעלט דיא קוילען גרוב, וועלכע איז געווען בעקאנט אונטערן נאמען דארטשארט פיט. עס איז געווען עהנליך צו

אַ סקעלעט — דיא ביינער פֿון אַ מענשען. אמאל איז עס געווען אַ מענש, אמאל האט עס געלעבט, גערעדט, געלאַכט, געוויינט, זיך געזארגט און זיך געפֿרעהט, יעצט זיינען עס נור הארטע, טרוקענע ביינער.

אמאל האט עס געקאכט, געזאטען און גערוישט ארום דארטשארט פיט. מיילען ווייט ארום איז דיא ערד שווארץ געווען פֿון קוילען שטויב, רוס (סאַזשע); מיילען ווייט האט מען געקענט הערן דעם רעש פֿון דיא מאשינען און דאס געשריי און געלעכטער פֿון דיא ארבייטער. — היינט איז אלעס שטיל, רוהיג, טרויעריג און אויסגעשטארבען.

דאס גרויסע הויז, וואו דשיימס סטאר האט מיט צעהן יאהר צוריק גענומען אבשיעד פון דיא ארבייטער, שטעהט נאך; עס איז אבער אפגעריסען, איינגעבויגען און פֿערנאכלעסיגט. דער ווינד, דער רעגען, דער שנעע און דיא זון האבען לאנגזאם אבער זיכער געמאכט פֿון דיעזעס הויז אַ חורבה — אַ רואינע.

ווייטער שטעהט נאך דער שופען (סאַראַי), וואו דיא מאשינען זיינען אמאל געשטאנען. דאס מעש, קופער, ניקעל און אלע טהייערע טהיילע פֿון דיא מאשינען האט דיא קאמפאני צוגענומען. עס זיינען נור געבליעבען איינינע שווערע רעדער, וועלכע דיא קאמפאני האט געלאזען אויפֿ'ן ארט, ווייל דאס איבערפֿיהרען וואלט איהר טהייערער געקאסט, וויפֿיעל דיעזע רעדער זיינען ווערטה.

אלעס ארום, אלעס, וואס איז געווען פֿון אייזען און שטאהל איז געווען בעדעקט מיט ראסט. אויף דיא הילצערנע וועגד האבען שוין אנגעהויבען צו וואקסען גראזען און גרינער מאָאָס (מאָך). שטיקער אייזען, ברעטער און שטיקער האלץ זיינען געלעגען צוואווארפֿען אויפֿ'ן בערגעל פֿאר דעם אריינגאנג אין דער שאַכט. אין ערטער זיינען געלעגען זעגען מיט אויסגעבראכענע צעהנער, צובראבענע לייטערס, שטיקער קייטען, פֿערראסטעטע וואגאנדלעך.

אלעס איז געווען צובראכען, פֿערראסטעט און פֿערניכטעט.

— טרויעריג! טרויעריג! האט אויסגערופֿען עטליכע מאל דשיימס סטאר.

העררי ווארד האט איהם ניט געענטפֿערט. ער איז שוין געווען געוואינט צו דיעזען אנבליק. ביי איהם איז עס קיין נייעס ניט געווען.

דשיימס סטאַר איז צוגעקומען צום אריינגאנג אין שאכט. א מאל פֿלעגט מען פֿיהלען אַ שטארקען צוג פֿון וואַרעמע, דומפּפּע לופֿט, ווען מען פֿלעגט צוקומען צום מויל פֿון דער מינע — צום אריינגאנג אין שאכט. ווען דיא מאשינען אונטען פֿלעגען ארבייטען און פֿלעגען רייניגען דיא לופֿט אין דיא טיעפֿע גאלערעען, פֿלעגען זיי טרייבען דיא לופֿט אין דרויסען. — היינט איז אלעס שטיל און רוהיג. זאגאר דיא לופֿט האט זיך ניט בעוועגט.

דשיימס סטאר און העררי ווארד זיינען אריינגעגאנגען אין שאכט. זיי האבען זיך אנגעהויבען אראפצולאזען אויפֿ'ן ערשטען לייטער. אמאל פֿלעגען דא זיין צוויי קאסטענס, וועלכע זיינען געהאנגען אויף שווערע קייטען. ווען דיא ארבייטער פֿון דער מינע פֿלעגען וועלען זיך אראפלאזען אין דער מינע, פֿלעגען זיי זיך אריינזעצען אין אַ קאסטען. אין אַ מינוט פֿלעגען זיי זיין אונטען גאנץ

טיעף אין שאכט. ווען זיי פלעגען דארפען ארויפגעהן פון'ם שאכט, פלעגען זיי
זיך אויפזעצען אין קאסטען און דיא מאשין האט זיי ארויפגעשלעפט.

אין יעדער מינע פיהרען לייטערס פון פופצעהן=צוואַנציג פוס דיא לענג.
וואו דער לייטער ענדיגט זיך, געפינט זיך אַ שטיקעל פראַץ, אַ פלאַטפאָרם, וואו
מען קען זיך אפרוהען. פון דיעזער פלאטפארם הייבט זיך אן אנאנדער לייטער,
וועלכער פיהרט אויף פופצעהן=צוואנציג פוס טיעפער אין שאכט. דאן קומט
ווייעדער אַ פלאטפארם און ווייעדער אַ לייטער.

ווען דער ארבייטער זאל דארפען אראפגעהן אין שאכט און ארויפגעהן
אויף דיעזע לייטערס, וואלט ער גדארפט פערליערן זעהר פיעל צייט. דיא קאמ=
פאני פון דער מינע האט דערפאר געמאכט דיעזע קאסטענס, אז דער ארבייטער
זאל אין אַ פאר מינוט קענען זיין אין שאכט און ארויפגעהן פון'ם שאכט.

יעצט, ווען דיא מינע האט זיך איינגעשעפט און דיא מאשינען האבען ניט
געארבייט, האבען דשיימס סטאר און העררי ווארד געמוזט זיך אראפלאזען אין
שאכט אויף דיא לייטערס. אַ שווערער און לאנגזאמער גאַנג! פון'ם אריינגאנג
אין שאכט ביז צו דער אונטערסטער גאלעריע האבען זיך געפונען דרייסיג ליי=
טערס. פאר אן עלטערן מענשען, וויא דשיימס סטאר איז עס געווען קיין לייכטע
ארבייט.

— געה פאראייס, העררי, האט דשיימס סטאר געזאגט, איך וועל דיר
נאכגעהן. איך האב שוין פערגעסען דעם וועג אין דארטשארט פיט.

— גלייך, העררי דשיימס סטאר!

ער האט זיך אראפגעלאזען אויף דער ערשטער לייטער און איז צוגעקו=
מען צו דער ערשטער פלאטפארם. ביז אהער איז נאך געווען אַ ביסעל ליכטי=
פון'ם שיין, וועלכער איז דורכגעדרונגען פון'ם אריינגאנג אין שאכט. ווייטער
אבער איז געווען פינסטער, וויא אין אַ קבר. ווער עס איז ניט געווען אין אַ
קוילען מינע, דער קען גאר קיין בעגריעף ניט האבען, וואס עס הייסט פינסטער=
ניס. אויף דעם מענשען, וועלכער איז ניט געוואינט צו אזא פינסטערניס, פאלט
אן אַ שרעק און עס פערקלעמט איהם ביים הארצען. ער פיהלט זיך צונויפגע=
פרעסט צווישען שטיינערנע ווענט. דיא פינסטערניס אליין פרעסט און דריקט
פון אלע זייטען. עס ווייזט אויס, אז דיא פינסטערניס וויל אונז פערשלינגען.

— האסט דוא מיטגענומען דיין לעמפעל, העררי? האט דער אינזשעניר
געפרעגט.

— יא, העררי סטאר. איך האב דא איבערגעלאזען מיין לעמפעל. איך וועל
באלד אנרייבען א צינדהעלצעל און וועל זיא אנצינדען. — אך! וויא גליקליך
וואלט איך געווען, איך זאל יעצט דארפען מיין זיכערהייטס לעמפעל!

פיעלע פון מיינע לעזער וועלען ניט פערשטעהן, וואס העררי ווארד האט
געמיינט מיט'ןווארט, זיכערהייטס לעמפעל. איך מוז עס זיי ערקלערן.

פיעלע פון אייך, מיינע ליעבע לעזער, האבען געוויס געהערט, אז עס
פלאצט אַ גאז רעהר און עס ווערט אן עקספלאזיאן. פיעלע מענשען ווערן דערביי

געהרגעט. ווען דער גאַז, וועלכען מיר ברענען אויף דיא גאסען און אין אונזערע הייזער, קומט זיך צונויף מיט דער לופט, דארף מען האבען נור איין פונק פייער, עס זאל ווערן אן עקספלאזיאן. דעם גאַז, וואס מיר בענוצען צום לייכטען און צום קאכען, ציהט מען פון קוילען.

עס איז דאהער קיין וואונדער, וואס אין דיא קוילען מינען בילדעט זיך זעהר אפט גאז, נאטור גאז. ווען אזא גאז זאמעלט זיך אן זעהר פיעל אויף איין ארט און ווען מען קומט אריין אהין מיט אַ ליכט אדער מיט אַ לאמפ ווערט אן עקספלאזיאן.

טויזענדער ארבייטער פלעגען יעהרליך דערהרגעט ווערן, צוריסען ווערן אויף שטיקלעך אדער פערשאטען ווערן אין דיא קוילען מינען דורך עקספלאזיא־נען. אין איינינע קוילען מינען האט מען גאר אין גאנצען געמוזט אויפהערן צו ארבייטען, ווייל זיי זיינען געווען געפעהרליך. מען האט געמוזט אניעדערשטע־לען אין דיא שאַכטען מאשינען מיט גרויסע רעדער, וועלכע האבען געהאט נור איין איינציגע ארבייט צו רייניגען דיא לופט — ניט צו דערלאזען, אז עס זאל זיך אנזאמלען פיעל גאז אין איין ארט. דיעזעס מיטעל האט אבער ניט שטענדיג געהאלפען. דיא שאכט איז ענג און לאנג. דער ראד האט ניט געקענט ארויס־טרייבען דיא גאנצע לופט און דיא ארבייטער אין אַ קוילען מינע זיינען שטענדיג געווען אין דער גרעסטער געפאהר. ענדליך האט אן ענגלישער כעמיקער, סער הומפרי דייווי Sir Humphry Davy, אויסגעפונען אין 1815 אזא לעמפעל, מיט וועלכען דער ארבייטער קען זיכער ארומגעהן אין דער מינע און האט קיין מורא ניט פאר אן עקספלאזיאן. דיעזע לאמפ האט מען אַ נאמען געגעבען זיכערהייטס לאמפ. טויזענדער ארבייטער האבען צו פערדאנקען זייער לעבען דיעזען זיכער־הייטס לאמפ.

דיעזע זיכערהייטס לעמפעל איז אַ גאנץ געוועהנליכעס לעמפעל, נור איבערן פלאַם געפינט זיך אַ היטעלע פון אויסגעפלאכטענע אייזענדראהט.

עס איז ניט דא דער פלאץ צו ערקלערן, וויא אזוי א דעקעל פון אייזענ־דראהט איבערן פלאַם פון'ם לאמפ קען שיצען געגען אן עקספלאזיאן. מען מוז דערביי פערשטעהן כעמיע. מיר ווילען נור זאגען, אז זייט סער דייווי האט אויס־געפונען דיעזעס לעמפעל, וועט קיין קוילען גרעבער זיך ניט אראפלאזען אין אַ שאכט אהן אזא לעמפעל. דיעזעס לעמפעל איז זיין לעבען, זיין זיכערהייט, זיין שוץ און זיין בעוואַרענעש.

זעלבסטפערשטענדליך, אז ווען דיא קוילען פון דער מינע שעפען זיך אויס, קען שוין מעהר קיין גאז ניט זיין אין שאכט און מען דארף קיין זיכערהייטס לאמפ ניט.

יעצט ווילען מיינע לעזער פערשטעהן, פאר וואס העררי וואַרד האט אויס־גערופען:

— אך! איך וואלט געווען גליקליך, איך זאל יעצט דארפען מיין זיכער־הייטס לעמפעל!

ווען ער זאל דארפֿען זיין זיכערהייטס לעמפּעל, וואלט מען דאך געארבייט אין דער מינע.

— יא, הערריי, מיר דארפֿען יעצט קיין זיכערהייטס לעמפעל, ווייל מיר האבען ניט וואס מורא צו האבען פֿאר אן עקספּלאזיאן, האט דשיימס סטאר געענטפֿערט.

הערריי האט ארויסגענומען פֿון אַ ווינקעלע אַ געוועהנליכעס קעראסין לעמפּעל, האט עס אנגעצונדען און האט זיך אנגעהויבען אראפּצולאזען אויפֿ'ן צווייטען לייטער. יעצט זיינען זיי געווען אין דער שרעקליכער פֿינסטערניס פֿון דער מינע, וועלכע דאס שוואכע לעמפּעל האט קוים, קוים בעלייכטעט.

הערריי האט געקלעטערט אויף דיא לייטערס שנעל, וויא אַ קאץ. ער האט גוט געקענט דעם וועג און האט זיך ניט אפּגעשטעלט. זיין לעמפּעל האט ער צוגעבונדען צום קאפּ, וויא אלע קויילען גרעבער טהוען, און מיט דיא הענד און מיט דיא פֿים איז ער געלאפֿען אויף דיא לייטערס, גלייך וויא ער וואלט זיך געפֿונען אין דיא גאסען פֿון לאנדאן אדער פֿון עדינבורג.

דשיימס סטאר איז געווען אן עלטערער מענש. ער האט ניט געקענט איהם נאכהאלטען. אויסער דעם האט ער זיך יעדעס מאל צוגעקוקט צו דיא לייטערס און צו דער מינע. ער האט זיי בעגריסט, וויא אלטע גוטע פֿריינד. ער האט געקענט יעדע גאלעריע, יעדען גאנג און יעדען וועג אין דארטשארש פּיט. ער איז דאך געווען אזוי פֿיעל יאהר דער אינזשעניר פֿון דארטשארט פּיט.

ווען זיי זיינען געקומען אויפֿ'ן פֿופֿצעהנטען לייטער, איז ער געבליעבען שטעהן. ער האט זיך געמוזט אפּרוהען.

— איך ווער אלט, הערריי, האט דער אינזשעניר געברומט. איך קען שוין ניט זיין אזוי פֿלינק, וויא דאמאלס, ווען איך האב געארבייט מיט אייך.

— איהר זייט נאך גענוג קרעפֿטיג, הערר דשיימס. איהר האט דאך פֿערבראַכט אייערע בעסטע יאהרען אין דער מינע, איהר זייט שוין געוואינט צו דער מינע. איהר זייט נור אַ ביסעל אפּגעוואינט צו קריכען אויף דיא לייטערס.

— געוויס, הערריי, געוויס! אמאל פֿלעג איך קענען אראפּלויפֿען פֿון אלע דרייסיג לייטערס מיט איין אטהעם, היינט מוז איך מיך אפּרוהען אין דער מיט וועג. — לאמיר ווייטער געהן.

זיי האבען זיך געוואלט אראפּלאזען ווייטער, טיעפֿער אין שאכט, ווען זיי האבען דערהערט אַ יונגע קרעפֿטיגע שטימע זינגען ערגעץ טיעף, טיעף אונטער זיי. דיא שטימע איז געקומען אלץ נעהנטער און נעהנטער. זיא איז געוואָרען אלץ דייטליכער.

— דארט אונטען געהט איינער, האט דשיימס סטאר געזאגט. ווער זאל עס זיין?

— איך ווייס ניט, האט הערריי געענטפֿערט.

— זאל עס זיין אייער פֿאטער?

— ניין, הערר סטאר!

— זאל עס זיין אַ גאכבאר? אַ בעקאנטער?

— ניין. מיר וואינען אונטען אין שאַכט גאנץ אליין. מיר האבען קיינע נאכבארען.

— אלזא, לאמיר ווארטען, הערריי. דוא ווייסט דאך דיא רעגעל אין דער מינע, דער וואס לאזט זיך אראפּ, מוז איבערווארטען און לאזען געהן דעם, וועלכער געהט ארויף.

זיי זיינען געבליעבען שטעהן אויפ׳ן פלאַטפאָרם און האבען געווארט. דיא שטימע איז געקומען אלץ נעהנטער, זיא איז געווארען אלץ קלינגענדער און דייטליכער. דיא מינע איז געווען לעדיג און האט געגעבען אַ פּארטרעפליכען ווידערהאל. באלד האט מען געהערט דייטליך דיא ווערטער פון אן אלטען, שאטלענדישען ליעד.

— דאס פישער ליעד! האט הערריי וואַרד אויסגערופען. אה, יעצט ווייס איך שוין, ווער עס זינגט עס! דאס איז דשעק רייען.

— ווער איז דשעק רייען, וועלכער זינגט עס אזוי שעהן אין טיעפען שאכט? האט דער אינזשעניר געפרעגט.

— מיינער אַ קאַמעראד, האט הערריי געענטפערט. ער איז געווים געקומען מיך בעזוכען און האט מיך ניט געפונען אין דער היים, געהט ער ארום אין דער מינע און זינגט זיך דערווייל אַ ליעדעל.

— געהט ער אין דער פינסטער?

— ער האט אויך אמאל געארבייט אין דער מינע און קען דעם דארטשארט פיט אזוי גוט, וויא איך.

מיט דיעזע ווערטער האט ער זיך אראפגעבויגען צום לייטער און האט אנגעהויבען צו רופען:

— הע! דשעק! דוא ביסט עס?

— אה! דוא ביסט עס, הערריי? האט דיא שטימע געענטפערט. ווארט! איך קום באלד צו דיר.

אין אייניגע מינוטען ארום האט זיך געוויעזען א הויכער, קרעפטיגער יונגער מאן אין הערריי וואַרד׳ס יאהרען. ער איז ארויפגעלאפען אויפ׳ן לייטער און האט אנגענומען הערריי ביי דיא הענד.

— האללא, הערריי! וואס מאכסט דוא? איך זאל געוועזען וויסען, אז דוא וועסט היינט זיין אויבען „אויפ׳ן גראז“, וואלט איך ניט ארומגעקראכען אין דיעזעס לעדיגע פאַס.

ארויפגעהן אויף דער לופט, ארויסגעהן פון פינסטערן שאכט, הייסט ביי דיא קוילען גרעבער: ארויסגעהן „אויפ׳ן גראז.“

דער יונגער מאן האט ניט בעמערקט אין דער פינסטערניס, אז הערריי וואַרד איז ניט אליין, אז לעבען איהם שטעהט נאך אַ מענש. הערריי וואַרד האט זיך אויסגעדרעהט צום אינזשעניר און האט געזאגט צו זיין קאמעראד:

— אט איז אונזער אלטער אינזשעניר, הערר דשיימס סטאר.

— אך, הערר סטאר, אונזער אלטער אינזשענער! האט אויסגערופען דשעק רייען. ענטשולדיגט מיר, וואס איך האב אייך ניט דערקענט. זייט איך האב אויפגעהערט צו ארבייטען אין דער מינע, האב איך מיך אפגעוואוינט צו זעהן אין דער פינסטער. אמאל פלעג איך דערקענען אַ מענשען אין דער טיעפסטען גאַלעריע.

— יעצט דערמאן איך מיך, אז אין דער מינע פלעגט ארבייטען אַ יונגע, וועלכער פלעגט שטענדיג ליעב האבען צו זינגען, האט דשיימס סטאר געזאגט מיט אַ שמייכעל. געווים ביסט דוא עס געוועזן.

— יא, הערר סטאר, איך פלעג שטענדיג זינגען און איך זינג נאך יעצט. דער אונטערשיעד איז נור, וואס דאמאלס בין איך געווען אַ קוילען גרעבער, היינט האב איך אַנאנדער בעשעפטיגונג. מיין חאַראַקטער אבער האט זיך ניט געענדערט. איך וויים, אז עס איז פיעל גלייכער צו לאכען און צו זינגען אלס צו וויינען און צו יאמערן.

— האסט רעכט, דשעק, האט דשיימס סטאר געזאגט. נור פרעהליך זיין! נור לאכען און זינגען! — מיט וואס בעשעפטיגסט דוא זיך יעצט?

— איך ארבייט אויף אַ פארם איינינע מייל פון היער, האט דשעק געענטפערט. עס געפעלט מיר אבער ניט. איך וואלט בעסער געוואלט ארבייטען מיט׳ן האמער און מיט׳ן ברעכאייזען (לאָם) אין דער אלטער מינע, אלס צו ארבייטען מיט׳ן אקער און מיט דער בייטש אויף דער פארם. וואס טויג מיר דיא זון מיט דיא גרינע גראזען, אז אין דער אלטער מינע געפינען זיך אזעלכע ווינקעלעך, וואו עס איז אַ פערגניגען צו זינגען. עס זינגט זיך דארט אזוי געשמאַק!

ער האט געשוויעגען אַ פאר מינוט, גלייך וויא ער וואלט געווארען אזוי טרויעריג, ווען ער האט זיך דערמאנט אן דער קוילען מינע. אז ער קען מעהר ניט רעדען פון איהר. פלוצלונג האט ער זיך געווענדעט צום אינזשענער און האט איהם געפרעגט:

— געהט איהר מאכען אַ בעזוך דעם אלטען סיימאן ווארד, הערר סטאר?

— יא, דשעק.

— דאן וויל איך אייך ניט אויפהאלטען, הערר סטאר.

— זאג נור, דשעק, וואס האסט דוא מיך געדארפט, וואס דוא ביסט געקומען אזוי פריה צו אונז?

— איך האב דיך געוואלט רופען צו אונז אויפ׳ן פארם. עס איז באלד נייאהר. מיר מאכען אן אונטערהאלט. עס וועלען זיך צונויפקומען פיעלע מעדכען פון דיא פארמ׳ס ארום. מיר וועלען זינגען און טאנצען. מיר וועלען פרעהליך זיין און וועלען זיך גוט אמוזירען.

— איך דאנק דיר דשעק, איך קען אבער ניט געהן.

— קענסט ניט קומען, הערר? פאר וואס?

— הערר דשיימס סטאר וועט ביי אונז פערברענגען אַ פאר טאג. איך מוז איהם צוריקפיהרען קיין קאַללאַנדאַר.

— אה, הערריּ; דאן האסט דוא נאך גענוג צייט! ביז צו אונזער אונטערהאלט איז נאך דא גאנצע אכט טעג. ביז דאמאלס וועט הערר דשיימס סטאר שוין אוועקפֿאהרען און דוא וועסט האבען צייט צו קומען צו אונז. — קום, הערריּ! עס וועט דארט זיין אזוי פֿרעהליך!

— געה, הערריּ! האט דשיימס סטאר זיך אפגערופֿען. פֿאר וואס זאלסט דוא ניט געהן? דוא ביסט יונג און דארפֿסט פֿרעהליך זיין.

— ווען איהר הייסט, וועל איך געהן, האט הערריּ געזאגט. ווארט אויף מיר, דשעק. איך וועל קומען צו אייך קיין אירוויין.

— איך וועל דיך ערווארטען, הערריּ! זיי געזונד! האט דשעק אויסגערופֿען. — זייט געזונד, הערר סטאר! עס פֿרעהט מיך זעהר, וואס איך האב אייך ווידער געזעהן. איך וועל דערצעהלען אלע אונזערע בעקאנטע, אז איהר זייט געקומען אונז בעזוכען. מיר געדענקען נאך אלע אונזער אלטען גוטען אינזשעניר.

— זאג זיי, אז איך האב אן זיי ניט פֿערגעסען, האט דער אינזשעניר געזאגט. איך געדענק נאך יעדען איינעם.

דשעק רייען האט נאך א מאל געגעבען דיא האנד זיין קאמעראד, האט זיך נאך אמאל פֿערנייגט פארן אינזשעניר, האט וויטער אנגעהויבען צו זינגען און איז פֿערשוואונדען געווארען אין דער פֿינסטערניס.

הערריּ ווארד און דשיימס סטאר האבען זיך אראפגעלאזען טיעפֿער אין שאכט. אין אַ פֿיערטעל שטונדע ארום זיינען זיי אנגעקומען צום באדען פֿון'ם שאכט. דא איז געווען א גרויסער פלאץ, פֿון וואנען עס האבען זיך געצווייגען גאסען און גאלערעען אין אלע זייטען. דא זיינען געווען אויסגעבויט זיילען פֿון שטארקע שטיינער, וועלכע האבען אונטערגעהאלטען דיא דעכער פֿון דיא גאלערעען, זיי זאלען ניט איינפֿאלען.

געוועהנליך ווערן דיא דעכער פֿון דיא גאלערעען אונטערגעשפארט מיט גראבע קלעצער. דשיימס סטאר האט אבער אויסגעפֿיהרט ביי דער קאמפאני, אז מען זאל בויען זיילען פֿון שטיינער, ווייל זיי זיינען שטארקער און זיכערער.

אמאל פֿלעגען אויף דיעזע זיילען ברענען עלעקטרישע לאמפען און דער ארט, פֿון וואנען אלע גאסען און גאלערעען הייבען זיך אן צו ציעהען, איז געווען העל בעלייכטעט. יעצט האט דא געהעררשט אַ געדיכטע פֿינסטערניס.

— ווילט איהר זיך א ביסעל אפרוהען, הערר סטאר?

— ניין, הערריּ, לאמיר ווייטער געהן. איך וויל זעהן דיין פֿאטער, וויא צום גיכסטען.

— אלזא, קומט, איך וועל אייך פֿיהרען צו מיין פֿאטער. איך מיין צוואר, אז איהר דארפֿט נאך געדענקען דעם פלאן פֿון דער מינע מיט אלע איהרע גאסען און גאלערעען.

— איך געדענק נאך גאנץ גוט דעם פלאן פֿון דארטשאט פיט. איך וואלט נאך געטראפֿען אין יעדער גאלערעע אין דער פֿינסטער.

הערריא האט אויפֿגעהויבען זיין לעמפעל אין דער הויך און איז געגאנגען אין פֿאראויס. ער איז אריינגעגאנגען אין אַ גאנץ הויכע גאלערעע. אמאל איז דא געווען פֿיעל קוילען, דער האמער און דער ברעכאייזען פֿון׳ם קוילען גרעבער האבען אויסגעגראבען און אויסגעקראצט דאס לעצטע שטיקעלע קוילען און האבען איבערגעלאזען דעם נאקעטען שטיין. דיא גאלערעע איז געווען ברייט און הויך. זיא האט אויסגעזעהן, וויא אַ גרויסע קירכע.

קוים זיינען זיי אוועקגעגאנגען פֿופֿציג טריט אין דיעזער גאלערעע, איז אראפגעפֿאלען אַ שטיין פֿאר דשיימס סטאר׳ס פֿיס.

— וואס איז דאס, הערריא? האט דער אינזשעניר געפֿרעגט ערשטוינט. — זיינען דיא ווענט פֿון דיעזע גאלערעע ניט זיכער? איך אליין האב דאך געזעהן, אז דיעזע גאלערעע זאל זיין גוט בעווארענט, ווייל דורך איהר קען מען דורכגעהן דיא גאנצע מינע. מען קען ארויסקומען פֿון דער אנדערער זייט אין „יאַרראָ וועל“.

יאַרראָ וועל איז געווען אנאנדער אריינגאנג צו דער זעלבער מינע. דארט אבער האבען שוין לאנג קיין מאשינען ניט געארבייט, ווייל אין דער לעצטער צייט זיינען דיא קוילען געווען נעהנטער צו דארטשארט פיט.

— הערר סטאר, איך דענק, אז דיעזער שטיין איז אראפגעפֿאלען ניט פֿון זיך אליין, האט הערריא ווארד געענטפֿערט. — מען האט איהם אראפגעווארפֿען.

— אראפגעווארפֿען? האט דער אינזשעניר געפֿרעגט ערשטוינט. אומיסטען אראפגעווארפֿען אויף אונז אַ שטיין? וואס רעדסט דוא, הערריא?

— מעגליך, אז עס האט זיך מיר אויסגעוויזען, האט זיך צוריקגעכאַפט הערריא.

ווען עס זאל ניט געווען זיין אזוי פֿינסטער און דשיימס סטאר וואלט געקענט זעהן הערריא ווארד׳ס געזיכט, וואלט ער בעמערקט, אז הערריא איז רויט געווארען און איז געווען עפעס צומישט.

— לאמיר געהן שנעלער, הערר דשיימס, האט הערריא געבעטען. האלט אייך אן פֿעסט אן מיר. איהר האט פֿיעללייכט שוין פֿערגעסען דעם וועג.

דשיימס סטאר האט אנגענומען הערריא׳ס האנד און ביידע זיינען ווייטער געגאנגען. הערריא איז געווארען פֿארזיכטיגער, האט זיך יעדעס מאל אומגעקוקט און האט יעדעס מאל אויפֿגעהויבען זיין לעמפעל אין דער טיעפֿער, פֿינסטערער גאלערעע.

— איז נאך ווייט צו געהן צו אייער פֿאטערס הויז?

— ניין. אין א צעהן מינוט וועלען מיר דארט זיין.

זיי זיינען ווייטער געגאנגען. דער אינזשעניר האט געפֿיהלט, אז הערריא׳ס האנד ציטערט.

— וואס איז דיר, הערריא? וואס ביסט דוא אזוי אונרוהיג?

— איך קען ניט פֿערגעסען דיא געשיכטע מיט׳ן שטיין. ער האט דאך געקענט אראפפֿאלען אויף אונזער קאפּ.

— עס איז דאך נור אַ צופאל, הערריי, האט דער אינזשעניר איהם בערוהיגט.
— אַ צופאל? — יא.... מעגליך.... אַ צופאל....
זיי זיינען ווייטער געגאנגען עטליכע שריט. פלוצלונג איז הערריי ווארד געבליעבען שטעהן.
— וואס איז מיט דיר, הערריי? וואס ביסט דו געבליעבען שטעהן?
— איך ווייס ניט.... מיר דאכט, אז איך האב געהערט מענשענטריט הינטער אונז.
ער האט זיך צוגעהערט אַ פאר סעקונדען.
— נו? הערסט דוא עפעס?
— ניין. איך הער גאר נישט. איך האב א טעות געהאט. עס האט זיך מיר אויסגעוויעזען. — שפארט אייך אן אויף מיר פעסט, הערר דשיימס.
דשיימס סטאר האט זיך אנגעלעהנט פעסטער אויף דעם קרעפטיגען יונגען מאן און זיי זיינען ווייטער געגאנגען. הערריי איז געווען זעהר אונרוהיג. דער אינזשעניר האט עס בעמערקט און האט געטראכט ביי זיך:
— אין דיעזער מינע ליעגט ווירקליך עפעס אַ געהיימניס. דא זינגט איינער, דארט ווארפט מען מיט שטיינער און דא געהט מען אונז גאר נאך. וואס זאל דאס זיין?
ארום איהם האט געהערשט דיא שרעקליכסטע פינסטערניס. דאס קליינע לעמפעלע אויף הערריי'ס קאפ האט נור געוויעזען, וויפיעל שווארצע, פינסטערע מיילער עס עפענען זיך פון אלע זייטען און דראהען צו פערשלינגען דעם פרע־בען מענשען, וועלכער שטעלט זיך אונטער אריינצוגעהן אין טיעפען שוים פון אונזער מוטער ערד.

7טעם קאפיטעל.

סיימאן ווארד און זיין פאמיליע.

אין אַ צעהן מינוט ארום זיינען זיי אנגעקומען צו אַ גרויסען קעלער אדער אַ גרויסער הייל. וויא עס ווייזט אויס, האט מען דא א מאל געפונען אַ רייכע גרוב מיט קוילען. דאס איז געווען אַ פלאץ פון עטליכע הונדערט פוס דיא ברייט און דיא לענג.
אין דיעזען קעלער איז געווען ניט שטארק פינסטער. א גרויסע און ברייטע אייזערנע רעהר האט זיך געצויגען פון דיעזען קעלער ביז ארויף אויבען. דורך דיעזען רעהר פלעגען דורכדרינגען שטראהלען פון ליכט.
אמאל פלעגט דא שטעהן אַ גרויסע מאשין, וועלכע פלעגט רייניגען דיא לופט אין דער מינע. היינט ארבייט מען ניט און מען דארף ניט רייניגען דיא לופט.
דא, אויף דעם ארט, וואו דיא גרויסע מאשין איז געשטאנען, האט סיימאן ווארד געוואוינט זייט צעהן יאהר. ער האט זיך ניט געדארפט בויען קיין הויז. דיא דיקע שטיינערנע ווענט פון דער מינע האבען איהם בעסער געשיצט געגען קעלט און רעגען אלס דיא ווענט פון'ם רייכסטען פאלאץ.

זיין הויז איז געווען פֿערטיג, געמאכט פֿון טויזענדער קוילען ארבייטער. זיין הויז איז געווען ווארים. ער האט ניט געדארפֿט קיין הייצונג. אזוי טיעף אין דער ערד איז שטענדיג ווארים. ער האט קיין מורא ניט געהאט פֿאר פֿייער, — דער הארטער שטיין וועט ניט ברענען. ער האט ניט געדארפֿט צאהלען ניט קיין רענט און ניט קיין שטייער. צו איהם איז קיין מאל ניט געקומען קיין בעאמטער מאנען איהם שטייער. אין זיין הויז, וועלכעס איז געווען פֿינף הונדערט פֿוס טיעף אין דער ערד, איז ער געווען אַ קייסער. ער האט דא געהעררשט גאנץ אליין, האט מיט קיינעם ניט געפֿיהרט קיין קריעג, ווייל קיין אנדערער קייסער אין דער וועלט האט ניט געוואלט צונעהמען ביי איהם זיין לאנד.

סיימאן ווארד האט אפגעשפּאָרט עטליכע הונדערט פֿונט אין דער צייט, וואס ער מיט זיין זוהן הערריִ האבען געארבייט אין דער מינע. ער וואלט גע= קענט זיך דינגען אַ שטיבעלע אין אבערוויל און לעבען אונטער דער ליעבער, העלער זון צווישען גרינע ביימער. ער האט עס אבער ניט געוואלט. ער איז אזוי געוואינט געווארען צו דער מינע, אז ער האט זיך ניט געקענט אפרייסען פֿון איהר. — דיא מינע איז געווען זיין לעבען. ער איז געווען צופֿריעדענער מיט זיין וואינונג טיעף אין דער מינע, וויא מאנכער קייסער מיט זיין פאלאץ.

זיינע עלטער עלטערן זיינען געווען קוילען גרעבער, זיינע עלטערן זיינען געווען קוילען גרעבער, ער אַליין איז געווען אַ קוילען גרעבער, זייט ער איז געקומען צו זיין פֿערשטאנד. דארטשארט פיט איז געווען זיין פֿאטערלאנד, זיין אממע, זיין שפייזער, זיין ערנעהרער און זיין צייט פֿערטרייב.

ער האט ליעב בעקומען דיא מינע. ער פֿלעגט ארבייטען פֿלייסיג ניט נור אום צו פֿערדיענען געלד, זאנדערן אום צו קעמפֿפֿען מיט דער מינע און ארויס= צושלעפען פֿון איהר אלעס, וואס עס איז געלעגען פֿערבארגען אין איהר.

ער איז געווען אזוי גוט בעקאנט מיט דער מינע, אז ער האט געקענט זיך אראפלאזען אין איין שאכט און ארויסקומען דורך אנאנדער שאכט אויף צעהן מייל דיא ווייט. קיינער האט ניט געוואוסט אזוי גוט, וויא ער, אז דורך דיא שאכטען פֿון אבערוויל קען מען אוועקגעהן ביז אין דיא אויסגעשעפטע מינען פֿון אַללאָאַ און וויימער נאך.

ער האט געוואוסט נאך פֿריהער פֿארן אינזשעניר דשיימס סטאר, אז דיא קוילען אין דארטשארט שאכט וועלען זיך אויסשעפען. ער האט עס געזאגט דעם אינזשעניר און האט מיט איהם צוזאמען געזוכט נייע אדערן, נייע וועגען, נייע שאכטען, וואו דיא קוילען ליעגען בעהאלטען. ער האט אלץ געהאפֿט, אז ער וועט נאך אויסגעפֿינען ערגעץ קוילען.

זייט צעהן יאהר וואינט ער דא אין זיין פאלאץ טיעף אונטער דער ערד. אין דיא גאנצע צעהן יאהר איז ער פֿיעללייכט צעהן מאל געווען אויבען אויף דער פֿרייער וועלט, דארט וואו דיא ליעבע זון ווארמט און לייכטעט.

— צו וואס זאל איך ארויפֿגעהן? פֿלעגט ער פֿרעגען, ווען זיין זוהן פֿלעגט איהם אמאל בעטען, ער זאל זיך א ביסעל דורכגעהן אין שטאדט. וואס וועל איך

דארט טהאן? מיין היים איז דא אין דער מינע. דארט אויבען בייט זיך דאס וועטער. אט איז קאלט, אט איז היים. דיא מענשען פערקיהלען זיך און ווערן קראנק. דא אונטען איז דיא לופט געזונד. מען פערקיהלט זיך ניט און מען איז שטענדיג געזונד.

ער האט ווירקליך רעכט געהאט. ער איז שוין אלט געווען איבער זעכציג יאהר און איז נאך געווען שטארק און קרעפטיג, וויא אַ יונגער מאן. דיא איינ= ציגע זאך, וואס איהם האט געפעהלט איז געווען בעשעפטיגונג, בעוועגונג — ארבייט. ער האט ניט געקענט זיצען לעדיג. ער האט געמוזט ארומגעהן מיט'ן האמער און מיט'ן ברעכאייזען און זוכען, גראבען, קלאפען, שלאגען דעם שטיין און איהם אויספארשען.

זיין פרוי, מעגג, אדער מעדש, וויא ער פלעגט זיא רופען, איז אויך געווען פערליעבט אין דער מינע, וויא ער. זיא איז אויך געווען אַ הויכע, שטארקע פרוי פון א יאהר עטליכע און פופציג און האט אויך ליעב געהאט צו ארבייטען. זייט זיי האבען זיך בעזעצט אין דער מינע, איז זיא ניט איין מאל ניט געווען אין שטעדטעל. זיא האט גאר ניט געוואלט ארויסגעהן פון דער מינע. זיא איז גע= וועזען פאלקאמען איינפערשטאנדען מיט איהר מאן, אז דא אונטען איז פיעל בעסער, בעקוועמער און רוהיגער צו וואינען, וויא אין אבערוויל.

— דא וועניגסטענס וועלען מיינע נאכבארען מיר ניט ארייננקוקען אין טעפעל, וואס איך קאך, פלעגט זיא זאגען. און קיינעם וועט ניט הארען, וויא איך געה אנגעטהאן.

דאס אלטע פאר פאלק האט זיך זעהר ליעב געהאט. יעדער האט געהאט דאס גרעסטע צוטרויען צום אנדערן. ווען סיימאן ווארד פלעגט זאגען, אז ער האט נאך ניט פערלארען דיא האפנונג, אז ער וועט נאך אמאל געפינען אַ נייעם שאכט פון קוילען, פלעגט מעדש איהם אונטערשטיצען.

— דוא האסט רעכט, סיימאן, אבערוויל איז נור אנטשלאפען געווארען אויף אַ געוויסע צייט. אבערוויל איז נאך ניט געשטארבען.

אזוי האט דיא קליינע פאמיליע, וועלכע איז בעשטאנען פון פאטער, מו= טער און זוהן, געלעבט שטיל, רוהיג און גליקליך אין טיעפען שאכט.

אהין האט יעצט העררי ווארד געבראכט דעם אינזשעניר דשיימס סטאר.

סיימאן ווארד האט ערווארטעט דעם אינזשעניר. ער איז געשטאנען ביים אריינגאנג פון זיין קעניגרייך און קוים האט זיך געוויזען דער שיין פון הערריס לעמפעל, איז ער זיי ענטגעגען געגאנגען און האט געזאגט מיט זיין פעסטער ברוסט שטימע:

— ווילקאמען, הערר דשיימס סטאר! ווילקאמען אין דער וואינונג פון'ם אלטען אויפזעהער פון דארטשארט פיט! מיין הויז איז פיעללייכט ניט אזוי שעהן, וויא דיא הייזער אין עדינבורג, איך בין אבער גליקליך צו עמפפאנגען מיין גאסט און מיין אלטען פריינד, דעם אינזשעניר פון דארטשארט פיט.

מיט דיעזע ווערטער האט ער איהם אויסגעשטרעקט ביידע הענד. דער

אינזשעניר האט אנגענומען דיא הענד פֿון'ם אלטען אויפֿזעהער און האט זיי גע־דריקט ווארים און פֿריינדליך.

— וואס מאַכט איהר, גוטער, אַלטער סיימאַן? האט ער איהם געפֿרעגט. וויא געהט עס אייך?

— וואס זאל איך מאכען, הערר דשיימס? דא איז מיר גאַנץ גוט. איך האב קיין מורא ניט, איך זאל מיך צוקיהלען. דיא לופֿט איז גוט און געזונד דא אין דער מינע. וואס דארף איך מעהר? — ווען אייערע דאקטוירים זאלען זיין קלוג, וואלטען זיי ניט געשיקט דיא רייכע און נערוועזע דאמען קיין קארלסבאד אדער קיין ניצא; זיי וואלטען זיי בעסער געשיקט אין דער מינע פֿון אבערוויל. דא, וואו מען וויים ניט פֿון קיין ווינד, קיין שנעע, קיין רעגען, קיין פֿראסט און קיין קעלט, וואלטען זיי געווארען געזונד, וויא מיין אלטע מעדש.

— איהר האט רעכט, סיימאַן, האט דער אינזשעניר געענטפֿערט. איך שעהם מיך ניט צו זאגען, אז איך אליין וואלט פֿיעללייכט פֿערביטען מיין שעהנע וואָי־נונג אין קאַנאָנגייט, אין עדינבורג, פֿאַר אַ וואינונג אין דער מינע פֿון אבערוויל.

— אך, הערר סטאַר! איך קען אַן אלטען קוילען גרעבער, וועלכער וואלט געווען דער גליקליכסטער מענש אויף דער וועלט, ווען ער זאל וויסען, אז איהר וועט שטענדיג זיין לעבען איהם.

— וואס וועט זאגען דיא אלטע מעדש? האט דשיימס סטאר געלאַכט.

— דיא אלטע מעדש וועט זיין אזוי גליקליך אייך ווידער צו זעהן, וויא דער אלטער סיימאַן. איהר וועט זעהן, הערר סטאר, וואס פֿאַר אַ מיטאג זיא וועט מאַכען פֿון אייערטוועגען.

— דאס וועלען מיר זעהן, האט סטאר אויסגערופֿען פֿרעהליך. ער איז זיך היינט גענוג אנגעגאנגען, איז געווען מיעד און הונגעריג.

— איהר זייט הונגעריג, הערר סטאר?

— יא, מיין פֿריינד, איך בין מיך היינט אנגעגאנגען און דאס וועטער איז געווען אבשייליך.

— אה! עס רעגענט אויבען, האט סיימאַן ווארד געזאגט.

— יא, סיימאַן, אויבען רעגענט עס און דאס מעער איז געווען זעהר אונרוהיג.

— מיר וויסען דערפֿון ניט. ביי אונז רעגענט עס קיין מאל ניט. איך האב שוין גאר פֿערגעסען, וואס עס הייסט אַ רעגען.

ער האט אנגענומען דעם אינזשעניר ביי דער האנד און האט איהם אריינ־געפֿיהרט אין זיין שטוב. דאס איז געווען אַ גרויס צימער אויסגעהאַקט אין שטיין. דער דאך און דיא ווענט פֿון'ם צימער זיינען געווען פֿון שטיין, נור דיא טהיר איז געווען אַ הילצערנע. אין דער מיט צימער איז אראפגעהאנגען אַ גרויסער לאמפּ, וועלכע האט בעלייכטעט דאס צימער. ביי דיא ווענט זיינען געווען צוגע־שלאגען נאך אייניגע לאמפּען. אין צימער איז געווען גענוג ליכטיג.

אין דער מיט צימער איז געשטאנען אַ טיש, געדעקט מיט אַ קלאר ווייסען

טישטוך. ארום טיש זיינען געשטאנען פֿיער שטארקע שטוהלען בעשלאגען מיט לעדער.

— גוט מארגען, מעדש! האט געזאגט דער אינזשעניר, ווען ער איז אריינ־געקומען אין צימער און האט דערזעהן סיימאן וואַרד׳ס פֿרוי.

— גוט מארגען, העררר דשיימס סטאר! האט דיא אלטע פֿרוי געענטפֿערט און איז ענטגעגען געגאנגען דעם אינזשעניר.

— עס פֿרעהט מיך זעהר אייך ווידער צו זעהן, מעדש, האט דשיימס סטאר געזאגט און האט איהר געגעבען דיא האנד.

— איהר האט רעכט, העררר דשיימס סטאר, האט דיא אלטע געענטפֿערט. עס איז שטענדיג ליעב צו זעהן אַ מענשען, וועלכער איז געווען גוט געגען אונז און האט אונז גוט בעהאנדעלט.

— איז דיא זופע פֿערטיג, פֿרוי? האט סיימאן וואַרד געפֿרעגט. — דער אינזשעניר איז הונגעריג. מיר דארפֿען איהם ניט לאזען ווארטען. — איך וויים, אז העררי האט ערשט געבראכט אנגעבראכט פראוויאנט פֿון דער שטאדט. —

איך האב גאר פֿערגעסען דיר צו זאגען, העררי, אז דשעק רייען איז דא געווען. ער האט אויף דיר געפֿרעגט.

— איך וויים עס, פֿאטער, איך האב איהם בעגעגענט לעבען יאַררא וועל.

— ער איז אַ גאנץ גוטער יונג, האט דער אלטער סיימאן ווייטער געזאגט. ער איז שטענדיג לוסטיג און פֿרעהליך. ער טויג אבער ניט פֿאר אַ קוילען גרע־בער. ער האט בעסער ליעב צו זיין אויבען „אויפֿ׳ן גראז“.

— דער אינזשעניר איז דאך הונגעריג, זעצט אייך בעסער עסען, האט סיימאנ׳ס פֿרוי דערמאנט.

— עס איז ריכטיג. בּיטע, העררר סטאר, זעצט אייך.

אלע האבען זיך געזעצט צום טיש.

— איינע מינוטע, העררר סיימאן, האט זיך אפגערופֿען דער אינזשעניר. ווילט איהר, אז איך־זאל ביי אייך עסען מיט אַ גוטען אפעטיט?

— געוויס, העררר סטאר! וואס פֿרעגט איהר?

— איך קען ניט עסען, ווען איך האב עפּעס צו טראכטען. איידער איך וועל מיך זעצען עסען, וויל איך אייך שטעלען צוויי פֿראגען.

— פֿרעגט, העררר סטאר, איך וועל אייך געוויס ענטפֿערן.

— איהר שרייבט אין אייער בריעף, אז איהר האט מיר מיטצוטהיילען זאכען, וועלכע זיינען זעהר וויכטיג.

— יא, זיי זיינען זעהר וויכטיג, האט סיימאן וואַרד געענטפֿערט.

— פֿאר אייך, סיימאן?

— פֿאר אייך און פֿאר מיר, העררר סטאר. איך קען אבער דערפֿון ניט רעדען ביז נאכ׳ן עסען, ווייל איך קען רעדען פֿון דיעזע זאכען נור אויף זייער ארט, וואו איך וועל קענען אייך עפּעס וויזען. רעדען דערפֿון דא איז איבעריג, ווייל איהר וועט מיר ניט גלויבען.

— סיימאן ווארד! האט אויסגערופען דער אינזשעניר. — קוקט מיר גלייך אין דיא אויגען. — אזוי! — וויכטיגע נייעס? — וויכטיגע? —

סיימאן ווארד האט איהם געקוקט גלייך אין דיא אויגען.

— נו, גוט! האט דער אינזשעניר געזאגט. דאן וועל איך מעהר ניט רעדען דערפון ביז נאכ'ן פריהשטיק.

— וואס איז אייער צווייטע פראגע? האט סיימאן געפרעגט.

— קענט איהר דערקענען, ווער עס האט אנגעשריעבען דיעזען בריעף?

מיט דיעזע ווערטער האט ארויסגענומען דעם צווייטען בריעף, וואס ער האט ערהאלטען, אז ער זאל ניט פאהרען, און האט איהם דערלאנגט דעם אלטען סיימאן ווארד.

סיימאן ווארד האט גענומען דעם בריעף, האט איהם איבערגעלעזען איין מאל און צוויי מאל און האט פערצויגען מיט דיא אקסלען. ער האט ניט געוואוסט, ווער עס האט איהם געשריבען. ער האט איהם געוויעזען זיין זוהן, הערריי, און האט איהם געפרעגט:

— פיעללייכט וועסט דוא דערקענען, ווער עס האט געשריעבען דיעזען בריעף?

הערריי ווארד האט אויך בעטראכט דעם צווייטען בריעף פון אלע זייטען און האט אויך פערצויגען מיט דיא אקסלען.

— איך ווייס ניט פאטער, ווער עס האט געשריעבען דיעזען בריעף.

— איז אויף דיעזען בריעף געווען דער סטעמפעל פון אבערוויל פאסט אפיס? האט סיימאן ווארד געפרעגט.

— פונקט דער זעלבער סטעמפעל, וויא אויף אייער בריעף, האט דער אינזשעניר געענטפערט.

— וואס דענקסט דוא דערפון, הערריי? האט דער פאטער געפרעגט. זאל איינער וויסען פון אונזער געהיימנים?

— איך קען עס ניט וויסען, עס איז אבער דייטליך, אז איינער האט געוואלט אפהאלטען דעם אינזשעניר, ער זאל ניט קומען צו אונז.

— אבער ווער זאל עס זיין? — ווער? האט געשריען דער אלטער און האט געקלאפט מיט זיינע אייזערנע הענד אויפ'ן שטארקען טיש.

קיינער האט איהם ניט געענטפערט. דער אלטער האט זיך פערטראכט.

— דיא זופע ווערט קאלט! האט אויסגערופען מעדש. עסט בעסער! הערט אויף צו רעדען פון בריעף.

דשיימס סטאר האט זיך געזעצט לעבען אלטען סיימאן, געגען זיי פון דער אנדערער זייט טיש האבען זיך געזעצט הערריי און זיין מוטער און האבען אנגעהויבען צו עסען.

דער פריהשטיק, אדער ריכטיגער געזאגט, דער מיטאג, איז געווען א פארטרעפליכער. סיימאן ווארד האט זיך בעריהמט, אז זיין מעדש מעג קאכען פאר דער קעניגין וויקטאריא. דשיימס סטאר האט זיך ניט געוואלט קריגען

מיט איהם און האט אויך צוגעגעבען, אז דיא אלטע מעדש איז דיא בעסטע קעכין אין דער גאנצער וועלט.

מעדש אליין איז ניט געווען אזוי שטאלץ. זיא האט ערקלערט, אז פֿאר אן איינפֿאַכען קוילען גרעבער קען זיא אפקאכען אַ גוטען מיטאג. וואס דיא קעניגין וויקטאריא עסט, ווייס זיא ניט און זיא גלויבט ניט, אז דיא קעניגין וויקטאריא וואלט זיא אויפֿגענומען פֿאר אַ קעכין ביי זיך אין הויף.

נאכ'ן עסען האט העררי וואַרד געבראַכט גוטען אייל פֿון אַ פֿעסעלע, וועלכעס ער האט געהאלטען שטענדיג ביי זיך אין „קעללער".

דאס עסען האט געדויערט אַ גאנצע שטונדע. סיימאן וואַרד, זיין פֿרוי מעדש און דער אינזשעניר האבען גערעדט און דערצעהלט פֿון דיא גוטע אלטע צייטען אין אבערוויל, ווען עס פֿלעגען ארבייטען עטליכע הונדערט קוילען גרע-בער אין דאָרטשאַרט פיט, יאַררא וועל און אנדערע מינען.

העררי וואַרד איז געזעסען שטיל און פֿערטראַכט. איהם האט שטארק בעאונרוהיגט דיא געשיכטע מיט'ן שטיין און דער אַנאָנימע (אהן אַ נאמען) בריעף. ער האט זעהר גוט פֿערשטאנען, אז דיעזעלבע האנד, וואס האט אנגעשריעבען דעם אַנאָנימען בריעף, האט געקענט אראפוואַרפֿען א שטיין אויפֿ'ן אינזשעניר.

— צו וואס אבער האט עס דער אונבעקאנטער געטהאן? וואס האט ער צום אינזשעניר? וואס הארט איהם, וואס דער אינזשעניר איז געקומען קיין אבערוויל?

אויף דיעזע פֿראגען האט ער קיינע אנטווארט ניט געקענט געבען. צוויי מאל איז ער אויפֿגעשטאנען פֿונ'ם טיש און איז ערגעץ אוועקגעגאנגען.

— ווייסט איהר, סיימאן, אז איהר האט זעהר אַ גוטען זוהן? האט דשיימס סטאר געזאגט, ווען העררי איז ארויסגעגאנגען.

— יא, איך ווייס עס, האט דער אלטער מאן געענטפֿערט מיט שטאלץ. ער איז אַ גוטער און געטרייען זוהן.

— איז ער צופֿריעדען צו וואינען דא אין דער פֿינסטער?

— ער איז זעהר צופֿריעדען. ער וועט אונז ניט פֿערלאזען. ער וויל ניט וואינען דארט אויבען „אויפֿ'ן גראז".

— דענקט איהר גאר ניט איהם צו פֿערהייראטען? האט דער אינזשעניר ווייטער געפֿרעגט.

— העררי זאל הייראטהען? האט דער אלטער אויסגערופֿען. וועמען וועט ער הייראטהען? — אַ מעדכען, וועלכע וועט ליעב האבען צו טאנצען, צו זינגען און זיך צו פוצען? ווייסט איהר ניט, העררי סטאר, אז היינטיגע מעדכען ליעבען נור ארומצולויפֿען און צו פלוידערן? — ניין! העררי וועט ניט הייראטהען!

— סיימאן, זאג עס ניט! האט זיך דיא אלטע מעדש אריינגעמישט. קענסט דוא דען צווינגען העררי'ן, ער זאל ניט הייראטהען?

— צווינגען, אלטע! ווער רעדט דען פֿון צווינגען? איך וויל העררי'ן צו

קיין זאַך ניט צווינגען. ווען הערריו ועט געפינען א מעדכען, וועלכע וועט איהם פאַסען, וועל —

אין דיעזע מינוט איז הערריו ארייגגעקומען אין שטוב. דער אלטער סיימאן איז שטיל געבליעבען.

מעדש האט זיך אויפגעהויבען פון'ם טיש דיא ערשטע. אלע האבען איהר נאכגעטהאן, זיינען אויפגעשטאנען און ארויסגעגאנגען פון צימער. הערריו ווארד האט געבראכט צוויי שטוהלען און האט זיי אניעדערגעשטעלט פאר דער טהיר פון הויז. זיי האבען געוואלט לאזען דיא אלטע מעדש אויפרוימען אין צימער.

— נון, סיימאן, יעצט קענען מיר רעדען, האט דשיימס סטאר געזאגט, יעצט קענט איהר מיר מיטהיילען דיא וויכטיגע נייעס.

— הערר סטאַר, איך דארף ניט אייערע אויערן, איך דארף אייערע פיס. האט איהר זיך גענוג אפגערוהט, אז איהר זאלט קענען מאכען מיט מיר אַ לאנגע רייזע?

— יא, סיימאן! איך האב מיך אנגעגעסען און האב מיך אפגערוהט. איך קען שוין יעצט געהן מיט אייך, וואוהין איהר ווילט.

— הערריו! הערריו! צינד אן אונזערע זיכערהייטס לאמפען! האט סיימאן ווארד גערופען צו זיין זוהן.

— זיכערהייטס לאמפען? האט דשיימס סטאר געפרעגט פערוואונדערט. צו וואס דארף מען זיכערהייטס לאמפען אין אַ מינע, וואו עס געפינט זיך ניט קיין פיצעל קוילען?

— מען מוז זיין פארזיכטיג, האט סיימאן ווארד געענטפערט איינפאַך.

— ווען מען דארף זיין פארזיכטיג, דארפען מיר זיך דאך אנטהאן אין קליידער פון קוילען גרעבער אויך? האט דער אינזשעניר געפרעגט.

— דערוויל נאך ניט, הערר סטאר, האט דער אלטער מאן געענטפערט און זיינע אויגען האבען אנגעהויבען צו פונקלען.

אין דיעזע מינוט איז הערריו ארויסגעקומען פון שטוב מיט דריי ברענענדע זיכערהייטס לאמפען. איינעם האט ער געגעבען זיין פאטער, דעם אנדערן האט ער געגעבען דעם אינזשעניר און דעם דריטען האט ער זיך גענומען. דאן האט ער גענומען אַ לאנגען, גראבען שטעקען אין דער האנד. דער אלטער סיימאן האט אויך גענומען אזא שטעקען. פאטער און זוהן האבען זיך געשטעלט פון ביידע זייטען פון'ם אינזשעניר.

— יעצט לאמיר געהן! האט דער אלטער קאמאנדירט. — א גוטען טאג, מעדש!

— אַ גוטען טאג, מעדש! האט דער אינזשעניר וויעדערהאלט און האט זיך פערנייגט פאר דער אלטער פרוי, וועלכע איז געשטאנען פאר דער טהיר פון איהר שטוב.

— אַ גוטען טאג! גאט זאל זיין מיט אייך! האט דיא אלטע פרוי געענטפערט.

— גרייט אן אַ גוטען אבענד עסען, פרוי! האט ביימאן איהר געזאגט פארן אוועקגעהן. — ווען מיר וועלען צוריקקומען, וועלען מיר זיין גוט הונגעריג.

8טעס קאפיטעל.

אַבערגלויבען, וואונדער און זאנדערבארע ערשיינונגען.

יעדעס פאלק האט זיינע וואונדער געשיכטען. אין יעדען דארף דערצעהלט מען מעשיות און געשיכטען פון גייסטער, שדים, רוחות, טויטע, וועלכע ווייזען זיך צו דיא לעבעדיגע און דערצעהלען זיי וואס עס וועט זיין; הויז גייסטער, וועלכע מאכען אלערליי שטיק; וואלד גייסטער, וועלכע פערפיהרען אַ מענשען טיעף אין וואלד און דאן לאכען זיי פון איהם; וואסער גייסטער, וועלכע שלעפען אריין אַ מענשען אין וואסער און נאך אנדערע סארטען גייסטער און וואונדער.

אין יעדען וואלד, אין יעדען טייך, אויף יעדען בערג און אין יעדען טהאל געפינען זיך בעזונדערע גייסטער. פיעלע פון דיא אלע איינוואוינער האבען זיי געזעהן, אדער „כמעט" געזעהן; אנדערע האבען זאגאר מיט זיי גערעדט, זיי ווילען אבער ניט אויסזאגען, וואס דיא גייסטער האבען מיט זיי גערעדט.

פון וואַנען האבען זיך דיעזע געשיכטען גענומען? ווער האט זיי פערברייטעט אין פאלק? פאר וואס גלויבט נאך דאס פאלק אין זיי? ניט דא איז דער ארט צו ענטפערן אויף דיעזע פראגען.

מיר קענען ניט אונטערברעכען אונזער ערצעהלונג אום צו בעאנט־ווארטען אויף דיעזע פראגען. מיר האבען זיי נור געשטעלט אום צו ווייזען, אז דער גלויבען אין גייסטער איז פערברייטעט צווישען אלע פעלקער. עס איז דאַ־העד קיין וואונדער ניט, וואס דיא קוילען גרעבער גלויבען אין גייסטער. אין דער מינע איז דער מענש אבגעשלאסען פון דער גאנצער וועלט. אין דער מינע איז פינסטער. וואו קענען דיא גייסטער געפינען אַ בעסערן פלאץ, אלס אין דער פינסטערער מינע? וואו קענען זיך דיא גייסטער בעסער בעהאלטען, אלס טיעף אין דער ערד, וואו עס הערשט אן אייביגע נאכט?

דיא קוילען גרעבער פון אבערוויל פלעגען זיך דערצעהלען פיעלע וואונ־דער פון דער מינע. אייניגע האבען איבערגעלאזען זייערע אינסטרומענטען אין דער מינע. ווען זיי זיינען געקומען דעם אנדערען טאג ארבייטען, זיינען דיא אינ־סטרומענטען פערשוואונדען געווארען. ווער האט זיי צוגענומען? — דיא גייסטער פון דער מינע.

אנדערע האבען איבערגעלאזען דיא גאלערעע, וואו זיי האבען געארבייט גאנץ ריין. זיי האבען צונויפגעשארט דאס לעצטע ביסעל קוילען און האבען עס אויפגעלעגט אין אַ וואגאן. ווען זיי זיינען געקומען דעם אנדערן טאג, האבען זיי געפונען אנגעגראבען אַ גאנצען וואגאן גרויסע שטיקער קוילען. ווער האט עס געקענט טהאן פאר זיי? — געוויס דיא גייסטער.

דישעק רייען איז געווען איינער פון דיא, וועלכע זיינען געווען פעסט אי־בערצייגט, אז אין דארטשארט פיט זיינען דא גייסטער. ער האט אליין געהערט,

וויא מען איז ארומגעגאנגען אין דער מינע; ער האט אליין געהערט, וויא מען ארבייט אין דער מינע אין דער צייט, ווען קיינער פֿון דיא ארבייטער איז ניט געוועזען אין דער מינע. ער האט אליין געזעהן, וויא פלוצלונג זיינען פֿון דער וואנט פֿון דער מינע ארויסגעשפרונגען קליינע פֿלאמען.

צווישען אלע קוילען גרעבער זיינען געוועזען נור צוויי מענשען, וועלכע האבען ניט געגלויבט אין קיין גייסטער. דאס זיינען געוועזען סיימאן ווארד און זיין זוהן הערריֿ. זיי זיינען געוועזען אזוי גוט בעקאנט מיט יעדען ווינקעלע אין דער מינע, אז זיי האבען ניט געקענט גלויבען אין קיין וואונדער. ווען זיי פֿלעגען אמאל זעהן אַ זאך, וואס זיי פֿלעגען ניט פֿערשטעהן, וויא צום ביישפיעל, פֿלאמען פֿון דער וואנט, פֿלעגען זיי עס דערצעהלען דשיימס סטאר און ער פֿלעגט זיי ערקלערען, פֿון וואנען דאס קומט.

דיא איינציגע זאך, וואס דיעזע צוויי מענשען האבען געגלויבט, איז געוועזען, אז דיא קוילען האבען זיך נאך ניט אין גאנצען אויסגעשעפט אין דארטשארט פיט. זייט צעהן יאהר, זייט מען האט אויפֿגעהערט צו ארבייטען אין דער מינע, פֿלעגען זיי יעדען טאג אנצינדען זייערע לעמפלעך, נעהמען זייערע שטעקענס און זייערע האמערס און געהן אין דיא פֿערשיעדענע גאלערעען זוכען, פֿיעללייכט וועלען זיי דאך געפֿינען עפעס אַ שפור פֿון קוילען.

מייסטענס פֿלעגען זיי געהןביידע צוזאמען. עס פֿלעגט אבער זעהר אפֿט פֿארקומען, אז זיי פֿלעגען געהן איינציגווייס, יעדער אויף אנאנדערען וועג. זיי פֿלעגען אויספֿארשען דיא מינע, פֿלעגען זיא אפהיטען, פֿלעגען זעהן, אז דיא וואסערן, וועלכע פֿלעגען זיך אנזאמלען אין געוויסע ערטער, זאלען האבען וואוהין אפצופֿליעסען. — אין דיא קוילען גרובען זיינען אפֿט דא טייכען, זעען (אזיעראָס) און טייכעלעך. אין איינינגע קוילען גרובען זיינען דיא זעען (אָזיעראָס) אזוי גרויס און אזוי טיעף, אז מען מוז זיך אויף זיי שיפֿען מיט אַ שיפֿעל. אין אנדערע מינעס געפֿינט מען טייכען, וועלכע מען ווייס ניט, פֿון וואנען זיי הייבען זיך אן און וואוהין זיי פֿערשווינדען. אין דער מינע פֿון אבערוויל זיינען אויך געוועזען טייכען, אויף וועלכע מען האט געדארפֿט אכטונג געבען, זיי זאלען ניט פֿערגיעסען דיא מינע.

אויף זיינע פֿארשונגס רייזען אין דיא גאנץ ווייטע גאלערעען האט זיך הערריֿ ווארד עטליכע מאל איבערצייגט, אז ער הערט דייטליך, וויא מען ארבייט ערגעץ מיט אַ האמער און כיט אַ ברעכאייזען. ער האט זיך ניט דערשראָקען. ער האט קיין מורא ניט געהאט פֿאר קיין גייסטער. ער האט נור מורא געהאט, פֿיעללייכט האט זיך געפֿונען נאך איינער, וועלכער זוכט אויך אין דער מינע, גלייך וויא ער.

מיט אַ קורצע צייט צוריק האט איהם אבער פאסירט אַ געשיכטע, פֿון וועלכער ער איז ווירקליך געווארען צומישט. מיט איינינגע מאנאטע צוריק איז ער אמאל געגאנגען גאנץ ווייט אין דער מינע. ער איז צוגעקומען צו אַ גאנץ גרויסען שטיין, אין וועלכעס עס זיינען געוועזען דורכגעשניטען עטליכע וועגען.

ער האט אויפגעהויבען זיין לעמפּעל אין דער הויך אום בעסער צו זעהן, וועלכען וועג ער זאל געהן. פּלוצלונג האט ער געזעהן גאנץ דייטליך, וויא אַ שאטען פון אַ מענשען איז פערשוואונדען געווארען אין איינע פון דיא גאנץ שמאלע גענג פון דיעזען שטיין.

ער האט זיך ניט איבערגעשראקען און האט אנגעהויבען נאכצולויפען נאכ'ן שאטען. ער איז געקומען צו אן ארט, וואו דיא גאלערעע ענדיגט זיך. — אַ וואנט פון אלע זייטען! קיינער איז ניטא! — וואו האט געקענט פערשוואונדען ווערן דער מענש, וואס איז דא געגאנגען? — דאס האט זיך העררי אויף קיין פאל ניט געקענט ערקלערן.

אנאנדער מאל האט ער בעמערקט, אז פון אַ שטיינערנער זייל, וועלכער האט אונטערגעהאלטען דעם דאך פון אַ גאלערעע, זיינען אראפּגעפאלען עטליכע שטיינער. וואהרשיינליך האט מען דא עפּעס געבראכען אדער געשאסען, וואס דיא שטיינער האבען זיך געריהרט פון זייער ארט. ווער האט אבער דא געבראכען אדער געשאסען?

העררי האט אנגעהויבען צו בעטראכטען דיא װענט פון דיעזער גאלערעע און האט געזעהן דייטליך צייכענס פון א ברעכאייזען.

— זאל דא איינער האבען געזוכט אַ נייע אָדער פון קוילען? אדער זאל גאר איינער וועלען פערניכטען דיא גאנצע מינע און אונז ארויסטרייבען פון דאנען? —

ער איז געגאנגען א היים און האט אלעס דערצעהלט זיין פאטער. דער אלטער ווארד האט אויך ניט געקענט זיין אזוי קלוג צו פערשטעהן, וואס דא קומט פאר אין דער מינע.

— איך קען ניט גלויבען, אז אַ פרעמדער קומט אהער אין דער מינע עפּעס זוכען, האט ער געזאגט. אלע האבען זיך אפּגעזאגט פון דער מינע. דער אינזשעניר דשיימס סטאר האט ערקלערט, אז אין אבערוויל איז שוין קיין קוילען מעהר ניטא. ווער וועט עס וועלען פערליערען צייט און מיה צו זוכען דא קוילען? — דאס איינציגע, וואס איך קען נאך גלויבען, איז, אז פערברעכער ווילען זיך בעהאלטען דא אין דער מינע און זוכען אן ארט, וואו זיי זאלען קענען רוהיג בעגעהן זייערע פערברעכען. עס איז מעגליך, אז אַ באנדע פאלש מינצער — מענשען, וואס מאכען פאלש געלד — ווילען עפּענען זייער פאבריק פון פאלש געלד אין דער מינע, אדער רויבער זוכען אן ארט, וואו צו בעהאלטען דיא זאכען, וואס זיי רויבען אן. — אלענפאלס, העררי, טארען מיר ניט שווייגען. מיר מוזען אויסגעפינען דיא געהיימניספאלע פערזאנען, וועלכע קומען מאכען וויזיטען אונזער מינע.

פון יענעם טאג אן פלעגט דער אלטער סיימאן און זיין העררי שטונדען לאנג ארומגעהן אין דער מינע, פארשען, זוכען און קלערן.

מיט אַ צוויי וואכען פריהער, איידער אונזער געשיכטע הייבט זיך אן, איז העררי ארומגעגאנגען אין אַ ווייטע גאלערעע מיט אַ גרויסען לאמפּ אין דער

האנד. — זייט ער האט געזעהן דייטליך דעם שאטען פֿון אַ מענשען אין דער מינע, פֿלעגט ער שוין מיטנעהמען אַ גרויסען לאמפּ. — אזוי וויא ער איז אזוי געגאנגען, האט ער געזעהן דייטליך, אז גאנץ וייט, עטליכע הונדערט פֿוס פֿון איהם, האט געברענט אַ ליכט. ווען ער איז צוגעקומען האט עס זיך פלוצלונג פֿערלאשען.

דאמאלס האט ער זיך שוין איבערצייגט, אז אין דער מינע געפֿינט זיך איינער. ער איז צוואר באלד צוגעקומען צום ארט, וואו דאס ליכט האט געברענט און האט קיינעם ניט געפֿונען. ער האט געזוכט, געפֿארשט, געטאפּט און גערופֿען. — עס איז קיינער ניטא און קיינער האט זיך ניט אפגערופֿען.

ער איז געגאנגען ווייטער אין דערזעלבער גאלערעע, וועלכע האט זיך געצויגען אויף עטליכע מייל, און האט געזעהן מיט שטוינען, וויא אין ערטער האבען פלוצלונג אויפֿגעפֿלאמט ליכט, וויא קליינע בליצען, און זיינען באלד פערלאשען געווארען.

ווען עס וואלט געווען אנאנדערער אויף הערריס ארט, וואלט ער געמיינט, אז דאס זיינען גייסטער. הערריּ אבער איז געווען אזוי פֿעסט איבערצייגט, אז קיין גייסטער זיינען ניטא, אז ער האט זיך ניט איבערשראקען, איז זיך רוהיג געגאנגען אַ היים און האט עס דערצעהלט זיין פֿאטער.

— מיין זוהן, אין אונזער מינע איז דא עפּעס אַ געהיימניס, האט דער פֿאטער געענטפֿערט. וואס דאס געהיימניס איז, ווייס איך ניט. איך האף אבער, אז עס וועט קומען אַ טאג, ווען אלעס וועט זיך ערקלערן.

— עס איז אבער זאנדערבאר, פֿאטער, האט הערריּ בעמערקט.

— דוא זעהסט דאך, מיין זוהן, אז אונז ריהרט מען דערווייל ניט. וויא עס ווייזט אוים, האט מען נאך מורא פֿאר אונז. דוא אליין האסט דאך געזעהן, אז וויפֿיעל מאל דוא האסט בעגעגענט דיא וואונדערבארע ערשיינונגען, זיינען זיי שטענדיג פֿון דיר אנטלאָפֿען און האבען דיר גאר ניט געטהאן. אלזא, לאמיר ווארטען און ווייטער זוכען.

ווען הערריּ האט היינט געזעהן, אז אַ שטיין איז אראפגעפֿאלען און האט שיער ניט געטראָפֿען דעם איגזשעניר, האט ער זיך שוין פֿעסט איבערצייגט, אז דאס האט געטהאן דערזעלבער מענש, וועלכער געהט אום אזוי אפֿט אין דער מינע.

דשיימס סטאר האט צוואר ערקלערט, אז עס איז אַ צופֿאַל. עס איז דאך מעגליך, אז אין אן אלטער מינע איז געווען אַ שטיין אין דאך ניט שטארק בעפֿעסטיגט. זיי האבען אנגעהויבען צו געהן, האבען שטארק צוטרייסעלט אַ לייטער און דער שטיין איז אראפגעפֿאלען. הערריּ אבער האט עס ניט געקענט גלויבען. מיר וועלען שפעטער זעהן, אויב ער האט רעכט געהאט.

9טעס קאַפּיטעל.

סיימאָן וואַרד וויל בעווייזען, אַז ער האָט רעכט.

אַלס אינזשעניר און פּראַקטישער מענש, האָט דשיימס סטאַר אַ קוק געטהאָן אויף זיין טאַשענגאוהר, ווען ער איז אַרויסגעגאַנגען פֿון סיימאָן וואַרד׳ס וואוינונג. עס איז דאַמאַלס געווען פּונקט צוועלף אוהר.

דיא דריי רייזענדע, אָדער דיא דריי פֿאָרשער, זיינען אַריינגעגאַנגען אין אַ ברייטע גאַלערעע, וועלכע האָט זיך געצווייגען אויף אַ פּאָר מייל. דער אינזשעניר האָט זעהר גוט געקענט דיעזע גאַלערעע. ער האָט געוואוסט, אַז דאָ ווערט מען שוין קיין קוילען מעהר ניט געפֿינען. מיט צעהן יאָהר צוריק האָט ער אויסגעפֿאָרשט דיעזע גאַלערעע און האָט זיך איבערצייגט, אַז מען האָט דאָ אויסגעשעפּט און אויסגעקראַצט דאָס לעצטע שטיקעל קוילען. דאַמאַלס נאָך האָט ער פֿערגלייכט דיעזע גאַלערעע צו אַ געבראַטענע הוהן, פֿון וועלכער מען האָט שוין אָפּגעלעקט יעדעס ביינדעלע.

דשיימס סטאַר האָט זעהר גוט געוואוסט, אַז אין דיעזער גאַלערעע האָבען זיי ניט וואָס צו זוכען. ער איז דאָהער געגאַנגען ווייטער, ביז דיא גאַלערעע האָט זיך געענדיגט. זיי זיינען דאָן צוגעקומען צו אַ שמאָלען טונעל, וואו צוויי מענשען האָבען קוים געקענט געהן איינער לעבען אַנדערן.

הערריי וואַרד איז געגאַנגען פֿאָראויס און האָט פֿאַר זיי געלייכטעט דעם וועג. דיעזער טונעל איז געווען ווענינ בעקאַנט דעם אינזשעניר. אין צעהן יאָהר האָט ער איהם פֿערגעסען. אַזוי פֿיעל אָבער האָט ער געוואוסט, אַז נאָכ׳ן פּלאַן פֿון דער מינע דאַרף דיעזער טונעל אויסקומען אונטערן מעער. — אַלס אינזשעניר האָט ער בערעכענט, אַז ווען דער טונעל ווערט זיך ציעהען אַלץ טיעפֿער און טיעפֿער, דאַרף ער אויסקומען אַ מייל ווייט אונטערן מעער.

— וועלען מיר נאָך לאַנג געהן אין דיעזען טונעל? האָט ער געפֿרעגט סיימאָן וואַרד.

— מיר האָבען נאָך אַ קנאַפּע מייל צו געהן, האָט דער אַלטער געענטפֿערט. — אַמאָל פֿלעגט מען קענען פֿאָהרען אין דיעזען טונעל אין אַ וואַגאָן, היינט אָבער.... היינט —

— וועלען מיר געהן, ביז דער טונעל ווערט זיך ענדיגען?

— יאָ, הערר סטאַר.

— איך דענק, אַז וואָס ווייטער, איז אַלץ שווערער צו געהן, האָט דער אינזשעניר בעמערקט.

— איהר האָט רעכט, הערר סטאַר. ווען איהר האָט נאָך ניט פֿערגעסען, אַז פֿון דאַנען האָבען מיר דאַמאַלס אויסגעקראַצט דאָס לעצטע ביסעל קוילען. איך בין געווען דער לעצטער, וועלכער האָט אויסגעשאָסען צום לעצטען מאָל.

עס האט זיך אפּגעבראכען אַ גרויס שטיק קוילען. ווייטער אבער האט זיך גע־וויעזען זאמד שטיין,— נאקעטער, נוצלאזער זאמד שטיין.

— אך! וויא טרויעריג איז מיר דאמאלס געווען אויפ'ן הארצען, ווען מען האט אוועקגעפיהרט דעם לעצטען וואגען מיט קוילען! עס האט מיר אויסגע־וויעזען, אז מען פיהרט אוועק מיין לעבען מיט דיעזען לעצטען וואגען.

דער אינזשעניר האט געפיהלט דעם שמערץ פון'ם אלטען קוילען גרעבער. אזא שמערץ פיהלט נור אַ שיפס קאפּיטאן, ווען ער זעהט, אז זיין שיף געהט אונטער און ער מוז זיך רעטען אויף אַ באָאט.

— מיר האבען אבער אלע אַ טעות געהאט, האט דער אלטער סיימאן ווארד געזאגט. מיר האבען געמיינט, אז דיא אלטע מינע איז אויסגעשטארבען, אז מיר האבען איבערגעלאזען איהרע אויסגעדארטע און אויסגעטריקענטע ביי־נער. — ניין, דשיימס סטאר! עס איז נאך דא לעבען אין דער אלטער מינע!

— זאגט ארויס, וואס איהר ווייסט, אלטער סיימאן! האט דער אינזשעניר אויסגערופען. איהר האט אויסגעפונען אַ נייע אָדער פון קוילען? איהר האט ענטדעקט נייע פעלדער? א נייעם קאסטען, וואו דיא מוטער ערד האט בעהאל־טען איהרע שווארצע דיאמאנטען? איך האב עס פערשטאנען פון אייער בריעף. צו וואס דען האט איהר מיך געשיקט רופען? וואס דען פאר אַ נייעס קענט איהר מיר מיטהיילען?

— הערר דשיימס, איך האב דערפון מיט קיינעם, אויסער אייך, ניט גע־קענט רעדען דעריבער.

— דאס האט איהר זעהר גלייך געטהאן, הערר סיימאן! זאגט מיר אבער, וויא אזוי האט איהר ענטדעקט דיא נייע מינע? האט איהר געבויערט אין דער ערד? האט איהר געגראבען? אדער האט איהר אויפגעריסען דיא ערד מיט א דינאמיט פּאַטראָנע?

— איך האב ניט אויסגעפונען קיין נייע מינע, האט דער אלטער מאן גע־ענטפערט טרויעריג.

— וואס דען האט איהר אויסגעפונען? האט דשיימס סטאר אויסגערופען אונרוהיג.

— איך האב נור אויסגעפונען אַ בעוויז, אז עס געפינט זיך ערגעץ אַ נייע מינע. בויערן, גראבען אדער אויפרייסען דעם שטיין מיט דינאַמיט איז אייער זאַך.

— וואס איז אייער בעוויז, אז אין דיעזער געגענד געפינט זיך נאך קוילען?

— קען זיין ברען־גאז אין אן ארט, וואו עס איז ניטא קיין קוילען? קען דיא ערד אליין ארויסגיבען ברען־גאז?

— געוויס ניט. ברען גאז געפינט זיך נור דארט, וואו אין דער ערד זיינע בעגראבען קוילען. דיא מוטער ערד האט זיך איהר אייגענע פאבריק און וואו זיא האלט בעהאלטען אין אַ מאגאזין איהרע קוילען, דארט מאכט זיא זיך גאז וויא פיעל זיא דארף. זיא האט ניט קיין גאַזאָמעטער (מיטר); זיא מעסט ני

אפ און וועגט ניט אפ, ווייא פֿיעל גאז זיא פֿערברויכט. זיא פֿאבריצירט גאז, וויפֿיעל זיא דארף.*)

— איך האב אויך אזוי געטראכט. ווען מיר זעהן אַ רויך, ווייסען מיר, אז דארט ברענט ערגעץ אַ פֿייער.—ווען מיר געפֿינען גאז, מוז דארט זיין קוילען. יעדער ערשיינונג, מוז האבען אן אורזאכע.

— זייט איהר אבער זיכער, אז איהר האט אויסגעפֿונען גאז? האט דער אינזשעניר געפֿרעגט.

— איך בין דאך עפעס אן אלטער קוילען גרעבער, האט סיימאן געענטפֿערט. איך האב דערקענט אונזער אלטען, געפֿעהרליכען פֿיינד—קוילען גאז.

— עס איז דאך אבער מעגליך, אז עס איז גאר אנאנדער סארט גאז, האט דער אינזשעניר בעמערקט. עס איז ניט אזוי לייכט צו דערקענען דעם עכטען קוילען גאז. ער האט קיין שום פֿארב ניט, ווייא דיא לופֿט. מען קען איהם דערקענען נור דאדורך, וואס אז מען לעגט צו צו איהם אַ ליכט, ווערט אן עקספלאזיאן.

— הערר דשיימס סטאר, ערלויבט מיר, איך זאל אייך דערצעהלען אלעס, וואס איך האב געטהאן ביז אהער און ווייא אזוי איך האב עס געטהאן. איהר וועט מיר ענטשולדיגען, ווען איך וועל זיין אַ ביסעל לאנג. איהר ווייסט דאך געוויס, אז אלטע לייט האבען ליעב צו פלוידערן.

— דערצעהלט, דערצעהלט, הערר סיימאן, האט דער אינזשעניר געבעטען.

— זייט איהר זייט אוועקגעפֿאהרען פֿון אבערוויל, זייט צעהן יאהר, האב איך מיט מיין זוהן הערריי ניט אויפֿגעגעבען דעם געדאנק, אז אין אבערוויל מוז נאך ערגעץ ליעגען בעהאלטען אַ קוילען מינע. זאגט, וואס איהר ווילט, הערר סטאר, לאכט פֿון מיר, ווען איהר ווילט, האלט מיך פֿאר א זאנדערלינג (משוגע) אדער פֿאר וואס איהר ווילט.—זייט צעהן יאהר איז ניט פֿערגאנגען איין טאג, אין וועלכען איך אדער מיין זוהן האבען ניט געזוכט, געפֿארשט, געשפירט און געקלערט, ווייא אזוי מען ענטדעקט דיעזע נייע מינע. בוירען דיא ערד? אויפֿרייסען מיט דינאמיט? איז פֿאר אונז צוויי מענשען געוועזן זעהר שווער. אויסער דעם האב איך ניט געוואלט מאכען קיין ליארם.—איך האב מיך פֿערלאזען אויף

*) איך מוז דא בעמערקען, אז דער גאז, וועלכען מיר ברענגען אין אונזערע הייזער און אויף אונזערע גאסען, איז ניט דערזעלבער, וואס מען טרעפט אין אַ קוילען מינע. דער גאז פון דער קוילען מינע איז זעהר געפֿעהרליך. קוים ריהרט מען זיך צו צו איהם מיט אַ פונק פייער, גיט ער אַ שרעקליכען קנאק און צורייסט און צוברעכט אלעס, וואס עס געפינט זיך לעבען איהם. דער גאז אבער, וועלכען מיר בענוצען צום ברענען, איז גאנץ אנדערש. ער מאכט ניט אזוי גיך אן עקספלאזיאן. ער איז אויך צוזאמענגעשטעלט פון אנדערע טהיילע.

איך האב דא געבראכט דעם ברען גאז נור א"ם ביישפיעל, ווייל פון'ם ברען גאז ווערט מען דערשטיקט, ווייא פון'ם גאז פון דער מינע. דער מענש קען ניט לעבען אין אן ארט, וועלכער איז פול מיט ברען גאז, אזוי ווייא ער קען ניט לעבען אין אן ארט, וועלכער איז פול מיט מינען גאז, אדער מארש גאז (באָלאָטני גאז). א. טאנענבוים.

מיין געפֿיהל, אויף מיין אינסטינקט, אויף מיינע ער פֿאַהרונג פֿון אַן אַלטען קוילען גרעבער. — ענטשולדיגט מיר, הערר סטאַר, ווען איך וועל אייך זאָגען אַז אויפֿ'ן געפֿיהל און אויף דיא ערפֿאַהרונג פֿון אַן אַלטען מייסטער קען מען זיך אָפֿט מעהר פֿערלאָזען, וויא אויף דיא וויסענשאַפֿט פֿון אַ גרויסען געלערנטען.

— איך וויל מיך מיט אייך ניט שפּאַרען, האָט דער אינזשעניר געענט־פֿערט. דיא קאָמפּאַני פֿון אַבערוויל האָט אייך געמאַכט פֿאַר פֿאָרמאַן אין דער מינע נור דערפֿאַר, וואָס איהר זייט אַן אַלטער, ערפֿאַהרענער קוילען גרעבער. ערפֿאַהרונג איז אויך אַ וויסענשאַפֿט, ווייל דיא גאַנצע וויסענשאַפֿט איז געגרינ־דעט אויף ערפֿאַהרונג.

— גוט! אין זיינע פֿאָרשונגען אין דיזער געגענד פֿון דער מינע האָט הערר עטליכע מאָל בעמערקט, אַז עס ווייזען זיך פֿלאַמען. עס גיט אַ בליץ און עס פֿערשווינדעט. עס ווייזט זיך אַ פֿייער און ווערט באַלד פֿערלאָשען. פֿון וואַ־נען נעהמען זיך דיזע בליצען? פֿון וואַנען קומען דיזע פֿייערן? — פֿון ברען־גאַז. ווען עס איז דאָ ברען־גאַז, מוז דאָ זיין קוילען.

— האָבען דיזע פֿלאַמען געמאַכט אַן עקספּלאָזיאָן? האָבען זיי געגעבען אַ קנאַק, וויא אַ שאָס פֿון אַ ביקס, ווען זיי זיינען פֿערשוואונדען? האָט דער אינזשעניר געפֿרעגט האַסטיג.

— יאָ, גאַנץ קליינע עקספּלאָזיאָנען. עס האָט געקנאַקט, אָבער גאַנץ שטיל. איך אַליין האָב מיך געוואָלט איבערצייגען, אויב דיא פֿלאַמען קומען פֿון ברען־גאַז. איך האָב געבראַכט דאָס אַלטע מיטעל — דעם בעל תשובה (The penitent). ווייסט איהר, וואָס דאָס איז דער בעל תשובה?

— איך האָב אַמאָל געהערט דערפֿון, האָט דער אינזשעניר געענטפֿערט, איך האָב עס אָבער קיין מאָל ניט געזעהן.

— איידער דער געלערנטער כעמיקער, סער הומפֿרי דייווי, האָט אויסגע־פֿונען דיא זיכערהייטס לאָמפּ, פֿלעגט מען געברויכען אַזאַ מיטעל אום צו פֿער־ניכטען דעם געפֿעהרליכען גאַז: — איינער פֿון דיא קוילען גרעבער, אַ שטאַרקער בעהערצטער מאַן, פֿלעגט זיך אַרומוויקלען דעם קערפּער מיט קליידער, פֿלעגט אַרומוויקלען דעם קאָפּ מיט נאַסע טיכער, פֿלעגט אָנטהאָן אויפֿ'ן קאָפּ אַן אייזערנעם שטייג און פֿלעגט קריעכען אויפֿ'ן בויך אין דער מינע מיט אַ פֿאַקעל, וועלכען ער האָט געהאַלטען הויך אין איין האַנד. דער גאַז זאַמעלט זיך צונויף אויבען; אונטען איז געוועהנליך דיא לופֿט ריין. פֿון דעם פֿאַקעל, וואָס ער פֿלעגט האַלטען אין דער הויך, פֿלעגט דער גאַז זיך אָנצינדען און עס פֿלעגט ווערן אַ קליינע עקספּלאָזיאָן.

ווען אין דער מינע פֿלעגט זיך אָנזאַמלען פֿיעל גאַז, פֿלעגט ווערן אַ שטאַרקע עקספּלאָזיאָן און פֿלעגט טייטען דעם אונגליקליכען אַרבייטער, דעם בעל תשובה. מען פֿלעגט איהם דערפֿאַר רופֿען דער בעל תשובה, ווייל איידער ער פֿלעגט זיך לאָזען אין דער מינע, פֿלעגט ער אָפּזאָגען ווידוי פֿאַר אַ גייסט־

ליבען. ער האט געוואוסט, אז ער וועט גיבער ניט צוריקקומען פון זיין געפעהרליכען וועג.

זייט דער געלערנטער סער הומפרי דייווי, האט איינגעפיהרט זיין זיכערהייטס לאמפ, האט מען אויפגעהערט צו געברויכען אַ בעל תשובה.

מיינע לעזער קענען מיינען, אז דער אלטער סיימאן האט דערצעהלט אַ ליעגען. ער האט אויסגעטראכט דיא געשיכטע פון'ם בעל תשובה. — ליידער איז עס אלעס וואהר. א מאל, מיט זעכציג-זיעבעציג יאהר צוריק האט מען אנדערש ניט געקענט אריינגעהן אין אַ מינע. מען האט געמוזט ארויסשיקען אַ מענשען, וועלכער איז געווען בעריית צו אפּפערן זיין לעבען פאר דיא אנדערע.

דער לאמפ, וועלכען סער הומפרי דייווי האט אויסגעפונען, איז דאס איינציגע זיכערהייטס מיטעל זיך אויסצוהיטען געגען אן עקספלאזיאן פון דיעזען געפעהרליכסטען פיינד פון דיא קוילען גרובען. שפעטער האט מען נאך פערבעסערט דיעזען זיכערהייטס לאמפ און מען קען היינט זאגען פעסט, אז ווען עס מאכט זיך אן עקספלאזיאן אין א מינע איז, דער ארבייטער אליין שולדיג. עס מאכט זיך אפט, אז דער קוילען גרעבער פערגעסט זיך, אין וואס פאר אַ געפאהר ער איז. ער געהט אריין אין שאכט און צינדעט אן זיין פייפ (ליולקע) אן לאמפ. א פונק פון דער ליולקע און עס ווערט אן עקספלאזיאן.

סיימאן ווארד האט ווייטער דערצעהלט דעם אינזשעניר אלעס, וואס ער האט געטהאן אום זיך צו איבערצייגען, אז ער האט ווירקליך אויסגעפונען מאַרש גאז און וואו עס איז דא מארש גאז, מוז זיין קוילען.

דשיימס סטאר האט בערעכענט, אז זייט זיי זיינען ארויסגעגאנגען פון סיימאנס וואינונג, האבען זיי שוין געדארפט איינגעהן מעהר אלס פיער מייל. איהם האט שטארק פעראינטערעסירט, וואס דער אלטער סיימאן האט איהם דערצעהלט. דער אלטער האט געטהאן זיין ארבייט. יעצט איז געקומען דיא רייהע צו איהם. יעצט מוז ער, אלס אינזשעניר, אויסגעפינען, וואס דארט איז. ווען דער אלטער סיימאן האט זיך ניט אפגענארט; ווען עס איז אלעס ריכטיג, וויא ער האט דערצעהלט, דאן איז זעהר מעגליך, אז עס געפינט זיך נאך אין אבערוויל אַ גאנצער אוצר פון מיליאנען טאנען שווארצע דיאמאנטען.

ער איז דאהער געגאנגען האסטיג ווייטער. ערשט יעצט האט זיך אין איהם אויפגעכאַפּט זיין נייגיערדע אלס אינזשעניר און אלס געלערנטער. ער האט זיך געאיילט, ער איז זאגאר געלאפען אהין, וואוהין הערריי ווארד האט איהם געפיהרט.

— אט זיינען מיר אנגעקומען! האט ענדליך דער אלטער סיימאן געזאגט. איך בין גליקליך, וואס איך זעה אייך ענדליך דא. מיר וועלען ענדליך וויסען, וואס מיר האבען צו ערווארטען און צו האפען.

דיא שטימע פון'ם אלטען פארמאן פון דארטשארט פיט האט געציטערט און מען האט אין איהר געהערט טרערין.

— גוטער, אלטער סיימאן! האט אויסגערופען דער אינזשעניר, — זייט ניט אזוי אויפגערעגט. מיך אינטערעסירט אייער ענטדעקונג אזוי פיעל, וויא אייך.

יעצט אבער, גערארע יעצט מוזען מיר זיין רוהיג און זיך נעהמען צו דער ארבייט.

אין דיעזען ארט האט דיא גאלערעע געבילדעט אַ טיעפֿען קעלער, אויס געהאקט אין אַ שטארקען שטיין. עס איז געווען דייטליך, אז אין דער צייט פֿון אַ שטארקער ערד ציטערנייש, האט זיך אַ גרויסע געשמאלצענע מאסע פֿון שטיין ארומגעגאסען ארום אַ שטיק קוילען פֿון עטליכע הונדערט פֿוס דיא ברייט און דיא לענג. דאס איז ווירקליך געווען דער לעצטער ארט, פֿון וואנען מען האט ארויסגעגראבען קוילען אין דארטשארט פיט. דא האט זיך געענדיגט דיא גאַלערעע. קיין אויסגאנג איז ניט געווען. ארום און ארום — ווענט פֿון אַ הארטען, פֿעסטען שטיין.

דשיימס סטאר האט גענומען זיין לאמפ און האט אנגעהויבען צו בעטראַכטען דיא שטיינערנע ווענט. אין ערטער זיינען געווען דייטליך דיא צייכענס פֿון האמערס און ברעכאייזען, מיט וועלכע דיא קוילען גרעבער האבען פראבירט צו האקען דעם שטארקען שטיין; אין אנדערע ערטער זיינען געווען לעכער, וועלכע דיא קוילען גרעבער האבען אויסגעבויערט אין שטיין אום דארט אריינצולעגען דינאמיט פאטראנען אויפֿצורייסען דעם שטיין.

— דא איז עס, האט סיימאן וואַרד געזאגט און האט געוויעזען אויף איין ארט אין דער וואנד. דא, האף איך, וועלען מיר נאך ענטדעקען דיא נייע מינע, אַ נייע אָדער פֿון קוילען.

— האט איהר דא בעמערקט, אז עס ווייזען זיך צו מאל קליינע בליצען פֿון דער וואנט? האט דער אינזשעניר געפֿרעגט.

— יא, הערר סטאר, דא האב איך געזעהן דיא קליינע בליצען. ווען איהר זאלט צולעגען אייער לאמפ נעהנטער צו דער וואנד, וועט איהר הערען אַ קנאק.

— מיין לאמפ וועט ניט ווירקען, עס איז דאך א זיכערהייטס לאמפ.

— איהר האט רעכט, הערר סטאר. איך פֿערגעס מיך. איך מיין, ווען איהר זאלט אנציגדען אַ צינדהעלצעל און זאלט איהם האלטען ביי דער וואנד, וועט איהר הערען אַ קנאק.

— וויא הויך מוז מען האלטען דאס צינדהעלצעל? האט דער אינזשעניר געפֿרעגט.

— צעהן פֿוס דיא הויך, האט סיימאן וואַרד געענטפֿערט.

דער אינזשעניר האט אנגעהויבען צונויפֿצולעגען שטיינער אין איין הויפֿען, אום ער זאל קענען אויף זיי ארויפֿקריעכען און פראבירען מיט אַ צינד העלצעל. ער האט ניט גאנצען געגלויבט דעם אלטען וואַרד. עס איז איהם פֿארגעקומען זאנדערבאר, וואס ער פיהלט ניט דעם גערוך פֿון'ם גאז. ווען דער אלטער סיימאן פֿיהלט איהם ניט, איז עס קיין וואונדער. ער לעבט אין דער מינע, געהט אלע טאג אין דיא פֿינסטערע שאכטען און איז שוין געוואוינט מיט'ן גערוך. — דשיימס סטאר אבער קומט ערשט פֿון דער פֿרישער לופֿט, זיין חוש הריח דארף זיין נאך זעהר שארף און ער דארף פֿיהלען דעם אונאנגענעהמען גערוך פֿון גאז.

נאך אַ פֿראגע האט זיך געשטעלט דער אינזשעניר. מעגליך, אז דער אַל-

טער האט רעכט; דאן אבער איז ער דאך אין געפֿאהר. ווען ער וויעט צולעגען אַ שוועבעלע צום גאז, קען ווערן אַן עקספלאזיאן. דערווייל איז ער נאך ניט קיין ־על תשובה און וויל ניט איינשטעלען זיין לעבען.

— ניין! האט ער ענדליך געזאגט פֿעסט ענטשלאסען. ווען עס זאל דארט זיין פֿיעל גאז, וואלט איך געפֿיהלט דעם אונאנגענעהמען גערוך. — דאס איינציגע, וואס איך האב מורא איז, פֿיעללייכט איז גאר קיין גאז ניטא. דאס איז פֿיעל ערגער. וויא וועל איך איבערצייגען דעם אלטען מאן, אז ער האט אַ טעות געהאט?

אזוי וויא ער האט אזוי געטראכט, האט זיך פלוצלונג אנגערופֿען הערריִ:

— פֿאטער, מיר שיינט, אז אין דער לעצטער צייט האט דער גאז אויפֿגעהערט זיך צו ווייזען אין דער גאלערע.

— וואס רעדסט דוא, הערריִ? האט דער אלטער אויסגערופֿען אין דער גרעסטער פֿערצווייפֿלונג. דאס קען ניט זיין! איך האב אליין פראבירט מיט א צינד העלצעל און עס האט אַ קנאק געטהאן.

קיינער האט ניט געענטפֿערט. קיינער האט ניט געוואוסט וואס צו ענטפֿערן. פלוצלונג האט סיימאן ווארד אליין ארומגענומען דאס היטעלע פֿון אויסגעפלאכטענעם אייזענדראהט פֿון זיין לאמפ און האט אויפֿגעהויבען דעם לאמפ אין דער הויך. אלעס איז געבליעבען שטיל. דיא פֿלאם פֿון'ם לאמפ האט געברענט שטיל און רוהיג. נאך מעהר, זיא האט זאגאר ניט געציטערט, וויא עס וואלט געדארפֿט זיין, ווען דיא לופֿט איז עפעס ניט ריין און איז אויסגעמישט מיט עפעס אנדערש.

סיימאן ווארד איז געווען אויסער זיך. ער האט גענומען דעם לאמפ און האט איהם צוגעבונדען צו זיין לאנגען שטעקען. דאן האט ער איהם אויפֿגעהויבען גאנץ הויך. דער פֿלאַם איז געבליעבען רוהיג, האט זיך ניט גערוהרט און האט געלייכטעט קלאר און העל. — קיין גאז איז אלזא ניטא!

— לעגט צו דעם לאמפ צו דער וואנט! האט דער אינזשעניר געהייסען.

— איהר האט רעכט, העררר סטאר! דער גאז קומט ארויס פֿון דער וואנט, אלזא מוז מען האלטען דעם לאמפ נאהענט צו דער וואנט.

ער האט צוגעלעגט דעם לאמפ גאנץ נאהענט צו דער וואנט, אין דעם זעלבען ארט, וואו ער האט ערשט מיט אַ פאר טאג צוריק אליין געזעהן, אז דארט האט דער גאז געמאכט אַ קליינע עקספלאזיאן. — דער לאמפ האט געברענט רוהיג און שטיל.

— הערריִ, נעהם דוא דעם לאמפ האט ער געזאגט צו זיין זוהן. מיין האנד ציטערט. איך קען איהם מעהר ניט האלטען.

הערריִ איז ארויפֿגעקראבען אויף דיא שטיינער, האט גענומען דעם לאמפ און האט אנגעהויבען ארומצוגעהן מיט איהם פֿון איין ארט צום אנדערן. — דער לאמפ ברענט שטיל און רוהיג! עס איז ניטא קיין גאז!

— ניטא קיין גאז? האט געפֿרעגט דער אלטער מאן מיט א שוואכער, ציטערנדער שטימע.

ער איז געווען בלייך, וויא קאלך און האט געציטערט פֿאר פֿערדוס און פֿאר שאנדע. ער האט זיך געשעהמט צו קוקען דעם אינזשעניר אין דיא אויגען: ער קען מיינען, אז ער האט איהם אפגעגארט, האט איהם אומזיסט אראפגע-בראכט פֿון עדינבורג און צו וואס? — ווייזען איהם, אז דיא מינע פֿון אבערוויל האט זיך ווירקליך אויסגעשעפּט? — דער אלטער מאן איז געווען אויסער זיך.

פלוצלונג האט הערריי א געשריי געטהאן.

— וואס איז הערריי? האט דער פֿאטער געפֿרעגט.

— איינער האט פֿערמאכט און פֿערשטאפּט דיא שפּאַלטען, וועלכע זיינען געווען אין דער וואנד! האט הערריי אויסגערופֿען.

— וואס זאגסט דוא, הערריי? האט דער אלטער פֿאטער א געשריי געטהאן. איז עס וואהר?

— זעה אליין, פֿאטער!

דער אלטער סיימאן און דער אינזשעניר האבען זיך צוגעקוקט און האבען דערזעהן, אז איינער האט ווירקליך פֿערשמיערט אלע שפאלטען אין דער וואנד מיט לעהם אויסגעמישט מיט קאלך. אין ערטער איז דער קאלך אראפּגערונען און האט איבערגעלאזען אַ ווייסען פאס אויף דער וואנד. אין ערטער זיינען דיא שפאלטען געווען פֿערשמיערט און בעשאטען מיט קוילען שטויב, אז מען זאל ניט דערקענען, אז מען האט זיי פֿערשמיערט.

— דאס האט ער געטהאן! האט הערריי געשריעען.

— ער? ווער איז דער ער? האט דער אינזשעניר געפֿרעגט.

— אך, הערר סטאר! איך ווייס ניט, וויא אזוי אייך צו ערקלערן, האט הערריי געענטפֿערט. אין דיעזער מינע געפֿינט זיך איינער, אַ געהיימניספֿאלער אונבעקאנטער, וועלכער טהוט דאס אלעס. איך האב איהם שוין עטליכע מאל בעמערקט. איך קען איהם אבער אויף קיין פֿאל ניט חאַפּען. יעצט פֿערשטעה איך אלעס. ער האט האט עס אייך געשריעבען דעם בריעף, אז איהר זאלט ניט קומען אהער; ער האט עס היינט אויף אייך געווארפֿען אַ שטיין און ער האט עס פֿערשמיערט דיא שפאלטען פֿון דיעזער וואנד, אז דער גאז זאל ניט ארויס. ער טהוט אלעס. דאס איז אַ מענש. נור דיא האנד פֿון אַ מענשען האט דאס אלעס געקענט טהאן.

דער אינזשעניר איז געבליעבען שטעהן, וויא צומישט. ער האט ווירקליך ניט געוואוסט וואס צו דענקען יעצט פֿון דיעזען אונבעקאנטען פֿיינד, וועלכען מען קען נור רופֿען ער. הערריי האט גערעדט אזוי ערנסט, אזוי איבערציינגענד, אז מען האט איהם געמוזט גלויבען. אויסער דעם האט ער דאך אליין געזעהן, אז דיא שפאלטען פֿון׳ם שטיין זיינען גאנץ פֿריש פֿערשמיערט. אלזא, האבען עס דאך העגט געטהאן. — ווער אבער? דאס איז דיא פֿראגע.

איינינע מינוטען זיינען אלע דריי געשטאנען און האבען געשוויגען. יעדער

האט געזעהן, אז דא איז עפּעס אַ געהיימניס, וועלכעס קיינער האט ניט געקענט ערקלערן.

פּלוצלונג האט זיך דער אלטער סיימאן געווענדעט צו זיין זוהן.

— קום נור אהער, הערריי! נעהם דיין ברעכאייזען און שטעל זיך ארויף אויף מיינע פּלייצעס. האב קיין מורא ניט הערריי, מיין יונגע, איך בין נאך גענוג שטארק אום דיך צו טראגען.

הערריי האט פערשטאנען, וואס זיין פאטער מיינט. דער אלטער האט זיך געשטעלט ביי דער וואנד, הערריי איז ארויפגעקראכען אויף זיינע פּלייצעס, ביז ער האט דערגרייכט דיא ערטער, וואו דער אונבעקאנטער האט פערשמיערט דיא שפּאלטען אין דער וואנד. יונג און פלינק, וויא הערריי איז געוועזן, איז עס איהם געוועזן זעהר לייכט אפּצושלאגען דאס פרישע לעהם און קאלך, מיט וועלכע דיא שפּאלטען זיינען געוועזן פערקלעפּט.

קוים האט ער אפּגעשלאגען דאס לעהם, האבען אלע דריי געהערט דייט־ליך א שטילעס רוישען, וויא עס רוישט ארויס פון אַ פלאש סאדא וואסער, ווען מען עפענט זיא. — דער גאז האט אנגעהויבען ארויסצוגעהן פון דיא שפּאלטען.

— גיב מיר דיין לאמפּ, פאטער! האט הערריי געבעטען.

דער אינזשעניר האט איהם דערלאנגט זיין לאמפּ. הערריי האט זיא צוגע־לעגט צו דער וואנד. עס האט זיך געוויזען א רויטער בליץ און עס האט געגע־בען אַ לייכטען קנאַק.

הערריי איז באלד אראפּגעשפּרונגען פון זיין פאטערס פּלייצעס.

דער אלטער מאן האט אנגעכאַפּט דעם אינזשענירס ביידע הענד און האט זיי צוגעדריקט צום הארצען.

— אזוי, הערר דשיימס סטאר! האט ער אויסגערופען. דער גאז קנאקט. דא געפינט זיך מארש גאז — דא געפינען זיך קוילען! הורראה!

10טעס קאפּיטעל.

צוריסען מיט דינאמיט.

עס איז געלונגען! דער אלטער פאָרמאן פון דארטשארט פּיט האט בעוויז־זען דעם אינזשעניר, אז פון דער וואנד פון אַ ווייטער גאלערעע געהט ארויס מאַרש גאז; ווען עס געהט ארויס מארש גאז, געפינט זיך דא קוילען! שווארצע דיאמאנטען! א רייכטהום פון מיליאנען! הונדערטער ארבייטער וועלען ווידער האבען אַ בעשעפטיגונג. אַבערוויל וועט ווידער אפלעבען.

דיא פראגע איז נור, וואס פאר אַ סארט קוילען געפינט זיך דארט? — דאס איז אבער אַ קלייניגקייט. וואס טיעפער אין דער ערד, אליץ בעסער. — וויפיעל קוילען אבער וועלען זיך דארט געפינען? — דאס קען מען נאך דערווייל ניט זאגען. יעצט איז נור דיא פראגע צו עפענען דעם גרויסען קאסטען, וואו דיא אלטע מוטער ערד האלט פערבארגען איהרע שווארצע דיאמאנטען און שעפּען פון איהם מיט ביידע הענט.

איינגע מינוטען איז דער אינזשעניר געשטאנען פערטראכט און איבער־ראשט. ער האט ניט געקענט פערשטעהן, פאר וואס מיט צעהן יאהר צוריק, ווען ער האט אויסגעפארשט דיא גאנצע מינע, האט ער ניט געפונען קיין שפור פון קיין קוילען און יעצט האט זיך פלוצלונג געוויעזען גאז.

— יא, איך זעה יעצט אליין, אז דא ערגעץ געפינען זיך נאך פיעל קוילען, האט ער ענדליך געזאגט, וויא צו זיך אליין. איך האב דאמאלס פראבירט בויערן דא אין דער וואנד. דיא קוילען אבער ליעגען אזוי וויט פון דער וואנד, אז מיין עקבויער האט זיי ניט דערגרייכט. דער גאז האט זיך געזוכט אן ארט, וואו ארויסצוגעהן. ער האט צוריסען דעם שטיין, דאדורך זיינען געווארען דיעזע שפאלטען אין שטיין.

עס איז נור שלעכט, וואס מען האט צוגענומען אלע מאשינען פון דער מינע. איך האב יעצט ניט, מיט וואס צו ארבייטען. אבער דאס שאדעט ניט! מיר האבען געפונען א נייע מינע, מיר וועלען זיא שוין בעארבייטען!

— נו? וואס זאגט איהר יעצט, הערר דשיימס סטאר? האט יעצט דער אלטער סיימאן אויסגערופען פול פרייד. האב איך רעכט געהאט, וואס איך האב אייך בעמיהט פון עדינבורג? האט איהר ניט וואס צו בעדויערן, וואס איהר האט זיך אראפגעלאזען אויף דרייסיג לייטערס און זייט מיט מיר אויסגעקראכען אזא לאנגען וועג?

— ניין, גוטער, אלטער פריינד! האט דער אינזשעניר געענטפערט. מיר האבען ניט פערלארען ניט אונזער צייט, ניט אונזער מיה. יעצט אבער פערליערן מיר דיא צייט אומזיסט דערמיט. וואס מיר שטעהן דא און פלוידערן. מיר מוזען יעצט צוריקגעהן אין אייער וואינונג און אנגרייטען אלעס נעטהיגע. מארגען וועלען מיר זיך נעהמען צו דער ארבייט. וויא איך פערשטעה, וועלען מיר מוזען אויפרייסען דיעזע וואנד מיט דינאמיט. קוים וועל איך אויסגעפינען, אז דיא קוילען זיינען גוט און דיא מינע איז גרויס, וועלען מיר גרינדען א נייע קאמפאני און איהר, סיימאן וואַרד, וועט ווערן איינער פון אונזערע אקציאנערן. זעלבסטפער־שטענדליך, אז מיר וועלען מוזען אויפנעהמען אלע מיטגליעדער פון דער אלטער קאמפאני.

ווען דאס געשעפט וועט געהן גוט, וועלען מיר אין דריי מאנאטע ארום ארויסשיקען דעם ערשטען וואגאן קוילען פון דער „ניו־אבערוויל קאָהל ענד מייגינג קאמפ."

— גוט, הערר דשיימס סטאר! דיא אלטע מינע וועט אויפלעבען, וויא אַ ווידטווע, וועלכע געהט הייראטהען נאך אמאל; איהרע קינדער, וועלכע זיינען יעצט צעזעעט און צושפרייט איבער גאנץ ענגלאנד, וועלען צוריקקומען צו זייער מוטער. עס וועט זיך אנהייבען א נייעס, פרעהרליכעס לעבען פון ארבייט און טהעטיגקייט. מיר וועלען ווידער הערן, וויא דיא האמער קלאפען, וויא דיא מאשינען ארבייטען און וויא דיא קייטען שלעפען ארויף וואגאנעס קוילען „אויפ'ן גראז".

איך בין נאך געגוג יונג, איך זאל ווייטער זיין אויפּזעהר און איהר, הערר סמיאר, וועט זיין אונזער אלטער, גוטער און פעהיגער אינזשעניר.

— יא, אלטער סיימאן, איך זאג עס אייך אפען, איהר זייט געווען געטרייער צו דער אלטער מינע, אלס איך. איך האב זיא פערגעסען, איך האב שוין אן איהר גאר ניט געדאכט, איהר אבער זייט איהר געבליעבען געטריי און האט זיא ניט פערלאזען.

דער אלטער מאן איז געווען פול פרייד. ווען ער וואלט זיך ניט געשעהמט, וואלט ער געטאנצט פאר פרייד. הערר אבער איז געבליעבען ערנסט. ערשט יעצט האט ער זיך דערמאנט, וויפיעל מאל מען האט איהם געשטערט אין זיינע פארשונגען. ער האט מורא בעקומען פאר דיעזען אונבעקאנטען, געהיימניספאלען פיינד, וועלכער, וויא עס ווייזט אויס, האט זיך פעסט ענטשלאסען צו שטערן און צו פערהינדערן, אז מען זאל ניט עפענען דיא נייע מינע.

— ווער איז דיעזער פיינד? וואס פאר א צוועק האט ער? וואס וועט איהם הארען, ווען עס וועט זיך עפענען א נייע מינע און הונדערטער ארבייטער וועלען וויעדער האבען ברויט?

זיין פאטער אבער האט איהם ניט געלאזען לאנג טראכטען.

— לאמיר געהן אהיים! האט ער ענדליך געזאגט. עס איז שוין צייט צו עסען סאפער.

אלע דריי זיינען געגאנגען צוריק צו סיימאן ווארדס וואינונג. אויפ'ן וועג האט גאר ניט פאסירט. אלעס איז געווען שטיל און רוהיג. דיא פינסטערע גאלערעען פון דער מינע זיינען געבליעבען פינסטער, שטיל און טויט. ווען זיי זיינען אנגעקומען אין סיימאנס וואינונג, איז דער טיש שוין געווען געדעקט און דיא אלטע מעדש האט געמאכט א פארטרעפליכען אבענד עסען.

דאס מאל האט דשיימס סמאר געגעסען דיא געריכטען, וואס מעדש האט געמאכט, מיט א גרעסערן אפעטיט, מיט וועלכען ער האט אמאל געגעסען דיא טהייערסטע עסענס אויף א באלל אין עדינבורג. ביים עסען האט מען גערעדט פון דער נייער מינע און וויא עס וועט באלד פרעהליך ווערן אין אבערוויל. דיא אלטע פרוי איז געווען פול פרייד, וויא איהר מאן. זיא האט ליעב געהאט, עס זאל זיך עפעס טהאן, עס זאל זיך קאכען, עס זאל זיך רעשן.

נאכ'ן עסען האט מען זיך געלעגט שלאפען. דער אינזשעניר האט זיך אליין ניט געגלויבט, אז מען קען שלאפען אזוי געשמאק אין א קעלער פינף הונדערט פוס דיא טיעף אונטער דער ערד. ער האט זיך אבער באלד איבערצייגט, אז דא איז רוהיגער צו שלאפען, וויא אין זיין רייכע וואינונג אין קאנאנגייט אין עדינבורג. קיין ליארם, קיין גערויש, קיין קלאפען פון רעדער און קיין וועהען פון ווינד. אזא שטילע נאכט האט ער נאך אין זיין לעבען ניט פערבראכט.

ער האט געשלאפען אזוי לאנג, ביז ער איז אויפגעשטאנען. — איז יעצט טאג אדער נאכט? דאס האט ער ניט געקענט וויסען. א געוועהנליכע אוהר קען אייך אין א מינע גאר ניט זאגען. נור א גוטע איטאליענישע אוהר, וואו דער

ציפערבלאט ווייזט פיער און צוואנציג שטונדען, קען אייך זאגען, ווען אויבען, „אויפ'ן גראז" איז טאג אדער נאכט.

דער אינזשעניר האט נור גערעכענט, אז עס איז יעצט טאג. סיימאן ווארד, זיין פרוי און זיין זוהן האבען שוין אויף איהם געווארט. מען האט אפגעגעסען אַ גוטען פריהשטיק און אלע פיער האבען זיך געלאזען אין וועג אריין. דאס מאל האט שוין דיא אלטע מעדש אויך געוואלט געהן. זיא האט געוואלט זעהן מיט איהרע אויגען, וויא עס וועט זיך עפענען אַ נייע קוועלע פון שווארצע דיאמאנטען.

זיי האבען יעצט מיטגענומען מיט זיך אלערליי אינסטרומענטען, דינאמיט פאַטראָנען, עקבויערן און אלעס, וואס איז נעטהיג צום פארשען פון אַ קוילען מינע. הערריי ווארד האט מיטגענומען זיכערהייטס לאמפען און אַ גאנץ גרויסען לאמפ, וועלכער זאל קענען ברענען צוואנציג שטונדען נאכאנאנד.

שנעל און פריידיג זיינען זיי יעצט געגאנגען אויף דעמזעלבען וועג, וואס זיי זיינען געגאנגען נעכטען, ביז זיי זיינען אנגעקומען צום ענדע פון'ם טונעל.

— צור ארבייט! האט אויסגערופען דער אלטער סיימאן און האט גענומען אַ גרויסען עקבויער.

ער האט געוואלט אויסבויערן א לאך אין שטיין, אריינלעגען אַ דינאמיט פאטראנע און אויפרייסען דעם שטיין.

— ווארט נור אַ מינוט! האט איהם דער אינזשעניר צוריקגעהאלטען. — לאמיר פריהער זעהן, אויב דער גאז רינט נאך ארויס פון'ם שטיין, וויא נעכטען, אדער מען האט ווידער אמאל פערשמיערט דיא שפאלטען. דאס איז דאך אינ- טערעסאנט צו וויסען.

— איהר האט רעכט, הערר סטאר. עס איז זעהר מעגליך, אז דער אונבע- קאנטער, געהיימניספאלער שטערער האט ווידער פערשמיערט דיא שפאלטען פון'ם שטיין.

דיא אלטע מעדש האט זיך אניעדערגעזעצט אויף אַ שטיין פון דער וייטען און האט זיך צוגעקוקט צו אלעס, וואס דיא מענער האבען געטהאן. הערריי ווארד האט צוגעבונדען א קליין לעמפעל צו א שטעקען און האט איהם אויפגעהויבען אין דער הויך. עס האט געגעבען אַ שוואכען קנאק. עס איז דא גאז אין דער לופט, אבער זעהר ווייניג. דשיימס סטאר האט בערעכענט, אז עס איז דא אזוי ווייניג גאז, אז מען האט ניט וואס מורא צו האבען פאר אן עקספלאזיאן. צוואר האבען דיא לופט רייניגונגס מאשינען ניט געארבייט; אזוי וויא דיא מינע האט אבער געהאט פיעלע אריינגענגע, פלעגט זיך דיא לופט אליין אויסרייניגען דורך דיא אריינגענגע און ווענטילאציאנס לעכער.

— יא, מיר מעגען זיך נעהמען צו דער ארבייט, האט ער ענדליך געזאגט.

קוים האט דער אינזשעניר ארויסגערעדט, אז מען מעג זיך נעהמען צו דער ארבייט, האט דער אלטער סיימאן געחאפט זיין עקבויער און האט אנגע- הויבען צו בויערן דעם שטיין.

דיעזע ארבייט איז קיין לייכטע. דער שטיין איז געווען זעהר הארט און

דער אלטער סיימאז האט געארבייט אַ גאנצע שטונדע, איידער ער האט אויס־געבויערט דריי [illegible]ע לעכער אין שטיין.

— זייט דוא אויך ניט לעדיג, העררי, האט דער אינזשעניר געזאגט. הייבט אן צו האקען דעם שטיין אין דער אנדערער וואנט. לאמיר זעהן, וואס פֿאר אַ סארט שטיין דאס איז.

העררי האט אנגעהויבען צו האקען דעם שטיין מיט זיין שווערן האמער, אז עס זיינען געפֿלויגען שטיקער אין אלע זייטען. דשיימס סטאר האט אויפֿגע־הויבען יעדעס שטיקעל שטיין און האט עס בעטראכט. אלס אינזשעניר האט ער געוואוסט, אין וועלכע סארטען שטיינער מען געפֿינט געוועהנליך דיא קוילען. דער שטיין איז געווען אַ „פּודדינג שטיין“, אַ הארטער גראניט, אין וועלכען עס זיינען געווען אריינגעמישט גרויסע, ווייסע שטיקער קוואַרץ. אזא שטיין איז צו־זאמענגעזעצט פֿון אייזען, אנטימאניע, קאלך און אנדערע מעטאלען. מייסטענס געפֿינט מען דיא קוילען אין אזא סארט שטיינער.

ווען סיימאן איז פֿערטיג געווארען מיט'ן אויסבויערן דיא לעכער, האט ער אריינגעלעגט אין יעדען לאך אַ דינאמיט פּאטראָנע, צו וועלכער עס איז געווען צוגעבונדען א לאנגער פאדים אנגעשמירט מיט טהעער (סמאָלע), לעבען דער פּאטראָנע איז געווען בעפֿעסטיגט אַ קאפסעל מיט פּולווער. — דאן זיינען אלע אוועקגעגאנגען אויף עטליכע שריט, האבען זיך בעהאלטען אין אַ ווינקעלע און האבען אונטערגעצונדען דעם פֿאדים.

יעצט האבען זיי געווארט, אז דער פֿייער פֿון'ם פֿאדים זאל צוקומען צום פּולווער. ווען דאס פּולווער וועט זיך אנצינדען, וועט דיא דינאמיט פּאטראָנע אויסשיעסען און צורייסען דעם שטיין.

דער אלטער סיימאן איז געווארען אונרוהיג. פֿון דיעזער מינוט העננגט אלעס אפּ. יעצט וועלען זיי שוין וויסען, וואס זיי האבען צו האפֿען פֿון דער נייער מינע.

— אך, העררר סטאר! האט ער אויסגערופֿען. איך שטעה, וויא אויף שפּיל־קעס. עס האט מיר נאך קיין מאל אזוי ניט געקלאפּט דאס הערץ, וויא יעצט.

— געדולד, אלטער מאן! האט דער אינזשעניר געזאגט. ענטפֿערט מיר בעסער אויף מיין פֿראגע: דענקט איהר ניט, אז מיר זאלען טרעפֿען אַ גאלערע׳ הינטער דיעזע וואנט?

— איך דענק אלעס, העררר סטאר. אלעס איז מעגליך. ווען מיר האבען געהאט דאס גליק צו ענטדעקען אַ נייע מינע, פֿאר וואס זאלען מיר ניט האבען דאס גליק צו געפֿינען דארט אַ פֿערטיגע גאלערעע?

אין דיעזע מינוט האט עס געגעבען אַ שרעקליכען קנאק. דער דינאמיט האט אויסגעשאסען. אלע גאלערעען און גאסען פֿון אבערוויל האבען אַ ציטער געטהאן. דער וויעדערהאל האט געענטפֿערט מיט אַ קנאק פֿון אלע טיעפֿע און פֿינסטערע גענג פֿון דארטשארט פּיט.

קוים האט עס אויסגעשאסען, איז דער אלטער סיימאן, מעדש, הערריא און דער אינזשעניר געלאפען זעהן, וואס דארט טהוט זיך יעצט.

— הערר דשיימס! הערר דשיימס! האט געשריען דער אלטער סיימאן אויסער זיך. זעהט נור, הערר דשיימס! עס האט זיך געעפענט אַ טהיר! מיר האבען ווירקליך צובראכען דיא וואנד פון א נייער גאלערעע!

דער אינזשעניר איז ווירקליך געווען איבערראַשט. פאר איהם איז געווען אפען אַ פינסטערער לאך ערגעץ טיעף אין דער ערד אריין. וואוהין פיהרט דיעזער גאנג? וואס ליעגט דא בעהאלטען אין דיעזען שווארצען קאסטען? — ווער וויים עס? דיא מוטער ערד שוויינט. זיא בעהאלט איהרע אוצרות און זאגט ניט אוים.

הערריא ווארד איז געווען אזוי ענטציקט, אז ער האט געוואלט אריינשפרינגען אין דעם נייעם פינסטערן קעללער, וועלכער האט זיך פאר איהם געעפענט. דשיימס סטאר האט איהם צוריקגעהאלטען.

— ווארט, הערריא, ביז דיא לופט וועט זיך א ביסעל אויסרייניגען. אין אַ נייע גאלערעע טאר מען ניט אריינגעהן, מען קען דערשטיקט ווערן.

— ער איז נאך יונג, האט איהם דער אלטער פאטער פערטהיידיגט. ער וויים נאך ניט, אז אין אַ נייעם קעלער איז דיא לופט אמאל אזוי שטארק פערדארבען, אז יעדע לעבעדיגע זאך, וואס קומט אריין, ווערט באלד דערשטיקט.

עס האט גאר ניט געהאלפען. מען האט געמוזט ווארטען. דער אינזשעניר איז געווען גענוג ערפאהרען אין אזעלכע זאכען. עס זיינען פערגאנגען עטליכע שווערע מינוטען. ווארטען און האפען, ווען איך זעה פאר מיר אַ זאך, וועלכעס קען מיר געבען מיליאנען, איז קיין לייכטע אויפגאבע. דער קליגסטער מענש קען פערליערן דיא גערולד.

אלע האבען געשוויעגען, אלע זיינען געווען פערטיעפט אין פרעהליכע געדאנקען פון האפנונג און גליק. ענדליך האט דער אינזשעניר געזאגט:

— לאמיר מאכען אַ פראבע. נעהם, הערריא, בינד צו דיין לאמפ צום שטעקען און לאז איהם אראפ אין דער נייער מינע.

הערריא האט באלד געטהאן, וואס דער אינזשעניר האט איהם געהייסען. דער לאמפ האט געברענט אין דער נייער מינע העל און רוהיג.

— ווען דאס פייער ברענט העל, איז דיא לופט דארט ריין, האט דער אלטער סיימאן געזאגט.

— יעצט מעגכט דוא געהן, הערריא, האט זיך דער אינזשעניר אפגערופען.

ער האט עס איהם ניט געדארפט זאגען צוויי מאל. הערריא האט געחאפט זיין לאמפ אין דער האנד און האט זיך אראפגעלאזען אין פינסטערן קעללער. דשיימס סטאר, סיימאן און מעדש זיינען געשטאנען ביי דער עפענונג און האבען געזעהן, וויא ער איז פערשוואונדען געווארען אין דער פינסטערניס.

דיא עפענונג איז געווען אזוי שמאל, אז אַ מענש האט קוים געקענט אריינגעהן. הערריא ווארד אלס פלינקער יונגער מאן האט זיך דורכגעשטופט און איז ערגעץ פערשוואונדען געווארען.

עס איז פֿערגאַנגען אַ מינוט — צוויי — דריי — הערריי איז ניטאַ! מען זעהט זאָגאַר ניט דעם שיין פֿון זיין לאַמפּ.

דיא דריי מענשען ביים אריינגאַנג אין קעלער זיינען געוואָרען זעהר אונ־רוהיג. וואס איז געשעהן מיט הערריי? וואוהין איז ער אהינגעקומען? דיא דריי מענשען האָבען איבערגעלעבט עטליכע שרעקליכע מינוטען. עס איז אונמעגליך צו בעשרייבען, וואס דיא אַלטע מוטער האט אויסגעליטען אין דיעזע עטליכע מינוטען.

פּלוצלונג האט זיך געוויעזען א ליכט און זיי האָבען דערהערט הערריי'ס שטימע:

— פֿאָטער, פֿאָטער! קום! דער וועג איז אָפֿען צו ניי אבערוויל!

11טעס קאַפּיטעל.

ניי אבערוויל.

מיינע לעזער האָבען פֿיעללייכט געהערט פֿון'ם גרעסטען וואונדער אין דער וועלט, — דיא מאַמאַטה הייל אין קענטוקי, אין אַמעריקאַ. ווען איהר האָט פֿון איהר ניט געהערט, וועל איך אייך דערציעהלען. דיא מאַמאַטה הייל — Mammoth cave — איז איינע פֿון דיא גרעסטע וואונדער אין דער וועלט. זיא איז זעהר לאַנג און ברייט. מען געפֿינט אין איהר גאַנצע קירכען, גאַנצע פּאַלאַצען, וועגען, גאַסען, געסלעך, טייכען, אַזיעראָ'ס, זעען און וואַסער־פֿעלע. דיא מאַמאַטה הייל איז אַ גאַנצע וועלט פֿאַר זיך. אין ערטער געפֿינט מען זיילען, גאַנצע רייהען פֿון זיילען, — זיילען, וועלכע זיינען אונטען דין און אויבען דיק; זיילען, וועלכע זיינען אונטען דיק און אויבען דין. זיילען, וועלכע שטעהן אויסגעשטעלט, גלייך וויא דער בעסטער אַרכיטעקטאָר וואָלט זיי געמאַכט.

אין דער מאַמאַטה הייל געפֿינען זיך צוויי הונדערט זעקס און צוואַנציג עוועניוס — גרויסע ברייטע גאַסען — עלף זעען (אָזיעראָ'ס), זיעבען גרויסע טייכען, אכט וואַסער־פֿעלע — ערטער, וואו דאָס גאַנצע וואַסער פֿון אַ טייך פֿאַלט אראָפּ פֿון אַ הויכען בערג אין אַ טיעפֿען טהאָל. — אין צוויי און דרייסיג ערטער גע־פֿינען זיך אַזעלכע גריבער, וועלכע מען קען ביז אויף היינטיגען טאָג ניט וויסען, וויא טיעף זיי זיינען. ווייטער געפֿינען זיך דאָרט זיעבען און פֿופֿציג קופּאָלען, וויא אויף קירכען. אייניגע קופּאָלען זיינען פֿיער הונדערט פֿופֿציג פֿוס דיא הויך.

דיא גאַנצע מאַמאַטה הייל פֿערנעהמט אַ פּלאַץ פֿון עטליכע און צוואַנציג מייל דיא ברייט און דיא לענג.

אזוי וויא אין הייל איז שטאַרק פֿינסטער און מען מוז געהן מיט פֿאַקעלן אין דיא הענד, זעהט מען אין דיעזער הייל נאָך אַנאַנדער וואונדער. ווען דאָס ליכט פֿון דיא פֿאַקעלן פֿאַלט אויף דיא זיילען, הייבען זיי אָן צו גלאַנצען און צו פֿונקלען, וויא בריללאַנטען.

פֿון וואַנען האָט זיך גענומען דיעזע הייל? האָבען זיא מענשען געמאַכט? ניין! דיעזע הייל האט זיך געבילדעט אין יענע אַלטע צייטען פֿון אַ שטאַרקער

ערדציטערניש און זיא איז ניט פֿערגאסען געווארען מיט געשמאלצענע מינעראלען און מעטאלען.

עס געפֿינען זיך פֿיעלע אזעלכע היילען אויף דער וועלט, וועלכע וואלטען אמאל געקענט נוצען. ביז אויף היינטיגען טאג שיקען נאך דאקטוירים קראנקע מענשען, בעזאנדערס דיא, וועלכע ליידען פֿון לונגען קראנקהייטען, אין דער מאַמאָטה הייל.

פֿיעלע געלערנטע האבען שוין לאנג געשריעבען, אז אין שאטלאנד געפֿינט זיך געוויס אזא הייל, ריכטיגער געזאגט, אזא לאנד אונטער דער ערד, אין וועלכער מענשען וועלען נאך אמאל קענען וואינען. דיא פֿראגע איז נור, וויא אזוי קומט מען צו צו אזא הייל? ווען מען זאל גראבען און זוכען, וועט מען זיא געוויס ניט געפֿינען. נור דער צופֿאל קען פֿיהרען דיא מענשען צו דער ענטדעקונג פֿון אזא הייל.

דיא מאַמאָטה הייל האט מען אויך אויסגעפֿונען דורך אַ צופֿאל. ווער ווייס, וואס עס וועט נאך אמאל זיין? מעגליך, אז עס וועט זיך געפֿינען אַ צווייטער קאלומבוס, וועלכער וועט ענטדעקען אַ גאנץ נייע וועלט טיעף אין בויך פֿון דער ערד. מעגליך, אז מען וועט דארט אקערן און זעען. אלע פֿריכטע וועלען דארט אונטען געוויס וואקסען בעסער, וויא אויבען אויף דער ערד. קיין ווינד, קיין קעלט און קיין האגעל וועט זיי ניט שאדען. דאס איינציגע, וואס עס וועט זיי פֿעהלען — דיא זון, קען מען פֿערבייטען דורך גרויסע עלעקטרישע לאמפען.

אבער גענוג פֿאנטאזירען! לאמיר זיך אומקעהרען צו אונזער ערצעהלונג.

קוים האבען זיי דערהערט הערריס שטימע, איז דער אלטער סיימאן, דער אינזשעניר און מעדש איינציגוויים אריינגעגאנגען אין דער שמאלער עפֿענונג, וועלכע האט געפֿיהרט אין דער נייער מינע.

זיי זיינען אריינגעקומען אין אַ גרויסע גאלערעע. עס האט זיך זיי אויסגעוויעזען, אז מענשען הענד האבען דיעזע גאלערעע אויסגעהאקט אין שטיין. דשיימס סטאר האט זאגאר אנגעהויבען צו קלערן, אויב זיי האבען ניט א טעות געהאט און האבען גאנץ איינפֿאך צובראכען דיא וואנד, וועלכע האט אפגעטהיילט איין גאלערעע פֿון דער אנדערער אין דארטשארט פיט.

ווען ער האט זיך אבער צוגעקוקט נעהנטער און האט אנגעהויבען צו בעטראכטען דיא וואנד פֿון דער נייער גאלערעע, האט ער דערזעהן, אז דיא ווענט זיינען גלאט, גלייך וויא זיי וואלטען געוועזען פאלירט. א נייער געדאנק איז איהם געקומען אין קאפּ. דא איז אמאל געפֿלאסען אַ גרויסער און שנעלער טייך. דיא וואסערן האבען געשליפֿען דיא שטיינערנע ווענד און האבען זיי געמאכט אזוי גלאט.

דשיימס סטאר האט עס ערקלערט זיינע קאמעראדען.

— ווען דא איז אמאל געוועזען א טייך, איז דאך דאס וואסער ערגעץ ארויסגעגאנגען; אלזא, מוז דאן ערגעץ זיין אן ארט, פֿון וואנען דיא לופֿט קומט אריין. דאס איז דיא אורזאכע, וואס דיא לופֿט איז דא אזוי ריין.

— אלזא, פֿון וואנען איז געקומען דער גאז, וואס מיר האבען נעכטען געפֿונען? האט העררי געפֿרעגט.

— דאס ווייס איך דערווייל ניט, איך האף אבער, אז מיר וועלען עס אויסגעפינען. דערווייל לאמיר געהן זעהן, וואס עס געפֿינט זיך אין דיעזער זאנדערבארער מינע.

זיי זיינען אוועקגעגאנגען א פֿופֿציג שטריט און זיינען געבליעבען שטעהן מיט שטוינען און בעוואונדערונג. — אונטער זייערע פֿיס, איבער זייערע קעפ און וואוהין זיי האבען זיך צוגעריהרט, — אלעס איז געוועזן ריינע, שווארצע גלענצענדע קוילען.

אלע פֿיער זיינען געבליעבען שטעהן און האבען בעטראכט דיעזעס רייכטהום, דיעזע מיליאנען, וועלכע ליעגען בעגראבען אין דער נייער מינע. זייער פֿרייד איז געוועזן אזוי גרויס, אז זיי האבען ניט געקענט ארויסרעדען אַ ווארט.

דער אלטער סיימאן און זיין פֿרוי מעדש האבען ערשט דאמאלס פֿערשטאַנען, וואס עס הייסט געפֿינען אן אוצר. אלס איינפֿאכע מענשען פֿלעגען זיי שטענדיג מיינען, אז געפֿינען אן אוצר הייסט געפֿינען אַ קאסטען מיט גאלדענע און זילבערנע מטבעות. יעצט ערשט האבען זיי פֿערשטאנען, אז זיי האבען געפֿונען א וואהרען אוצר.

זיי האבען פֿערגעסען, וואו זיי זיינען; זיי האבען פֿערגעסען, אז זייערע לאמפען קענען אויסגעהן, אז עס וועט אויסגעברענט ווערן דאס אייל אין זיי. — זיי האבען אלעס פֿערגעסען און זיינען געגאנגען אלץ ווייטער און ווייטער. ביז דער וועג האט זיך געענדיגט ביי אן אונגעהייערער הייל. — וויא גרויס איז דיעזע הייל? וויא טיעף איז זיא? דאס איז געוועזן אונמעגליך צו וויסען.

העררי ווארד האט אויפֿגעהויבען זיין לאמפ אין דער הויך און האט בעלייכטעט דיא הייל. אבער אלעס ארום איז געוועזן פֿינסטער. דער שיין פֿון'ם לאמפ האט ניט דערגרייכט צו דיא וועגט פֿון דער הייל.

איין זאך האט דער שיין פֿון'ם לאמפ דאך געוויעזען. — אונטען ערגעץ ווייט האט געגלענצט וואסער. דארט ערגעץ איז געוועזן א טייך אדער א זעע.

— בלייב שטעהן, העררי! געה ניט ווייטער! האט געשריען דער אלטער סיימאן. מיר ווייסען דאך ניט דעם וועג. מען קען דאך דא ארייןפֿאלען ערגעץ אין אַ טיעפֿער גרוב.

— מיר מוזען זיך דא אפרוהען, האט דער אינזשעניר געזאגט. מיר מוזען דענקען צוריקצוגעהן אהיים.

— וואס רעדט איהר, העררי סטארר? האט העררי געזאגט. מיר האבען זיך נים וואס צו איילען. מיין לאמפ וועט נאך ברענען גאנצע פֿופֿצעהן שטונדען. וויא קענען מיר זיך אפרייסען פֿון אונזער נייער ענטדעקונג, פֿון אונזער נייאבערוויל?

— אלענפֿאלס מוזען מיר זיך אביסעל אפרוהען, האט דער אינזשעניר געזאגט. איך פֿיהל, אז איך מוז מיך אפרוהען. — וויא פֿיהלט איהר אייך, מעדש?

איך בין נים מיעד, האט דיא אלטע פרוי געענטפערט. מיר זיינען שוין געוואינט דערצו. איך אליין פלעג אויך אמאל נעהמען אַ לאמפ אין דיא הענד און געהן זוכען און פארשען אין דער אלטער מינע.

— וויא איהר זעהט, הערר דשיימס, איז מיין אלעטע מעדש אן עכטע פרוי פון אַ קוילען גרעבער. זיא האט אויך ליעב דיא מינע און שווארצע דיא־מאנטען אין דער ערד זיינען ביי איהר טהייערער אלס ווייסע בריליאנטען אין איהרע אויערן. —לאמיר דערפון ניט רעדען! זאגט מיר בעסער הערר סטאר, זייט איהר צופריעדען? בעדויערט איהר ניט, וואס איהר זייט געקומען אהער? זאגט מיר, וואס דענקט איהר פון דער נייער מינע?

— וואס זאל איך אייך זאגען, אלטער פריינד? איך האב אין מיין לעבען ניט געפיהלט אזא גרויסע פרייד, וויא היינט. זא פיעל איך פערשטעה, איז דיעזע מינע זעהר רייך. זיא איז זעהר לאנג און ברייט, הויפטזעכליך אבער זעהר טיעף.

— טיעף אויך?

— איך קען עס ניט זאגען פאר געוויס, האט דער אינזשעניר געענטפערט. מיר זיינען דורכגעגאנגען אַ גאנץ קליינע שטרעקע פון דער נייער מינע, אין גאנצען פיעללייכט אַ פאר מייל, אבער פון דעם וואס איך האב געזעהן, קען איך אור־טהיילען, אז דיא מינע איז זעהר טיעף.

— איך בין זיכער, אז זיא איז זעהר טיעף! האט דער אלטער סיימאן גע־זאגט שטאלץ. איך בין ניט קיין אינזשעניר, איך בין נור אן איינפאכער קוילען גרעבער. איך פיהל עס אבער. מיין הארץ זאגט עס מיר.

— און איהר האט רעכט. ווען דיא שנעלע בערעכענונג, וואס איך האב געמאכט, וועט זיך צייגען אלס ריכטיג, געפינט זיך אין דיעזער מינע קוילען אויף הונדערטער יאהרען.

— אויף הונדערטער יאהרען, הערר סטאר? שפאסט איהר ניט? האט דער אלטער מאן געפרעגט.

— יא, סיימאן! נאך מיין רעכנונג דארף זיך דא געפינען קוילען אויף אכט הונדערט ביז טויזענד יאהר, ווען דריי הונדערט ארבייטער זאלען ארבייטען טעגליך. אונזער ניי־אבערדוויל וועט באלד אויפבליהען, עס וועט זיך אנהייבען אַ נייעס לעבען, א נייעס ווירקען און א נייע טהעטיגקייט. הונדערטער מענשען וועלען האבען ארבייט און ברויט.

— וואס פאר אַ סארט קוילען אבער געפינט זיך דא?

— דאס וועלען מיר באלד זעהן, האט דער אינזשעניר געזאגט און האט געוואלט נעמען סיימאנ׳ס האמער.

דער אלטער מאן האט עס ניט דערלאזען. ער האט אויפגעהויבען זיין ברעכאייזען, האט איהם אריינגעשטעקט אין דער וואנד מיט דער קראפט און דיא שנעליגקייט פון אַ יונגען מאן. א גרויס שטיק קוילען האט זיך אפגעבראַ־כען. סיימאן האט עס אויפגעהאפט, גלייך וויא עס וואלט געווען גאלד און האט עס בעטראכט ביים לאמפ.

— גראסארטיג! פֿארטרעפֿליך! האט ער אויסגערופֿען און האט עם דערלאנגט דעם אינזשעניר.

דשיימס סטאר האט אויך בעטראכט דאס שטיק קוילען. עס איז ווירקליך געווען דיא בעסטע סארט קוילען, וואס מען גראבט אויס אין ענגלאנד. עס האט געגלאנצט, וויא א שפיעגעל.

— פֿארטרעפֿליך! האט ער אויך אויסגערופֿען.

— דאס איז א זעלטענער סארט קוילען, האט דער אלטער סיימאן געזאגט פֿול פֿרייד. אזעלכע קוילען געפֿינט מען נור אין איין ארט אין דער גאנצער וועלט — אין קארדיף. זיי האבען אין זיך 96 פראצענט קוילען.

דיא אלטע מעדש האט אויך גענומען דאס שטיק קוילען און האט עס בעטראכט. זיא איז אויך געווען א גרויסע קענערין אויף קוילען.

— אה, עס איז זעהר א גוטער סארט קוילען, האט זיא געזאגט. ווען מען ברעכט עס אויף, געהט ניט ארויס קיין שטויב. איך וועל נעהמען אהיים דיעזעס שטיק קוילען. איך וויל זיין דיא ערשטע צו קאכען אויף דיעזע קוילען.

— גוט געזאגט, מיין ליעבע אלטע מעדש! דוא ביסט דיא פֿרוי פֿון אן עכטען קוילען גרעבער.

— הערר סטאר, האט פלוצלונג הערריי געפֿרעגט, האט איהר עפעס א בעגריף פֿון דעם וועג, וואס מיר זיינען דורכגעגאנגען אין דער נייער גאלערעע? ווייסט איהר, וויא אזוי צו געפֿינען דעם וועג פֿון דער נייער גאלערעע צו דער אלטער?

— ניין, הערריי, האט דער אינזשעניר געענטפֿערט. ווען איך זאל האבען ביי מיר א קאמפאס און זאל געווען אויף איהם א קוק טהאן, ווען מיר זיינען אריינגעגאנגען אין דיעזע גאלערעע, וואלט איך יעצט געוואוסט, וויא אזוי ארויסצוגעהן. יעצט אבער בין איך, וויא א שיפֿסקאפיטאן אין דער מיט פֿון'ם וועלט מעער, ווען ער האט פֿערלארען זיין וועג און דיא זון שיינט ניט, זיא זאל איהם ווייזען, וואוהין צו פֿאהרען. ער זעהט ארום זיך נור הימעל און וואסער; מיר זעהן ארום זיך נור קוילען און קוילען.

— אייער ביישפיעל געפֿעלט מיר ניט, הערר סטאר, האט זיך אפגערופֿען דער אלטער סיימאן. א שיפֿס קאפיטאן זעהט פֿאר זיך נור א טיעפֿען, שווארצען אפגרונד; זיין שיף שאקעלט זיך און ציטערט אונטער זיינע פֿיס. מיר אבער שטעהן אויף א פֿעסטען גרונד. אונטער אונזערע פֿיס האבען מיר הארטע קוילען, איבער אונזערע קעפ — קוילען און פֿון אלע זייטען — קוילען און קוילען.

— איך וויל אייך ניט בעאונרוהיגען, אלטער סיימאן, האט דער אינזשעניר געענטפֿערט און האט זיך אומגעקוקט אין אלע זייטען.

ער האט פֿערשטאנען, וואס הערריי האט געפֿרעגט. דער אלטער סיימאן איז אבער געווען אזוי פֿול פֿרייד איבער דיא נייע מינע, אז ער האט גאר ניט פֿערשטאנען, וואס זיין זוהן האט געפֿרעגט און וואס דער אינזשעניר האט איהם געענטפֿערט.

הערריי האט זיך ערשט יעצט אומגעקוקט, אז זיי זיינען פֿערגאנגען זעהר ווייט. עס וועט זיין גוט, ווען אין דער גאנצער הייל געפֿינט זיך נור איין גאלע־רעע — איין וועג. וואס טהוט מען אבער, ווען עס געפֿינען זיך עטליכע גאלע־רעען? וויא אזוי וועלען זיי ארויסגעהן? אין דער אלטער מינע איז ער שוין אזוי גוט בעקאנט, אז ער קען יעדען טונעל, יעדע גאלעריע און יעדען גאנג. דארט קען ער אויף קיין פֿאל ניט פֿערבלאנזעט ווערן. דא אבער, אין דער נייער, אונ־בעקאנטער מינע, ווייס ער דאך גאר ניט. וויא אזוי וועלען זיי געפֿינען דעם וועג צוריק?

דשיימס סטאר האט זעהר גוט פֿערשטאנען הערריי׳ס פֿראגע. ער האט זעהר גוט געוואוסט, אז געוועהנליך ווען מען געהט אריין אין אן אונבעקאנטער הייל, בינדעט מען צו אַ לאנגען שטריק ביים אריינגאנג אין הייל און מען האלט דעם שטריק אין דער האנד. ווען מען וויל געהן צוריק, ווייזט דער שטריק שוין דעם וועג. דאס מאל אבער זיינען זיי געווען אזוי איבערראשט פֿון דער נייער ענטדע־קונג, אז זיי האבען אן אלעם פֿערגעסען.

דשיימס סטאר האט זעהר גוט געוואוסט, אז אין דער מאַמאָטה הייל טאר מען אליין ניט געהן. מען מוז האבען אַ פֿיהרער. ניט איין רייזענדער איז פֿער־בלאנזעט געווארען אין דער מאַמאָטה הייל און איז דארט אומגעקומען פֿון הונ־גער און דורשט.

דיעזע טרויעריגע געדאנקען זיינען דורכגעפֿלויגען, וויא א בליץ אין׳ם אינזשעניר׳ס קאפּ, ווען הערריי האט איהם געפֿרעגט, אויב ער וועט קענען טרע־פֿען דעם וועג צוריק.

דער אלטער סיימאן האט ניט פֿערשטאנען ניט הערריי׳ס פֿראגע, ניט דעם אינזשעניר׳ס אנטווארט.

— איך פֿערשטעה אייך ניט, הערר סטאר, האט ער געזאגט. וואס הייסט איהר ווילט מיך ניט בעאונרוהיגען? זיינען דען דיא קוילען שלעכט?

איהם איז געלעגען אין קאפּ דיא נייע מינע מיט דיא פֿרישע קוילען.

— איך רעד ניט פֿון דיא קוילען פֿון ניי אבערוויל, האט דער אינזשעניר געענטפֿערט, דיא קוילען זיינען גוט און דיא מינע איז זעהר רייך. דאס איינציגע, וואס איך וויל יעצט וויסען, איז נור: וואו זיינען מיר יעצט?

— וואס הייסט, וואו זיינען מיר יעצט? האט געפֿרעגט דער אלטער סיימאן. מיר זיינען אין ניו אבערוויל, וועלכע געפֿינט זיך אין סטירלינג קאָאונטי, אין שאטלאנד!

דער אינזשעניר האט ניט געענטפֿערט. ער האט א קוק געטהאן אויף הערריי׳ס געזיכט און אַ קאלטער פֿראסט איז איהם איבערגעגאנגען איבערן לייב. הערריי האט זיך שוין גוט צוגעקוקט. עס געפֿינען זיך ווירקליך זעהר פֿיעל וועגען און גאלערעען, אז ער געדענקט שוין ניט פֿון וועלכער גאלעריע זיי זיינען אנגעקומען.

דיא לאגע איז געווארען אַ שרעקליכע, אַ פֿערצווייפֿעלטע. ער האט נאך

ניט געוואלט זאגען דעם אלטען מאן, אז דערווייל ווייסען זיי ניט, וויא אזוי צו געהן אהיים. זיי קענען ארומבלאנזשענען אזוי לאנג, ביז זייער לאמפּע וועט אויסגעהן, דאן וועלען זיי בלייבען אין דער פינסטער און אויסגעהן פון הונגער און דורשט.

עס זיינען אזוי פערגאנגען עטליכע שרעקליכע מינוטען פאַרן אינזשעניר און דעם יונגען הערריי וואַרד.

— הערט אייך נור צו! האט פלוצלונג הערריי אויסגערופען. הערט איהר ניט איבער אונזערע קעפּ עפּעס א רוישען און זיעדען?

אלע האבען זיך גוט צוגעהערט. אלע האבען געהערט דייטליך א רעש איבער זייערע קעפּ. דער אלטער סיימאן האט זיך ניט געקענט איינהאלטען און האט אויסגערופען:

— וואס זאל דאס זיין? זאלען שוין געהן וואגאנעס מיט קוילען אין ניו אבערוויל?

— פאטער, דאס רוישען קיינע וואגאנעס פון אן אייזענבאהן, האט הערריי געענטפערט. מיר דאכט, אז דאס רוישען דיא וועללען (כוואליעס) פון'ם מעער.

— אה, ניין, הערריי! מיר זיינען ניט אונטערן מעער. מיר זיינען גאר ניט געגאנגען אזוי ווייט. מעגליך, אז מיר זיינען יעצט אונטער דעם זעע (אזיערא) לייק קאטרין.

— דאן איז דיא וואנד איבער אונזערע קעפּ ניט שטארק דיק, האט הערריי ווייטער געזאגט, ווייל איך הערר דייטליך, וויא דאס וואסער רוישט און קאכט איבער אונז.

— איך מיין אויך, אז דער דאך איבער אונז איז ניט שטארק דיק, האט דער אינזשעניר געזאגט. איך אורטהייל דערפון, וואס אין דער גאלערעע דורך וועלכער מיר זיינען אריינגעקומען, האט אמאל געפלאסען א טייך. ער האט דאך געטווזט ערגעץ ארויס. וואסער בויערט אויס אַ לאך אין דער ערד און געהט ערגעץ ארויס.

— איהר קענט גאר ניט וויסען, האט סיימאן געזאגט. עס איז זעהר מעג־ליך, אז דאס וועטער אויבען, „אויפ'ן גראז" איז זעהר שלעכט. עס האט אויס־געבראכען אַ שטורם אויף דער אזיערא, לייק קאטרין.

— זעהט איהר, הערר סיימאן, איהר האט טאקע רעכט. איהר זייט אפּגע־וואינט צו לעבען דארט, „אויפ'ן גראז", איהר זייט געוואינט צו לעבען אין אייער רוהיגער וואינונג אונטען. איהר האט דערפאר אַ גוטען אויער און הערט אלעס.

דער אינזשעניר האט ניט געוואלט איבערשפארען דעם אלטען מאן און איהם ערקלערען, אז זיי געפינען זיך ווירקליך אונטערן מעער.

— וואס געהט עס אונז אבער אן, וואס עס טהוט זיך אויבען? האט דער אלטער אויסגערופען. דיא קוילען אין דער מינע זיינען זעהר גוט. דאס האבען מיר געזוכט, דאס האבען מיר געפונען. דאס איז אלעס. איך האב געהערט, אז מען גראבט קוילען פון'ם גרונד פון'ם מעער און דיא קוילען זיינען גאנץ גוט.

מיר דאַרפֿען נור גוטע קוילען און א רייכע מינע. דאס האבען מיר. מיר דאַרפֿען אנהויבען צו גראבען און צו רייסען דיא שווארצע דיאמאנטען.

דער אינזשעניר האט זיך ניט געקענט איינהאלטען און האט אַ שמייכעל געטהאן.

— בראווא, אלטער! האט ער אויסגערופֿען, אזוי האב איך אייך ליעב. לאמיר גראבען אזוי לאנג, ביז מיר וועלען צוקומען צו אונזערע ברידער אין אמעריקא! לאמיר דורכלעכערן דאס וועלט מעער! לאמיר גראבען אזוי ווייט, ביז מיר וועלען צוקומען צום מיטעל פונקט פֿון דער ערד! מיר דאַרפֿען זוכען קוילען. לאמיר זוכען אזוי לאנג, ביז מיר וועלען אויסגעפֿינען אלע קאסטענס און קעסטעלעך, וואו אונזערע אלטע מוטער ערד האט בעגראבען און בעהאלטען איהרע שווארצע דיאמאנטען!

— איהר לאכט פֿון מיר, הערר סטאר, האט דער אלטער געזאגט מיט אַ פֿארוואורף.

ער איז געוועזען אויפֿ'ן זיעבעטען הימעל פֿאר פֿרייד, וואס ער האט אויסגעפֿונען דיא נייע מינע. פלוצלונג האט איהם דער אינזשעניר אראפגעשלעפט פֿון אלע זיינע הימלען.

— איך לאך ניט פֿון אייך, אלטער סיימאן, האט דער אינזשעניר געזאגט ערנסט, איך בעוואונדער אייך. איך זעה מיט שטוינען, וויא אזא אלטער מאן, וויא איהר, ווערט אזוי בעגייסטערט דערפֿון, וואס מען האט אויסגעפֿונען א נייע מינע. — לאמיר עס לאזען, אלטער מאן! לאמיר בעסער אנהויבען צו געהן אהיים.

יעצט האט מען ווירקליך מעהר ניט געקענט טהאן. מען מוז געהן אהיים, איינלאדען ארבייטער און קומען מיט אַ פארטיע פֿון פֿופֿציג-זעכציג מענשען מיט אלערליי מאשינען אונטערזוכען דיא מינע, זיא אין גאנצען אויספֿארשען און דאן ערשט קען מען אנהויבען צו טראכטען, וויא אזוי זיך צו נעהמען געשמאק צו דער ארבייט.

סיימאן ווארד האט עס זעהר גוט געוואוסט. ער האט זיך שוין אביסעל בערוהיגט און איז געוועזען בערייט צו געהן אהיים און זיך נעהמען צו דער ארבייט: צונויפֿרופֿען ארבייטער.

קוים אבער האבען זיי זיך אויפֿגעהויבען און האבען געוואלט געהן אהיים, האט זיך דער אלטער סיימאן געווענדעט צום אינזשעניר:

— זעהט איהר, הערר סטאר! דא, ביים ברעג פֿון דיעזען זעע (אזיערא) וועל איך מיר אויסבויען א וואינונג. דא וועל איך וואינען, פֿון דאנען וועל איך אכטונג געבען אויף דער נייער מינע. איך וועל נאך איינלאדען איינינע טיכטיגע ארבייטער, זיי זאלען זיך אויך אויסבויען וואינונגען לעבען מיר. — מיר וועלען דא גרינדען א נייע קאלאניע — ניו אבערדוויל. אונזער נייע קאלאניע וועט זיין אביסעל טיעף אונטער דער ערד, מיר וועלען אבער דא לעבען גליקליך און רוהיג.

דשיימס סטאר האט געשמייכעלט. ער האט בעוואונדערט דעם אלטען מאן. — וואס פֿאר אַ קראַפֿט! וואס פֿאר אן ענערגיע געפֿינט זיך נאך אין דיעזען

אלטען, אבער נאך גאנץ קרעפטיגען קערפער! ער האט איהם גערריקט דיא האנד און זיי האבען זיך געלאזט געהן אהיים.

הערריי ווארד איז געגאנגען פאראויס, הינטער איהם איז געגאנגען זיין אלטע מוטער. דער אינזשעניר און דער אלטער פאטער זיינען געגאנגען פון הינטען.

זיי זיינען אזוי געגאנגען א שטונדע. הערריי ווארד האט געהאלטען זיין לאמפ אין דער הויך און האט בעלייכטעט דעם וועג. ער איז געגאנגען אין דער הויפט גאלעריע. ער האט גוט געזעהן, אז פון אלע זייטען ציעהען זיך גאסען און געסלעך. וויא עס האט זיך איהם אויסגעוויעזען, איז ער געגאנגען ריכטיג. דשיימס סטאר איז צוואר געווען אונרוהיג, ער האט עס אבער ניט געוואלט ווייזען פארן אלטען סיימאן און זיין פרוי. ער האט זיך אין גאנצען פערלאזען אויפ'ן פעהיגען און פלינקען הערריי.

פלוצלונג האבען זיי געפיהלט אַ בעוועגונג אין דער לופט, גלייך וויא פליעגעל פון אַ גרויסען פויגעל האבען אנגעהויבען צו קלאפען און האבען גע-טראפען הערריי'ס לאמפ. — דער לאמפ איז ארויסגעפאלען פון זיינע הענד, איז אראפגעפאלען אויף דיא הארטע קוילען און איז צובראכען געווארען אויף שטיק-לעך. דער בוימעל האט זיך אויסגעגאסען, דער קנויט האט זיך פערלאשען.

זיי זיינען געבליעבען אין דער פינסטערניס. דער אלטער סיימאן און זיין פרוי זיינען געווען אזוי איבערראַשט, ווען זיי האבען דערזעהן זייער זוהן הערריי דאמאלס, ווען ער איז פערשוואונדען געווארען אין דער נייער מינע, אז זיי האבען איבערגעלאזען זייערע לעמפלעך אין דער אלטער מינע. הערריי איז גע-ווען דער איינציגער, וואס האט געהאט א לאמפ אין דער נייער מינע. יעצט, ווען זיין לאמפ האט זיך צובראכען, זיינען זיי געבליעבען אין א שרעקליכע פינסטערניס.

— וואס האסט דוא געטהאן, הערריי? האט סיימאן ווארד געשריעען אין דער הויך. וויא אזוי וועלען מיר קומען אהיים?

דער אלטער מאן איז געגאנגען א ביסעל ווייטער הינטער הערריי'ן און האט גאר ניט געזעהן, וואס דא איז פארגעקומען.

הערריי האט ניט געענטפערט אויף זיין פאטערס פראגע. ער איז געווען אזוי ערשטוינט און איבערראשט פון דעם, וואס עס האט זיך איהם יעצט געטרא-פען, אז ער האט ניט געקענט ארויסרעדען א ווארט.

— וואס זאל דאס זיין? האט ער געפרעגט זיך אליין. זאל עס זיין דער זעלבער אונבעקאנטער, וועלכער האט פערשמיערט דיא לעכער פון דער וואנט? אלזא, געפינט זיך אין דער מינע ווירקליך אַ פיינד, וועלכער וויל ניט, אז מען זאל עפענען דיא נייע מינע. דיעזער אונבעקאנטער פיינד וועט אונז שטענ-דיג מאכען שוועריגקייטען. אין א מינע הענגט דאס לעבען פון הונדערטער מענשען אויף אַ האר. מען קען אויסבויערן אַ לאך ביז ערגעץ אין אַ וואסער און פערגיעסען דיא מינע; מען קען פון אויבען אנצינדען דעם גאז און צורייסען דיא מינע אויף שטיקלעך.

זיינע גדראנקען זיינען געווען זעהר טרויעריג. ער האט זאגאר פערגעסען, אין וואס פאר אַ געפעהרליכע לאגע זיי געפינען זיך יעצט און האט נור גערארכט, אז עס קען זיין, אז זייער גאנצע ארבייט איז געווען אומזיסט. זיי וועלען נאך אריינשלעפען אין אן אונגליק הונדערטער ארבייטער.

דשיימס סטאר און זאגאר דער אלטער סיימאן האבען באלד איינגעזעהן, אז זיי געפינען זיך אין זעהר אַ שלעכטע לאגע. נאך זייער רעכנונג האבען זיי נאך א פאר מייל, ביז זיי וועלען קומען צו דער אלטער מינע. דאן האבען זיי נאך א שטונדע רייזע ביז צו סיימאנ'ס וואינונג. סיימאן ווארד איז געווען דער ערשטער, וועלכער האט אנגעהויבען צו רעדען.

— לאמיר געהן! האט ער אויסגערופען. עס העלפט ניט. מיר מוזען געהן אין דער פינסטער און טאפען דעם וועג, וויא דיא בלינדע. — מיר זיינען אין דער הויפט גאלעריע. מיר וועלען געהן אזוי לאנג, ביז מיר וועלען צוקומען צו דער עפענונג, וועלכע מיר האבען פריהער אויפגעריסען מיט'ן דינאמיט. קוים וועלען מיר זיין אין דער אלטער מינע, וועל איך שוין טרעפען דעם וועג אין דער פינסטער.

אויסער דעם וועלען מיר דאך דארט געפינען אונזערע לעמפלעך. קוים וועלען מיר זיין נאהענט פון דער עפענונג, וועט דער שיין פון אונזערע לעמפלעך אונז שוין ווייזען דעם וועג.

קיינער האט איהם ניט געענטפערט. סיימאן ווארד איז געווארען א גענע־ראל און האט אנגעהויבען צו קאמאנדירען.

— דוא, העררי, געה פאראויס, דאן זאל געהן העררי סטאר. נאך איהם מעדש. איך וועל זיין דער לעצטער. דיא הויפטזאכע איז, מיר זאלען געהן איינער לעבען אנדערן, אז יעדער זאל קענען פיהלען דעם אנדערנ'ס טריט און זאל זיך קענען אנהאלטען אן איהם אין א נויט.

דיא קליינע ארמעע האט פינקטליך אויסגעפאלגט דיא בעפעהלע פון זייער אלטען גענעראל. וואס דען האבען זיי געקענט טהאן? יעדער האט געפיהלט, אז זייער לאגע איז אַ פערצווייפעלטע. זיי מוזען געהן ווייטער, זיי מוזען זעהן ארויסקריעכען פון דאנען, זאנכט וועלען זיי דא מוזען שטארבען פאר הונגער. שווארצע דיאמאנטען זיינען טאקע זעהר גוט, עסען אבער קען מען זיי דאך ניט. מען מוז טאפען דעם וועג און געהן פאראווערטס.

זיי זיינען געגאנגען אין דער ארדנונג, וויא דער אלטער סיימאן האט זיי געהייסען. אין דער מינע איז געווען שטיל און פינסטער. קיינער האט ניט גערעדט א ווארט, יעדער איז געווען פערטיעפט אין זיינע טרויעריגע געדאנקען. זאגאר דער אלטער סיימאן האט אנגעהויבען צו פערשטעהן, אז דא איז עפעס, אז זיי האבען עפעס א פיינד, וועלכער האט אומיסטען צוברעכען העררי'ס לאמפ. דער אלטער מאן האט זעהר גוט געקענט זיין זוהן. ער האט געוואוסט, אז העררי איז פארזיכטיג, אז דער לאמפ איז ניט צובראכען געווארען גלאט אזוי.

אזוי זיינען זיי געגאנגען געגען א שטונדע. העררי האט אויסגעשטרעקט ביידע הענד און האט געטאפט דיא ווענט פון דער מינע. ער איז געשפרונגען

פֿון איין וואנט צו דער אנדערער, האט בעטאפּט מיט דיא הענדביידע ווענט, אום ער זאל זיך איבערציינגען, אז ער געהט אין דער מיט פֿון דער גאלערע. זיי זיינען ניט געקומען צו קיין ענדע.

זיי זיינען ווידער געגאנגען געגען א שטונדע. — אין אזא שרעקליכע פֿינ־סטערניס איז ניט אזוי לייכט צו געהן, אבער צוויי שטונדען זיינען א גערוימע צייט, האט זיך געטראכט דשיימס סטאר.

נאך זיין רעכנונג האבען זיי שוין געדאַרפֿט זיין גאנץ נאהענט פֿון דער טהיר, דורך וועלכע זיי זיינען אריינגעקומען.

פּלוצלונג איז הערריי געבליעבען שטעהן. אלע איבעריגע זיינען געבליעבען שטעהן הינטער איהם.

— זיינען מיר שוין ענדליך געקומען צו דער טהיר? האט סיימאן וואָרד געפֿרעגט.

— איך ווייס ניט, האט הערריי געענטפֿערט.

— וואס דען ביסט דוא געבליעבען שטעהן?

— איך בין צוגעקומען צו א וואנט, האט הערריי געענטפֿערט. ווייטער איז קיין וועג ניטא.

דער אלטער סיימאן האט איהם ניט געגלויבט. ער איז אליין צוגעגאנגען אין דער פֿינסטער און האט אנגעהויבען צו טאפּען דיא ווענט ארום. — פֿון אלע זייטען זיינען נור גלאטע, הארטע ווענט פֿון שטיינער און קוילען. קיין טהיער, קיין עפֿענונג, קיין אויסגאנג!

— וואס הייסט עס? האט ער געפֿרעגט זיך אליין. האבען מיר פֿערבלאָנ־זשעט? זיינען מיר פֿערקראָכען אין אנאנדערע גאלערעע, פֿון וואנען עס איז ניטא קיין אויסגאנג אדער האט דער אונבעקאנטער, וועלכער האט נעכטען פֿערשמיערט דיא לעכער, יעצט פֿערמויערט דעם איינגאנג, וואס איך האב אויפֿגעריסען מיט דינאמיט?

קיינער האט איהם ניט געענטפֿערט. יעדער האט געפֿיהלט, אז ער איז יעצט פֿערשפּארט אין דער בּייער מינע און האט קיינע האפֿנונג זיך צו רעטען.

וואס וועט זיין דאס ענדע?

12טעס קאפּיטעל.

דיא פייער דאמען.

עס זיינען פֿערגאנגען עטליכע טעג. אין עדינבורג זיינען דעם אינזשענירס פֿריינד און בעקאנטע געווארען אונרוהיג. עס האט זיך פֿערברייטעט א נאכריכט, אז דער בעריהמטער אינזשעניר, דשיימס סטאר, איז פּלוצלונג פֿערשוואונדען געווארען און קיינער ווייס ניט, וואו ער איז אהינגעקומען.

מען איז געקומען פֿרעגען זיין דיענער, אויב ער ווייס ניט, ווען דער אינ־זשעניר איז אוועקגעפֿאהרען און וואוהין ער איז געפֿאהרען.

דער דיענער האט דערצעהלט, אז מיט אכט טאג צוריק איז דער אינזשע־

ניר אוועקגעפֿאהרען קיין סטערלינג קאָאונטי. וואוהין ער איז געפֿאהרען און צו וועמען ער איז געפֿאהרען, ווייס ער ניט.

עס איז געוואָרען א רעש און אַ געוואלד אין עדינבורג. דשיימס סטאר איז געוועזען אן אנגעזעהנער מענש אין שטאדט. יעדער האט איהם בעדויערט, יעדער האט זיך אינטערעסירט צו וויסען, וואס פֿון איהם איז געוואָרען. מען האט זאגאר בערופֿען עפֿענטליכע פֿערזאמלונגען, מען זאל זיך בעראטהען, וויא אזוי מען זאל אויסגעפֿינען, וואו דער אינזשעניר דשיימס סטאר איז אהינגעקומען.

לארד עלפֿינגסטאָן, דער פּרעזידענט פֿון דער קעניגליכע געזעלשאפֿט פֿיר מינען ארבייט, האט געוויעזען דשיימס סטאר'ס לעצטען בריעף צו איהם, אין וועלכען דער אינזשעניר שרייבט, אז ער פֿאהרט אוועק אויף אַ פאר טאג.

אנדערע מענשען, וויא דיא דירעקטארען פֿון דער מינע, וואו דשיימס סטאר האט אין דער לעצטער צייט געארבייט, האבען אויך געוויעזען אַ בריעף פֿון איהם, אין וועלכען ער האט געבעטען אום ערלויבניס אוועקצופֿאהרען אויף אַ פאר טאג.

דאס אלעס האט נור בעוויעזען, אז דער אינזשעניר איז ארויסגעפֿאהרען פֿון עדינבורג. אבער וואו איז ער אהינגעקומען? וואוהין איז ער געפֿאהרען? וואו קען מען איהם זוכען? אויף דיעזע פֿראגען האט קיינער ניט געקענט ענטפֿערן.

— מיר מוזען טהאן אלעס מעגליכע אום איהם אויסצוגעפֿינען, טויט אדער לעבעדיג! האט געזאגט פֿעסט און ענטשלאסען לארד עלפֿינגסטאן.

וואס זאל מען אבער טהאן? דאס האט דער עדעלער לארד ניט געזאגט. קיינעם איז ניט געקומען אין קאפּ אריין, אז דשיימס סטאר זאל האבען געפֿאהרען קיין אבערוויל. אלע זיינע בעקאנטע און פֿריינד האבען געוואוסט, אז ער האט זאגאר ניט ליעב געהאט צו רעדען פֿון אבערוויל. — אבערוויל איז פֿאר איהם געוועזען טויט, נעשטארבען און בעגראבען.

אלענפֿאלס, אזוי וויא זיין דיענער האט געזאגט, אז ער איז געפֿאהרען קיין סטירלינג קאונטי, האט מען בעשלאסען, מען זאל איהם זוכען אין סטירלינג קאונטי. מען האט געזוכט און געפֿרעגט יעדען פֿארמער און יעדען איינוואוינער פֿון סטירלינג קאונטי, אבער קיינער האט ניט געזעהן און ניט געהערט דעם אינזשעניר דשיימס סטאר.

דער איינציגער מענש, וועלכער האט געקענט געבען אויסקונפֿט איבערן אינזשעניר, איז געוועזען דשעק רייען, וועלכער האט בעגעגענט דעם אינזשעניר און הערי ווארד אויף דיא טרעפּ אין דארטשארט פּיט. דשעק רייען אבער האט געארבייט אויף א פֿארם ניט אין סטירלינג קאונטי, זאנדערן עטליכע מייל וויי- טער. ער איז געוועזען בעשעפֿטיגט מיט זיינע זאכען און האט ניט געלעזען קיין צייטונגען, אז מען זוכט דעם אינזשעניר דשיימס סטאר.

דשעק רייען האט געזונגען און האט זיך פֿארבערייטעט אויף א גרויסע אונטערהאלטונג אויף דער פֿארם, וואו עס וועלען זיך צונויפֿקומען אלע יונגע

לייט און אלע מעדכען פֿון דער געגענד ארום. אן דשיימס סטאר און אן זיין פֿריינד, העררי ווארד, האט ער שוין אין גאנצען פֿערגעסען.

אין עדינבורג איז מען אונטערדרעסען געווארען זעהר אונרוהיג. דיא פּאָ־ליציי, דער סיטי־מאַיאר, אלע מיטגליעדער פֿון פּארלאמענט, אלע געלערנטע, דיא רעדאקטערע פֿון דיא צייטונגען, אין וועלכע דשיימס סטאר פֿלעגט שרייבען זיינע ארטיקעל און אלע זיינע בעקאנטע און פֿריינד האבען אנגעהויבען צו שרייען און צו שרייבען אין דיא צייטונגען, אז מען טאר אזא זאך ניט דערלאזען. מען מוז דאך געוואהר ווערן, וואו דער אינזשעניר דשיימס סטאר איז פֿערשוואונ־דען געווארען און וויא אזוי ער איז פֿערשוואונדען געווארען.

ניט נור אין עדינבורג אליין, אין אלע גרויסע שטעדט פֿון ענגלאנד און שאטלאנד האט מען אנגעהויבען צו שרייבען, צו רעדען און צו פֿארדערן, אז דיא רעגיערונג זאל עפּעס טהאן אום צו ענטדעקען דיזע זאנדערבארע געהיימנים.

שפּעטער, ווען עס זיינען פֿערגאנגען עטליכע טעג, איז דשעק רייען אויך געווארען עפּעס אונרוהיג. העררי ווארד האט איהם צוגעזאגט, אז ער וועט קומען אויפֿ'ן אונטערהאלט. דשעק רייען האט געוואוסט, אז ווען העררי ווארד זאגט צו, איז עס הייליג. וויא איבערראשט איז ער דאהער געווען, ווען עס איז געקומען דער טאג פֿון'ם אונטערהאלט, אלע זיינען זיך צונויפֿגעקומען, מען האט געזונגען, געטאנצט און זיך אמוזירט — אבער העררי ווארד איז ניט געקומען!

דשעק רייען איז געווארען זעהר אונרוהיג. ער האט ליעב געהאט העררי ווארד, וויא א ברודער. זיי זיינען אויפֿגעוואקסען צוזאמען, זיי האבען געארבייט צוזאמען און זיי האבען פֿערבראכט אלע זייערע פֿרייע שטונדען צוזאמען.

דשעק רייען איז געווארען אויסער זיך, וואס זיין פֿריינד, העררי ווארד איז ניט געקומען. ער האט זיך ענטשלאסען צו געהן צו איהם אין דארטשארט פּיט און איהם גוט אויסזיעדלען, פֿאר וואס ער האט ניט געהאלטען קיין ווארט און איז ניט געקומען אויפֿ'ן אונטערהאלט.

ער האט געבעטען ערלויבניס ביים פֿארמער, ביי וועלכען ער האט גע־ארבייט און האט זיך פֿערטיג געמאכט צו פֿאהרען דעם אנדערן טאג אין דער פֿריה קיין דארטשארט פּיט. פּלוצלונג האט פּאסירט א געשיכטע, וועלכע האט געגעבען אלע איינוואינער פֿון יענער געגענד נייעס שטאף צו גלויבען אין גייס־טער און אין איבערנאטירליכע זאכען.

דשעק רייען האט געארבייט אויף אַ פֿארם לעבען שטעדטעל אירווינג אין דער קאָאונטי פֿון רעפֿיו, וועלכע גרענעצט זיך מיט סטירלינג קאָאונטי.

דאס שטעדטעל אירווינג געפֿינט זיך ביים ברעג פֿון'ם מעער. הויכע שטיי־נער לאזען זיך אראפּ גלייך אין מעער אריין. צום שטעדטעל קענען קיינע שיפֿען ניט צוקומען, ווייל דאס מעער איז דארט פֿול מיט שטיינער און דיא בערג לאזען זיך אריין גלייך אין מעער, וויא אַ וואנט. דער איינציגער פּארט אין יענער גע־גענד געפֿינט זיך דארט, וואו דער טייך קלאַיד גיעסט זיך אריין אין מעער.

דארט איז אויסגעבויט א לייכט טהורעם, אויף וועלכען עס ברענט דורך דיא נעכט אַ העלעס ליכט.

דיעזעס ליכט ווייזט דיא שיפֿען, וועלכע פֿאהרען פֿארביי אדער וועלכע קומען אן אין פארט, אויף וואס פֿאר א וועג זיי זאלען פֿאהרען. דאס ליכט ווייזט זיי ווייטער, אז דארט ווייטער פֿון פארט געפֿינען זיך שטיינער און געפֿעהרליכע ערטער.

עס מאכט זיך זעהר זעלטען, אז אַ שיף זאל אונטערגעהן אין יענער געגענד. דער לייכט טהורעם בעלייכטעט אזא גרויסע שטרעקע ווייט אין מעער, אז קוים איז נור דער שיפֿסקאפיטאן ניט שיכור, איז עס אונמעגליך, ער זאל ניט טרעפֿען דעם וועג אין׳ם פארט פֿון קלאַיד.

אין שאטלאנד, וויא אין דייטשלאנד געפֿינען זיך זעהר פֿיעל אלטע חורבות, איינגעפֿאלענע אלטע שלעסער, וועלכע האבען אמאל געהערט צו באראנען, גראפֿען און דיא אלטע קעניגע פֿון שאטלאנד. דיא באראנען, גראפֿען און קעניגע זיינען פֿערשוואונדען, זאגאר זייערע נעמען זיינען פֿערגעסען געווארען, — זייערע שלעסער אבער זיינען געבליעבען. זיי זיינען איינגעפֿאלען, צובראכען, צושטאכען, צערשטערט און פֿערניכטעט; עס איז פֿון זיי געבליעבען נור שטיינער, דאס פֿאלק אבער האט נאך מורא פֿאר דיא שטיינער. דאס פֿאלק בעטראכט דיעזע חורבות אלס הייליגטהום, אלס אנדענקען פֿון אלטע, פֿערגאנגענע צייטען.

מעגליך, אז אמאל פֿלעגט מען מורא האבען פֿאר דיאווילדע באראנען און גראפֿען. דיעזער שרעק איז געבליעבען אין פֿאלק. זיי האבען נאך ביז אויף היינטיגען טאג מורא צוצוקומען צו זייערע אלטע שלעסער.

וויא דיא זאך איז, דאס פֿאלק גלויבט היינט, אז אין דיעזע אלטע חורבות געפֿינען זיך גייסטער, שדים און רוחות. דאס פֿאלק דערצעהלט וואונדערגעשיכטען פֿון דיעזע אלטע רואינען.

ניט ווייט פֿון׳ם שטעדטעל אירווינג, לעבען דער פֿארם, וואו דשעק רייען האט געארבייט, האט זיך געפֿונען איינער פֿון דיא בעריהמטעסטע אלטע, איינגעפֿאלענע שלעסער אין שאטלאנד. דיעזער שלאס האט געהייסען דונאלד קעסל און האט געהערט צו דיא אמאליגע קעניגע פֿון שאטלאנד פֿון דער פֿאמיליע סטיוארט.

ראבערט סטיורט איז געווען דער לעצטער גראף פֿון דיעזער פֿאמיליע, וועלכער האט געוואוינט אין דונאלד קעסל. ער איז געווען אַ שטרענגער מענש און אלע איינוואוינער פֿון דער געגענד ארום האבען פֿאר איהם געציטערט.

עס זיינען פֿערגאנגען אַ פאר הונדערט יאהר, זייט ער איז געשטארבען און קיינער האט מעהר ניט געוואוינט אין זיין אַלטען שלאָס. דער שרעק אבער פֿאר דיעזען שטרענגען און שרעקליכען מענשען איז געבליעבען. דאס פֿאלק האט מורא געהאט צוצוגעהן נאהענט פֿון׳ם אַלטען שלאָס, גלייך וויא דער אלטער שטרענגער גראף וואלט נאָך געלעבט.

ווען אַ קינד פֿלעגט וועלען געהן אין אלטען שלאס, פֿלעגען איהם דיא

עלטערן ניט לאזען. ווען דאס קינד פֿלעגט אבער פֿרעגען, פֿאר וואס ער זאל ניט געהן אהין, האבען דיא עלטערן געמוזט איהם זאגען, אז אין שלאס געפֿינען זיך בייזע גייסטער.

דער גלויבען אין דיא בייזע גייסטער, וועלכע געפֿינען זיך אין שלאס, איז געווארען אזוי שטארק אין פֿאלק, אז ווען עס פֿלעגען קומען רייזענדע און פֿלעגען וועלען בעצאהלען, אז מען זאל זיי פֿיהרען אין אלטען שלאס, פֿלעגט זיך אין גאנצען שטעדטעל ניט געפֿינען איין מענש, וועלכער זאל איינוויליגען מיט זיי צו געהן. — דיא רייזענדע פֿלעגען מוזען געהן אליין.

מען האט דערצעהלט, אז אין אלטען שלאס געפֿינען זיך פֿייעריגע דאמען. פֿיעלע אלטע איינוואינער פֿון שטעדטעל פֿליגען דערצעהלען, אז זיי אליין האבען געזעהן ביי נאכט, וויא אַ פֿייעריגע דאמע, אַ שעהנע פֿרוי פֿון פֿייער האט זיך געוויעזען אויף דיא אלטע מויערן פֿון דונאלד קעסל.

דשעק רייען איז געוועזען איינער פֿון דיא ערשטע, וועלכע האבען געגלויבט, אז אין אלטען שלאס געפֿינען זיך פֿייער דאמען.

מיר מוזען אבער זאגען דיא וואהרהייט, אז ניט אלעס, וואס דאס פֿאלק האט געגלויבט, איז געוועזען אין גאנצען אויסגעטראכט. עס איזווירקליך וואהר, אז פֿון צייט צו צייט אין גאנץ פֿינסטערע נעכט פֿלעגט מען א מאל קענען זעהן א פֿייער ארויסגעהן פֿון׳ם איינציגען טהורעם, וועלכער איז נאך געבליעבען גאנץ אין דונאלד קעסל.

וואס איז דאס געוועזען פֿאר א פֿייער? פֿון וואנען איז עס געקומען? האט דאס פֿייער געהאט דיא געשטאלט פֿון א פֿרוי? — דאס זיינען פֿראגען, מיט וועלכע קיינער האט זיך ניט בעשעפֿטיגט. מייסטענס פֿלעגען זעהן דיעזע פֿייערן איינפֿאכע מענשען, ארבייטער און פֿארמער, וועלכע פֿלעגען זיך דערשרעקען פֿאר זיי און פֿלעגען אנטלויפֿען אהיים, ווען זיי פֿלעגען זיי זעהן.

נור א פאר מאל האבען געזעהן דיעזע פֿייערן געלערנטע מענשען. זיי האבען אבער קיין צייט ניט געהאט צו געהן זעהן, בעטראכטען און אויסשטודירען דיעזעס וואונדער. דיא פֿייערן פֿלעגען זיך ווייזען נור ביי נאכט. איז מען געקומען ביי טאג זעהן, וואס דארט איז, האט מען געפֿונען אלטע, צובראכענע און פֿערשימעלטע שטיינער.

דער שרעק פֿאר דיא פֿייער דאמען איז געוועזען אזוי גרויס אין לאנד, אז קיין פֿארמער, קיין ארבייטער און קיין קויפֿמאן וואלט זיך ניט אונטערגעשטעלט צו געהן ביי נאכט ניט נור אין שלאס, זאנדערן זאגאר אויף אַ מייל ווייט פֿון׳ס שלאס.

דשעק רייען איז געוועזען אַ פֿרעהליכער יונג. ער האט געקענט אלע געשיכטען פֿון דער געגענד און פֿלעגט דערצעהלען הונדערטער געשיכטען פֿון דיא פֿייער דאמען. אזוי וויא ער איז געוועזען א שטיקעל פאעט, פֿלעגט ער זיך ניט צוריקהאלטען און דערצעהלען ליגענס, וויפֿיעל זיינע פֿריינד פֿלעגען נור וועלען הערן.

עס איז נאכט. אין דרויסען איז קאלט. דער הימעל איז בעדעקט מיט שווארצע וואלקענס. דאס מעער קאכט און רוישט. אַ שרעקליכער שטורמווינד הייבט אויף וועלען (כוואליעס) הויך, וויא דיא בערג און ווארפט זיי אוועק ערגעץ וויים, וויים. ער שפיעלט זיך מיט דיא בלויע וואסערן פון'ם אטלאנטישען וועלט מעער.

אין דעם גרויסען הויז פון דער פארם איז ליכטיג און פרעהליך. אלע ארבייטער פון דער פארם, דער ווירטהע, זיין פרוי און זיינע קינדער זיצען אלע אין דער גרויסער שטוב. אזוי וויא עס איז דעצעמבער און עס איז ניטא קיין ארבייט, זיצט מען און מען דערצעהלט זיך אלערליי געשיכטען. דשעק רייען דערצעהלט שרעקליכע געשיכטען פון גייסטער אין דיא מינעס און אויף דיא בערג.

פלוצלונג האט מען דערהערט אין דרויסען שרעקליכע געשרייען, דשעק רייען האט אויפגעהערט צו דערצעהלען. אלע זיינען ארויסגעלאפען אין דרויסען זעהן, וואס דארט איז געשעהן.

נאך פאר נאכט האט אַ פישער, וועלכער האט זיך עפעס פערשפעטיגט, געזעהן, וויא אַ שיף קומט אן. ער האט געזעהן מיט שרעק און שטוינען, אז דאס שיף איז ניט אריינגעגאנגען אין פארט פון קלאַיד. עס איז געגאנגען ווייטער. אלע זעגעל אויפ'ן שיף זיינען געוועזען אויפגעצויגען און דאס שיף איז געגאנגען זעהר שנעל.

— ווען דאס שיף וועט ווייטער אזוי געהן אין דיזען שטורם, האט דער פישער געזאגט צו זיך אליין, וועט עס דער שטורם פערשלאגען צווישען דיא שטיינער פון אירווינגטאן, דאן איז עס פערלארען.

ער איז געשטאנען אייניגע צייט און האט בעטראכט מיט שטוינען, וויא דאס שיף געהט אויף אַן אונריכטיגען וועג. אין דער צייט פון אַ שטורם זוכט געוועהנליך יעדעס שיף צו אנטלויפען פון ברעג. אין דער מיט ים איז עס פיעל זיכערער, וויא ביים ברעג. דיזעס שיף אבער געהט, וויא אומיסטען צום ברעג.

דאס איז געוועזען פאר נאכט.

ווען דשעק רייען און דיא אנדערע ארבייטער פון דער פארם זיינען ארויס־געלאפען אין דרויסען, האבען זיי געהערט דייטליך, אז מען שרייט ערגעץ ביים ברעג פון'ם מעער. זיי זיינען געלאפען צום ברעג און האבען דערזעהן, וויא דריי פישער שטעהן אונטער אַ שטיין, וועלכער שיצט זיי אביסעל פון'ם שרעק־ליכען ווינד און שרייען און ווארענען, אז מען זאל ווייטער ניט פאהרען.

דשעק רייען און דיא מענשען פון דער פארם זיינען יעצט געוואהר געווא־רען, אז דיא פישער שרייען ניט צו זיי. זאנדערן זיי שרייען און ווארענען דיא מאטראזען פון אַ שיף, אז זיי זאלען ניט צוקומען צום ברעג; ווען זיי קומען נעהנטער צו דיא שטיינער, איז זייער שיף פערלארען.

דשעק רייען האט זיך צוגעקוקט אין דער פינסטערער נאכט און האט גע־זעהן אַ שווארצע מאסע שווימען אויפ'ן וואסער. אין דער פינסטער האט מען ניט ניט געקענט זעהן דאס שיף. מען האט זיא דערקענט נור אן דיא צוויי לאמפען,

וועלכע זיינען געהאנגען אויף דיא זעגעלביימער. פון פארנט א רויטער לאמפ און פון הינטען א גרינער לאמפ.

אלע האבען געזעהן, אז דאס שיף לויפט צום ברעג און האבען פערשטאנען, אין וואס פאר א געפאהר דאס שיף געפינט זיך.

— דאס שיף וועט אונטערגעהן! האט דשעק רייען געשריען.

— יא, ווען דער שיפסקאפיטאן וועט זיא ניט אויסדרעהן צוריק צום מעער, וועט זיא צושלאגען ווערן אויף שטיקלעך אן דיא שטיינער, האט איינער פון דיא פישער געענטפערט.

— לאמיר זיי געבען סיגנאלען! האט אויסגערופען איינער פון דיא ארבייטער. דאס מעער רוישט זעהר שטארק. זיי קענען ניט הערן אונזערע געשרייען. לאמיר אנצינדען פאקעלן און זיי ווארענען.

— וויא קען מען אנצינדען פאקעלן אין אזא ווינד? האט אנאנדערער גע־געענטפערט. עס העלפט ניט, מיר מוזען אזוי לאנג שרייען, ביז מען וועט אונז דערהערן.

זיי האבען אלע אנגעהויבען צו שרייען:

— שיף אהאי! גאר! היט אייך! אוועק פון ברעג!

עס האט אבער ווייניג געהאלפען. דיא מאטראזען אויפ׳ן שיף האבען זיי ניט געהערט אדער ניט געוואלט הערן. מען האט געזעהן דייטליך, אז זיא קומט נעהנטער און נעהנטער צום ברעג.

— דער קאפיטאן איז וואהנזיניג, האט אויסגערופען איינער פון דיא פישער, וועלכער איז אליין אמאל געוועזן א מאטראז.

— וואס זאל עס הייסען? האט אנאנדערער געפרעגט, וויל ער דען ארויס־פאהרען מיט זיין שיף אויפ׳ן ברעג?

— זעהט ער דען ניט דעם לייכט טהורעם פון אירווינג? האט דשעק רייען געפרעגט.

— עס איז ווירקליך ניט צו פערשטעהן, וויא אזוי א שיפסקאפיטאן זאל אזוי רעגירען א שיף. איך קען עס אנדערש ניט ערקלערן, אלס אז עפעס האט איהם פערפיהרט. —

אין דיעזע מינוט האט דשעק רייען ארויסגעלאזען א שרעקליכען, ווילדען, אונמענשליכען געשריי. אלע האבען זיך אומגעקוקט און האבען א ציטער געטהאן.

— דיא פייעריגע דאמע! האבען זיי אויסגערופען מיט איין קול.

ווירקליך, אויפ׳ן שפיץ טהורעם פון׳ם איינגעפאלענעם שלאס דונאלד קעכל האט זיך געוויעזען א פייער, וועלכעס האט זיך אויפגעהויבען, האט זיך אראפ־געלאזען, האט זיך געדרעהט, איז פערשוואונדען געווארען און האט זיך ווידער געוויעזען אויף דעמזעלבען ארט.

האט מען געקענט דערקענען עפעס א מענשען געשטאלט אין דיעזען פייער? — געוויס ניט! נור דיא איינבילדונגס קראפט פון דיא בויערן און דיא ארבייטער האט געקענט זיך פארשטעלען, אז דאס איז א מענש.

אלענפֿאלס, דאס פֿייער אליין איז געווען אַ רעטעניש. פֿון וואנען האט זיך גענומען דאס פֿייער? וויא קומט עס, וואס אין דעם אלטען שלאס, אין וועלכען מען האט ניט געוואינט זייט צוויי הונדערט יאהר זאל זיך פלוצלונג ווייזען אַ פֿייער?

יעצט האט מען שוין געקענט פֿערשטעהן, פֿאר וואס דאס שיף רייסט זיך אזוי צום ברעג. דער שיפֿסקאפּיטאן האט געמיינט, אז דאס פֿייער קומט פֿון׳ם לייכט טהורעם פֿון אירווינגטאן און ער איז געפֿאהרען גערעדע אהין, וואו דאס פֿייער האט געברענט. איהם האט וועניג געקימערט, וואס מען שרייט אויפֿ׳ן ברעג. ער פֿאהרט ריכטיג. ער פֿאהרט צום לייכט טהורעם, דאס הייסט צום פארט.

ווען דיא פֿישער און דיא ארבייטער האבען זיך אביסעל בערוהיגט פֿון זייער שרעק, האבען זיי אנגעהויבען צו טראכטען, וואס צו טהאן אום צו רעטען דאס שיף. דאס בעסטע מיטעל וואלט געווען, זיי זאלען געהן אין אלטען שלאס און זאלען אויסלעשען דאס פֿייער. דאן וועט זיך דער שיפֿסקאפּיטאן איבערצייגען, אז ער האט אַ טעות געהאט און וועט זוכען אויסצודרעהן זיין שיף, ווען עס איז נאך דא צייט.

ווער וועט אבער געהן אין דונאלד קעסל, וואו עס געפֿינען זיך גייסטער? ווער האט עס קיין מורא ניט פֿאר דיא פֿייער דאמע?

אזוי וויא זיי זיינען אזוי געשטאנען און האבען זיך איבערלעגט וואס צו טהאן, האבען זיי דערהערט אַ שרעקליכען טראַך. — עס איז שוין צו שפעט! דאס שיף איז צוגעקומען צום ברעג און האט זיך אנגעשלאגען אן אַ שטיין. דיא צוויי לאמפען אויפֿ׳ן שיף זיינען פֿערלאשען געווארען, דיא פֿינסטערניס האט פֿערדעקט און איינגעהילט דאס אונגליקליכע שיף. — נאך א מינוט און זיא וועט צובראכען ווערן אויף שטיקלעך.

צום אונגליק, איז נאך דיעזע מינוט דאס פֿייער פֿון׳ם טהורעם פֿון דונאלד קעסל אויך פֿערשוואונדען, גלייך וויא עס האט אומיסטען נור געווארט דיא מינוט, ווען דאס שיף וועט אונטערגעהן, דאן האט עס מעהר ניט וואס צו טהאן.

— דיא פֿייער דאמע! דיא פֿייער דאמע! האבען אויסגערופֿען דשעק רייען מיט זיינע קאמעראדען.

קוים אבער איז פֿערשוואונדען דאס פֿייער אויפֿ׳ן טהורעם פֿון׳ם אלטען שלאס, זיינען אלע ווידער געקומען צו זיך און האבען זיך ענטשלאסען צו רעטען דיא מאטראזען און דיא מענשען פֿון׳ם אונגליקליכען שיף.

זיי האבען זיך ארומגעבונדען מיט שטריק און האבען זיך ארייננגעווארפֿען אין וואסער. עס האט זיי געקאסט זעהר פֿיעל מיה, איידער עס איז זיי געלונגען צוצוקומען צום שיף. פֿיעלע האבען זיך אנגעשלאגען אן דיא שטיינער און זיינען פֿערוואונדעט געווארען. דשעק רייען האט אויך געקראגען אייניגע וואונדען. דיא שרעקליכע וועלען (כוואליעס) האבען איהם א ווארף געטהאן אויף א שטיין.

עס איז זיי אבער דאך געלונגען. זיי האבען גערעטעט דעם שיפֿס קאפּי־טאן מיט זיינע אכט מאטראזען און האבען זיי ארויפֿגענומען אויפֿ׳ן ברעג.

עס האט זיך דאן ארויסגעוויעזען, אז דאס איז געווען אַ נארוועגישעס זעגעל שיף מיט'ן נאמען „מאָטאַלאַ“. זיא איז געפאהרען קיין גלאַזגאָ. אויפ'ן שיף זיינען מעהר ניט געווען, וויא דער קאפיטאן מיט אכט מאטראזען.

דער קאפיטאן האט דערצעהלט, אז ער האט גאר קיין בעגריף ניט געהאט פון דער געפאהר, אין וועלכער ער האט זיך געפונען. ער האט געזעהן אַ פייער און איז געווען זיכער, אז דאס איז דאס פייער פון לייכט טהורעם פון אירווינגטאן.

זיין שיף איז פערלארען געגאנגען. דאס ווילדע מעער האט געריסען דערפון שטיקער. גאנץ פריה וועט פון דעם שיף גאר ניט בלייבען.

13טעס קאפיטעל.

דשעק רייען נעהמט זיך צו דער ארבייט.

דשעק רייען איז געווען גאנץ ערנסט פערוואונדעט. מען האט איהם געמוזט טראגען אהיים, אויף דער פארם, און איהם לעגען אין אַ בעט. זיינע וואונדען זיינען צוואר געווען ניט געפעהרליך, דענאך האט ער געמוזט בלייבען ליעגען עטליכע טעג אין בעט.

אין דער צייט פון זיין קראנקהייט פלעגען זיך צו איהם צונויפקומען זיינע קאמעראדען און דיא פישער, וועלכע האבען איהם געהאלפען רעטען דעם שיפסקאפיטאן און זיינע מאטראזען פון דער „מאָטאַלאַ“.

זעלבסטפערשטענדליך, אז מען האט גערעדט פון דער פייער דאמע און מען איז געקומען צו דער פעסטער איבערצייגונג, אז אין אלטען שלאס, דונאלד קעסל, האלטען זיך אויף גייסטער. זיי האבען אומיסטען פערפיהרט דעם קאפיטאן פון דער „מאָטאַלאַ“ צו דיא שטיינער פון אירווינגטאן.

ווען איינינע האבען נאך געצווייפעלט, אויב עס זיינען דא גייסטער אויף דער וועלט, האבען זיי זיך יעצט איבערצייגט, אז עס זיינען יא דא. זיי האבען דאך אליין געזעהן מיט זייערע אויגען, וויא דיא פייער דאמע האט זיך בעוויזען אויפ'ן טהורעם.

דער שיפסקאפיטאן פון דער „מאָטאַלאַ“ האט אבער זעהר ווענינ געגלויבט אין גייסטער. ער האט געזאגט, אז מענשען האבען אנגעצונדען אַ פייער אויפ'ן טהורעם פון דונאלד קעסל. אזוי וויא דיא „מאָטאַלאַ“ איז געווען אסעקורירט אין אַ לאנדאנער געזעלשאפט פאר אַ גרויסע סומע געלד, ווייל זיא האט געהיהרט פיעלע טהייערע סחורות, האט דיא אסעקוראנץ קאמפאני געפאדערט פון'ם מארינע מיניסטער, אז ער זאל מאכען אַ שטרענגע אונטערזוכונג.

דער אונטערגאנג פון דער „מאָטאַלאַ“ האט אנגעמאכט א רעש אין גאנץ ענגלאנד. דיא געשיכטע, וויא אזוי זיא איז אונטערגעגאנגען, איז געווען אזוי וואונדערבאר און אזוי אונגלויבליך, אז דיא אסעקוראנץ קאמפאני האט אפען ערקלערט, אז זיא וועט ניט צאהלען אַ פעני, ביז מען וועט ניט מאכען אַ שטרענגע אונטערזוכונג און מען וועט ניט געוואהר ווערן און בעוויזען, וואס דארט איז געשעהן.

דיא פערזיכערונגס געזעלשאַפטען און דיא פאליציי גלויבען זעהר ווענינ אין גייסטער. זיי האבען אויף קיין פאל ניט געוואלט גלויבען, אז אין דונאלד קעסל האלט זיך אויף אַ פייער דאמע.

דער מיניסטער האט אראפגעשיקט קיין אירווינגטאן אן אונטערזוכונגס ריכטער, פאליסלייט און עטליכע דעטעקטיווס.

דיא ערשטע זאך, וואס דער אונטערזוכונגס ריכטער האט געטהאן, איז געווען צונויפצורופען דיא פישער, דשעק רייען און אלע ארבייטער פון דער פארם. ער האט זיי אנגעהויבען אויסצופרעגען, וויא אזוי דיא „מאַטאַלאַ" איז אונטער־געגאנגען.

אלע האבען דערצעהלט, וואס זיי האבען געוואוסט; אלע האבען ערקלערט, אז אין גאנצען איז שולדיג דיא „פייער דאמע". זיא האט פערפיהרט דעם שיפס־קאפיטאן, זיא האט איהם אפגענארט. זיא האט געלייכט אויפ'ן טהורעם פון דונאלד קעסל, ביז דיא „מאַטאַלאַ" איז געבליעבען זיצען אויף דיא שטיינער, דאן איז זיא פערשוואונדען געווארען.

דער אונטערזוכונגס ריכטער און דיא פאליציי האבען זעלבסטפערשטענד־ליך ניט געגלויבט אין דער פייער דאמע. זיי האבען זיך פארגעשטעלט דיא גאנצע געשיכטע גאנץ אנדערש. דיא „מאַטאלאַ" האט געפיהרט טהייערע סחורות. זיא איז געווען אסעקורירט אויף אַ גרויסע סומע געלד. דער וואס האט זיא אסעקו־רירט, האט געוויס געזוכט מיטעל, אז זיא זאל אונטערגעהן און ער זאל אפלעזען פאר זיין סחורה מיט אמאל. אזעלכע זאכען קומען פאר אין ענגלאנד זעהר אפט.

דער אונטערזוכונגס ריכטער האט געגלויבט דיא איינפאכע פישער און ארבייטער, אז זיי האבען געזעהן אַ פייער אויפ'ן טהורעם פון דונאלד קעסל. דאס האט אבער געטהאן ניט דער גייסט, ניט דיא פייער דאמע זאנדערן אַ געוועהנ־ליכער פערברעכער. ער האט דאהער זיך ענטשלאסען, ער זאל געהן בעטראכ־טען דעם אלטען שלאס.

דשעק רייען און זיינע בעקאנטע זיינען געווען זעהר אונצופריעדען דערפון וואס מען וועט געהן אין אלטען שלאס מיט פאליסלייט בעוואפענט מיט רעוואל־ווערס.

— דיא פייער ליידי וועט נאך בייז ווערן און וועט אונז נאך מעהר פלאגען, האט דשעק רייען געזאגט צו זיינע קאמעראדען.

עס האט אבער גאר ניט געהאלפען. דשעק רייען אליין האט געמוזט פיהרען דעם שטרענגען אונטערזוכונגס ריכטער אין אלטען שלאס.

דיא פאליסלייטע מיט'ן אונטערזוכונגס ריכטער זיינען געקומען אין דונאלד קעסל, האבען זיך גוט צוגעקוקט צו יעדער שטיין, צו יעדען צימער, צו יעדער וואנט. — קיין שפור פון אַ מענשען! דיא ערד איז געווען נאס, וויל מיט אַ טאג פריהער האט עס גערעגענט. ווען דארט זאלען געווען זיין מענשען, וואלט מען געווען געפונען אַ צייכען פון אַ טריט, פון אַ מענשען פוס. מען האט אבער גאר ניט געפונען.

אין טהורעס, פֿון וואנען דאס פֿייער פֿלעגט זיך ווייזען, זיינען געווען עט־ליכע צימער. אין דיזע צימער איז געלעגען שטויב אויף פֿינף פֿינגער דיא גרעב. ווען א מענש זאל געווען האבען אונטערגעצונדען דאס פֿייער, וואלט ער געמוזט איבערלאזען אַ צייכען אויף דיעזען שטויב. מען האט אבער קיין שום צייכען ניט געפֿונען.

דער אונטערזוכונגס ריכטער איז בייז געווארען. עס האט איהם זעהר פֿערדראסען, ער זאל צוריקפֿאהרען קיין לאנדאן און זאל דארט דערצעהלען, אז גייסטער, אַ פֿייער ליידי און נאך אזעלכע נארישקייטען האבען פֿערפֿיהרט דיעם שיפֿס קאפיטאן פֿון דער „מאַטאַלאַ“: מען וועט דאך איהם אויסלאכען.

— ווען עס איז געווען אַ פֿייער, האט דאך עפעס געמוזט ברענען, האט ער אויסגערופֿען. אַ פֿייער מוז האבען א מאטעריאל, אין וועלכען ער קען זיך האלטען: האליץ, קוילען, קעראסין, אייל, צינדהעלצכען און נאך אזעלכע זאכען. לאמיר ארויפֿגעהן אויפֿ'ן טהורעם און זעהן, וואס דארט איז געווען.

— א פֿייער ליידי דארף האבען צינדהעלצכען, האליץ און נאך אזעלכע זאכען? האט געלאכט דשעק רייען. דערפֿאר איז זיא דאך אַ פֿייער דאמע. דאס איז דאך אַ גייסט! — אַ גייסט דארף גאר נישט. ווען ער וויל, ברענט ער.

דער אונטערזוכונגס ריכטער האט אבער דערפֿון ניט געוואלט וויסען. ער איז ארויפֿגעגאנגען אויפֿ'ן טהורעם מיט עטליכע פאליסלייט און האט בעטראכט דעם ארט, וואו עס האט געברענט דאס פֿייער אין יענער נאכט, ווען דיא „מאַ־טאַלאַ“ איז אונטערגעגאנגען. —

ער האט גאר ניט געפֿונען. קיין ביסעל אש, קיין קויל, קיין צייכען און קיין שפור פֿון אַ פֿייער. זאגאר דיא שטיינער פֿונ'ם טהורעם זיינען ניט געווען שווארץ אדער פֿעררייכערט.

דשעק רייען איז געווארען זעהר אונרוהיג. דיא געשיכטע פֿונ'ם אונטער־גאנג פֿון דער „מאַטאַלאַ“ האט געקלונגען אין דער גאנצער געגענד. אלע הא־בען געערדט דערפֿון, אלע האבען דערצעהלט דערפֿון, אלע האבען געוואוסט, אז דשעק רייען איז געווען פֿערוואונדעט און האט געמוזט ליעגען אייניגע טעג אין בעט. הערריי ווארד האט דערפֿון געוויס געהערט. וויא קומט עס, וואס הערריי, זיין בעסטער פֿריינד איז גיט געקומען איהם בעזוכען?

— ווען הערריי איז גיט געקומען צו מיר, האט ער געוויס ניט געקענט קומען, האט דער גוטער דשעק געזאגט. פֿאר וואס אבער האט ער ניט געקענט קומען? — דאס מוז איך וויסען.

קוים איז ער פֿריי געווארען פֿונ'ם אונטערזוכונגס ריכטער מיט זיינע פא־ליסלייט, איז ער געפֿאהרען קיין דארטשעסטער פיט זעהן, וואס הערריי מאכט. ווען ער איז געווען פֿאלקאמען געזונד, פֿלעגט ער געהן קיין דארטשעסטער פיט צו פֿוס. יעצט אבער, ווען ער איז נאך ניט גאנץ געזונד, איז ער בעסער געפֿאהרען מיט דער באהן. עס איז אַ קורצער וועג און עס קאסט אַ קלייניגקייט.

(B. D., 6.)

ווען ער איז געקומען אויף דער באהן סטאציאן, האט ער געדארפט וואַר־טען עטליכע מינוט אויפ'ן צוג. אויס לאנגווייל האט ער אנגעהויבען צו לעזען לעזען דיא אנאנסען אויף דער וואנט. איין אנאנסע האט איהם פעראינטערעסירט. אין איהר איז געשטאנען פאלגענדעס:

„דעם 4טען דעצעמבער איז דער אינזשעניר דשיימס סטאר ארויסגעפאה־
„רען פון עדינבורג. ער איז געפאהרען קיין סטירלינג קאָאונטי. זייט דאמאלס
„האט מען פון איהם מעהר ניט געהערט. ווער עס וויים פון איהם עפּעס,
„דער זאל עס מעלדען לארד עלפינגסטאן אין עדינבורג. ער וועט בעקו־
„מען אַ גוטע בעלוינונג.“

— דשיימס סטאר! האט אויסגערופען דשעק רייען.— דשיימס סטאר! —
איך האב דאך איהם אליין בעגעגענט אויף דיא לייטערס פון דארטשארט פיט?
ווען איז דאס געווען? — ריכטיג! — מיט צעהן טעג צוריק. —

דשעק רייען איז אויפגעשפרונגען. יעצט האט ער שוין דייטליך געזעהן, אז דא איז עפּעס ניט גלאט.

— הערריי ווארד ווייזט זיך ניט און דער אינזשעניר דשיימס סטאר איז פערשוואונדען! וואס הייסט דאס? האט ער אויסגערופען. זאל דער אינזשעניר און הערריי עפּעס טהאן? וואס זאלען זיי אזעלכעס טהאן, וואס זיי ווייזען זיך ניט?

ער האט קוים דערלעבט, אז דער צוג זאל קומען. דיא רייזע אויפ'ן אייזען־באהן האט געדויערט נור עטליכע מינוט. באלד איז ער געווען אין דארטשאַרט פיט און האט זיך אראפגעלאזען אויף דער ערשטער לייטער. דארט האט זיך געהאט א לעמפעל, וועלכען הערריי האט איהם אמאל געשענקט. דאס לעמפּעל פלעגט שטעהן אין אַ ווינקעלע און קיינער האט עס ניט געריהרט. ווען דשעק רייען פלעגט דאַרפען גלאט אזוי צו הערריי אדער צום אלטען סיימאן, פלעגט ער טרעפען צו זיי אין דער פינסטער. מייסטענס אבער פלעגט ער אנצינדען זיין לעמפעל. עס איז דאך אנגענעהמער צו געהן מיט אַ לעמפעל, אלס צו טאפּען אין דער פינסטער.

דאס מאל האט ער געמוזט אנצינדען דאס לעמפעל. פיעללייכט געפינט ער ניט הערריי ביי זיין פאטער, וועט ער ארומגעהן אין דער מינע איהם זוכען.

דשעק רייען האט אנגעהויבען צו זוכען זיין לעמפעל אין דעם ווינקעל, וואו ער פלעגט איהם שטענדיג האלטען.— דאס לעמפעל איז פערשוואונדען.— דשעק רייען איז געווארען איבערראַשט.

— דאס האט ניט הערריי געטהאן! האט ער אויסגערופען. דא איז עפּעס. עס וועט זיי אבער גאר ניט העלפען. איך קען דיא מינע, וויא מיינע פינף פינ־גער. איך וועל געהן אין דער פינסטער. איך וועל אויסקריעכען דיא גאנצע מינע, ביז איך וועל איהם געפינען.

ער האט אנגעהויבען זיך אראפצולאזען פון דיא לייטערס. דאס מאל איז ער געווען זעהר פארזיכטיג. ער האט שוין געזעהן, אז עפּעס נייעס איז פארגע־קומען אין דארטשארט פיט. מיר האבען שוין בעשריעבען, אז פון אויבען ביז

צום גרונד פֿון דער מינע האבען געפֿיהרט דרייסיג לייטערס, איינע ניעדעריגער פֿון אנדערן.

דשעק רייען האט זיך אראפגעלאזען לאנגזאם און פֿארזיכטיג. ער איז אראפגעגאנגען זעקס און צוואנציג לייטערס און עס האט איהם גאר ניט פאסירט. ער האט אראפגעשטעלט דעם פֿוס צו זוכען דעם זיעבען און צוואנציגסטען לייטער — דער לייטער איז ניטא!

דשעק רייען האט זיך צוריקגעחאַפּט. ער האט גערעכענט, אז דער לייטער האט זיך אוועקגערוקט אדער ער שטעהט ניט אויפֿ'ן ארט. ער האט זיך אניעדערגעלעגט אויפֿ'ן פלאטפֿארם און האט אנגעהויבען צו זוכען מיט דיא הענד דעם לייטער. — ער איז ניטא!

— דיא פֿייער ליידי האט געוויס געמאכט א שפּאַציער גאנג אויף דיעזען לייטער, האט דשעק רייען געזאגט צו זיך אליין.

ער איז געבליעבען שטעהן, וויא פֿערשטיינער. ער האט ווירקליך ניט געוואוסט, וואס דאס זאל הייסען. ער האט געגלויבט אין גייסטער, אבער ביז אהער האט ער פֿון זיי קיין שלעכטעס ניט געזעהן. ערשט אין דיא לעצטע עטליכע טעג האט ער געזעהן. וויא דיא „מאַטאַלאַ“ איז אונטערגעגאנגען דורך דיא פֿייער ליידי און יעצט פֿעהלט דער זיעבען און צוואנציגסטער לייטער פֿון דארטשארט פיט.

— ווען איך קען ניט אראפגעהן, האבען דיא מענשען, וועלכע וואינען אונטען אין דאַרטשאַרט פיט, ניט געקענט ארויפֿגעהן, האט זיך געטראכט דשעק רייען. אלזא ליעגען זיי דארט פֿערשפארט פֿינף הונדערט פֿוס טיעף אין דער ערד. קיינער קען צו זיי ניט קומען און זיי קענען אין ערגעץ גיט קומען. מעגליך, אז זיי שטארבען דארט פֿון הונגער. דער אינזשעניר דשיימס סטאר איז ביי זיי, ער איז אויך פֿערשפארט, געפֿאנגען און בעגראבען אין דארטשארט פיט.

דשעק רייען איז געווען אויסער זיך. — וואס טהוט מען? וויא אזוי רעטעט מען דיעזע אומגליקליכע? האט ער זיך געטראכט.

ער האט אנגעהויבען צו שרייען: הערריי! הערריי! — דער ווידערהאל אין פֿינסטערן אבגרונד פֿון דאַרטשאַרט פיט האט איהם געענטפֿערט: הערריי! הערריי! אבער קיינער איז ניט געקומען, קיינער האט זיך ניט געוויעזען. באלד איז אלעס ווידער געבליעבען שטיל און פֿינסטער, וויא אין אַ קבר.

— עס העלפֿט ניט, איך מוז עס מעלדען דער פאליציי, האט דשעק רייען אויסגערופֿען. איך מוז טעלעגראפֿירען צו לארד עלפֿינגסטאן. דא איז עפעס. איך אליין קען גאר ניט מאכען. איך טאר קיין צייט ניט פֿערליערן.

ער איז ארויפֿגעגאנגען צוריק און איז געלאָפֿען, וויא אַ וואהנזיניגער צו דער באהן סטאציאן קאַללאַנדאַר. אין איינעגע מינוט ארום איז אנגעקומען דער צוג און דשעק רייען איז אוועקגעפֿאהרען קיין עדינבורג. דארט איז ער באלד געגאנגען צום סיטי מאיאר און האט איהם דערצעהלט אלעס, וואס ער האט

געוואוסט פֿון דשיימס סטאר. דער סיטי מאיאר האט באלד געשיקט רופֿען דעם לארד עלפֿינגסטאן.

מען האט באלד צונויפֿגענומען מענשען און מען האט זיך אויפֿגעזעצט אויף אן עקסטרא צוג קיין אבערוויל. דארט האט מען מיטגענומען אלעס, וואס נעטהיג פֿאר אזא פֿאל: לייטערס, שטריק, לאמפען, ברעכאייזענס און האמערס.

אום פֿינף אוהר פֿאר נאכט איז דיא רעטונגס פארטיע מיט לארד עלפֿינגסטאן און דשעק רייען געקומען צום דאַרטשאַרט פיט. דשעק רייען איז יעצט געוועז דער קאמאנדיר, דער גענעראַל פֿון דער קליינער עקספעדיציאן. ער האט געפֿיהרט דיא עקספעדיציאן און האט קאמאנדירט, וואס מען זאל טהאן.

מען האט זיך אראפגעלאזען אויף דיא זעקס און צוואנציג לייטערס. דארט איז מען געבליעבען שטעהן, דשעק רייען האט געהייסען צובינדען לאמפען צו לאנגע שטריק און זיי אראפלאזען אין פֿינסטערן שאכט. ערשט יעצט האט מען געזעהן, אז דיא לעצטע פֿיער לייטערס פֿעהלען, זיי זיינען פֿערשוואונדען געווארען.

לארד עלפֿינגסטאן איז געבליעבען שטעהן, וויא פֿערשטיינערט. ער האט ניט געקענט פֿערשטעהן, ווער עס האט עס געטהאן און צו וואס מען האט עס געטהאן.

— עס איז דייטליך, אז מען האט אומיסטען געוואלט אפשניידען יעדען וועג פֿאר דיא איינוואינער פֿון דארטשארט פיט. דאס האבען מענשענהענד געטהאן.

— וואס טראכט איהר אזוי לאנג, מילארד? האט דשעק רייען אויסגערופֿען. לאמיר עפעס טהאן. זיי שטארבען דארט פֿאר הונגער.

— וואס זאלען מיר דען טהאן? האט לארד עלפֿינגסטאן געפֿרעגט.

— מיר האבען מיטגעבראכט לייטערס. לאמיר זיי אניעדערשטעלען און לאמיר זיך אראפלאזען. יעדע מינוט איז טהייער.

— טהו, וויא דוא פֿערשטעהסט, מיין יונגע, האט דער לארד געענטפֿערט. איך וועל געהן, וואוהין דוא וועסט מיך פֿיהרען.

דשעק רייען האט אניעדערגעשטעלט דעם ערשטען לייטער און האט זיך אראפגעלאזען. לארד עלפֿינגסטאן מיט זיינע מענשען זיינען איהם נאכגעגאנגען. זיי האבען זיך אזוי אראפגעלאזען פֿון איין לייטער צום אנדערן, ביז זיי זיינען אנגעקומען אונטען, אויפֿ'ן גרונד פֿון דאַרטשארט פיט.

דשעק רייען האט זיך אנגעהויבען ארומצוקוקען און צו זוכען עפעס, פלוצלונג האט ער געגעבען אַ געשריי. אלע זיינען צוגעלאפֿען צו איהם זעהן, וואס דארט איז.

— אט ליעגען שטיקער פון דיא לייטערס! האט דשעק רייען געשריען. מען האט זיי פֿערברענט. אט ליעגען דיא פֿערלאשענע האליוועשקעס.

לארד עלפֿינגסטאן איז צוגעקומען און האט בעטראכט דיא שטיקער פֿון דיא לייטערס.

— מען האט זיי פערברענט! האט ער געזאגט טרויעריג. עס איז שוין אבער לאנג געשעהן. דאס אַש איז קאלט און דיא האליוועשקעס זיינען קאלט. דאס איז געשעהן ניט היינט.

— דענקסט איהר, אז דער אינזשעניר דשיימס סטאר האט פערברענט דיא לייטערס? האט איינער געפרעגט.

— געוויס ניט, האט לארד עלפינגסטאן געענטפערט. צו וואס זאל עס דער אינזשעניר טהאן? דא איז עפּעס אַ זאנדערבארע געהיימניס. קום, דשעק רייען! פיהר אונז צו דער וואינונג פון דיין פריינד, הערריי וואַרד. דארט וועלען מיר שוין אלעס וויסען.

דשעק רייען האט טרויעריג געשאקעלט מיט'ן קאפּ. ער האט זיך דער־מאנט אן דער פייער לעידי און אַ קאלטער פראסט איז איהם אריבערגעגאנגען איבערן לייב. איהם האט זיך פארגעשטעלט, אז דא איז פארגעקומען עטוואס שרעקליכעס. ער האט גענומען זיין לאמפּ אין דיא הענד און איז געגאנגען צו דער וואינונג פון'ם אלטען ווארד. אלע זיינען איהם נאכגעגאנגען.

אין אַ פיערטעל שטונדע ארום איז לארד עלפינגסטאן מיט זיינע מענשען אנגעקומען צום גרויסען קעלער, וואו סיימאן ווארד'ס וואינונג איז געוועזן. דשעק רייען איז געוועזן דער ערשטער צוצוקומען צום שטוב. — אלעס איז פינסטער.

ער פלעגט זיין געוואינט צו דערקענען דאס הויז פון דער ווייטען, ווייל עס פלעגען שטענדיג ברענען לאמפּען אין הויז און מען האט געקענט זעהן זייער שיין אויף הונדערט שריט דיא ווייט. דאס מאל אבער איז אלעס געוועזן פינסטער.

דשעק רייען איז אריינגעלאפען אין שטוב. — קיינער איז ניטא! דיא לאמ־פען זיינען אויסגעגאנגען. דאס פייער איז אויסגעלאשען. אלעס איז שטיל און טויט.

וואו זיינען דיא איינוואינער פון'ם הויז? ווען זיינען זיי אוועקגעגאנגען פון דער היים? וואוהין זיינען זיי געגאנגען?

לארד עלפינגסטאן האט זיך אנגעהויבען צוצוקוקען צו אלעס אין שטוב, וויא אַ גוטער אונטערזוכונגס ריכטער. ער האט עפּעס געפונען, ער האט אבער ניט געוואוסט, וואס דא איז. אין איין ארט אויף דער שווארצער וואנד זיינען געוועזן אנגעשריעבען מיט קרייד ווייסע קרייצען.

— וואס זאלען בעדייטען דיעזע קרייצע? האט ער געפרעגט דשעק רייען.

דשעק רייען האט גוט געקענט דיא פאמיליע ווארד. ער האט געוואוסט, וואס דיא ווייסע קרייצע בעדייטען.

מעדש איז געוועזן אן איינפאכע פרוי. זיא האט ניט געקענט ניט לעזען, ניט שרייבען. דא אונטען אין דער פינסטער האט מען ניט געקענט וויסען, ווען עס איז טאג און ווען עס איז נאכט. מעדש איז געוועזן אַ פרומע, זיא האט גע־וואלט וויסען, וואס פאר אַ טאג אין מאנאט עס איז; זיא האט געוואלט וויסען, ווען עס איז אַ זונטאג, אַ פייער טאג; זיא האט זיך געמאכט אן אייגענעם קא־לענדאר (אַ לוח).

אין שטוב איז געוועזן אן אלטע וואנד אוהר. זיא האט געקענט צעהלען

דיא שטונדען, ווען עס האבען זיך געענדיגט פיער און צוואנציג שטונדען, פלעגט זיא מאכען אַ קרייץ אויף דער וואנד. דאס האט געהייסען, אז עס האט זיך גע-ענדיגט אַ טאג.

דשעק רייען האט זיך ניט איין מאל איבערצייגט, אז מעדש פיהרט איהר איהר קאלענדאַר אזוי ריכטיג, וויא אַ גוטער פראַצענטניק. דעם ערשטען פון יעדען מאנאט מאכט זיא אַ קרייץ אויף דער וואנט, דעם צווייטען נאך אַ קרייץ, דעם דריטען וויעדער און אזוי ווייטער ביז זיא קומט צום דרייסיגסטען.

— אויב אזוי, האט לארד עלפינגסטאן אויסגערופען, האט מעדש געמאַכט איהר לעצטען צייכען דעם זעקסטען דעצעמבער. איך זעה אויף דער וואנד זעקס קרייצע. דעם זעקסטען זיינען זיי נאך דא געוועזען. היינט איז שוין דער זעכצעהנ-טער דעצעמבער. אלזא, שוין צעהן טעג. זייט צעהן טעג זיינען זיי ערגעץ אוועק-געגאנגען און זיינען ניט צוריקגעקומען.—וואוהין אבער זיינען זיי געגאנגען? פאר וואס זיינען זיי ניט צוריקגעקומען?

קיינער האט איהם ניט געקענט ענטפערן אויף זיינע פראגען. אלע האבען געזעהן, אז דא איז עפעס פארגעקומען, אז דא איז עפעס אַ געהיימניס, וועלכע זיי האבען ניט געקענט דערראַטהען.

זיי זיינען ארויסגעגאנגען פון שטוב און האבען זיך געשטעלט אין גרויסען טיעפען קעלער זיך בעראטהען, וואס זיי זאלען ווייטער טהאן.

אלע האבען געוואַרט, אז לארד עלפינגסטאן זאל עפעס רעדען. ער זאל זיי עפעס געבען אַ ראטה. ער איז דאך אַ לארד. נור איין דשעק רייען איז ארומ-געגאנגען ארום שטוב און האט געזוכט מיט זיין לאמפ. ער האט געהאפט, אז ער וועט געפינען עפעס אַ שטיקעל פאפיער, עפעס אַ צייכען, עפעס אַ שפור, וואו הערר מיט'ן אינזשעניר זיינען פערשוואונדען.

— זעהט נור! ווער איז דארט?—אַ ליכט! האט פלוצלונג אויסגערופען איינער פון דיא ארבייטער, וועלכע לארד עלפינגסטאן האט מיט זיך געבראכט. דארט איז אַ מענש.

אלע האבען זיך אומגעקוקט אין דעם ארט, וואו דער מאן האט געוויזען, און האבען דערזעהן מיט שטוינען, אז ערגעץ גאנץ ווייט אין אַ ברייטע גאלע-רעע שיינט אַ לאמפ גאנץ הויך און ליכטיג.

— לאמיר געהן אהין צום ליכט! האט עלפינגסטאן געהייסען.

— דאס איז דיא פייער דאמע, האט דשעק רייען געזאגט. מיר געהן אומ-זיסט, מיר וועלען דאס ליכט ניט דערגרייכען.

לארד עלפינגסטאן האט אבער זעהר ווייניג געגלויבט אין פייער דאמען און האט געהייסען זיינע מענשען געהן אהין, וואו דאס ליכט האט זיך געוויזען. אליין וואלט דשעק רייען געוויס מורא געהאט צו געהן אהין, מיט אזוי פיעל מענשען אבער איז ער געווארען מוטהיג און איז זאגאר געגאנגען פאראויס. ער איז דאך געוועזען דער איינציגער מענש, וועלכער איז געוועזען גוט בעקאנט מיט אלע גענג אין דער מינע.

עס איז געווען אַ ווייטער וועג ביז צו דעם ארט, וואו מען האט געזעהן זיעם שיין פֿון אַ ליכט. אויסער דעם איז דאס ליכט ניט געשטאנען אויף איין ארט. מען האט געזעהן דייטליך, וויא עס בעוועגט זיך, אט ווייזט זיך עס, אט פֿערשווינדעט עס און אט ווייזט זיך עס ווידער.

לארד עלפֿינגסטאן האט אנגעטריעבען זיינע מענשען, זיי זאלען נאכלויפֿען און חאפען דעם, וועלכער טראגט דאס ליכט. דיא מענשען האבען געטהאן זייער מעגליכעס. זיי זיינען געלאָפֿען, זיי זיינען געשפרונגען, זיי זיינען געבליעבען שטעהן און ווארטען, ביז דאס ליכט וועט זיך ווידער ווייזען, אבער אלעס אומ־זיסט. ווען זיי זיינען שוין צוגעקומען גאר נאהענט צום ליכט, איז עס אין גאנצען פֿערשוואונדען געווארען.

— דיא פֿייער דאמע, האט געמורמעלט צווישען דיא צעהנער דשעק רייען. עס איז אומזיסט אונזער ארבייט. מיר וועלען עס ניט דערגרייכען.

לארד עלפֿינגסטאן אליין האט זיך פֿערטראכט. — וואס זאל דאס זיין? — זאל דא איינער אונז אומיסטען פֿיהרען צום ארט, וואו דער אינזשעניר געפֿינט זיך, אדער, פֿערקעהרט, ער וויל אונז פֿערפֿיהרען?

אזוי וויא ער איז אזוי געשטאנען און געטראכט, האבען זיינען מענשען בעמערקט, אז דאס ליכט איז אויך געבליעבען שטעהן. זיי זיינען צוגעגאנגען נאהענטער און האבען יעצט דייטליך געזעהן דאס געשטאלט פֿון א מענשען, וועלכער האט געהאלטען אַ לאמפּ אין דיא הענד.

— מוטה, מיינע פֿריינד! האט לארד עלפֿינגסטאן אויסגערופֿען. דאס איז א מענש. ער איז מיעד, ער קען שוין מעהר ניט לויפֿען. לאמיר איהם חאַפּען, וועלען מיר וויסען דאס געהיימנים פֿון דארטשארט פּיט.

דיא מענשען האבען זיך געלאזען לויפֿען נאך דעם מענשען־געשטאלט. דאס איז אבער געווען ניט אזוי לייכט אין דיעזען ארט. דיא גאלעריע איז דא געווען זעהר שמאל. פֿון אלע זייטען האבען זיך געעפֿענט טונעלען און גענג. עס איז געווען דייטליך, אז ווען דער מענש מיט׳ן לאמפּ זאל וועלען אנטלויפֿען, וואלט ער עס געקענט טהאן זעהר לייכט. לארד עלפֿינגסטאן האט עס זעהר גוט פֿערשטאנען.

— ווען דיעזער מענש זאל אונז וועלען פֿערפֿיהרען, קען ער אונז יעצט זעהר לייכט פֿערפֿיהרען ערגעץ אין אַ טונעל, האט ער געזאגט צו זיך אליין. — אלענפֿאלס, אנטלויפֿען פֿון אונז וויל ער ניט. אבער פֿאר וואס ווייזט ער זיך ניט? פֿאר וואס לאזט ער ניט, אז מען זאל צוקומען צו איהם? פֿאר וואס קומט ער ניט צו צו אונז?

פלוצלונג איז דאס מענשען־געשטאלט מיט׳ן לאמפּ פֿערשוואונדען, וויא אין דער ערד אריין. דשעק רייען מיט דיא איבעריגע מענשען האבען אויפֿגע־הויבען דיא לאמפען אין דער הויך און האבען איהם געזוכט. פלוצלונג האט איינער דערזעהן אַ שמאלען לאך אין דער שטיינערנער וואנד.

— זעהט נור, אט איז עפּעס אַ נייער טונעל, האט ער אויסגערופען. פיעל־לייכט איז דער מאן מיט'ן לאמפּ דא ערגעץ פערשוואונדען געווארען.

דשעק רייען איז צוגעלאָפען זעהן, וואס דארט איז און איז געבליעבען שטעהן, וויא פערשטיינערט.

— איך קען דיא מינע זעהר גוט, האט ער געזאגט. דא איז קיין לאך ניט געוועזן. דאס איז אַ נייער וועג.

— לאמיר געהן אהין! האט לארד עלפינגסטאן געבעטען. ווען דאס איז איז אַ נייער וועג, ליעגט דא געוויס דאס געהיימניס פון דארטשארט פיט.

איינציגווייס, לאנגזאם און פּארזיכטיג זיינען זיי ארייגעקראכען אין דער נייער גאלערעע. דא איז שוין דשעק רייען אויך געווען אונבעקאנט. דא איז איהם אלעס געווען ניי און פרעמד.

קוים זיינען זיי אוועקגעגאנגען א הונדערט שריט, האט זיך לארד עלפינג־סטאן אן עפּעס אנגעשטויסען און איז אומגעפאלען. מען האט אראפּגעלאזען דיא לאמפּען און מען האט זיך אומגעקוקט. — פיער מענשען זיינען געלעגען איינער ניט ווייט פון'ם אנדערן.

— דשיימס סטאר! האט אויסגעשריען עלפינגסטאן ניט מיט זיין קול.

— הערריו! מיין ליעבער, גוטער הערריו! האט געוויינט און געשריען דשעק רייען.

ערשט יעצט האט מען דערזעהן, אז אויף דער ערד ליעגען ווירקליך דשיימס סטאר, הערריו, סיימאן ווארד און זיין פרוי מערדש.

איין קערפּער האט זיך אנגעהויבען צו ריהרען. דאס איז געווען דיא אלטע מערדש. איהרע בלייכע, אויסגעדארטע און פערברענטע ליפּען האבען קוים, קוים געהויכט:

— ר—ע—ט—ע—ט זיי.... ר—ע—ט—ע—ט זיי....

— לארד עלפינגסטאן, דשעק רייען און אלע, וואס זיינען דערביי געשטאַ־נען, האבען געוויינט און האבען באלד אנגעהויבען צו דערוואַרעמען דיא טויטע קערפּער, צו גיסען זיי אין מויל אריין איניגע טראפּענס קאניאק און צו רייבען זיי מיט טיכער. עס איז זיי געלונגען! צוערשט האט הערריו ווארד געעפענט דיא אויגען, דאן איז סיימאן ווארד געקומען צו זיך, גאר צולעצט האט דשיימס סטאר געעפענט דיא אויגען.

איניגע פון דיא ארבייטער האבען אויסגעטהאן זייערע קליידער. מען האט אויף זיי ארויפגעלעגט דיא פיער פערהונגערטע און מען האט זיי געטראגען אהיים, אין סיימאן ווארד'ס וואינונג. דארט האט מען באלד געמאכט פייער, מען האט עפּעס אפּגעקאכט און מען האט זיי געגעבען צו לעפעלעך ווארעמער זופּע.

לארד עלפינגסטאן האט באלד געשיקט רופען אַ דאקטאר, וועלכער האט אנגעהויבען צו בעהאנדלען דיא פערהונגערטע. אין דריי טעג ארום זיינען זיי ווידער געווען געזונד און האבען געקענט דערצעהלען, וואס מיט זיי האט פּאסירט.

לארד עלפינגסטאן און דשעק רייען זיינען דיא גאַנצע צייט געבליעבען אין דארטשארט פיט. לארד עלפינגסטאן איז געווען אזוי פעראינטערעסירט אין דאס געהיימניס פון דארטשארט פיט, אז ער האט ניט געוואלט אפטרעטען, ביז ער וועט ניט וויסען אלעס.

ווען דשיימס סטאר האט זיך געפיהלט גענוג קרעפטיג צו רעדען, האט ער דערצעהלט, וואס מיט זיי האט פאסירט. צוערשט האט ער דערצעהלט, וויא ער איז געקומען קיין דארטשארט פיט. דאס איז שוין בעקאנט אונזערע לעזער.

— ווען מיר האבען געזעהן, אז מיר זיינען פערשפארט און קענען ניט ארויס, האבען מיר זיך געזעצט אפרוהען, האט ער ווייטער דערצעהלט. געהן אין דער פינסטער האבען מיר מורא געהאט. מיר זיינען אזוי געזעסען און גע־טראכט, ביז מיר זיינען אנטשלאפען געווארען. וויא לאנג מיר זיינען געשלאפען, ווייס איך ניט. ווען מיר האבען זיך אויפגעכאפט און האבען אנגעהויבען צו טראכטען, וואס מיר זאלען טהאן און וויא אזוי מיר זאלען זיך רעטען, האבען מיר אנגעהויבען צו טאפען דיא ערד ארום זיך. פלוצלונג האבען מיר געפונען אַ לאבען ברויט און אַ קרוג וואסער.

איהר קענט אייך פארשטעלען, מיט וואס פאר אן אפעטיט מיר האבען געגעסען דאס ברויט און געטרונקען דאס וואסער. איך וויל אייך ניט לאנגוויי־לען מיט דער געשיכטע פון אונזערע ליידען. איך וועל אייך דערצעהלען אין קורצען. דריי מאל האבען מיר געפונען אַ לאבען ברויט און אַ קרוג וואסער. אויב דיעזע דריי מאל זיינען געשעהן אין דריי טעג אדער אין זעקס טעג, קען איך ניט וויסען. איך ווייס נור, אז דאס פיערטע מאל, ווען מיר זיינען געווען זעהר הונגעריג, האבען מיר גאר ניט געפונען.

וויא לאנג מיר האבען געליטען הונגער, ווייס איך ניט. איך ווייס נור, אז מיר האבען אנגעהויבען צו פיהלען, אז אונזערע קרעפטע שווינדען. מיר זיינען געווארען אלץ שוואכער און שוואכער, ביז מיר זיינען געבליעבען ליעגען אויף איין ארט און האבען זיך מעהר ניט געקענט ריהרען.

וויא אזוי איהר האט אונז געפונען, ווייסט איהר. דאס איז אלעס, וואס איך קען אייך דערצעהלען.

לארד עלפינגסטאן האט זיך פערטראכט. דיא געשיכטע איז איהם פאר־געקומען רעכט זאנדערבאר.

— וויא עס ווייזט אויס, געפינען זיך אין דארטשארט פיט צוויי געהיימניס־פאלע מענשען, איינער, וועלכער האט אייך פערשפארט אין דער נייער מינע און דער אנדערער, וועלכער האט אייך געבראכט ברויט און וואסער, האט ער גע־זאגט צום אינזשעניר. ביידע געהיימניספאלע מענשען האבען ניט ליעב איינער דעם אנדערן. איינער האט געוואלט, אז איהר זאלט שטארבען פאר הונגער. דער אנדערער האט אייך געבראכט ברויט און וואסער.

— פאר וואס אבער האט ער געבראכט ברויט און וואסער נור דריי מאל? האט דשיימס סטאר געפרעגט.

— וואהרשיינליך, האט ער מעהר ניט געקענט, האט לארד עלפינגסטאן געענטפערט. מעגליך, אז ער איז אליין אזוי ארים, אז ער האט מעהר ניט געהאט.

— וויא דיא זאך איז דארט געווען, עס בלייבט פאר מיר א רעטעניש, האט דשיימס סטאר געזאגט. ווער איז דער פיינד, וועלכער האט אונז פערמויערט אין דער נייער מינע און ווער איז געווען דער פריינד, וועלכער האט אונז געבראכט ברויט און וואסער, האט צובראכען דיא וואנד און האט אייך געוויעזען דעם וועג צו אונז. איך מוז דאך יעצט צוגעבען, אז א מענש מיט א לאמפ אין דיא הענד האט אייך געפיהרט און האט אייך געוויעזען, וואו מיר ליעגען.

לארד עלפינגסטאן האט געשיקט קיין עדינבורג נאך פאליסלייט און דעטעקטיווס. מען האט געזוכט און געפארשט אין דער גאנצער מינע. אומזיסט! מען האט גאר ניט געפונען. דיא עדינבורגער פאליציי איז געווען פערצווייפעלט. זיא האט גאר ניט אויסגעפונען אין דונאלד קעסל, זיא האט גאר ניט אויכגעפונען אין דארטשארט פיט. זיא האט ניט געקענט וויסען, וואס איז געווען דיא אורזאכע פון'ם פייער, וועלכעס האט פערפיהרט דעם שיפסקאפיטאן פון דער „מאטאלא" און ווער עס האט פערמויערט דעם אינזשעניר סטאר מיט דער פאמיליע ווארד אין נייע אבערוויל.

14טעס קאפיטעל.

קאָהל סיטי.

לארד עלפינגסטאן און דיא עדינבורגער פאליציי זיינען זיך אהיים געפאהרען. דשיימס סטאר אבער איז געבליעבען אין דער אלטער מינע ביי זיינע פריינד, דיא פאמיליע ווארד. זיי זיינען אין א קורצע צייט געווארען פאלקאמען געזונד און דשיימס סטאר האט אנגעהויבען אויסצופיהרען זיין פלאן. ער האט געגרינדעט אן אקציען געזעלשאפט צו בעארבייטען דיא נייע מינע.

אויפ'ן ערשטען אויפרוף, וואס דשיימס סטאר האט ארויסגעלאזען אין דיא צייטונגען, האבען געענטפערט זעהר פיעל רייכע מענשען, וועלכע האבען איהם געגעבען מיליאנען פונט סטערלינג, אום ער זאל בעארבייטען דיא נייע מינע.

דשיימס סטאר האט זיך באלד גענומען צו דער ארבייט. ער האט איינגעארדענט א גאנץ נייעס סיסטעם, וויא צו בעארבייטען דיא מינע. מיט א פאר יאהר שפעטער האט מען דיא גאנצע געגענד ניט געקענט דערקענען. עס איז געווען א גאנץ נייע וועלט. עס האבען אנגעהויבען צו פאהרען מענשען פון דער גאנצער וועלט אנקוקען דיא נייע מינע. עס איז געווען, וואס צו זעהן.

זיעבען מייל פון דער באהן סטאציאן קאללאנדאר האט זיך אויפגעהויבען א גרויסער, הויכער טהורעם. דאס איז געווען דער אריינגאנג אין דער נייער מינע — נייע אבערוויל.

ווען דער רייזענדער איז צוגעקומען צום טהורעם, האט ער זיך אריינגעזעצט אין אן עלעקטרישען וואגאן און איז אראפגעפאהרען אין א קורצע צייט ביז צום גרונד פון'ם שאכט, פונפצעהן הונדערט פוס טיעף אונטער דער ערד.

דאָרט אתםען האט זיך איהם פֿארגעשטעלט אַ זאנדערבארעס בילד. אונטען איז געווען אַ גאנצע שטאדט, וועלכע האט געהייסען קאָהל סיטי (קוילענשטאדט).

אין דיעזער שטאדט זיינען געווען אויסגעבויט הויכע און ארענטליכע הייזער, שעהנע און ברייטע גאסען. אין דיעזע הייזער האבען געוואינט דיא ארבייטער — דיא קוילען גרעבער. סיימאן ווארד איז געווען דער ערשטער, וועלכער האט זיך אויסגעבויט אַ הויז לעבען דעם פֿינסטערן אבגרונד, וואס זיי האבען דערזעהן דאס ערשטע מאל, ווען זיי האבען ענטדעקט דיא מינע. שפּעטער האט זיך ארויסגעוויעזען, אז אין דיעזען אבגרונד געפֿינט זיך אַ גרויסער טייך פֿון עטליכע מייל דיא ברייט און דיא לענג.

דאס וואַסער אין טייך איז געווען ריין, קלאר און געשמאַק צום טרינקען און צום קאכען. הערררי ווארד האט זיך געמאַכט אַ שיפֿעל און איז ארומגעפֿאהרען אין דעם טייך. מיט שטוינען האט ער דערזעהן, אז אין דיעזען טייך געפֿינען זיך פֿיש. ער האט געמאַכט אַ נעץ און האט געחאַפּט דיעזע פֿיש. אבער, אָה, וואונדער! דיא פֿיש זיינען געווען בלינד. זיי האבען זאגאר ניט געהאט קיין צייכענס פֿון קיין אויגען.*)

אַרום דיעזען טייך האט זיך אויסגעבויט דיא נייע שטאדט מיט'ן נאמען קאָהל סיטי. דיא גאסען פֿון דער שטאדט זיינען געווען בעלייכטעט מיט שטארקע עלעקטרישע לאמפּען, וועלכע פֿלעגען ברענען זעכצעהן שטונדען אין מעת לעת. ווען עס איז געקומען דיא צייט, ווען מענשען דארפֿען זיך אפּרוהען, פֿלעגען זיך דיא עלעקטרישע לאמפּען אליין אויסלעשען. אין קאָהל סיטי האט דאס געהייסען נאכט. אכט שטונדען איז געווען פֿינסטער אין קאָהל סיטי. דאַן האָבען זיך דיא עלעקטרישע לאמפּען ווידער אנגעצונדען. עס איז געווארען טאג.

דיא אַרבייטער פֿרויען האבען זיך געגומען קאכען און טהאן זייער הויז ארבייט. אין יעדעס הויז איז געווען וואַסער פֿון'ם טייך (אָזיעראָ), וועלכען דשיימס האט אַ נאמען געגעבען מאַלקאָלם לייק, ווייל אַ געוויסער לארד גלענארוואן, וועלכער האט געוואָינט אין מאַלקאָלם קעסל, איז געווען דער ערשטער, וואס האט געפֿונען, אז דשיימס סטאַר'ס פּלאַן איז דער בעסטער צו בעארבייטען דיא מינע און האט דער ערשטער געגעבען אַ מיליאן פֿונט סטערלינג אויסצופֿיהרען דיעזען פּלאַן.

---

*) אין דער מאַמאָטה הייל לעבען לואיסוויל אין קענטוקי געפֿינען זיך אויך פיש אין דיא טייכען אונטער דער ערד. זיי זיינען אויך בלינד. דער קאפּ איז ביי זיי אזוי גלאט, אז מען דערקענט גאר ניט דאס ארט, וואו דיא אויגען דארפען זיין. דער געלערנטער טשארלז דארווין ערקלערט, פאר וואס דיא פיש זיינען בלינד. דאס ערשטע מאל, ווען דיא הייל האט זיך געבילדעט און האט פערדעקט אַ גרויסען טייך מיט פיש, האבען דיא פיש געהאט אויגען, וויא אלע פיש. אין דער פינסטער אבער האבען זיי דיא אויגען ווייניג גענוצט. דיא פיש האָבען זיך פערמעהרט. דיא ניי געבארענע פיש האבען שוין גאר ניט געעפענט זייערע אויגען. אזוי זיינען פערגאנגען טויזענדע יאהרען, ביז דיא איצטיגע פיש דארטען האבען זאגאר קיין צייכען ניט, וואו דיא אויגען דארפען זיין.

דיעזער לארד גלענארוואן און זיין פרוי, ליידי העלענא, פלעגען זעהר אפט קומען קיין קאַהל סיטי, פלעגען בעטראַכטען דיא ארבייט אין דער מינע און דיא וואינונגען פון דיא אַרבייטער.

דשיימס סטאר האט זיך אויסגעבויט אַ הויז לעבען סיימאַן ווארד'ס הויז און פלעגט וואינען אין דער מינע גלייך מיט דיא ארבייטער. ער האט איינגע־פיהרט, אז דיא ארבייטער זאלען ניט נעהמען קיין געהאלט, זאנדערן זאלען בע־קומען אקציען פאר זייער ארבייט. זיי זיינען געווען גלייכע אקציאנערן מיט לארד גלענארוואן, דשיימס סטאר און דיא אנדערע.

מען קען זיך לייכט דענקען, וויפיעל מענשען עס זיינען געקומען און האַ־בען געבעטען ארבייט ביי דשיימס סטאר. צוערשט האט ער צוגענומען אלע אלטע ארבייטער, וועלכע האבען געארבייט אין דארטשארט פיט. ערשט שפע־טער, ווען עס פלעגט איהם פעהלען ארבייטער, פלעגט ער צונעהמען נייע מענשען. פאר יעדען נייען ארבייטער פלעגט מען אויסבויען אַ נייע שטיבעלע.

דיא ארבייטער זיינען געווען גליקליך. אין קאַהל סיטי האט מען ניט גע־וואוסט ניט פון קיין רעגען, ניט פון קיין שנעע און ניט פון קיין קעלט. פון'ם אלטען סיימאן ווארד איז שוין גאר ניטא וואס צו רעדען. זייט עס האט זיך גע־עפענט דיא נייע מינע, האט ער גאר ניט געוואלט וויסען, אויב עס איז דא ערגעץ נאך אַ וועלט אויסער קאַהל סיטי.

קאַהל סיטי איז געוואקסען פון יאהר צו יאהר. דיא קינדער, וועלכע זיינען דאס ערשטע יאהר געבארען געווארען אין קאַהל סיטי, האבען אלע געהייסען דשיימס אדער סיימאן צו עהרען פון'ם אינזשעניר און דעם אלטען סיימאן ווארד. דשעק רייען האט אמאל געלאכט:

— אט האט איהר אַ קינד, וועלכעס איז שוין אלט פיערצעהן מאנאטע און עס האט נאך ניט געזעהן דאס ליכט פון'ם טאג.

דשעק רייען האט געוואינט ביים אלטען ווארד. מעדש האט איהם ליעב געהאט, וויא איהר זוהן, הערר. זיי פלעגען ביידע וויעדער ארבייטען צוזאמען און פלעגען אפט רעדען פון דיא פייעד דאמען און פון דיא גייסטער, וועלכע געפינען זיך אין קאַהל סיטי.

אזוי וויא דשעק רייען איז ווירקליך געווען אַ גוטער ארבייטער, האט איהם דשיימס סטאר געמאכט פאר א פארמאַן אין איין טהייל פון דער מינע.

סיימאן ווארד האט ניט געקענט פערגעסען, אז דשעק רייען האט זיי גע־רעטעט דאס לעבען. ער פלעגט עס איהם אפט זאגען.

— איהר האט מיר ניט וואס צו דאנקען, פלעגט דשעק רייען ענטפערן, ווייל איך וואלט גאר ניט געקענט טהאן, ווען ניט יענער גייסט, וועלכער האט אונז געוויזען דעם וועג צו אייך.

— עס איז ניט געווען קיין גייסט, דשעק, פלעגט דער אלטער מאן זאגען. עס איז געווען אַ מענש.

— ניין, הערר סיימאן! איהר וועט מיר ניט איינרעדען. דאס איז געווען

אַ גייסט, דער זוהן פון דער פייער דאמע אדער גאר איהר אייניקעל.

— מיר מוזען דאך אמאל אויסגעפינען, ווער עס איז געווען, פלעגט זאגען הערריי ווארד פערטראכט.

ער האט אויך ניט געגלויבט אין גייסטער, וויא זיין פאטער און זייט דיא מינע האט זיך געעפענט, פלעגט ער אלץ זוכען א מיטעל, וויא אזוי אויסצוגע־פינען, וואס פאר אַ געהיימניס עס ליעגט דא בעגראבען אזוי טיעף אין דער ערד.

— ווילסט דוא מיר העלפען, דשעק?

— מיט'ן גאנצען הארצען, הערריי! פיהר מיך, וואוהין דוא ווילסט. איך וועל געהן מיט דיר מיט פערגניגען. איך האב שוין יעצט קיין מורא ניט פאר קיין גייסטער. איך האב געזעהן דיא פייער דאמע מיט מיינע אויגען און האב געזעהן דעם גייסט, וועלכער האט אייך פערמויערט. וואס האב איך שוין מורא צו האבען פאר זיי?

דיעזעס געשפרעך האבען זיי געהאלטען דריי יאהר נאכדעם, וויא דיא נייע מינע האט זיך געעפענט.

קוים איז הערריי געזונד געווארען און עס האבען זיך אנגעהויבען דיא אר־בייטען פון דער נייער מינע, איז איהם ניט ארויס פון קאפ דער געדאנק: ווער איז עס געווען, וואס האט אונז פערמויערט אין דער נייער מינע? ווער האט אונז געבראכט ברויט און וואסער אין דער נייער מינע? און ווער האט עס געפיהרט דשעק רייען און לאָרד עלפינגסטאן ווייזען, וואו מיר ליעגען האלב טויט?

קוים פלעגט ער נור צייט האבען, פלעגט ער נעהמען זיין לעמפעל און ארומגעהן זוכען, פארשען און שפירען, וואס עס טהוט זיך אין דער נייער מינע. ער האט זיך אומיסטען אויסגעבויט אַ שיפעל, אום ער זאל קענען ארומפאהרען אויף דער אָזיעראָ (זעע) און זעהן, פיעללייכט וועט ער ערגעץ געפינען א הייל, אַ וועג, א פערבארגענע גאלערעע, וואו אַ מענש קען זיך אויפהאלטען. דאס הערץ האט איהם געזאגט, אז אם ענדע וועט עס איהם דאך געלינגען. דיעזער געדאנק האט איהם פערפאלגט, ווען ער האט געוואכט, ווען ער האט געארבייט און ווען ער האט געשלאפען.

אונטערדעסען איז דאס לעבען אין קאָהל סיטי געגאנגען זיין וועג. עס זיינען אלע מאל צוגעקומען נייע הייזער, נייע גאסען און נייע סקווערס. עס זיינען צוגעקומען ארבייטער מיט זייערע פאמיליען. מען האט געלעבט אין קאָהל סיטי, וויא אין יעדע אנדערע שטאדט. ווען מען פלעגט אוועקלעגען דיא ארבייט, פלעגען זיך פערזאמלען יונגע לייט און יונגע מעדכען ביים ברעג פון מאלקאלם לייק, פלעגען זינגען, שפיעלען, רעדען, לאכען און טאנצען.

דשעק רייען פלעגט דאמאלס בעווייזען זיינע קונסטשטיקע. ער פלעגט זינגען און פלעגט פיהרען דאס גאנצע רעדעל. נור איין הערריי ווארד פלעגט זיך האלטען אן אַ זייט. ער פלעגט צוואר קומען אויף דיא פערזאמלונגען, ער פלעגט אבער זעלטען טהייל נעהמען אין זיי.

אין קאָהל סיטי זיינען געווען פיעלע שעהנע מעדכען. דיא אלטע מעדש

פלענט אלץ האפען, אז איהר הערריי וועט זיך ענדליך פערליעבען אין אַ מעד־כען, וועט זיא הייראטהען און זיא וועט ענדליך אמאל זיין אַ גראס־מוטער; זיא וועט האבען דיא זכיה צו האלטען אן אייניקעל אויף דיא הענד.

צו איהר בעדויערן האט זיא בעמערקט אין דער לעצטער צייט, אז הערריי נעהם ארום עפעס ערנסט און פערטראכט. איהר האט זיך זאגאר אויסגעוויעזען, אז ער איז עפעס טרויעריג. זיא האט געבעטען דשעק רייען, ער זאל איהם מאַ־כען פרעהליכער, ער זאל איהם פיהרען ערגעץ און זאל איהם עפעס אויפמונטערן. דשעק רייען האט געטהאן, וואס ער האט געקענט. הערריי איז אבער אלץ גע־בליעבען טרויעריג און פערטראכט.

15טעס קאפיטעל.

אויף אַ פּאָדים.

אין איין זונטאג, ווען אין קאָהל סיטי האט מען ניט געארבייט און אלעס איז געווען שטיל און רוהיג, זיינען ביידע פריינד, דשעק רייען און הערריי וואַרד ארומגעגאנגען אויפ׳ן ברעג פון מאלקאלם לייק.

עס איז געווען אין מאנאט יוני. אויבען איז געווען זעהר הייס און עס זיינען אנגעקומען פיעל געסט פון דיא שטעדט ארום בעזוכען קאָהל סיטי און זיך אביסעל אפקיהלען.

יעדען זונטאג פלעגען קומען זעהר פיעל געסט קיין קאָהל סיטי. עס פלעגען קומען פריינד און בעקאנטע פון דיא ארבייטער; עס פלעגען קומען דיא פארמערס פון ארום מיט זייערע פאמיליען; עס פלעגען אבער אויך קומען גאנץ פרעמדע מענשען: רייזענדע, געלערנטע, שרייבער און דיכטער בעטראַכ־טען דיעזעס נייע וואונדער.

דיעזען זאנטאג זיינען געווען בעזאנדערס פיעל געסט אין קאָהל סיטי. אלע זיינען ארומגעגאנגען אין דיא גאסען פון דער נייער שטאדט און האבען בעוואונ־דערט דיא נייע איינריכטונגען. דיא עלעקטרישע לאמפען האבען געברענט און בעלייכטעט דיא גאסען און דיא הייזער פון דיעזער שטאדט, וועלכע איז געלעגען פופצעהן הונדערט פוס טיעף אונטער דער אבערפלעכע פון דער ערד.

הערריי וואַרד און דשעק רייען זיינען ארומגעגאנגען אויפ׳ן ברעג פון׳ם קליינעם זעע. הערריי איז געווען טרויעריג און פערטראַכט.

— זיי אביסעל פרעהליכער, הערריי, האט דשעק רייען געבעטען. זעה, מיר האבען אזוי פיעל געסט היינט. פיעלע פון זיי קענען דיך. ווען זיי וועלען זעהן, אז דוא ביסט אזוי טרויעריג, וועלען זיי מיינען, אַז דיר געפעלט ניט דא, ביי אונז. דוא ווילסט בעסער זיין אויבען, דארט וואו עס וואקסט גראז.

— לאז מיך צו רוה, דשעק, האט הערריי געבעטען. דוא ביסט פרעהליך און לוסטיג פאר אונז ביידען. קיינער וועט זיך אויף מיר ניט אומקוקען, ווען ער וועט זעהן, אז דוא ביסט אזוי פרעהליך.

— דוא ביסט אבער טרויעריג פאר צעהן מענשען, האט דשעק אויסגערו־

פֿען. דוא מאַכסט מיך אויך טרויעריג. דוא געהסט אַרום אַזוי פֿערטראַכט, דעם קאָפּ אַראָפּגעלאָזען, אַזוי ניעדערגעשלאָגען, גלייך ווי די גאַנצע וועלט וואָלט איינגעפֿאַלען אויף דיר. — הערריּ! זאָג מיר, וואָס איז מיט דיר דער מעהר?

— דוא ווייסט עס דאָך, דשעק!

— אַלזאָ, דוא קענסט נאָך אַלץ ניט פֿערגעסען די אַלטע געשיכטע? דוא טראַכסט נאָך אימער איבער די אַלטע פֿראַגען: ווער האָט אייך דאַמאַלס איינגעמויערט אין ניי אָבערוויל? ווער האָט אייך געבראַכט ברויט און וואַסער און ווער האָט דאַן אויפֿגעבראָכען דעם מויער און האָט מיך און לאָרד עלפֿינגסטאָן געפֿיהרט צו אייך?

— יאָ, דשעק! אימער די אַלטע פֿראַגען.

— אָבער, ליעבער הערריּ, ווען דוא זאָלסט טהאָן, ווי איך און זאָלסט אַלעס אַרויפֿוואַרפֿען אויף די גייסטער פֿון דער מינע, וואָלטען דיך אַזעלכע געדאַנקען מעהר ניט בעאונרוהיגט. דאָס אַלעס האָבען געטהאָן די גייסטער. עס זיינען דאָ גוטע גייסטער און שלעכטע גייסטער. די שלעכטע גייסטער האָבען אייך פֿערמויערט אין דער נייער מינע און די גוטע גייסטער האָבען אייך געֿ רעטעט. דאָס איז אַלעס! קלאָר און דייטליך!

— ניין, דשעק, ניין! דאָס זיינען ניט געווען קיין גייסטער, ווי דוא מיינסט. אַזעלכע גייסטער זיינען ניטאָ, זיי געפֿינען זיך נור אין אונזער איינבילדונגס קראַפֿט. דאָס זיינען געווען מענשען. אַ בעווייז האָסט דוא, אַז דאָס זיינען געֿ ווען מענשען, אַז זייט דריי יאָהר, זייט מען האָט זיך גענומען געשמאַק צו דער אַרבייט אין דער נייער מינע, האָבען זיך די גייסטער מעהר ניט בעוויעזען. ווען עס זאָלען געווען זיין גייסטער, וואָלטען זיי זיך ניט געשעהמט פֿאַר אונז און וואָלטען אונז אָפּגעטהאָן עפּעס אַ שטיקעל. עס זיינען אָבער מענשען, וועלכע האָבען מורא, ווען זיי זעהן, אַז מיר זיינען מעהרער און שטאַרקער פֿון זיי.

— ווען די גייסטער קומען ניט צוריק, ווילען די מענשען אויך ניט צוריקקומען. אַלזאָ, וואַרף אַוועק אַלע דיעזע טרויעריגע געדאַנקען און לאָמיר בעסער פֿרעהליך זיין.

— איך קען ניט פֿרעהליך זיין, ביז וואַנען איך וועל ניט אויסגעפֿינען דאָס געהיימניס פֿון דיעזער מינע, האָט הערריּ געענטפֿערט פֿערטראַכט. איך ווייס אַליין ניט פֿאַר וואָס דאָס איז; אָבער מיין האַרץ זאָגט מיר עפּעס, אַז די הענד, וועלכע האָבען אַראָפּגעוואָרפֿען דעם שטיין אויפֿ'ן אינזשעניר, די הענד, וועלכע האָבען אונז פֿערמויערט אין ניי אָבערוויל און האָבען צוגענומען און פֿערברענט די לייטערס פֿון דאַרטשאַרט פּיט, — דיעזעלבע הענד ווילען ניט רוהען ביז זיי ווילען אונז אַריינשלעפּען אין אַזאַ אונגליק, פֿון וועלכען מיר ווילען שוין ניט קענען אַרויס.

הערריּ האָט גערעדט מיט אַזאַ פֿייער און מיט אַזאַ איבערצייגונג, אַז דשעק רייאַן האָט געמוזט שווייגען. ער האָט ניט געוואוסט וואָס איהם צו ענטפֿערן. אויף גייסטער איז קיין פֿראַגע ניט. זיי זיינען גייסטער און טהוען, ווי זיי

געפֿעלט. זיי זיינען אביסעל וואהנזיניג און ווייסען ניט, וואס זיי טהוען. דיא פֿייער דאַרף האָט געוואָלט פֿערפֿיהרען דאס שיף „מאַטאַלאַ", ווייל זיא האט אזוי געוואלט. דיא בייסטער איז געפֿעלען צו פֿערמויערן דעם אינזשעניר מיט דער פֿאַמיליע ווארד, ווייל עס איז זיי אזוי אויסגעקומען. — מענשען אבער מוזען דאך האבען עפעס אַ צוועק. ווען מענשען טהוען עפעס, מוזען זיי זיך דאך איבערלעגען, וואס זיי טהוען.

— הער נור, הערריַ, לאמיר זאגען, אַז שלעכטע מענשען האבען אייך פֿערפֿאַלגט און האבען אייך געוואלט טייטען. דוא מוזט דאך אבער צוגעבען, אז עס האט זיך געפֿונען אַ גוטער מענש, וועלכער האט אייך געבראַכט דריי מאל ברויט און וואסער, וועלכער האט אויפֿגעעפֿענט דיא מינע, ווען מיר זיינען געקומען אייך זוכען. אלזא, ווען דיא שלעכטע וועלען טראכטען אונז צו טהאן שלעכטעס, וועלען דיא גוטע אונז רעטען.

— ליעבער דשעק! האט הערריַ אויסגערופֿען, דאס בעאונרוהיגט מיך טאקע. איך זעה, אז דער גוטער מענש איז ניט געווען אים שטאַנד אונז צו רעטען. ער האט זיך געמוזט פֿערגנב'ענען און אונז ברענגען ברויט און וואסער; ער האט זיך געמוזט פֿערגנב'ענען און אויפֿברעכען דיא וואנד, וועלכע דער שלעכטער האט פֿערמויערט. דאס בעווייזט, אז ער האט מורא פֿאר דיא שלעכטע. ער איז צו שוואך געגען זיי. — אבער וואו איז ער, דיעזער גוטער מענש? פֿאר וואס בעהאלט ער זיך פֿאר אונז? פֿארוואס קומט ער ניט צו אונז?

— האסט דוא גאר קיין שפור פֿון איהם, גאר קיין צייכען פֿון איהם געפֿונען זייט דריי יאהר, איך מיין, זייט דיא נייע מינע האט זיך געעפֿענט.

— איך ווייס ניט, וואס איך זאל דיר זאגען, האט הערריַ געענטפֿערט. מיר דאכט, אז איך האב יא געפֿונען עפעס אַ שפור פֿון איהם.

דשעק רייען איז געווארען נייגיעריג. אזוי ערנסט האט הערריַ ווארד מיט איהם נאך קיין מאל ניט גערעדט. ער האט אוועקגעפֿיהרט הערריין וויט אין דער מינע און האט איהם אנגעהויבען צו בעטען, ער זאל איהם זאגען, וואס פֿאר אַ שפור ער האט געפֿונען פֿון דיא זאנדערבארע מענשען, וועלכע געפֿינען זיך דא אין דער מינע. הערריַ האט אנפֿאנגס ניט געוואלט זאגען. דשעק אבער האט איהם אזוי לאנג געבעטען, ביז ער האט געמוזט נאכגעבען.

— הער מיך אויס, דשעק. פֿינף מייל פֿון דאנען, דארט, וואו דער זעע (אויעראַ) לייק קעטרין געפֿינט זיך איבער דער מינע, געפֿינט זיך אין דער מינע אַ טיעפֿער ברונען. איך ווייס ניט, אויב עס איז אַ ברונען אדער אזוי אַ טיעפֿער גרוב. אלענפֿאלס, ווען מען בעלייכטעט איהם מיט אַ לאמפ, זעהט מען נור אַ שווארצען טיעפֿען אבגרונד.

מיט אכט טעג צוריק בין איך דארט געווען. איך האב געוואלט אויסמעסטען, וויא טיעף דער ברונען איז און ווייסען וואס אונטען געפֿינט זיך: וואסער אדער ערד. איך האב צוגעבונדען אַ שטיקעל בליי צו אַ פֿאדים און האב איהם אראפּגעלאזען. דוא ווייסט דאך, דשעק, וויא אזוי מען מעסט אויס אַ ברונען. איך

האב מיך איינגעבויגען איבערן ברונען און האב געוואלט זעהן, וויא ווייט מיין פֿאדים מיט'ן בליי וועט גרייכען. פלוצלונג האט זיך מיר אויסגעוויזען, אז דיא לופֿט אין ברונען הייבט זיך אן צו ריהרען, גלייך וויא אַ גרויסער פֿויגעל וואלט אנגעהויבען צו פֿאכען מיט זיינע גרויסע פֿליגעל. מיך האט עס זעהר איבער־ראַשט, ווייל דאמאלס, ווען מען האט אונז פֿערמויערט אין דער מינע, האט זיך אויך דיא לופֿט אנגעהויבען צו בעוועגען און אַ פאר פֿליעגעל האבען מיר ארויס־געריסען מיין לאמפּ פֿון דיא הענד.

— מעגליך, אז אַ פֿויגעל האט דארט זיין נעסט, האט דשעק געענטפֿערט. מען ארבייט דארט ניט און עס געפֿינען זיך דארט אַ פאר לעכער, דורך וועלכע דער פֿויגעל קען אריינפֿליעהען און ארויספֿליעהען. איך ווייס, אז עס מאכט זיך זעהר אָפֿט, אז פֿייגעל מאכען זיך נעסטער אין אַ מינע.

— איך האב אנפֿאנגס אויך אזוי געטראכט. איך בין דאהער געווען עט־ליכע מאל ביי דיעזען ברונען און האב מיך אניעדערגעלעגט פֿון דערווייטען זעהן, פֿיעללייכט וועט דער פֿויגעל קומען. — ער איז ניט געקומען. היינט אין דער פֿריה בין איך ווידער דארט געוועזן. איך האב מיך איינגעבויגען איבערן ברונען און האב געהערט אַ קרעכץ.

— אַ קרעכץ? האט דשעק אויסגערופֿען. דאס קען ניט זיין! עס האט זיך דיר אויסגעוויזען. ווער זאל דארט קרעכצען? — עס איז געוויס געווען אַ גייסט.

— מארגען, דשעק, וועל איך וויסען, וואס דארט איז, האט הערריי געזאגט, וויא צו זיך אליין.

— מארגען? האט דשעק רייען אויסגערופֿען. וויא אזוי וועסט דוא עס מארגען וויסען?

— איך וועל מיך אראפּלאזען אין ברונען.

— הערריי! טהו עס ניט! צו וואס זאלסט דוא איינשטעלען דיין לעבען?

— איך וועל ניט זיין אליין. מארגען וועל איך מיטנעהמען עטליכע פֿון מיינע בעקאנטע. איך וועל מיך אראפּלאזען אויף אַ שטריק אין טיעפֿען ברונען. ווען איך וועל געבען אַ צייכען, וועט מען מיך צוריק ארויפֿציעהען. — ווילסט דוא אויך געהן מיט מיר און מיר העלפֿען?

דשעק רייען האט טרויעריג געשאקעלט מיט'ן קאפּ.

— איך וועל געוויס געהן מיט דיר, הערריי האט ער ענדליך געזאגט. איך ווידערהאל אבער, אז מיר געפֿעלט ניט דיין פּלאן. דוא ריזקירסט דיין לעבען גאר אומזיסט. איך זאג דיר נאך אמאל, דוא טהוסט זעהר שלעכט.

— איך מיין, אז איך טהו זעהר גלייך, וואס איך זוך נאך דיא אורזאכע פֿון דיא שטערונגען, וואס מיר האבען געהאט און וואס מיר קענען נאך האבען. אלענפֿאלס, האב איך מיך שוין איין מאל ענטשלאסען. — אַ גוטען טאג, דשעק! זאג עס קיינעם ניט. מארגען פֿריה אום זעקס אוהר!

דשעק רייען האט איהם נאך געוואלט אויפֿהאלטען און איהם אפּראַטהען

פֿון אזא געוואַגטען אונטערנעהמען. העררי ווארד אבער האט זיך אויסגעדרעהט און איז אוועקגעגאַנגען צו זיך אהיים. דשעק רייען האט איהם דיעזען טאג מעהר ניט געזעהן.

ער איז געווען זעהר אונצופריעדען מיט זיין פֿריינד העררי.

— פֿאר וואס זאל ער זוכען מענשען, ווען עס איז קלאָר, וויא דער טאג, אז דאס האבען געטהאן גייסטער? האט ער גערעדט צו זיך אליין.

פֿון דעסטוועגען האט ער זיך ענטשלאָסען צו העלפֿען העררי'ן און איהם בייצושטעהן. דעם אנדערן טאג אום זעקס אוהר אין דער פֿריה איז ער נאך מיט דריי שטאַרקע יונגע לייט געשטאַנען ביים ברונען און האט ערוואַרטעט זיין פֿריינד. אין אַ קורצע צייט איז העררי אנגעקומען.

העררי האט קיינעם ניט געזאגט, וואו ער געהט. ניט דער אינזשעניר, ניט זיינע עלטערן האבען געוואוסט, אז ער וויל זיך אראפּלאזען אין ברונען. דשעק רייען האט אויך קיינעם ניט דערצעהלט, וואוהין ער געהט. ער האט גערופֿען דריי ארבייטער, זיינע פֿריינד, און זיינען געגאַנגען מיט איהם.

העררי ווארד האט מיטגעבראכט אַ דינעם, אבער פֿעסטען שטריק פֿון צוויי הונדערט פֿוס דיא לענג. זיי האבען אפּגערעדט, אז ער זאל זיך ארומבינדען מיט אַ שטריק אונטער דיא ארימס און זיי זאלען איהם אראפּלאזען אין ברונען. אזוי וויא זיינע הענד וועלען זיין פֿריי, וועט ער קענען געבען א ריס דעם שטריק. דאס וועט זיין אַ צייכען, אז ער וויל, מען זאל איהם ארויפֿשלעפּען.

דער ברונען איז געווען גענוג ברייט פֿון אויבען. מען האט אריבערגעלעגט איבערן ברונען אַ גראָבען קלאָץ און צו דיעזען קלאָץ האט מען צוגעבונדען דעם שטריק, וואס העררי האט מיטגעבראכט.

אין אייניגע מינוט איז אלעס פֿערטיג געווען.

— העררי, ווילסט דוא נאך זיך אראפּלאזען אין ברונען? האט דשעק רייען געפֿרעגט. איבערלעג דיר נאך אמאל, וואס דוא טהוסט!

— איך האב מיך שוין גענוג איבערלעגט און האב מיך פֿעסט ענטשלאָסען, איך זאל מיך אראפּלאזען.

עס האט גאר ניט געהאָלפֿען. דשעק האט פֿעסט ארומגעבונדען דעם שטריק העררי'ן אונטערן ארים. צום גאַרטעל האט ער זיך צוגעבונדען אַ זיכער־הייטס לאַמפּ און האט אריינגעשטעקט אין גאַרטעל צוויי מעסערס. ער זאל זיך האבען מיט וואס צו פֿערטהיידיגען.

לאנגזאם און פֿאָרזיכטיג האט זיך העררי אראפּגעלאזען אין ברונען. זיינע קאמעראדען האבען צו ביסלעכווייס אפּגעוויקעלט דעם שטריק. וואס ניעדעריגער העררי איז געקומען, אלץ מעהר האט ער געפֿיהלט, אז אונטען איז דיא לופֿט פֿרישער. ער האט געזעהן, אז דיא ווענט פֿון'ם ברונען זיינען גלאַט. קיינע זייטען געַנג און קיינע זייטען גאַלערעען האט ער ניט בעמערקט. ער האט דאָהער גע־רעכענט, אז אונטען מוז דער ברונען האבען עפּעס אַן אויסגאַנג.

ענדליך איז ער אנגעקומען אונטען. ער איז געבליעבען שטעהן אַ מינוט

אויפצואטהעמען און זיך ארומצוקוקען. ער האט גענומען זיין לאמפ און האט אנגעהויבען צו קוקען אין אלע זייטען. ער האט ווירקליך געפונען, וואס ער האט ערוואַרטעט. אונטען איז ווירקליך געווען א וועג אין אַ זייטען גאלערעע. דער אריינגאנג איז אבער געווען אזוי ענג, אז ער האט געמוזט קריעכען אויפ'ן בויך.

ווען ער האט אנגעהויבען צו קריעכען, האט ער דערפיהלט, אז עפעס ליעגט אין וועג. — עפעס אַ קערפער. ער האט זיך באלד אויפגעהויבען און איז באלד צוריקגעקראכען, האט גענומען זיין לאמפ און האט אנגעהויבען צו בעטראכטען, וואס דאס איז.

— אַ קינד! האט ער אויסגערופען ניט מיט זיין קול.

ער האט אנגעהויבען צו בעטראכטען דעם קערפער. דאס קינד איז געווען פערגליווערט, אבער נאך ניט אין גאנצען קאלט און ער האט נאך געאטהעמט זעהר שוואך.

— וויא קומט דיעזעס קינד אהער? האט ער געפרעגט זיך אליין.

יעצט אבער איז ניט געווען קיין צייט פיעל צו טראכטען. ער מוז ארויפנעהמען דאס קינד און עס אויפמינטערן. ער האט זיך צוגעבונדען דעם לאמפ צום גארטעל, האט זיך ארומגעבונדען מיט'ן שטריק, האט גענומען דאס קינד אויף דיא הענד און האט אנגעהויבען צו שאקלען מיט'ן שטריק, אַ צייכען, אז מען זאל איהם ארויפציעהן.

זיינע קאמעראדען האבען דערזעהן דעם צייכען און האבען אנגעהויבען איהם ארויפצושלעפען. יעצט איז הערי געווארען זעהר פארזיכטיג. ער איז דאך יעצט ניט אליין. דער שטריק מוז יעצט אויסהאלטען צוויי מענשען.

דיא ערשטע פאר מינוט איז אלעס צוגעגאנגען שטיל און רוהיג. פלוצלונג ער האט דערהערט, וויא פון אונטען, פון'ם ברונען, האט זיך דיא לופט אנגעהויבען צו בעוועגען און צוויי שטארקע פליעגעל האבען אנגעהויבען צו קלאפען. הערי האט אראפגעקוקט און האט דערזעהן עפעס אַ שווארצע זאך, וויא אַ גרויסער פויגעל פאטשט מיט דיא פליעגעל און פליהט ארויף. דער פויגעל איז פארבייגעפלויגען לעבען איהם, האט א פאר סעקונדען געשוועבט איבער זיין קאפ, דאן האט ער זיך אראפגעלאזען אויף איהם מיט א שרעקליכער וואוטה (רציחה). ער האט איהם געשלאגען מיט דיא פליעגעל און געביסען מיט זיין שארפען שנאבעל.

הערי האט געהאט נור איין פרייע האנד, מיט וועלכער ער האט געקענט זיך פערטהיידיגען. וואונדערבאר! דער פויגעל האט געזוכט אויסצומיידען דאס קינד און איז אנגעפאלען נור אויף הערי. ער וואלט איהם געוויס געווען אויסגעשטאכען דיא אויגען, ווען דער שטריק וואלט זיך ניט געווען דרעהן און יעדעס מאל, ווען ער האט איהם געוואלט טרעפען מיט זיין שטארקען שנאבעל, איז הערי'ס קערפער אפגעשפרונגען. הערי האט געזעהן, אז ער האט צו טהאן

מיט אַ שרעקליכען פֿיינד. ער האט אנגעהויבען צו שרייען צו זיינע קאַמעראַדען, זיי זאָלען איהם שנעלער ארויפֿציעהען.

זיינע קאַמעראַדען האבען דערהערט זיין געשריי און האבען זיך געגעבען אַלע מיה, זיי זאָלען איהם שנעלער ארויפֿציעהען.

דער פֿויגעל האט עס דערזעהען, האט אפגעלאָזען העררי'ן און האט אנגעהויבען צו בייסען דעם שטריק מיט זיין שטאַרקען שנאַבעל. העררי האט פֿערשטאַנען דיא געפֿאהר, וועלכע דראָהעט איהם. דער פֿויגעל האט געוואָלט איבערבייסען דעם שטריק, אז העררי זאָל אראָפּפֿאַלען הונדערט פֿוס טיעף. העררי איז געוואָרען פֿערצווייפֿעלט. זיינע האָר האבען זיך אויפֿגעשטעלט, וויא שפּילקעס אויף זיין קאָפּ. אַ ווילדער, שרעקליכער געשריי אין זיין טוידעס אנגסט האט זיך ארויסגעריסען פֿון זיין האַלז.

ער האט פֿערשטאַנען, אז ווען זיינע קאַמעראַדען זאָלען יעצט ציעהען דעם שטריק נאָך שטאַרקער, וועט ער זיך געוויס איבעררייסען. ער האט אוועקגעוואָרפֿען פֿון זיך דאָס מעסער, האט ענגער צוגעפּרעסט צו זיך דאָס קינד מיט דער לינקער האַנד און מיט דער רעכטער האט ער אנגעכאַפּט דעם שטריק העכער פֿון דעם ארט, וואו דער פֿויגעל האט איהם געביסען מיט'ן שנאַבעל.

יעצט האט זיך אנגעהויבען אַ פֿערצווייפֿעלטער קאַמפּף צווישען פֿויגעל און העררי. דער פֿויגעל האט איהם געביסען דיא האַנד, געריסען דעם שטריק און האט געזוכט צו טרעפֿען איהם מיט'ן שנאַבעל אין דיא אויגען.

העררי איז געווען פֿערצווייפֿעלט. ער האט געזעהען, אז עס איז אונמעגליך איינצוהאַלטען דאָס קינד. ער האט עס שוין געוואָלט אפּלאָזען און זיך רעטען.

צום גליק, האט דשעק רייען פֿערשטאַנען, אז דאָ איז עפּעס ניט גלאַט און האט אנגעהויבען ארויפֿצוציעהן איהם נאָך שנעלער. באַלד האט ער אנגעכאַפּט זיין פֿריינד העררי ביים קאָפּ און ביי דער האַנד און האט איהם ארויסגעשלעפּט פֿון ברונען. דער פֿויגעל האט זיך דערשראָקען, ווען ער האט דערזעהן אזוי פֿיעל מענשען און איז ערגעץ פֿערשוואונדען געוואָרען.

קוים איז העררי ארויסגעקומען פֿון ברונען, איז ער געפֿאַלען אין אָהנמאַכט. ער האט איבערלעבט אזוי פֿיעל אין דיא איינציגע מינוט, וואָס ער האט פֿערבראַכט אין ברונען, אז זיינע קרעפֿטע זיינען פֿערשוואונדען און ער איז געבליבען ליעגען, וויא אַ שטיק האָלץ.

16טעס קאַפּיטעל.

נעללי ביי סיימאָן וואַרד.

דשעק רייען און זיינע ארבייטער האבען זיך גענומען אויפֿמינטערן העררי'ן. וויא ערשטוינט זיינען זיי געווען, ווען זיי האבען דערזעהן, אז ער האַלט אין דיא הענד עפּעס אַ קערפּער פֿון אַ מענשען. זיי האבען באַלד גענומען העררי מיט'ן קינד אָדער מיט'ן קערפּער, וואָס ער האט געהאַלטען צוגעדריקט צו זיין ברוסט און האבען זיי געטראָגען אַהיים צו סיימאָן וואַרד.

הערדי איז באלד געקומען צו זיך און האט געעפענט דיא אויגען. ער איז צוואר געווען שטארק צובּיסען און פערבלוטינט. זיינע וואונדען זיינען אבער געווען ניט געפעהרליך. מעדש האט אפגעוואשען און פערבונדען זיינע וואונדען און אין א קורצע צייט איז ער ווידער געווען פריש און געזונד.

מיט דעם מענשליכען קערפּער אבער, וואס הערדי האט ארויסגעשלעפּט פון ברונען, האט זיא שוין געהאט מעהר מיה.

הערדי האט אנפאנגס געמיינט, אז ער האט געראַטעוועט עפּעס אַ קינד; ווען מען האט אבער בעסער בעטראכט דעם קאלטען קערפּער, האט מען דערזעהן, אז דאס איז אַ מעדכען פון אַ יאהר פופצעהן־זעכצעהן. זיא איז געווען עדעל און אויסגעדארט — הויט און ביינער.

דיא אלטע מעדש האט זיך גענומען צו דער ארבייט. זיא האט אויסגעוואַרעמט דאס קינד, האט איהם אריינגעגאסען אין מויל ווארעמע זופּ און האט געטהאן אלעס מעגליכע אום דאס יונגע מעדכען צו ראַטען. ענדליך האט זיא געעפענט דיא אויגען און האט זיך ארומגעקוקט ווילד און דערשראקען. זיא האט באלד פערמאכט דיא אויגען. זיא האט ניט געקענט ליידען דעם שיין פון דיא לאמפּען אין ווארד׳ס וואינונג. זיא איז ניט געווען געוואוינט צום ליכט. דשעק רייען און הערדי ווארד זיינען געשטאנען און האבען געקוקט אויף דיזעז בעשעפעניש, וועלכע זיי האבען געבראכט אהיים. דשעק רייען האט ניט פיעל געקלערט און האט בעשלאסען, אז דאס איז אַ גייסט אדער דיא טאכטער פון אַ גייסט, פון דער פייער דאמע. אנדערש האט ער זיך ניט געקענט ערקלערן, וויא אזוי זיא איז געקומען אין טיעפען ברונען.

הערדי איז אויך געווען ערשטוינט און איבערראַשט, ווען ער האט דערזעהן דאס מעדכען, וועלכעס ער האט אזוי וואונדערבאר געראַטעוועט. פאר איהם איז עס אויך געווען אַ רעטעניש, וויא זיא קומט אהין. ער האט אבער ניט גערעכענט, אז דאס איז אַ גייסט, אן איבערנאטירליכעס וועזען. ער האט גערעכענט, אז דאס איז אַ מענש, וויא אלע מענשען.

מעדש איז אזוי לאנג ארומגעגאנגען ארום דעם האלב טויטען קינד, האט עס געוואַרעמט און געמינטערט, ביז דאס מעדכען האט ענדליך געעפענט דיא אויגען און האט זיך ארומגעקוקט.

— וויא הייסט דוא, מיין קינד? האט דיא אלטע מעדש געפרעגט.

— איך הייס נעללי, האט דאס מעדכען געענטפערט.

— טהוט דיר עפּעס וועה?

— איך וויל עסען. איך האב שוין ניט געגעסען — זייט.... זייט —

נעללי האט גערעדט ניט ענגליש, זאנדערן דיא גאנץ אלטע גאללישע שפּראכע, וועלכע מען רעדט נאך נור אין איינינגע דערפער אין שאטלאנד. סיימאן ווארד און זיין פרוי האבען נאך פערשטאנען דיזע שפּראכע, הערדי אבער און דשעק רייען האבען זיא קוים, קוים פערשטאנען.

דיא אלטע מעדש האט איהר באלד געגעבען עפּעס עסען. זיא האט גוט

געדענקט, וויא דער דאקטאר האט זיי בעהאנדעלט, ווען מען האט זיי געפֿונען פֿערהונגערט און האלב טויט אין דער מינע. אזוי האט זיא יעצט בעהאנדעלט דיא אונגליקליכע נעללי. זיא האט איהר געגעבען עסען צו ביסעלעך, האט איהר אַפּט געגעבען אַ לעפֿעל וויין און האט זיא געלאזען יעדעס מאל זיך אפּרוהען.

זיא האט ניט געוואלט מיט איהר רעדען, ביז זיא וועט קומען צו זיך און וועט זיין אים שטאנד זיך אויפֿצוהויבען. אזוי איז פֿערגאנגען דער טאג. דיא נאכט איז נעללי איבערגעשלאָפֿען זעהר רוהיג. מעדש איז אַ פּאר מאל אויפֿגעשטאנען ביי נאכט און האט איהר געגעבען אַ לעפֿעל זופּ און אַ ביסעל וויין.

דעם אנדערן טאג איז נעללי שוין געווען גענוג קרעפֿטיג, אז זיא האט זין געקענט אויפֿזעצען אויפֿ'ן בעט. מעדש האט געוואלט מיט איהר רעדען און זיי אויספֿרעגען.

— וויא לאנג ביסט דוא געווען דארט אין ברונען? האט מעדש געפֿרעגט.

— וויא לאנג? — איך ווייס ניט, האט נעללי געענטפֿערט.

— איך מיין, וויא פֿיעל טעג ביזט דוא דארט געווען.

— טעג? וואס הייסט טעג? איך ווייס ניט.

זיא האט געשאקעלט מיט'ן קאפּ אזוי טרויעריג, אז דיא אלטע מעדש האט אנגעהויבען צו האבען מיטלייד מיט איהר. זיא האט גענומען נעללי'ס קליינע הענטלעך, האט זיי אנגעהויבען צו ווארעמען און האט זיי צוגעפּרעסט צום הערצען.

— וויא אלט ביסט דוא, מיין קינד? האט זיא געפֿרעגט.

— אלט? — איך ווייס ניט, האט נעללי געענטפֿערט און האט אַ שאקעל געטהאן מיט'ן קאפּ, וויא אַ מענש, וועלכער פֿערשטעהט גאר ניט, וואס מען רעדט צו איהם.

— איך פֿרעג דיך, מיין קינד, וויפֿיעל יאהר דוא ביסט אלט? האט מעדש ווייטער געפֿרעגט.

— יאהר? וואס איז יאהר? — איך ווייס ניט.

עס איז געווען דייטליך, אז נעללי ווייס ווירקליך ניט, וואס עס הייסט אַ טאג אדער אַ יאהר.

דשעק רייען, העררי און סיימאן וואַרד, וועלכע זיינען געשטאנען דערביי און האבען אויסגעהערט, וויא דיא אַלטע מעדש האט גערעדט מיט נעללין, האבען געקוקט אויף איהר פֿול מיטלייד און סימפּאטיע.

ערשט יעצט האבען זיי זיך צוגעקוקט צו איהר און האבען זיא בעסער בעטראכט. זיא איז געווען אנגעטהאן אין אן איינפאך העמד פֿון גראבע לייוואנד און אין אן איינפאך קליידעל פֿון א גראבען שטאף. העררי האט געפֿיהלט, אז עס ציהט איהם עפּעס צו דיעזעס קינד, וועלכעס ער האט אזוי וואונדערבאר געראַטעט פֿון אַ זיכערן טויט.

נעללי האט איהם אויך דערקענט. קוים פֿלעגט ער אויפֿהייבען דיא אויגען צו איהר, פֿלעגט זיא אנהייבען צו שמייכלען צו איהם. ער איז צוגעגאנגען צו

איהר, האט זיא גענומען ביי דיא הענד און האט געפֿרעגט:

— נעללי! דארט — אונטען — אין ברונען — ביסט דוא געוועזען גאר אליין?

— אליין! אליין! האט נעללי אויסגעשריעען און האט אנגעהויבען צו ציטערן.

איהרע אויגען זיינען געווארען ווילד, איהר געזיכט האט אנגענומען אן אויסדרוק פֿול שרעק און פֿורכט.

— אליין! אליין! האט זיא אויסגערופֿען נאך אמאל און איז אומגעפֿאלען אויפֿ'ן בעט.

אלע זיינען געבליעבען שטעהן, וויא פֿערשטיינערט. עס איז געוועזען דייטליך, אַז נעללי האט עפּעס מורא, ווען מען דערמאנט איהר דעם ברונען.

— דאס קינד איז נאך זעהר שוואך, האט מעדש געזאגט. לאמיר זיא לאזען צו רוה. זיא וועט זיך אָפּרוהען נאך אַ טאָג, דאן וועלען מיר קענען מיט איהר מעהר רעדען.

זיא האט צורעכט געמאַכט דיא קישענס אונטער איהר קאָפּ, האט זיא גוט איינגעדעקט און האט געזאגט:

— קום, סיימאָן! קום, העררי! לאָמיר זיא לאזען שלאָפֿען!

זיי זיינען אלע אַרויסגעגאַנגען פֿון צימער. אין אַ פּאר מינוטען אַרום איז מעדש אריינגעגאנגען שטילערהייט זעהן, וואס נעללי טהוט. זיא האט געפֿונען, אַז נעללי שלאָפֿט געשמאַק.

דיא געשיכטע, אַז מען האט געפֿונען אַ יונגעס מעדכען אין אַ ברונען טיעף טיעף אונטער דער ערד, האט ניט געקענט בלייבען קיין געהיימניס. דשעק רייען און דיא ארבייטער, וועלכע זיינען געגאנגען מיט העררי וואַרד, האבען עס דערצעהלט אין קאָהל סיטי. פֿון קאָהל סיטי איז מען דערפֿון געוואהר געווארען אויף דיא פֿארמס ארום. באַלד האט מען דערפֿון גערעדט אין גאנץ ענגלאנד.

נעללי איז געווארען דער געגענשטאַנד פֿון געשפּרעכען אין גאנץ ענגלאנד, זאגאר דיא צייטונגען האבען אנגעהויבען צו שרייבען פֿון דיעזעס וואונדער.

„צוויי טויזענד פֿוס אונטער דער ערד, איינגעמויערט אין אַ שטיינערנעם ברונען, האט מען געפֿונען אַ מעדכען", האט געשריעבען אן עדינבורגער צייטונג. „וועր דאס מעדכען איז, פֿון וואנען זיא איז און וויא אזוי זיא קומט אהין, ווייס קיינער ניט. דאס מעדכען ווייס נור, אז זיא הייסט נעללי, ווייטער ווייס זיא גאר ניט."

דיא איינוואוינער פֿון קאָהל סיטי פֿלעגען זוכען עפּעס אַ תירוץ און קומען אין סיימאן וואַרד'ס וואוינונג אום אַ קוק צו טהאן אויף דיעזעס נייעס וואונדער.

דשעק רייען האט זיך געהאלטען פֿעסט, אז נעללי איז אַ גייסט. ווען ער פֿלעגט רעדען מיט העררי'ן פֿלעגט ער איהם זאגען אפֿען, אז דאס איז קיין מענש, אנדערען אַ גייסט, העררי פֿלעגט לאכען.

— הער נור, דשעק, האט ער איהם איינמאל געזאגט. לאז זיין, אז נעללי איז אַ גייסט, זיא איז אבער אַ גוטער גייסט. איך בין זיכער, אז זיא האט עס

אונז דאמאלס געבראַכט ברויט און וואַסער. איך בין זיכער, אז זיא האט עס אונז געהאלפֿען דאמאלס, ווען מען האט אונז פֿערמויערט. איך פֿערשטעה יעצט, אז זיא האט געוואָלט אויפֿרייסען דיא וואַנד און אונז בעפֿרייען. זיא האט עס אבער ניט געקענט, אדער מען האט זיא ניט געלאזען עס טהאן.

— נון, גוט. איך גיב צו, אז נעללי איז אַ גוטער גייסט. האט דשעק רייען געזאגט, וואו איז אבער דער שלעכטער גייסט, וועלכער האט אייך פֿערמויערט?

— דאס ווייס איך נאך ניט, האט העררי געענטפֿערט. איך האף אבער, אז איך וועל איהם אויך אויסגעפֿינען אמאל.

דשיימס סטאר האט מען, זעלבסטפֿערשטענדליך, באלד דערצעהלט פֿון אלעמען, וואס עס האט פאסירט. אלס געלערנטער, אלס אינזשעניר, אלס קלוגער מענש, האט ער געבעטען, אז מען זאל דאס מעדכען לאזען צו רוה, ביז זיא וועט ווערן פֿאלקאמען געזונד. ער האט געבעטען מעדש און העררי ווארד, זיי זאלען איהר געבען עסען און טרינקען, וויפֿיעל זיא וועט נור קענען פֿערטראגען, זאלען זיין געגען איהר גוט און פֿריינדליך, זאלען אבער מיט איהר קיין ווארט ניט רעדען.

דשיימס סטאַר האט זעהר גוט פֿערשטאנען, אז דיעזעס מעדכען איז דיא איינציגע אין דער וועלט, וועלכע קען איהם ענטדעקען דאס גרויסע געהיימניס פֿון ניי אבערוויל.

עס זיינען פֿערגאנגען אזוי עטליכע טעג. נעללי איז פֿון טאג צו טאג געווארען בעסער, געזינדער, פֿרישער און מונטערער. זיא איז אראפגעגאנגען פֿון בעט, איז ארומגעגאנגען אין שטוב. פֿלעגט אמאל זיך שטעלען אויף דער טהיר און בעטראכטען אלעס, וואס עס טהוט זיך אין קאָהל סיטי מיט שטוינען און בעוואונדערונג.

ווען זיא איז שוין געווען פֿאלקאמען געזונד, איז דשיימס סטאר געקומען צו סיימאן ווארד, האט געבראכט נעללי'ן איינינע שעהנע זאכען און האט אנגעהויבען מיט איהר צו רעדען און זיא אויסצופֿרעגען. זיא האט איהם געענטפֿערט אויף זיינע פֿראגען זעהר קלוג און זעהר פֿערשטענדיג. דשיימס סטאר האט אבער באלד געזעהן, אז זיא ווייס גאר ניט פֿון דער וועלט. זינט זיא לעבט, האט זיא ניט געזעהן ניט דיא זון, ניט דיא לבנה, ניט דיא שטערן. זיא האט ניט געוואוסט, וואס עס הייסט טאג און וואס עס הייסט נאכט. זיא האט ניט געהאט קיין בעגריף, וואס עס הייסט פֿאטער, מוטער, ברודער, שוועסטער.

נאך זאנדערבארער אבער איז געוועזן איהר זעה קראַפֿט (חוש הראות) זיא האט זעהר גוט געזעהן אין דער פֿינסטער. ביים שטאַרקען ליכט אבער פֿון אן עלעקטרישען לאמפ פֿלעגען זיך איהרע אויגען צוזאמענציעהן און זיא האט געזעהן זעהר שלעכט. זיא פֿלעגט אנטלויפֿען פֿון ליכט און לויפֿען אין אַ פֿינסטער ארט.

פֿון טעג, וואכען, יאהרען, שטונדען האט זיא קיין בעגריף ניט געהאט. זיא האט ניט אנגעהויבען צו פֿערשטעהן, וואס עס הייסט אַ יום־טוב, אַ פֿייער טאג, אַ רוהע טאג; זיא האט ניט פֿערשטאנען, וואס עס הייסט פֿרעהליך זיין,

טרויעריג זיין און נאך פיעלע ווערטער, וועלכע מיר געברויכען זעהר אָפט און פערשטעהן זיי ניט.

— וואס איז דאס געהיימניס פון דיעזעס קינד? וויל זיא עס ניט זאגען? קען זיא עס ניט זאגען? איז זיא געבאָרען געוואָרען אין דער מינע? האט מען זיא געבראכט אהער, ווען זיא איז געווען נאך גאר אַ קינד? אויף אלע דיעזע פראגען האט דערווייל קיינער ניט געקענט ענטפערן.

— ווילסט דוא בלייבען ביי אונז, נעללי? האט ענדליך דשיימס סטאר געפרעגט.

— אה, יא! אך, יא! האט נעללי געענטפערט.

— זאלען מיר דיך צוריקפיהרען אין ברונען?

נעללי האט געגעבען אַ געשריי און איז געלאָפען זיך בעהאלטען אין אַ ווינקעל.

דשיימס סטאר, סיימאן און הערריי זיינען געוואָרען זעהר אונרוהיג. זיי האבען ניט ארויסגעזאגט, פאר וואס זיי זיינען געוואָרען אונרוהיג, אבער יעדער פון זיי האט געפיהלט, אז אין דער מינע ליעגט נאך פערבארגען אַ שרעקליכעס געהיימניס. עס איז דאך געווען דייטליך, אז נעללי אליין האט נאך שטארק מורא פארן ברונען. וואהרשיינליך געפינט זיך עפעס אין ברונען, פאר וואס מען האט וואס מורא צו האבען.

אויסערדעם האט זיי בעאונרוהיגט דיא געשיכטע פון'ם זאנדערבארען פויגעל. עס איז ביי זיי ענדליך געבליעבען, אַז דריי שטאַרקע ארבייטער זאלען זיך אראפלאזען אין ברונען אויף אַן אייזערנער קייט מיט געלאדענע רעוואלווערס אין דיא הענד און זאלען אויספאָרשען דעם ברונען.

מען האט אזוי געטהאן. הערריי ווארד און נאך צוויי ארבייטער האבען זיך אראפגעלאזען אין ברונען, האבען געזוכט, געפאָרשט און געשפירט. זיי האבען אבער גאר נישט געפונען. דער גאַנג, וועלכען הערריי האט געזעהן, ווען ער האט געפונען דיא האלב טויטע נעללי, האט געפיהרט ערגעץ ארויף אין דער הויך, אין דארטשארט פיט. דאס איז אלעס.

דשיימס סטאַר איז געווען אויסער זיך. ער, דער געלערנטער, דער בעריהמטער אינזשעניר, דער בעריהמטער צייטונגס שרייבער, זאל ניט קענען אויסגעפינען אַזאַ קלייניגקייט!

דער איינציגער מענש, וועלכער וואלט געקענט עפעס זאגען, איז געווען נעללי. קוים אבער פלעגט מען אנהויבען צו רעדען פון'ם ברונען, פלעגט דאס ארימע מעדכען אנהייבען צו שרייען און צו וויינען און פלעגט אנטלויפען.

עס איז געבליעבען, אז מען זאל זיא ווייטער ניט פרעגען איבער דעם ברונען און מען זאל מעהר ניט רעדען מיט איהר דערפון.

דיא אלטע מעדש איז געווען זעהר צופריעדען מיט נעללי. זיא האט זיך באלד איבערצייגט, אז נעללי איז אַ גוטעס און אַ שטילעס קינד, קוים האט זיא איהר עפעס געוויעזען, האט עס נעללי באלד איבערגענומען און האט עס באלד

נאכגעטהאן. דיא אלטע מעדש האט זיא אנגעהויבען צו לערנען באקען און קאָכען. נעללי איז געווען אַ פֿלייסיגע שילערין און האט אין אַ גאנץ קורצע צייט אויסגעלערנט דיא גרויסע קונסט צו באקען אַ פלומפּודינג און צו קאָכען אַ גוטען מיטאג. דיא אלטע מעדש האט זיא אנגעהויבען צו לערנען צו ארבייטען א זאק. נעללי'ס דינע פֿינגערלעך האבען באלד געדרעהט מיט דיא שפּיזלעך שנעלער און געשיקטער, וויא דיא אלטע מעדש.

נעללי האט אין דער ערשטער צייט געגעסען זעהר פֿיעל, זיא האט אנגעהויבען צו ווערן געזונד, שטארק און שעהן. דיא אלטע מעדש איז געווען גליקליך. עס האט זיך איהר אויסגעוויעזען, אז זיא האט געהאט נאך אַ קינד. זיא האט אנגעהויבען ליעב צו האבען נעללין, גלייך וויא זיא וואלט געווען איהר אייגענע טאכטער.

זאגאר דער אלטער סיימאן האט זיא בעטראַכט, וויא זיין אייגען קינד. ווען ער פֿלעגט קומען פֿון דער ארבייט, פֿלעגט איהם נעללי לויפֿען ענטגעגען, פֿלעגט איהם ארומנעהמען און פֿלעגט איהם אריינפֿיהרען אין שטוב, וואו עס איז שוין געווען געגרייט צום טיש און אלעס איז געווען פֿערטיג צום מיטאג.

דשעק רייען איז געווען פֿערליעבט אין איהר ביז איבער דיא אויערן. ווען ער פֿלעגט נור צייט האבען, פֿלעגט ער קומען צו סיימאן ווארד, פֿלעגט רעדען מיט נעללין און פֿלעגט איהר זינגען זיינע שעהנסטע ליעדער. דאס ערשטע מאל, ווען ער האט איהר געזונגען, איז זיא געווען איבערראַשט און ערשטוינט. עס איז געווען דייטליך, אז זייט זיא לעבט, האט זיא ניט געהערט זינגען.

— אך, וויא שעהן! האט זיא אויסגערופֿען. — דאס איז שעהן! אזוי רעדען האב איך נאך קיין מאל ניט געהערט.

זיי פֿלעגען בעטען דשעק רייען, ער זאל איהר אָפֿט זינגען. דשעק רייען האט עס געטהאן מיט פֿערגניגען. ער האט נור איין זאך בעדויערט: פֿאר וואס האט ער זיך ניט אראפּגעלאזען אין ברונען? פֿאר וואס האט ער ניט גערעטעט נעללין?

מיט העררי וואַרד איז נעללי געווען זעהר פֿריינדליך. זיא פֿלעגט איהם ערוואַרטען יעדען טאג, ווען ער פֿלעגט דאַרפֿען קומען פֿון דער ארבייט, פֿלעגט מיט איהם רעדען שטונדען לאנג, פֿלעגט מיט איהם געהן שפּאצירען און פֿלעגט ניט אפּטרעטען פֿון איהם, ווען ער איז נור געווען אין דער היים.

העררי פֿון זיין זייט האט ליעב בעקומען דאס שעהנע, ליעבליכע, גוטע און שטילע מעדכען. קוים האט ער נור געענדיגט זיין ארבייט, איז ער געלאָפֿען אַהיים צו זיין נעללי.

יעדעס מאל, ווען ער פֿלעגט זעהן דשעק רייען, פֿלעגט ער איהם פֿרעגען:

— נו, דשעק? זיינען נאך דא גייסטער? איז נאך נעללי אַ גייסט?

— נעללי איז אַ מענש, האט דשעק געענטפֿערט, עס זיינען אבער דא גייסטער. איך האב אליין געזעהן דיא פייער דאמע.

באלד אבער האט עפּעס פּאַסירט, וואס האט איבערצייגט דעם קלוגען

רשעק רייען, אז גייסטער זיינען דא נור אין זיין איינבילדונגס קראַפט.

דיא געשיכטע פון נעללי האט אזוי שטארק פעראינטערעסירט דעם אינ־זשעניר, אז ער האט יעצט אליין געבעטען העררי ווארד, ער זאל אויספארשען דיא גאַנצע מינע. ער האט איהם געהייסען נעהמען, וויפיעל אַרבייטער ער וויל און פערברענגען, וויפיעל צייט ער וויל. פאר דיזע צייט וועט מען רעכענען דיא ארבייטער, גלייך וויא זיי וואלטען געארבייט אין דער מינע.

העררי האט זיך גענומען געשמאַק צו דער ארבייט. עס זיינען פערגאנגען עטליכע טעג און ער האט אליץ געפארשט און געזוכט.

איין מאל איז ער פערגאנגען גאנץ ווייט. דארט האט ער געפונען א גאנץ ענגע גאלערעע, אין וועלכע ער איז נאך קיין מאל ניט געווען. ער האט געהיי־סען דיא ארבייטער ווארטען אויף איהם ביים איינגאנג פון דער גאַלערעע. דאָס מאל אבער איז ער שוין געווען פאָרזיכטיג. ער האט געהייסען איין אַרבייטער האַלטען אין דיא הענד אַ לאַנגען שטריק. ער אַליין האָט גענומען אין דיא הענד אַן עק פון׳ם שטריק און איז ארייינגעקראכען אין דער גאַלערעע.

ער איז געקראָכען זעהר לאַנג. דיא גאַלערעע איז געגאַנגען באַרג ארויף און באַרג ארויף. עס האט איהם שטארק אינטערעסירט צו וויסען, וואו דיא גאַ־לערעע ענדיגט זיך. פלוצלונג האט ער דערזעהן דעם שיין פון׳ם טאג. ער איז געגאנגען ווייטער. — ער איז אין דרויסען, אויף דער ערד, אונטער דער זון, אונ־טערן פרייען הימעל.

ער האט זיך אומגעקוקט, וואו ער איז ערגעץ אין דער וועלט און האט דערזעהן, צו זיין איבערראַשונג, אז ער געפינט זיך אין דעם אלטען איינגעפאַ־לענעם שלאס — אין דונאלד קעסל! ער האט יעצט אנגעהויבען צו בעטראכטען דעם ארייינגאנג אין דער גאלערעע און האט געזעהן, אז פון דרויסען איז ווירק־ליך זעהר שווער איהם צו דערקענען, ווייל ער איז פערוואקסען מיט גראז און מיט מאָאָס (מאָך).

— אלזא, געפינט זיך אַ געהיימער גאנג פון דעם אלטען שלאס צו דער מינע! האט העררי אויסגערופען. יעצט פערשטעה איך שוין, וואס פאר א פייער דאמע דשעק רייען האט געזעהן. דיא פאליציי האט גאר ניט געקענט אויסגע־פינען, ווייל פון דרויסען איז דער ארייינגאנג זעהר שמאל און איז פערוואקסען מיט גראז און מיט קליינע ביימלעך.

ער האט גוט בעטראַכט דעם ארייינגאנג און איז צוריקגעגאנגען אויף זעלבען וועג, וואס ער איז געקומען. דיא ארבייטער האט ער דערצעהלט, אז ער איז אומזיסט געגאנגען, ער האט גאר נישט אויסגעפונען. אויף דער נאכט אבער, ווען דשיימס סטאר איז געקומען אהיים פון דער ארבייט, האט ער איהם אלעס דערצעהלט.

דעם אנדערן טאג איז דשיימס סטאר מיט איהם געגאנגען צו דער גאלע־רעע. ער האט געוואלט אליין זעהן דיזען געהיימען וועג פון דער מינע, צום אלטען שלאס. ער האט גערעכענט, אז ער וועט נאך עפעס אויסגעפינען. ער מיט

הערריִ ווארד זיינען דורכגעגאנגען דיא גאַלערעע און זיינען ארויסגעקומען אין דונאַלד קעסל.

— נו, יעצט וועלען מיר וועניגסטענס קענען איבערציייגען דיא אבערגלויבישע ארבייטער, אז עס זיינען ניטא קיין גייסטער און קיין פייער דאַמען, האט ער געזאגט.

— וואס האבען מיר דערפון, העררי סטאַר? האט העררי געענטפערט. מיר זעהען דאך, אַז דיא, וועלכע שפּיעלען דיא ראָלע פון גייסטער, זיינען נאך פיעל געפעהרליכער. וואס ווערט דערפון, ווען מיר ווייסען, אַז ניט קיין גייסט, זאנדערן אַ מענש האט אונז פערמויערט דאמאלס אין דער מינע?

— דוא האסט רעכט, העררי! מיר זעהן יעצט קלאר און דייטליך, אז אין דער מינע האלט זיך אויף עפּעס אַ באַנדע שלעכטע מענשען. זיי האבען געוויס געהאַלהען אַ פאַקעל אין דיא הענד און האבען דאמאלס פערפיהרט דעם שיפס קאפּיטאַן פון דער „מאַטאַלאַ“. עס איז דייטיך, אַז מען האט געוואוסט, אז אויף דער „מאַטאַלאַ“ געפינען זיך טהייערע סחורות. מען האט געוואלט, אז דאס שיף זאל אונטערגעהן און מען זאל זיא בערויבען. דשעק רייען מיט דיא פישער האבען געשטערט דיא רויבער.

— עס איז מיר אַ וואונדער, וואס נעללי ציטערט אזוי, ווען זיא הערט רעדען פון׳ם ברונען, האט העררי בעמערקט.

— זיא ווייס געוויס זעהר פיעל, האט דער אינזשעניר געענטפערט. זיא האט אבער מורא צו רעדען. זיא טאר ניט רעדען.

יעצט האבען זיי אנגעהויבען צו פערשטעהן זעהר פיעל זאכען, וואס איז פאר זיי פריהער געווען אַ געהיימניס. יעצט איז פאר זיי געווען דייטליך, אז אין דער מינע האט זיך אויפגעהאלטען אַ באַנדע רויבער, וועלכע פלעגען ארויסגעהן דורך דער גאַלערעע אין דונאַלד קעסל, פלעגען מאָרדען, רויבען, פערפיהרען שיפען און פלעגען בעהאלטען דיא אנגערויבטע זאַכען אין דער מינע.

דיעזע באַנדע רויבער האבען פערמויערט דעם אינזשעניר און דיא פאמיליע ווארד ווען זיי האבען געזעהן, אַז זיי ווילען עפנען דיא נייע מינע. דיעזע באנדע רויבער איז יעצט ערגעץ אנטלאָפען אדער מען האט זיי אויסגעהרגעט. נעללי איז אַ טאכטער פון איינעם פון דיא רויבער. זא לאנג ער האט געלעבט, האט ער איהר געגעבען עסען. ער איז געשטארבען אדער אנטלאפען געווארען און נעללי איז שיער ניט געשטארבען פאר הונגער.

עס האט זיך זיי אויסגעוויעזען, אז זיי פערשטעהן שוין דאס גאנצע געהיימניס.

— ווער איז אבער געווען דער גוטער מענש, וועלכער האט אונז געבראכט ברויט און וואסער? האט העררי געפרעגט זיך אליין. ווער האט אויפגעריסען דיא מויער? ווער איז דער זאנדערבארער פויגעל, וועלכער האט געוואלט איבעררייסען דעם שטריק, איך זאל אראפפאלען? דאס איז דאך געוויס ניט געווען קיין רויבער. ווען דיא רויבער זיינען שוין לאנג ניטא אין דער מינע, פאר וואס צי-

טערט אזוי נעללי, ווען מען דערמאנט איהר דעם ברונען?

אויף דיעזע פֿראַגען האט ניט הערריי, ניט דער אינזשעניר געקענט געבען אַן אנטוואורט. עס איז בייַ זיי געבליעבען, אז זיי זאלען קיינעם ניט זאָגען, וואס זיי האבען אויסגעפֿונען און זאלען שטילערהייט ווייטער פֿארשען און ווייטער שפירען. יעצט האט שוין דשיימס סטאר זיך פֿעסט ענטשלאסען אויסצוגעפֿינען אַלעס. ער האט זעהר גוט געוואוסט, אַז קוים האלט זיך ווירקליך אויף אַ באנדע רויבער אין דער מינע, איז טאַקע דיא מינע אין געפֿאַהר. דיא רויבער קענען צוברעכען דיא מאשינען, אונטערלעגען אַ דינאמיט באָמבע און אויפֿרייסען דיא מינע. זיי קענען אויסבויערן אַ לאָך אין דער זעע (אָזיערא) אויבען און פֿערטרענקען דיא מינע. זיי קענען זעהר פֿיעל שאַדען אנטהאָן.

ער איז אומיסטען געפֿאהרען קיין עדינבורג און האט אלעס דערצעהלט דעם שעף פֿון דער פאליציי. מען האט באלד אראפגעשיקט דעטעקטיווים און געהיים פאליציסטען, וועלכע האבען זיך פֿערשטעלט פֿאר בעטלער און האבען געגעכטיגט אין אַלטען שלאָס. אין קאָהל סיטי פֿלעגען ארומגעהן ביי נאכט וואכען. הערריי ווארד אליין האט אַ פּאָר נעכט גענעכטיגט לעבען אריינגאנג פֿון דער גאלעריע, וועלכע האט געפֿיהרט צום איינגעפֿאלענעם שלאָס.

אַלעס אומזיסט! קיין שפור, קיין צייכען פֿון אַ מענשען! צוויי וואכען נאכאַנאַנד האט מען בעוואַכט דעם אַלטען שלאָס און מען האט גאר ניט געפֿונען. דיא דעטעקטיווים און דיא פּאָליסלייט זיינען זיך ענדליך אַוועקגעפֿאהרען צוריק קיין עדינבורג. דער אינזשעניר און הערריי האבען זיך וויעדער גענומען צו זייער געוועהנליכער ארבייט.

אין קאָהל סיטי האט מען פֿון דעם אַלעס גאר ניט געוואוסט. נעללי איז געווארען מיט יעדען טאג פֿרישער, געזינטער און שעהנער. אלע האבען זיא ליעב געהאַט און האבען זיא גערופֿען נעללי וואַרד. אונוווילענדיג האָט מען זיא געמאַכט פֿאר סיימאן ווארדס טאכטער. דיא אַלטע מעדש איז געווען פֿערליעבט אין איהר. זיא האט מעהר ליעב געהאט נעללין, וויא איהר זוהן הערריי. נעללי פֿלעגט זיין שטענדיג מיט איהר און פֿלעגט איהר העלפֿען אין אלע איהרע ארבייטען פֿון דער ווירטהשאַפֿט. זיא איז געווארען פֿרעהליך, פֿלעגט זינגען, טאנצען און שפרינגען, וויא אַ יונגע ציגעלע.

דשיימס סטאר האט אַלץ געזוכט אַ געלעגענהייט, ווען נעללי וועט זיין שטאַרק פֿרעהליך און אויפֿגעלעגט. ער זאל מיט איהר דאמאלס רעדען און זיא אויספֿארשען. פֿיעללייכט וועט ער דאך קענען ארויסציעהען פֿון איהר עפעס אַ ווארט, פֿון וועלכען ער זאל וויסען דאס געהיימניס פֿון דער מינע.

אמאל איז געווען אַ גרויסער פֿייערטאג. קיינער האט ניט געארבייט ניט אויף דער ערד, ניט אונטער דער ערד. אין דיא גאסען פֿון קאָהל סיטי און אויף דיא ברעגעס פֿון טייך, מאַלקאָלם לייק, זיינען ארומגעגאנגען פֿרעהליכע פֿאָרלעך, האבען גערעדט, געזונגען און געלאכט. אין ערטער האבען זיך פֿערזאמעלט יונגע לייט און יונגע מעדכען און האבען געטאַנצט.

הערריּ און נעללי זיינען אויך געגאנגען שפאציערן. זיי זיינען אוועקגעגאנגען ווייט פֿון אלעמען ביי דיא ברעגעס פֿון׳ס טייך. נעללי פֿלעגט נאך אַלץ ניט קענען דערטראגען דאס שטאַרקע ליכט פֿון דיא עלעקטרישע לאמפען. זיא פֿלעגט נאך אלץ אנטלויפֿען פֿון זיי; זיא האט נאך אַלץ בעסער געזעהן אין דער פֿינסטער, וויא אין דער ליכטיגקייט.

זיי זיינען דאהער אוועקגעגאנגען ווייט פֿון דיא עלעקטרישע לאמפען און האבען זיך אניעדערגעזעצט אויף אַ גרויסען שטיין.

— דוא קענסט נאך אַלץ ניט ליידען דאס שטארקע ליכט פֿון דיא לאמפען, נעללי? האט הערריּ געפֿרעגט. וויא וואלט שוין געווען, ווען דוא זאלסט ארויפֿגעהן אויבען, וואו עס שיינט דיא זון?

— דיא זון? איך האב קיין מאל ניט געזעהן דיא זון, האט נעללי געענטפֿערט. ווען דיא זון לייכט אבער אזוי שטאַרק, וויא דוא האסט מיר דערצעהלט, וואלט איך געמוזט צומאַכען דיא אויגען. איך וואלט דארט גאר נישט געזעהן.

— זאג מיר, ליעבע נעללי, איז עס מעגליך, אז דוא האסט *קיין מאל* ניט געזעהן דיא זון? ביסט דוא גאר קיין מאל ניט געווען אויבען, אויף דער ווייסער וועלט, וואו אלעס איז אנדערש, וויא ביי אונז אין קאָהל סיטי?

— ניין, הערריּ! איך געדענק ניט, איך זאל אמאל געווען זיין ערגעץ אנדערש. ניט מיין פֿאטער, ניט מיין מוטער האבען מיר קיין מאל ניט געפֿיהרט אין אנאנדער וועלט. איך קען מיך אויף קיין פֿאַל ניט דערמאנען, איך זאל אמאל געווען זיין ערגעץ אנדערש.

— אך, נעללי, וויא גליקליך וואלט איך געווען, איך זאל דיך קענען ארויפֿנעהמען אמאל דארט אויבען, דוא זאלסט זעהן אנאנדער וועלט, וועלכע איז אזוי שעהן, אזוי העל, אזוי אנגענעהם און אזוי גוט! איך ווייס, אז עס זיינען דא פֿיעלע קינדער, וועלכע ווערן געבארען אין דער מינע און קענען ניט יענע וועלט, דארט אויבען. דאס איז אבער אמאל געווען, ווייל עס פֿלעגט זיין זעהר שווער ארויסצוגעהן פֿון דער מינע. יעצט אבער, ווען מיר קענען זיך אויפֿזעצען אין אַ וואגאן און אין אייניגע מינוט זיין דארט אויבען,—היינט, וואלט איך זעהר געוואלט, דוא זאלסט זיך איפֿזעצען מיט מיר און זאלסט ארויפֿפֿאָהרען אין יענער אנדערער, שעהנערער וועלט.

— עס וועט אמאל קומען אַ צייט, ווען איך וועל פֿאהרען מיט דיר, הערריּ, האט דאס מעדכען געענטפֿערט. איך האף אויך, אַז איך וועל אמאל געהן מיט דיר און וועל בעטראכטען *אייערע* וואונדער.

— נעללי, דוא זאגסט *אייערע* וואונדער, בעדויערסט דוא דען, וואס דוא ביסט ארויס פֿון יענעם פֿינסטערן ברונען? ביסט דוא דען ניט צופֿריעדען, וואס דוא לעבסט ביי אונז אין דער ליכטיגקייט?

— ניין, הערריּ! דאס ליכט איז שעהן, אייערע הייזער זיינען שעהן, אבער אויך דארטען, אין דער פֿינסטער איז עס שעהן. איך פֿלעג דארט אויך זעהן שעהנע זאַכען. אפֿט פֿלעג איך זעהן גרויסע שווארצע רעדער דרעהן זיך,

פערוויקלען זיך, פלעכטען זיך אויס און נעהמען מיך ארום. אפט פלעג איך גע-פינען שפאלטען אין שטיין, לעכער, טהירען, דורך וועלכע עס האט מיר געשיינט אַ ליכט. אמאל פלעג איך הערן פערשיעדענע שטימען, וועלכע פלעגען מיר זיין זעהר אנגענעהם. אך, הערריי! דוא קענסט עס ניט פערשטעהן, וואס איך פיהל, ווען איך דערמאן מיך אן דיא פינסטערנים דארט; עס ציהט מיך אהין, עס רייסט מיך, עס רופט מיך און איך וואלט נאך אמאל געהן אהין.

— האסט דוא קיין מורא ניט געהאַט, ווען דוא פלעגסט דארט זיין אליין?

— אך, הערריי! ערשט, ווען איך פלעג זיין אליין, פלעג איך ניט מורא האבען! האט דאס מעדכען אויסגערופען.

נעלליס שטימע האט געקלונגען אזוי טרויעריג און דאך אזוי פריינדליך, אזוי פול מיט צוטרויען און מיט ליעבע, אז הערריי האט זיך ענטשלאסען, ער זאל זיא ווייטער אויספרעגען.

— וויא אזוי פלעגסט דוא אבער קיין מורא ניט האבען אליין ארומצוגעהן אין דיא פינסטערע גאלערעען, נעללי? מען קען דאך זעהר לייכט פערבלאנזעט ווערן אין דיא הונדערטער טונעלען און גענג?

— איך קען אלע וועגען און אלע שטעגען אין דער נייער מינע.

— פלעגסט דוא אמאל ארויסגעהן פון דער נייער מינע?

— אמאל — אמאל פלעג איך ארויסגעהן פון דער נייער מינע און פלעג געהן אין דער אלטער מינע.

— אלזא ביזט דוא געוויס געקומען ביז צום הויז, וואו מיר האבען געוואינט? האט הערריי ווייטער געפרעגט.

— איך האב געוואוסט, אַז עס געפינט זיך דארט אַ הויז און עס וואינען דארטען מענשען.

— דארט האט דאך געוואינט מיין פאטער, מיין מוטער און איך. מיר האבען דארט געוואינט זייט צעהן יאהר, ווייל מיר האבען ניט געוואלט אוועק-יוארפען דיא אלטע מינע.

— עס וואלט געוויס גלייכער געווען, איהר זאלט דארט ניט געווען וואי-נען, האט נעללי געזאגט צו זיך אליין גאנץ שטיל.

וויא שטיל זיא האט גערעדט, האט הערריי דאך געהערט, וואס זיא האט געזאגט און האט זיא געפרעגט:

— פאר וואס איז, נעללי? פאר וואס וואלט גלייכער געווען, מיר זאלען דארט ניט געווען וואינען? דוא זעהסט דאך, אז דורך דעם, וואס מיר האבען דארט געוואינט, האבען מיר ענטדעקט דיא נייע מינע. פיעלע מענשען האבען ארבייט און בעשעפטיגונג. ענדליך האב איך דיך געפונען און האב דיך געבראַכט צו אונז, וואו אלע ליעבען דיך.

— מיך? — פאר מיר איז אלעס איינס, האט נעללי געזאגט טרויעריג. פאר דיא אנדערע אבער? — ווער וויים, וואס קען נאך פאסירען?

— וואס זאגסט דוא, נעללי? וואס מיינסט דוא דערמיט?

— גאר נישט! גאר נישט, הערריִ! — איך ווייס אבער, אז עס איז דא אַ געפאהר אין דער נייער מינע. איך ווייס עס, הערריִ. — אמאל — שוין גאנץ לאנג זיינען אריינגעקומען מענשען אין דער נייער מינע. מען האט זיי פערפיהרט ווייט — ווייט....

— מען האט זיי פערפיהרט? האט הערריִ געפרעגט פערוואונדערט.

ער האט פערשטאנען, אז נעללי מיינט איהם, זיין פאטער און דעם אינזשעניר, ווען זיי האבען צום ערשטען מאל ענטדעקט דיא מינע.

— יא, מען האט זיי פערפיהרט. זייער לאמפ האט זיך פערלאשען און זיי זיינען אוועקגעגאנגען ווייט — ווייט.

— זיי זיינען דארט געלעגען צעהן טאג, האט שוין הערריִ דערצעהלט. זיי וואלטען געשטארבען פאר הונגער, ווען עס זאל זיך ניט געווען געפינען אַ גוטער מענש, וועלכער האט זיי דריי מאל געבראכט ברויט און וואסער. דאן, ווען מען איז געקומען זיי רעטען, האט ער געוויעזען דעם וועג, וואו מען קען זיי טרעפען. ער האט פיעללייכט אויפגעריסען דיא שטיינער, מיט וועלכע מען האט זיי פערמויערט.

— פון וואנען ווייסט דוא דאס אלעס, הערריִ? האט נעללי אויסגערופען פערוואונדערט.

— ווייל דיעזע מענשען, וועלכע זיינען געלעגען צעהן טעג פערמויערט אין דער נייער מינע, זיינען געווען דשיימס סטאר, מיין פאטער, מיין מוטער און איך אליין.

— דוא, הערריִ? דוא ביסט דארט געוועזען?

מיט דיעזע ווערטער האט זיא אויפגעהויבען דעם קאפ, האט אנגעכאַפּט הערריִ'ס הענד, האט זיי צוגעלעגט צום הארצען און האט איהם געקוקט גלייך אין דיא אויגען.

— דוא, הערריִ? דוא ביסט דארט געוועזען? האט זיא געפרעגט נאך אמאל.

— יא, נעללי, איך בין דארט געוועזען. יעצט ווייס איך, אז דוא האסט אונז געבראכט ברויט און וואסער; דוא ליעבע נעללי, האסט אונז דאמאלס גערעטעט דאס לעבען.

נעללי האט אפגעלאזען זיינע הענד און האט זיך פערטראכט.

— יא, נעללי, איך ווייס עס. מיר וועלען עס קיין מאל ניט פערגעסען, אז דוא האסט אונז גערעטעט דאס לעבען.

17טעס קאפיטעל.

אויף אַ שטריק לייטער.

אונטערדעסען זיינען דיא ארבייטען אין דער מינע געגאנגען זייער וועג. דיא מינע איז געווען ווירקליך זעהר רייך און דיא קאמפאני האט געמאַכט דיא בעסטע געשעפטען. דשיימס סטאר און סיימאן ווארד זיינען געווען דיא ערשטע ענטדעקער פון דער מינע. זיי זיינען געווען דיא גרעסטע אקציאנערן און זיינען געווארען רייכער פון טאג צו טאג.

דער אַלטער ווארד האט אויפגעהערט צו ארבייטען. ער איז שוין געוועזן זייער אלט. העררי האט איבערגענומען זיין שטעלע אַלס ערשטער אויפזעהער. ער איז שוין אויך געוועזן זעהר רייך, דענאָך האט ער ניט געוואָלט ארויספאָהרען פון דער מינע. דיא פאַמיליע ווארד, וויא דשיימס סטאר האבען נאָך אַלץ געוואוינט איינער לעבען אנדערן אין קאָהל סיטי.

דשעק רייען האט אויך געמאַכט גוטע געשעפטען. ער איז געוועזן אַ גוטער ארבייטער און אַלס פארמאַן פון אַ געוויסען טהייל פון דער מינע האט ער אויך בעקומען אַ שעהנעם געהאַלט. אַלע זיינען געוועזן צופריעדען און גליקליך.

דשעק רייען האט בעמערקט, אַז צווישען העררי ווארד און נעללי איז קיינע געוועהנליכע פריינדשאַפט, אַזביידע יונגע לייט פיהלען איינער צום אנדערן גאַנץ עטוואָס אנדערש. ער האט אבער נאָך אַלץ געהאָפט, אַז נעללי וועט זיך אַמאַל אויסשפּרעכען און וועט זאָגען, ווען זיא ליעבט.

עס איז ווירקליך שווער געוועזן צו זאָגען, וועמען נעללי ליעבט. זיא איז געוועזן גוט און פריינדליך געגען ביידע יונגע לייט.

דשעק רייען פלעגט אַלץ בעטען, אַז נעללי זאָל מיט איהם אַמאַל פאָהרען ארויף, „אויפ'ן גראָז“, דאָרט, וואו עס שיינט דיא זון און עס וואַקסען גרינע גראָזען און שעהנע בלומען. ער האט געוואָלט זעהן, וואָס פאַר אַן איינדרוק עס וועט מאַכען אויף איהר, ווען זיא וועט צום ערשטען מאָל דערזעהן דיא נייע וועלט, פון וועלכע זיא האט ביז אָהער נאָך קיין בעגריף ניט געהאַט.

איין מאָל האט זיך דשעק רייען אראָפּגעלאָזען אין איינע פון דיא גאַנץ טיעפע לעכער, דורך וועלכע דיא פרישע לופט פלעגט צוקומען צו דער מינע. ער האט זיך אראָפּגעלאָזען אויף אַ שטריק לייטער, וועלכע מען פלעגט געברויכען אין דיעזע שאַכטען.

ווען ער איז אנגעקומען אונטען, האט ער בעגעגענט העררי ווארד. דער שאַכט איז געוועזן עפּעס אין אונארדנונג. העררי ווארד אַלס הויפּט אויפזעהער האט זיך פריהער פאַר איהם אראָפּגעלאָזען זעהן, וואָס דאָרט איז.

— אָהו! דו ביסט עס, העררי? האט דשעק אויסגערופען, ווען ער האט איהם דערזעהן.

— איך בין עס, דשעק, האט העררי געענטפערט. גוט, וואָס איך האָב דיך דאָ געטראָפען. איך האָב טאַקע מיט דיר עפּעס צו רעדען.

— איך וויל גאָר ניט הערען, ביז דו וועסט מיר ניט זאָגען, וואָס נעללי מאַכט, האט דשעק רייען געענטפערט.

— וואָס זאָל איך דיר זאָגען? נעללי איז געזונד. זיא פיהלט זיך זעהר גוט ביי אונז און איך האָף, אַז אין אַ מאָנאַט ארום —

— וועסט דו זיא הייראַטהען, האט דשעק פאַר איהם געענדיגט.

— דו ווייסט גאָר ניט, וואָס דו רעדסט, דשעק.

— איך ווייס שוין גאַנץ גוט, וואָס איך רעד, וויל —

— ווייל? האט הערר׳ געפֿרעגט.

— ווייל, ווען דוא וועסט זיא ניט הייראטהען, וועל איך זיא הייראטהען, האט אויסגערופֿען דשעק רייען. — זיא געפֿעלט מיר, דיא שעהנע, גוטע און שטילע נעללי. זיא איז אַ יתומה, וויא איך. זיא האט ניט קיינע עלטערן, וויא איך. — הערר׳! ווען דוא דענקסט ניט, ווילסט ניט אדער קענסט ניט זיא הייראטהען, וועל איך עס טהאן.

הערר׳ האט איהם אויסגעהערט רוהיג און אויפֿמערקזאַם.

— ביסט דוא ניט בייז אויף מיר, הערר׳? האט דשעק רייען געפֿרעגט, ווען ער האט געזעהן, אַז הערר׳ שווייגט.

— ניין, איך בין אויף דיר ניט בייז, דשעק, ווייל איך וויל זיא הייראטהען.

— הערר׳! גלויבסט דוא מיר, אַז איך האב גאנץ ערנסט גערעדט וועגען נעללי?

— געוויס, דשעק! איך וויים, אז ווען דוא רעדסט עפּעס, מיינסט דוא עס ערנסט.

— אלזא, וויל איך דיר עפּעס זאגען. איך וויל דיר געבען אַ גוטען ראטה.

— זאג עס ארויס, דשעק. איך בין בערייט צו הערן אַ גוטען ראטה פֿון אַ גוטען פֿריינד.

— הער מיך אויס אלזא, הערר׳! דוא ליעבסט נעללי׳ן; דיין פֿאטער און דיין מוטער ליעבען זיא אויך. זיי בעהאנדלען זיא, גלייך וויא זיא וואלט געוועזען זייער אייגען קינד. וואס ווארטסט דוא אלזא? פֿאר וואס זאלסט דוא זיא ניט הייראטהען באלד? צו וואס זאלסט דוא עס דערלאזען, אז מענשען אין שטאדט זאלען רעדען פֿון דיר און נעללי׳ן?

— גוטער פֿריינד! ביי דיר איז אזוי לייכט צו זאגען: הייראטהען נעללי׳ן. איך מוז דאך וויסען, וואס זיא פֿיהלט צום מיר. — דייטליכער געזאגט, איך מוז וויסען, אויב זיא ליעבט מיך?

— דאס איז קיינע אנטווארט, האט דשעק געענטפֿערט. דאס קען מען לייכט וויסען. נעללי איז דאך קיין שטאדט מעדבען, וועלכע פוצט זיך פֿאר יעדען, שמייכעלט צו יעדען און מאכט חנדלעך צו יעדען. נעללי קען נאך ניט דיא וועלט מיט איהרע צערעמאניען, מיט איהרע פֿאלשקייטען. זיא איז אַ נאטור קינד, וועלכעס זאגט ארויס פֿריי און אָפֿען, וואס זיא פֿיהלט און וואס זיא דענקט.

— איך האב אויך דאריבער געטראכט, האט הערר׳ געענטפֿערט. איך האב מיך גוט איבערלעגט און גוט איבערקלערט און דאס האלט מיך צוריק. — הייראטהען! דאס איז זעהר אַ לייכטעס ווארט. וויפֿיעל מענשען זיינען אונגליקליך זייער לעבען לאנג נור דערפֿאר, וואס זיי האבען ניט פֿערשטאנען, וואס פֿאר שווערע פפליכטען זיי נעהמען אויף זיך, ווען זיי הייראטהען. — פֿרעהליך קלינגט דיא האכצייטס מוזיק; פֿרעהליך זיינען דיא יונגע פֿערהייראטהעטע; פֿרעהליך זיינען אלע אנוועזענדע; פֿרעהליך קלינגען דיא גלעזער און דער וויין גיסט זיך פֿון אליע זייטען. — וויא שווער אבער, אך, וויא שווער! האבען אבער פֿיעלע

דערנאך צו בערייען דיעזען שריט, וואס זיי האבען געמאַכט אזוי איבעראיילט!

וויפיעל ביטערע טרערין ווערן פערגאסען, וויפיעל שטילע זיפצען און קרעכ־צען לאזען שפעטער ארויס דיעזעלבע מענשען, וועלכע האבען זיך אזוי געאיילט צו הייראטהען! — דאס איז עס, ליעבער פריינד, וואס עס האלט מיך צוריק.

נעללי איז אַ נאטור קינד. זיא איז געבארען געווארען אין דער מינע און ערצויגען געווארען אין דער מינע. זיא קען נאך ניט דיא וועלט און ווייס נאך ניט, וואס עס טהוט זיך אויסער דער מינע. עס וועט דאך קומען א טאג, ווען איך וועל זיא מוזען פיהרען אויסער דער מינע; איך וועל מוזען זיא איינפיהרען אין דער וועלט און ווייזען איהר, וואס עס טהוט זיך דארט אויבען. ווער ווייס, וואס דאמאלס וועט זיין? ווער ווייס, אויב זיא וועט עס דאמאלס ניט בערייען? ווער ווייס, אויב דאמאלס, ווען זיא וועט וויסען, אז עס איז דא אנאנדערע וועלט און אנדערע מענשען, וועט זיא ניט געפינען, אז זיא האט שלעכט געטהאן, וואס זיא האט מיך געהייראטהעט?

איך האב מיך דאהער ענטשלאסען, איך זאל איהר פריהער ווייזען, אז עס איז דא אנאנדער וועלט, אַנדערע מענשען און אנאנדער אַרט לעבען. זיא מוז אלעס זעהן מיט איהרע אויגען און אלעס וויסען. דאַן ערשט, ווען זיא וועט איינוויליגען, וועל איך זיא הייראטהען.

— יא, — איך פערשטעה. — איך מיין אבער — זעה! דער שטריק ציטערט, איך מוז מיך אראפלאזען. — דוא קענסט ארויפגעהן. — מען ווארט אויף אונז —

— אייל דיך ניט, דשעק! האט הערריי געבעטען. דוא האסט בעריהרט אַ פראגע, וועלכע איז זעהר וויכטיג פאר אונז. דוא מוזט מיך יעצט אויסהערען ביז צו ענדע.

— איך ווייס, וואס דוא ווילסט מיר זאגען, הערריי. דוא ווילסט שיקען נעללין ערגעץ אין אַ שולע, זיא זאל זיך אויסלערנען לעזען און שרייבען און זאל בעקאַנט ווערן מיט דער וועלט.

— ניין, דשעק! איך מיין ניט דאס. איך אליין קען נעללין אויסלערנען אלעס, וואס זיא דארף קענען. דא איז עפעס אנדערש. שטעל דיר פאר דשעק, ווען דוא זאלסט וועלען הייראטהען אַ בלינדעס מעדכען און אייגער זאל קומען דיר זאגען, אז אין אַ מאנאט ארום וועט זיא געזונד ווערן, וואלסט דוא ניט גע־ווארט אַ מאנאט?

— געוויס, דערפון קען גאר קיין רעדע ניט זיין.

— נעללי איז יעצט בלינד. זיא האט נאך ניט געזעהן דעם שיין פון'ם טאג. איהרע אויגען קענען נאך ניט פערטראגען קיין שטארקעס ליכט. זיא מוז אבער זעהן דעם טאג. זיא מוז פריהער זיין דארט אויבען, וואו עס שיינט דיא זון און דיא העלע שטערן.

— אלזא, ווען דענקסט דוא מיט איהר ארויסצופאהרען?

— איך מיין, אַז אין אַ מאַנאַט ארום וועלען איהרע אויגען זיין אזוי שטארק, אז איך וועל קענען ארויספאהרען מיט איהר אויבען אין דער פרייער לופט.

אין דיעזע מינוט האט דשעק אַ ציה געטהאן דעם לייטער. ער האט זיך אַראפּגעלאָזען טיעף אין שאכט, איידער הערריי האט זיך אומגעקוקט, איז דשעק רייען שוין געווען פופציג פוס ניעדעריגער פון איהם.

— אַ גוטען טאג, דשעק! האט הערריי אויסגערופען. קיינער זאל ניט וויסען, וואס מיר האבען ביידע גערעדט.

— אונטער איין בעדינגונג.

— וואס איז דיין בעדינגונג?

— ווען דוא וועסט צום ערשטען מאל ארויספאהרען מיט נעלליין, זאלסט דוא מיך מיטנעהמען.

— גוט! איך נעהם אן דיעזע בעדינגונג, האט הערריי געענטפערט.

דיא לייטערס האבען זיך אנגעהויבען צו ריהרען. הערריי איז געגאנגען ארויף און דשעק האט זיך אראפּגעלאזען אלץ טיעפער און טיעפער.

פון דעם טאג אן האט זיך הערריי גענומען גאנץ ערנסט צו לערנען מיט נעלליין. ער האט זיא געלערנט לעזען און שרייבען. נעללי איז געווען אַ גוטע שילערין, האט אלעס איבערגענומען זעהר שנעל. אין אַ גאנץ קורצע צייט האט זיא געלעזען גאנץ גוט און האט פערשטאנען, וואס זיא לעזט. דיא ביכער זיינען איהר שטארק געפעלען און זיא האט זיי אנגעהויבען צו שלינגען מיט דיא אויגען. וואו זיא האט נור געקענט קריעגען אַ בוך, האט זיא עס געלעזען. זיא האט שפעטער בעקומען ערנסטע ביכער פון געאָגראַפיע און וועלטגעשיכטע. דיזע ביכער אבער האט זיא ניט פערשטאנען און האט זיי געמוזט לאזען אויף אנאנדער צייט.

דער אלטער סיימאָן און זיין פרוי האבען באלד בעמערקט, אַז זייער זוהן איז ניט גלייכגילטיג צו נעלליין. זיי האבען זעהר געוואלט וויסען, ווער זיא איז און וויא אזוי זיא קומט אין דער מינע. דאס איז אבער געווען דערווייל אונמעגליך. נעללי האט געשוויעגען און פון קיין אנדער אָרט האבען זיי עס ניט געקענט וויסען.

ווען אונזערע לעזער דערמאנען זיך דאס ערשטע מאל, ווען דשיימס סטאַר איז געקומען קיין דארטשארט פיט, האט ער געזאגט צו סיימאָן ווארד, אַז ער דארף עפּעס טראכטען צו פערהייראטהען זיין זוהן. דער אלטער סיימאָן האט איהם דאן געענטפערט, אַז ער וויל ניט זיין זוהן זאל הייראטהען אַ שטאדט מעדכען, וועלכע וויים נור זיך צו פוצען און ארומצולויפען פון איין שטוב אין דער אנדערער.

יעצט אבער איז עטוואס אנדערש, יעצט האט דער צופאל אליין איהם צוגעשיקט אַ מעדכען, וועלכע פאסט פאר איהם. פאר וואס זאל ער זיא ניט הייראטהען? נעללי ווייזט אויס צו זיין אַ גוטעס קינד. לאז ער זיא נעהמען!

דער אַלטער איז געווען אזוי צופריעדען מיט דיעזען געדאנק, אז ער האט פערשפּראכען צו מאכען אַ באלל פאר אלע ארבייטער אין דעם טאג, וואס הערריי ־עט הייראטהען נעלליין.

נאך איינער האט זעהר געוואלט, אז הערריי וואָרד זאל האבען א גוטע,

שעהנע פרוי; ער האט אבער געהאט נאך אנאנדערן צוועק דערביי. ער האט זעהר גוט פערשטאנען, אַז נעללי וויים פון געהיימנים פון דארטשארט פיט; ער האט ווידער געוואוסט. אַז ווען עס געפינען זיך מענשען, וועלכע ווילען ניט, אַז דיא נייע מינע זאל זיין אָפּען, וועלען זיי געוויס טהאן אלעס מעגליכע, אום צו שטערן זיי אין זייער ארבייט. יעצט שווייגען זיי נאך, וואהרשיינליך האבען זיי געוויסע אורזאכען, פאר וואס זיי שווייגען. עס קען אבער קומען אַ צייט, ווען זיי וועלען ניט שווייגען. וואס וועט דאמאלס זיין? — נעללי איז דאן דיא איינציגע, וועלכע קען זיי אויפהאלטען.

דאס איז געווען דיא אורזאכע, וואס דער אינזשעניר האט אזוי געוואלט, אז נעללי זאל הייראטהען הערריי ווארד.

— נעללי האט ביז אהער ניט געוואלט אויסזאגען דאס געהיימניס, האט זיך געטראכט דשיימס סמאָר. אבער וואס זיא האט ניט געוואלט, אדער ניט געקענט אויסזאגען אַ פרעמדען, וועט זיא געוויס אויסזאגען איהר מאן. וויא קען עס אַ יונגע פרוי האבען געהיימניסע פון איהר מאן?

וויא עס האט זיך אויסגעוויזען, זיינען אלע געווען צופריעדען הערריי זאל הייראטהען נעללי'ן. קיינער איז ניט געווען דאגעגען. הערריי'ס עלטערן זיינען צופריעדען און נעללי האט דאך קיינע עלטערן.

און דענאך, ווען דיא עלעקטרישע לאמפען פלעגען זיך אויסלעשען אין קאָהל סיטי; ווען אלע פלעגען שלאָפען און זיך אפרוהען פון זייער ארבייט; ווען אלעס אין קאָהל סיטי איז געווען שטיל און רוהיג, פלעגט אן אונבעקאנטער, געהיימניספאלער מאן ארויסקומען ערגעץ פון אַ טיעפען ברונען, פלעגט ארומגעהן אין דיא גאסען, פלעגט זיך ארומשפאציערן אויף דיא ברעגעס פון'ם טייך מאַלקאָלם, פלעגט אָפּט אוועקשטעהן שטונדען לאנג פאַרן הויז פון סיימאן ווארד און פלעגט זיך צוהערן, וואס מען רעדט.

נאַכט ביי נאַכט פלעגט ער שטונדען לאנג אוועקשטעהן פארן הויז און פלעגט רעדען צו זיך אליין. זיינע אויגען פלעגען גליהען, זיינע הענד פלעגען זיך צונויפפלעגען אין שרעקליכע פויסטען און ער פלעגט אפּט ווידערהאלען אין דער הויך:

— זיא זאל איהם הייראטהען? — אויף קיין פאל!

18טעס קאפיטעל.

דיא זון געהט אויף.

„דיא צייט פליהעט זעהר שנעל פאַר גליקליכע און קריעכט זעהר לאנגזאם פאַר אונגליקליכע", זאגט אן אלטעס שפריכווארט. אין קאהל סיטי זיינען אלע געווען אזוי גליקליך און אזוי צופריעדען, אז זיי האבען ניט בעמערקט, וויא דיא צייט איז פערגאנגען שנעל.

בעזאנדערס גליקליך איז געווען הערריי. נעללי האט שוין געלעזען און געשריעבען בעסער פון איהם. ער האט איהר געבראכט נייע קליידער און האט זיא אנגעטהאן, וויא אַ רייכע מיס פון עדינבורג. נעללי איז געווען ווירקליך

שעהן אין איהרע נייע קליידער. אביוואהל זיא איז נאך קיין מאל ניט געווען אויף דער וועלט און איז נאך קיין מאל ניט געווען אין קיין געזעלשאַפט פון געביל־דעטע און עלעגאַנטע דאמען, האט זיא געהאט אין זיך אזוי פיעל טאקט און אזוי פיעל פערשטאַנד, אַז פון׳ם ערשטען מאל האט זיא געוואוסט, וויא אזוי זיך אנצו־טהאן און וויא אזוי זיך אויסצופוצען.

אין איהרע נייע קליידער איז זיא ווירקליך געווען שעהנער און שטאלצער פון אלע מעדכען און פרויען אין קאָהל סיטי.

אין אַ שעהנעם זומער טאג האט זיך געקאכט און גערעשט אין סיימאן ווארד׳ס וואינונג. דיא אַלטע מעדש האט געבאקען, געקאכט און צונויפגעלעגט זאכען אין רענצלעך און אין רייזע טאַשען. פיער מענשען האבען זיך פאַרבערייטעט אויף אַ רייזע פון גאנצע צוויי טאג. דיעזע פיער מענשען זיינען געווען: דשיימס סטאַר, הערריי ווארד, דשעק רייען און נעללי.

הערריי ווארד האט ענדליך אויסגעפונען. אז עס איז שוין צייט ארויסצו־פיהרען נעללי׳ן אין אַ וועלט, וועלכע זיא קען נאך ניט און האט זיא נאך קיין מאל ניט געזעהן. דשיימס סטאר האט אפגערעדט מיט הערריי׳ן, אז אין דיא צוויי טאג, וואס זייער רייזע וועט געדויערן, זאלען זיי אויסווייזען נעללי׳ן אלעס, וואס זיא האט נאך ביז אהער ניט געזעהן פון דער גרויסער וועלט אונטער דער זון.

דשיימס סטאר האט ווייטער אויסגעפונען, אַז דער בעסטער ארט צו מאַ־כען אַזאַ רייזע איז דיא געגענד צווישען עדינבורג און גלאזגא, ווייל דיא געגענד איז דארט זעהר שעהן; עס געפינען זיך וועלדער, פעלדער און גערטנער. דערצו איז עס נאהענט ביים מעער און זיי וועלען קענען ווייזען נעללי׳ן דעם אטלאנ־טישען וועלט מעער מיט דיא שיפען, וועלכע געהן אויף איהם.

סיימאן ווארד און דיא אלטע מעדש האבען ניט געוואלט מיטפאהרען. זיי האבען אזוי פיינט בעקומען דיא וועלט דארט אויבען, אַז זיי האבען ניט געוואלט ארויספאהרען פון קאהל סיטי.

אלע פיער רייזענדע זיינען געווען פערטראכט און האבען קיין ווארט ניט גערעדט איינער מיט׳ן אנדערן. דשיימס סטאַר איז געווען אַ פילאָזאָף. ער האט בעטראכט נעללי׳ן, וויא אַ גרויסער דאקטאר בעטראכט אַ פאציענט: ער שטו־דירט איהם אויס. אין יעדעס ווארט, וואס ער רעדט צו איהם, ליעגט אַ בעזונ־דערער זינן.

הערריי האט געקוקט אויף נעללי׳ן מיט גאנץ אנדערע געפיהלע. איהם הא־בען זיך פארגעשטעלט גאנץ אנדערע פראגען:

— וואס פאר אן איינדרוק וועט מאכען אויף נעללי׳ן דיעזע נייע וועלט? וועט אין דער נייער וועלט ניט ווערן פון נעללי׳ן אַ גאנץ אנדערער מענש?

דשעק רייען האט אויך געהאַפט און געטראכט: ווער וויים, וואס עס קען ווערן פון אַזאַ יונגעס מעדכען אויף אַ נייער אנדערער וועלט?

נעללי אליין איז אויך געווען פערטראַכט. זיא האט געפיהלט, אז דא וועט פארקומען עפעס נייעס. אבער וואס פאר אַ נייעס?

ווען אלעס איז פֿערטיג געווארען צו דער אברייזע, איז זיא צוגעקומען צו הערריין, ראט איהם גענומען ביי דער האנד און האט איהם געפֿרעגט:

— הערריי! איז עס נאטהווענדיג, איך זאל פֿאהרען אהין? מוז איך פֿאהרען אין יענער אונבעקאנטער וועלט? וואלט פֿיעללייכט ניט בעסער געווען, איך זאל בלייבען דא, אין דער מינע?

— עס מוז אזוי זיין, נעללי, האט הערריי ווארד געענטפֿערט. עס איז נאטהווענדיג פֿאר דיר און פֿאר מיר.

— הערריי! זייט דוא האסט מיך גערעטעט דארט פֿון׳ם ברונען, בין איך געוועזן אזוי גליקליך דא אין דער מינע! דוא האסט מיך געלערנט זעהר פֿיעל זאכען. דאס איז גענוג פֿאר מיר. צו וואס זאל איך דען פֿאהרען ארויף, דארט אויבען?

הערריי האט ניט געענטפֿערט. ער האט ניט געוואוסט, וואס צו ענטפֿערן.

— מיין טאכטער, עס איז נאטהווענדיג, אַז דוא זאלסט זיין דארט אויבען און זעהן אלעס, האט דשיימס סטאר זיך אריינגעמישט. דוא פֿאהרסט דאך מיט מענשען, וועלכע ליעבען דיך און וועלכע וועלען זיך זארגען פֿאר דיר.

אלעס איז געוועזן פֿערטיג צו דער רייזע. דיא פֿיער רייזענדע האבען גענומען זייערע פעקלעך און רענצלעך און זיינען צוגעקומען צום גרויסען עלעקטרישען עלעווייטאר, וועלכער האט זיי אין איינינע מינוטען ארויפֿגעפֿיהרט אויבען. דארט איז געווען אַ קליינע אייזענבאהן סטאציאן מיט׳ן נאמען „ניו אבערוויל". דיא אייזענבאהן האט זיך פֿעראייניגט מיט דער הויפט ליניע.

ווען זיי זיינען ארויפֿגעקומען, איז אין דרויסען שוין געווען נאכט. דשיימס סטאר און הערריי ווארד זיינען אומיסטען ארויסגעפֿאהרען אבענדס, אום נעללי׳ס אויגען זאלען זיך פֿריהער געוועהנען מיט דעם שוואכען ליכט פֿון אַ זומער נאכט. דאן וועט זיא זעהן, וויא עס ווערט ליכטיג, וויא עס ווערט טאג, וויא דיא זון געהט אויף. דערמיט וועט עס ניט מאכען אזא שטארקען איינדרוק אויף איהרע אויגען.

זיי האבען זיך אויפֿגעזעצט אויף אַ וואגאן און זיינען געפֿאהרען קיין סטירלינג, דיא ערשטע סטאציאן אויף דיעזער ליניע. דיעזע רייזע האט אויך מעהר ניט געדויערט, וויא עטליכע מינוט. אין וואגאן איז ניט געווען שטארק ליכטיג און נעללי האט ניט געפֿיהלט קיין גרויסע ענדערונג.

באלד זיינען זיי אנגעקומען קיין סטירלינג. דארט זיינען זיי ארויסגעגאַנגען און זיינען געגאנגען צו פֿוס פֿון דער באהן סטאַציאָן ביז אין דער קליינער שטאָדט סטירלינג. זיי זיינען געגאנגען אויף אַ ברייטען שאָסעע. פֿוןביידע זייטען זיינען געווען געפֿלאנצט הויכע, אַלטע ביימער. ניט ווייט איז געווען דאס מעער. ווער עס איז געווען בעקאנט מיט דער געגענד, דער האט זעהר לייכט געזעהן דעם גרויסען אטלאַנטישען וועלט מעער.

דעם ערשטען איינדרוק אויף נעלליין האט געמאַכט דיא פֿרישע, שטארקע, געזונדע מעער לופט. קוים האבען זיי אנגעהויבען צו געהן אויפ׳ן וועג, האט

נעללי אנגעהויבען צו אטהעמען שנעלער און שטאַרקער. הערדי האט עס בעמערקט.

— וויא געפֿעלט דיר דיעזע לופֿט, נעללי? האט ער געפֿרעגט. פֿיהלסט דוא ניט, אז דיעזע לופֿט איז בעסער, ריינער און געשמאקער, וויא דיא לופֿט דארט אונטען?

נעללי האט ניט געענטפערט. זיא האט געפֿיהלט, אַז דא, „אויבען“, איז ווירקליך עפּעס אנדערש. זיא איז אבער ניט געוועזן אים שטאנד עס אויסצודריקען מיט ווערטער. אלעס איז איהר געוועזן ניי; אַלעס איז איהר פֿאָרגעקומען אונבעקאנט.

— וואס פֿאר אַ דאַמפּף זעה איך איבער אונזערע קעפּ? האט זיא ענדליך געפֿרעגט.

— עס איז קיין דאַמפּף, נעללי, האט הערדי איהר ערקלערט, דאס זיינען וואלקענס. דאס איז דער דאַמפּף פֿון'ם מעער. ווען ער זאמעלט זיך צונויף, ווערט פֿון איהם אַ געדיכטער וואלקען און עס הייבט אן צו געהן אַ רעגען.

— אַ רעגען? — אך! איך וואלט געוועזן זעהר צופֿריעדען צו זעהן אַ רעגען! האט נעללי אויסגערופֿען. ווער זיינען אבער דיעזע קליינע פונקטען, וועלכע שיינען דורך דיא וואלקענס?

— דאס זיינען דיא שטערן, פֿון וועלכע איך האט דיר דערצעהלט. זיי ווייזען אונז אויס אזוי קליין, אין דער וואהרהייט אבער זיינען זיי זעהר גרויס.

נעללי האט געקוקט אויף דיא שטערן, האט זיי בעטראכט און האט זיך ניט געקענט אפרייסען פֿון זיי. אַזאַ וואונדער האט זיא נאך קיין מאל ניט געזעהן אין דיא פֿינסטערע גאלעריען פֿון ניי אבערוויל האט מען ניט געזעהן קיין שטערן.

— אך! ווען איך זאל קענען פֿליהען צו זיי! האט זיא אויסגערופֿען. — ווען איך זאַל קענען זיין דארט אויבען, ווייט, ווייט דארט! וויא גליקליך וואלט איך דאן געוועזן!

— ווייסט דוא דען, מיין טאכטער, וויא ווייט דיעזע שטערן זיינען פֿון אונז? האט דשיימס סטאַר געפֿרעגט. — מיליאָנען, מיליאָנען מיילען! זיי ווייזען אונז אויס קליין, זיי זיינען אבער זעהר גרויס.

דשיימס סטאר האט גענומען דאס יונגע מעדכען אונטערן ארים. אלס געלערנטער, אַלס פֿילאזאף האט ער זיא שטודירט. איהם האט אינטערעסירט צו זעהן דעם איינדרוק, וואס דיא שטערן מאכען אויף אַ מענשען, וועלכער האט זיי קיין מאל ניט געזעהן. מיר, עלטערע מענשען, קוקען אויף דיא שטערן גאנץ גלייכגילטיג. קינדער אבער בעטראַכטען דיא שטערן מיט גאַנץ אַנדערע געפֿיהלע. זיי לעזען אין דיא שטערן בוכשטאַבען — אַן אלף בית — און זעהן אין זיי וואונדערבארע בעדייטונג. — וואס פֿאר אַן איינדרוק אַלזא וועלען מאַכען דיא שטערן אויף אַזאַ מענשען, וועלכער איז ניט קיין קינד און ניט קיין עלטערער מענש?

הערדי ווארד איז געגאנגען לעבען נעלליין און האט פֿון איהר קיין אויג ניט אראפּגעלאזען. דשעק רייען איז נאכגעגאנגען פֿון הינטען. אזוי זיינען זיי

געגאַנגען עטליכע מינוט. ווען נעללי האָט גענומען בעטראַכטען דיא שטערן, האָט זיא זיך ארומגעקוקט און האָט בעמערקט דיא הויכע ביימער, וועלכע זיינען געפלאַנצט פון ביידע זייטען וועג.

פון׳ם מעער איז אנגעקומען אַ קיהלער ווינטעל, וועלכער האָט געשאָקעלט דיא ביימער. נעללי האָט זיך דערשראָקען. עס האָט זיך איהר אויסגעוויזען, אַז דאָס שטעהן ריעזען, הויכע מענשען, וועלכע מאַכען מיט דיא הענד, רופען און ווינקען צו זיך. זיא האָט אָבער קיינעם ניט געוואָלט זאָגען, וואָס זיא פיהלט. זיא האָט זיך געשעהמט צו פרעגען, ווער עס זיינען דיעזע הויכע געשטאַלטען מיט דיא לאַנגע הענד.

דשיימס סטאַר און הערריי האָבען געוואָלט זיא לאָזען אלס בעטראַכטען און אליין אורטהיילען, וואָס דאָס איז. זיי האָבען פריהער אָפגערעדט, אַז זיי זאָלען איהר ניט שטערן, זאָלען צו איהר ניט רעדען, זאָלען איהר נור ענטפערן אויף איהרע פראַגען.

זיי זיינען אזוי געגאַנגען לאַנגזאַם, ביז זיי זיינען צוגעקומען צום פּאָרט. דאָרט האָט אויף זיי געוואַרט אַ באָאָט, וועלכעס דשיימס סטאַר האָט אומיסטען געדונגען. ער האָט זעהר ריכטיג בערעכענט, אַז עס האָט קיין זינן ניט אריינצופיהרען נעללין קיין סטירלינג, אַ קליין, שטיל און רוהיג שטעדטעל. וואָס וועט זיא דאָרט זעהן? עס איז גלייבער, זיי זאָלען מיט איהר פאָהרען איבערן מעער קיין עדינבורג, דיא הויפּט שטאָדט פון שאָטלאַנד. דאָרט וועניגסטענס וועט זיא קענען עפּעס זעהן.

נעללי האָט צום ערשטען מאָל געזעהן דאָס גרויסע וועלט מעער, וויא זיינע בלויע וואַסערן האָבען געגלאַנצט און געפונקעלט פון דיא ליכט פון דיא שיפען, וועלכע זיינען געשטאַנען אין פּאָרט.

— וואָס איז דאָס? האָט נעללי געפרעגט. איז דאָס אַזאַ גרויסער טייך?

— ניין, נעללי, דאָס איז דאָס מעער, דאָס גרויסע וועלט מעער. פּראָביר פערזוכען דאָס וואַסער פון דיעזעס מעער, וועסט דוא זעהן, אַז עס איז אַנדערש, וויא דאָס וואַסער פון אונזער זעע מאַלקאָלם לייק.

ווען מען האָט זיך אריינגעזעצט אין באָאָט, האָט זיך נעללי איינגעבויגען, האָט איינגעטונקט איהר האַנד אין וואַסער און האָט אַ לעק געטהאָן מיט דער צונג.

— דיעזעס וואַסער איז זאַלץ, האָט זיא געזאָגט.

— יאָ, נעללי. דאָס וואַסער אין מעער איז געזאַלצען. דריי פיערטעל פון דער גאַנצער וועלט איז בעדעקט מיט׳ן מעער אָדער מיט געזאַלצענעם וואַסער.

— פון וואַנען נעהמען מיר אַלזאָ זיסעס וואַסער צום טרינקען?

— פון דיא טייכען, נעללי.

— פון וואַנען נעהמען זיך דיא טייכען?

— פון דיא רעגענס.

— דיא רעגענס אָבער קומען דאָך פון דיא וואָלקענס, האָט נעללי געפרעגט, און דיא וואָלקענס קומען פון מעער. דאַרפען דאָך דיא טייכען אויך זיין געזאַלצען?

— ניין, נעללי, דיא וואלקענס זיינען דער דאמפף פֿון ריינעס, זיסעס וואסער. דאס זאלץ בלייבט אין מעער און דאס ריינע, קלארע זיסע וואסער געהט ארויף אין דאמפף און עס ווערט דערפֿון וואלקענס.

נעללי האט זיך פֿערטראַכט. זיא האט ניט גוט פֿערשטאנען, וואס מען מיינט דערמיט און וויא אזוי עס קען זיין.

פלוצלונג האט זיך געוויעזען אַ נייע זאך, וועלכע האט נעללין איבערראַשט. ווייט, ווייט אין אָסטען האט זיך געוויעזען אַ רויטער ראָד, גרויס וויא אַ גרויסע שיסעל, דער ראָד האט אבער געלייכט און געשיינט.

— וואס איז דאס, הערריי! ווער איז דיעזעס רויטע ליכט, וואס איך זעה דארט גאנץ ווייט?

— דאס איז דער מאנד, ער געהט יעצט אויף, איז ער רויט, שפּעטער וועט ער זיין ווייס און קלאר.

— יא, יא, דאס איז דער מאנד! האט אויסגערופֿען דשעק רייען, אַ זילבערנע שיסעל, אין וועלכע דיא שטערן ווארפֿען אריין זייער זילבער געלד.

— נו, דשעק, דאס איז ביי מיר אַ נייעס! האט דשיימס סטאר אויסגערופֿען. איך האב ניט געוואוסט, אַז דוא ביסט אַזאַ גרויסער דיכטער און קענסט מאכען אזעלכע ריכטיגע פֿערגלייכע.

— הערר סטאר, איהר זעהט אליין, אז איך האב רעכט. וואס העכער, דייטליכער און העלער דער מאנד געהט אויף, אַלץ מעהר פֿערשווינדען דיא שטערן. דער מאנד שלינגט זיי איין. ער פֿרעסט זיי אויף. פֿאר וואס אלזא, זאל איך ניט זאגען, אַז דער מאנד נעהמט צו דיא זילבערנע שילינגס און דיא זילבערנע קראָנעס פֿון דיא שטערן.

דשיימס סטאר האט געוואלט עפעס ענטפֿערן, אין דיעזע מינוט אבער האט איהם נעללי אונטערבראכען.

— אך, וויא שעהן! האט זיא אויסגערופֿען. אלעס איז דא אַזוי שעהן, אַזוי הערליך, אַזוי גראַסאַרטיג! — אבער, הערריי, דוא האסט דאך מיר געזאגט, אַז דער מאנד איז רונד. איך זעה דאך, אַז ער איז גאר ניט רונד?

— אין דיעזע נאַכט איז ער נאך ניט רונד, האט הערריי געענטפֿערט. מיט איינינע נעכט שפּעטער וועט ער ווערן רונד. דערוויל איז דיעזער שעהנער מאנד נור אַ האַלבע שיסעל. דשעק רייען האט אונרעכט, ווען ער זאגט, אז דער מאנד איז אַ שיסעל.

לאנגזאם האט זיך אויפֿגעהויבען דער מאנד און האט באַלייכטעט דיא גאנצע געגענד מיט זיינע זילבערנע שטראַהלען. דיא וואלקען זיינען ביסלעכוויים פֿערשוואונדען געווארען. דער הימעל איז געווארען קלאר און בלוי.

נעללי האט זיך ניט געקענט אפּרייסען פֿון דיעזעס שעהנע בילד. זיא האט געציטערט פֿאר פֿרייד און פֿערגניגען, ווען זיא האט צום ערשטען מאל דערזעהן דיעזע שעהנהייט, דיעזעס גראַסאַרטיגע שוישפּיעל, וועלכעס דיא נאַטור גיט אונז יעדען אבענד.

אונטערדעסען איז דאס באָאָט געפֿאהרען אלץ ווייטער און ווייטער. דאס מעער איז געווען שטיל און רוהיג. דער קלארער, העלער, זילבערנער שיין פֿון׳ם מאָנד האט זיך אפגעשפיגעלט אין וואסער. עס האט זיך אויסגעוויזען, אַז אַ שטראם פֿון געשמאָלצענעם זילבער איז אויסגעגאסען ארום זייער באָאָט.

עס איז געווארען שפּעט אין דער נאכט. דשעק רייען איז אנטשלאָפֿען געווארען אויף זיין זיץ. דשיימס סטאר און העערי ווארד האט עס אויך אנגע־הויבען צו שלעפֿערן. נעללי איז געזעסען אין באָאָט און האט געהאלטען העררי׳ס הענד. זיא איז געווען דיא איינציגע, וועלכע האט ניט געקענט שלאָפֿען. אלעס איז איהר געווען נייע, אַלעס איז איהר געווען פֿרעמד, אלעס איז איהר געווען אינטערעסאנט.

דיא מענשליכע נאטור אבער לאזט זיך ניט בעזיעגען. צו ביסלעכוויים האבען זיך איהרע אויגען אנגעהויבען צו קלעפּען. איהר קאפּ איז שווער געוואָ־רען און האט זיך אנגעבויגען אויף העררי׳ס הערץ—זיא איז אנטשלאָפֿען געווארען וויא אַ קינד אויפֿ׳ן שויס פֿון איהרע עלטערן.

העררי האט עס בעמערקט, האט צורעכט געמאכט זיין מאנטעל און האט זיא געוואלט אניעדערלעגען.

— לאז זיא צו רוה, העררי, האט דשיימס סטאר געזאגט. לאז זיא שלאָפֿען, וואו זיא איז אנטשלאָפֿען געווארען. זיא האט דיעזעס נאכט געזעהן צופֿיעל וואונ־דער, צופֿיעל נייעס. זיא איז אויפֿגערעגט, איהרע נערווען זיינען צופֿיעל געשפאנט. זיא מוז זיך אויסרוהען.

העררי האט איהם געפֿאלגט. זיס, הייליג און טהייער איז דיא ערשטע ליעבע! ווער קען עס איבערגעבען אין ווערטער דיא זיסע געפֿיהלע פֿון דער ערשטער ליעבע! ניט אומזיסט האט דער גרעסטער דייטשער דיכטער אויסגע־רופֿען: —

„אה! דאס עס עוויג גרינען בליעבע, דער זיסע גליק דער ערשטען ליעבע!“

העררי איז געווען גליקליך, וואס נעללי׳ס קאפּ איז געלעגען אויף זיין ברוסט. ער האט געפֿיהלט דיא ווארימקייט פֿון איהר יונגען קערפּער; ער האט זיך צוגעהערט, וויא איהר הערץ שלאגט, וויא איהרע זייטען ציטערן פֿון פֿרייד און גליק. ער האט זיא ניט געוואלט ריהרען פֿון׳ם ארט. ער האט זיא צוגעדעקט מיט זיינע הענד און אן עלעקטערישער שטראם האט דורכגעציטערט דורך זייערעביידע קערפּער.

לאנגזאם איז געפֿאהרען דאס באָאָט אויף דיא שטילע, רוהיגע און העלע וואסערן פֿון׳ם אטלאנטיישען וועלט מעער. ענדליך אום דריי אוהר אין דער פֿריה זיינען זיי צוגעקומען צום פארט און דאס שיפֿעל האט זיך צוגעשלאגען צום דאק. דארט איז אַ מאטראז ארויסגעשפרונגען און האט זיא אנגעהויבען צוצוביג־דען צום דאָק. דיא וועללען (כוואַליעס) האבען צוגעשלאגען דאס באָאָט צום דאָק. דיא קייטען האבען אנגעהויבען צו קלינגען. נעללי האט זיך אויפֿגעחאַפּט.

— אַהַ, איך האב געשלאָפען! איך האב גאר ניט געזעהן! האט זיא אויס־געראָפען.

— ניין, עס האט זיך דיר אויסגעוויזען, אז דוא שלאָפסט, האט דשיימס סטאר געענטפערט. דוא ביסט געוועזען אַזוי איבעררראשט פון אלע נייעס, וואס דוא האסט געזעהן, אַז דוא האסט געטרוימט.

נעללי האט געשוויגען. זיא האט פערשטאַנען, אַז דער אינזשעניר זאגט איהר ניט דיא וואַהרהייט. זיא האט געזעהן, אַז דא איז עפּעס, האט זיך אבער געמאכט ניט וויסענדיג. — דשיימס סטאר האט עס בעמערקט און האט בעוואונ־דערט דעם טאַקט און דאס קלוגע בענעהמען פון דיעזעס מעדכען, וועלכע איז געבארען געווארען און אויפגעוואקסען אין אַ טיעפער מינע.

— פון וואנען נעהמען דיא פרויען דיעזען טאַקט און דיעזע פעהיגקייט זיך צו האלטען אין אַ געזעלשאפט? האט געפרעגט זיך אליין דער געלערנטער אינ־זשעניר. — דיעזעס מעדכען האט קיין מאל ניט געזעהן קיין מענשען, ווייס ניט פון קיין העפליכקייט און פון דיעזער וועלט קונסט: צו זאגען מיט'ן מויל אזוי און צו טראכטען אין הארצען עפּעס אנדערש. — פון וואנען אלזא האט דיעזע נעללי דאס אלעס געלערנט?

זיי האבען אנגעהויבען ארויסצוגעהן פון'ם שיפעל. הערריי האט גענומען נעללי'ן ביי דער האנד און האט זיא געפיהרט אין שטאדט אריין. — דיא גאסען פון דער גרויסער שטאדט עדינבורג זיינען נאך געוועזען פינסטער און לעדיג. — זעלטען איז דורכגעפאָהרען אַן עקספרעס וואגען, אדער עס זיינען דורכגעגאנגען ארבייטער צו זייער פריהער ארבייט.

נעללי האט בעטראכט דיא הויכע, דונקעלע הייזער פון עדינבורג גלייך וויא זיי וואלטען געוועזען דיא הייזער פון קאָהל סיטי. דער אונטערשיעד פאר איהר איז נור בעשטאַנען דארין, וואס אין קאָהל סיטי איז דער דאך איבער דיא הייזער זעהר ניעדעריג; דא אבער איז דער דאך זעהר הויך און אין איהם פונק־לען קליינע העלע פונקטען — דיא שטערן.

— ביסט דוא ניט מיעד, נעללי? האט הערריי זיא געפרעגט, ווען זיי זיינען ארומגעגאנגען געגען אַ האלבע שטונדע אין דיא גאסען פון עדינבורג.

— ניין, הערריי! איך פיהל גאר ניט, אויב איך געה אויף דער ערד. דער שעהנער בלויער דאך איבער אונז איז אזוי העל, אזוי בלוי און אזוי שעהן, אז איך וואלט געוואלט ארויפפליהען צו איהם.

— איך פיהל אויך דאס זעלבע, ווען איך בלייב אַ לאנגע צייט אין דער מינע און געה דאן ארויף אויבען, האט דשעק רייען זיך אפגערופען.

— דאס איז ריכטיג, האט דער אינזשעניר ערקלערט. דער דאך פון ערד און שטיינער איבער אונזער קאָפּ אין קאָהל סיטי פרעסט און דריקט אונזער ברוסט. דא, אין דער פרייער נאַטור, פיהלט זיך דאך דער מענש פרייער און בעקוועמער. — פיהלסט דוא עס ניט אזוי, נעללי?

— איך ווייס ניט, האט נעללי געענטפערט. איך פיהל, אז מיר דרעהט זיך ו"ער קאפּ און עס שווינדעלט מיר פאר דיא אויגען.

— דאס איז דיא אורזאכע, נעללי, וואס איך האב דיך געפיהרט אהער, האט איהר העררי געזאגט. מעגליך, אז דיעזע גרויסע, ווייטע און שעהנע וועלט וועט דיר אזוי געפעלען, אז דוא וועסט נים וועלען צוריקגעהן אין אונזער פינסטערע מינע.

— אך, ניין, העררי! מיר איז דארט אונטען זעהר גוט. איך ווייס ניט, אויב איך האב געדארפט אוועקפאהרען פון דארט.

ווייטער און ווייטער זיינען זיי געגאנגען אין דיא גאסען פון דער אלטער קעניגס שטאדט עדינבורג. פלוצלונג איז נעללי געבליעבען שטעהן.

— וואס איז דאס פאר אַ שווארצע מאַסע שטיינער אין דער מיט וועג? האט זיא געפרעגט און האט געוויעזען אויף אַ גרויסען, פינסטערן פאלאץ.

— דאס איז דער פאלאץ פון דיא אַלטע קעניגע פון שאטלאַנד, האט איהר דשיימס סטאַר ערקלערט. דא האבען אמאל געוואינט גרויסע העררשער, מעכטיגע פירסטען און גלענצענדע קעניגע און קעניגינען. יעצט וואינט אין שלאס קיינער ניט, דערפאר וויזט ער אויס ביי נאכט אזוי פינסטער און אזוי טרויעריג. ביי טאג זיינען דיעזע מויערן פיעל שעהנער און פיעל אנגענעהמער. איך האב דיך אומיסטען געפיהרט אהער, וויל אין דיעזען שלאס געפינט זיך זעהר אַ הויכער טהורעם. פון דיעזען טהורעם איז שעהן צו זעהן, וויא דיא זון געהט אויף. דא, נעללי, וועסט דוא זעהן איינע פון דיא גרעסטע וואונדער פון דיעזער וועלט — וויא דיא זון וויזט זיך ארויס לאנגזאם, הייבט זיך אויף און בעלייכטעט דיא גאנצע וועלט.

זיי זיינען אריינגעגאנגען אין גרויסען פאַרק, וועלכער געפינט זיך ארום קעניגליכען שלאס און זיינען געגאנגען אלץ ווייטער און ווייטער, ביז זיי זיינען געקומען צו אַרטהורס הילל.

דאס איז אַ הויכער בערג, וועלכער געפינט זיך אין דער מיט פארק. אויפ'ן שפיץ פון דיעזען בערג געפינט זיך אַ טהורעם, פון וועלכען מען קען איבערזעהן דיא גאַנצע געגענד ארום. דאס איז איינע פון דיא מערקווירדיגקייטען פון עדינבורג. קיין רייזענדער, קיין פרעמדער, וועלכער קומט בעזוכען שאטלאנד, וועט ניט אויסלאזען דיא געלעגענהייט צו בעזוכען אַרטהור'ס הילל. פילאזאפען, דיכטער און געלערנטע האלטען עס פאר זעהר פפליכט צו זיצען אויף דיעזען טהורעם און זעהן, וויא דיא זון געהט ארויס פון'ם נאסען אטלאנטישען וועלט מעער און בעלייכטעט דיא וועלט.

לאנגזאם זיינען זיי ארויפגעגאנגען אויף אַרטהור'ס הילל. דשיימס סטאר איז געווען גוט בעקאנט מיט דער געגענד און האט זיי געפיהרט אויפ'ן נאהענטסטען וועג. דענאך האט עס פערנומען אַ גערוימע צייט, ביז זיי זיינען ארויפגעקומען גאר אויבען. דארט האבען זיי זיך אניעדערגעזעצט.

— בעטראַכט, נעללי! האט דשיימס סטאַר געזאגט. — קוק נור אהין, דארט! וואו עס האט זיך געוויעזען אַ ווייסער פאַס ליכט,

נעללי האט געקוקט קיין אסטען. דארט האט זיך ווירקליך געוויעזען דער ערשטער שיין פון יונגען טאג. דער הימעל איז געווען קלאר און ריין. מען האט געקענט פאראויס זאגען, אז עס וועט זיין אַ שעהנער טאג. אלע זיינען געזעסען שטיל און האבען געקוקט אויף נעלליין. יעדער האט געוואלט זעהן, וואס פאר אן איינדרוק עס וועט מאכען אויף איהר דאס אויפגעהן פון דער זון, דיא ערשטע ראַזאַ שטראַהלען פון דער זון.

לאנגזאם האבען זיך געצויגען דיא מינוטען. נעללי האט זיך אוועקגעקעהרט פון'ם מעער און האט אַ קוק געטהאן אויף דיא גרויסע מאסען הייזער פון עדינ־בורג מיט דיא הונדערטער מאנומענטען פון דער אלטער קעניגס שטאדט.

מען מוז זיין אין אַ גרויסער שטאדט אין שאָטלאַנד, וויא עדינבורג, גלאזגא און אַנדערע, אום מען זאל קענען אורטהיילען, וואס פאר אַ זאנדערבארען איינ־דרוק דיעזע מאנומענטען מאכען אויפ'ן פרעמדען: אין גלאַזגאָ געפינען זיך אין איין ארט עטליכע און דרייסיג מאָנומענטען פון ענגלישע קעניגע, מיניסטארען און גרויסע מענער. דער פרעמדער ווערט איבערראַשט, ווען ער זעהט זיך צום ערשטען מאל צווישען דיעזע אַלע מאנומענטע.

דאס זעלבע האט יעצט פאסירט מיט נעלליין. זיא האט געזעהן הויכע זיי־לען מיט געשטאלטען פון מענשען. זיא האט ניט געוואוסט, וואס דאס איז. זיא האט אבער פערשטאַנען, אז דאס איז עטוואס זעלטענעס. זיא האט געוואלט פערשטעהן מיט איהר אייגענעם פערשטאַנד, וואס עס בעדייטען דיעזע גרויסע שטיינער מיט קעפ פון מענשען אויף זיי.

אונטערדעסען איז אין דרויסען געווארען אַלץ העלער און העלער. דער מאנד איז שוין לאנג אונטערגעגאנגען, דיא שטערן זיינען פערשוואונדען. עס האבען זיך געוויעזען דיא ערשטע ראַזאַ שטראהלען פון דער זון.

— אַ פייער! אַ פייער! האט נעללי אויסגערופען.

— ניין, נעללי! דאס איז ניט קיין פייער. דאס איז דיא זון, האט העררי איהר ערקלערט. זיא געהט יעצט אויף און איז רויט. שפעטער וועט זיא בעלייכ־טען דיא גאנצע וועלט מיט אַ קלאר געלבען ליכט.

נעללי האט אַ קוק געטהאן אויפ'ן מעער און האט געזעהן, אַז פון דארט האט זיך געוויעזען אַ גרויסע פייערינע קוגעל, וועלכער איז צוגעקומען אלע מאל נעהנטער און איז געווארען אַלץ העלער און ליכטיגער, ביז עס איז געווארען אונמעגליך צו קוקען אויף איהר.

עס האבען זיך געוויעזען טרערין אין איהרע אויגען. זיא האט מעהר ניט געקענט זעהן און האט געמוזט זיך אוועקקעהרען פון דער זון.

— אַך, העררי! ערשט יעצט זעה איך, אַז מיינע אויגען זיינען נאך ניט אים שטאנד צו זעהן דיעזע וועלט, צו וועלכער דוא ביסט אזוי געוואינט.

העררי האט זיא געוואלט אוועקרייסען פון דער זון און האט זיא געבעטען, זיא זאל קוקען קיין וועסטען (מעריב). זיא האט אבער אויף קיין פאל ניט גע־וואלט. זיא האט זיך פערשטעלט דיא אויגען מיט דיא הענד און האט אלץ

געקוקט אויף דער זון, אויף דער שעהנער, העלער, ליכטיגער זון מיט איהרע ראזא פארבען, ווען זיא געהט אויף.

— איך פערשטעה יעצט, פאר וואס דאס זומער פייגעלע רייסט זיך צום לאמפ אין א זומער אבענד, האט געברומט אונטער דער נאז דשיימס סטאר. דאס זומער פייגעלע וויים פיעללייכט, אז עס וועט זיך פערברענען דיא פליגעלעך. עס קען זיך אבער ניט צוריקהאלטען. עס ציהט זיא אבער דאך צום ליכט. אלע בעשעפעניסע ציהען זיך צום ליכט. זאגאר פיעלע בלומען דרעהן זייערע קעפּ־לעך אין דער זייט פון'ם ליכט. — ליכט איז לעבען. ליכט איז פרייד און גליק. ווען דיא אונוויסענדע מענשען שרעקען זיך פאר דיא נאכט און גלויבען אן גייסטער, איז עס נור דערפאר, ווייל ביי נאכט איז פינסטער. וואו עס איז דא ליכט, פון דארט אנטלויפען דיא גייסטער. — יא, ליכט! ליכט!

ווען דער גרויסער פילאזאף לאק איז געשטארבען, האט ער אויסגערופען: „מעהר ליכט!“ מעהר ליכט פאר אלעמען! בילדונג, לערנען, וויסענשאפט, אויפ־קלערונג איז ליכט.

אונטערדעסען האט נעללי אלץ געקוקט אויף דער זון. עס האבען איהר וועה געטהאן דיא אויגען, זיא האט זיך אבער ניט געקענט אפרייסען פון'ם ליכט. ענדליך איז זיא געפאלען אויף דיא קניע און האט אויסגערופען בעגייסטערט:

— אך, וויא שעהן איז דיעזע נייע שעהנע וועלט!

דאן האט זיא זיך אוועקגעהרט פון דער זון און האט בעטראכט מיט שטוינען און ענטציקען דאס שעהנע בילד, וואס דיא גרויסע שטאדט עדינבורג האט פאר־געשטעלט. שעהנע גאסען, גרויסע הייזער, פאלאצען, שלעסער, מאנומענטען און פארקס. וויי־טער האט מען געזעהן דאס מעער, וויא עס האט געגלאנצט און געפונקעלט אין דער זון, נאך וויי־טער האט מען געזעהן גרינע בערג, וועלדער און פעלדער.

נעללי איז געווען שטום. זיא האט ניט געקענט ארויסרעדען א ווארט. זיא איז געווען בעטויבט, איבערראשט און בעצויבערט. זיא איז אויפגעוואקסען אין דער פינסטערער מינע; זיא האט געזעהן פאר זיך נור פינסטערניס און זעלטען, זעלטען דאס שוואכע ליכט פון א לאמפ. וואס האט זיא געוואוסט פון א וועלט, פון א מעער, פון ליכט און גרינע וועלדער.

זיא האט אנגעהויבען צו ציטערן. עס איז איהר פינסטער געווארען אין דיא אויגען און עס האט איהר אנגעהויבען צו רוישען און צו שווינדלען דער קאפּ. ענדליך איז זיא געפאלען אין אהנמאכט אין הערריס ארימס.

19טעס קאפּיטעל.

איבערן לאנד.

הערי, דשיימס סטאר און דשעק רייען זיינען אויך געווען געריהרט פון דיעזער זאנדערבארער סצענע. זיי האבען גענומען נעללי'ן אונטער דיא ארימס און האבען זיא אראפּגעפיהרט פון'ם בערגעל ארטהור'ס הילל. זיי האבען גענו־

מען דיא ערשטע דראשקע, וואס זיי האבען געטראָפען און זיינען אוועקגעפאָה־רען אין אַ האטעל. דארט האבען זיי זיך געהייסען געבען אַ גוטען פריהשטיק און דריי צימער. איין צימער פאַר נעללי׳ן און צוויי צימער פאַר זיך. נאך אַ זאַ נאכט, וועלכע איז געווען פול פון אויפרעגונג, האבען זיי געמוזט זיך איינינע שטונדען אפרוהען.

נעללי איז געשמאַק געשלאָפען אייניגע שטונדען. ווען זיא איז אויפגע־שטאנען, איז זיא געווען פאלקאמען געשטאַרקט. זיא האט זיך געפיהלט גאר אַ נייער מענש. זיא איז צוגעגאנגען צום פענסטער און האט שוין גלייך געקוקט אויף דיא מעננע מענשען, וועלכע זיינען געגאנגען און געלאָפען אין דיא גאסען פון דער גרויסער שטאדט.

ווען זיי האבען זיך גוט אויסגערוהט, זיינען זיי צוגעגאנגען צו דער באהן סטאציאן און זיינען אוועקגעפאהרען קיין גלאַזגאָ. יעצט איז נעללי שוין געפאָה־רען ביי טאג און האט שוין געזעהן פאַר זיך דיא גרויסע וועלט אונטער דער זון. זיא האט שוין געזעהן שעהנע העררן און עלעגאנטע דאמען אין דיא וואגא־נעם פון עדינבורג קיין גלאַזגאָ. זיא האט געקוקט דורך דיא פענסטער און האט געזעהן פעלדער, וועלדער, דערפער, שטעדטלעך און פאבריקען.

אין גלאַזגאָ זיינען זיי פערפאהרען אין אַ האטעל, וואו זיי האבען איבעו־גענעכטיגט. דער ערשטער טאג פון זייער רייזע האט זיך געענדיגט. נעללי האט געזעהן אלעס, וואס אַ מעדכען, וועלכע איז אויפגעוואקסען אין אַ פינסטערער מינע האט געקענט זעהן פון דער גרויסער וועלט. זיא איז געווען זעהר קלוג, האט זיך צוגעקוקט צו יעדער זאך און האט זיך ניט געוואונדערט, וויא אַ גראבע דארפס מיידעל, ווען זיא קומט פון אַ ווייטען דארף אין אַ גרויסער שטאדט.

פאַר דשיימס סטאר איז זיא געווען אַ רעטעניש. ער האט אויף קיין פאל ניט געקענט פערשטעהן, פון וואנען עס האט זיך צו איהר גענומען דיעזער טאקט און דיעזעס פיינע בענעהמען. ער האט בעמערקט אין איהר אַ בעזאנדערס עדעלען געפיהל. זיא האט געוואוסט, וויא און ווען צו פרעגען עפעס און ווען צו שווייגען.

דעם אנדערן טאג אין דער פריה זיינען זיי ארויסגעפאהרען פון גלאזגאָ. זיי זיינען יעצט געפאהרען אויף אנאנדער וועג צוריק קיין אבערוויל. דשיימס סטאר האט געוואלט, אַז נעללי זאל זעהן אַ וואלד און אַ זעע (אַזיערא).

— ביז אהער האבען מיר איהר געוויעזען שטעדט, דערפער און מענשען, האט ער געזאגט צו הערריי ווארד. יעצט לאמיר איהר וויוזען דיא פרייע נאטור אין אַ וואלד, לעבען אַ טייך. לאז זיא וויסען, אַז עס איז דא נאך אנאנדער וועלט אויסער דער מינע און אויסער דיא גרויסע שטעדט.

דשיימס סטאר האט נאך געהאט אנאנדער צוועק, וועלכען ער האט ניט געוואלט זאגען הערריי ווארד. ער האט געוואלט פיהרען נעללי׳ן אין דער געגענד, וואו דיא מינע פון ניי אבערוויל געפינט זיך. דארט וועט ער זיא שטרענג בע־אבאַכטען, פיעללייכט וועט זיא געבען עפעס אַ צייכען, אַז זיא קען דיא געגענד;

פֿיעללייכט וועט זיא מאכען עפּעס אַ מינע, אַז דארט איז איהר עפּעס בעקאנט. דאן וועט ער וויסען, אַז זיא נארט זיי גאר אפּ; אַז זיא קען גאר דיא געגענד.

דאס אלעס האט ער אבער ניט געזאגט העררי ווארד. זיי זיינען געפֿאה־רען ביז דומבארטאן, אַ באהן סטאציאן פֿון דער אַנדערער זייט פֿון אבערוויל. דארט זיינען זיי אויסגעשטיעגען און זיינען געגאנגען צו פֿוס, ביז זיי זיינען צוגע־קומען צום גרויסען זעע, לייק קעטרין.

אונזערע לעזער וועלען זיך דערמאנען, אַז אַ טהייל פֿון דער מינע פֿון נייע אבערוויל געפֿינט זיך אונטער דיעזען זעע. דאס ערשטע מאל, ווען דשיימס סטאר מיט דער פֿאמיליע ווארד האבען אויסגעפֿונען דיא נייע מינע, האבען זיי געהערט, וויא דאס וואסער רוישט איבער זייערע קעפּ. זיי האבען אנפֿאנגס געמיינט, אַז דאס איז דער זעע, לייק קעטרין.

לייק קעטרין איז אַ גרויסער בעקען מיט וואסער פֿון עטליכע מייל דיא ברייט און דיא לענג. דורך אַ שמאלען קאַנאַל פֿעראייניגט ער זיך מיט אנאנדער גרויסען זעע מיט׳ן נאמען לייק לאָמאָנד. אזוי וויא דיא געגענד איז זעהר א שעהנע און עס געפֿינען זיך אין איהר פֿיעלע אלטע שלעסער, קומען אהין אויפֿ׳ן זומער פֿיעלע רייזענדע. אַ קאמפּאני האט אויסגעבויט אַ קליינעם דאמפּף שיף, וועלכעס פֿאהרט ארום אויף דיעזע ביידע גרויסע זעען.

דשיימס סטאר האט בעשלאסען, זיי זאלען אויך אביסעל דורכשפּאציערן אויפֿ׳ן לייק קעטרין. ביז׳ן לייק קעטרין זיינען זיי געגאנגען צו פֿוס. אויפֿ׳ן וועג האט ער געוויעזען נעלליין אַן אלטען איינגעפֿאלענעם שלאס.

— זעהסט דוא דיעזע מאַסע שטיינער, דא האט אמאל געוואינט אַ גרויסע קעניגין מיט׳ן נאמען מאַריאַ סטיואַרט. זיא איז געוועזען קעניגין פֿון שאָטלאַנד און האט געהייראטהעט דעם פֿראנצייזישען קעניג, פֿראַנסואַ דעם צווייטען. זיא איז געוועזען יונג, שעהן, בליהענד און שטאלץ. זיא האט געמיינט, אַז דאס גליק וועט איהר שטענדיג שיינען איבער׳ן קאפּ. אין ענגלאנד איז דאמאלס געוועזען אַ קעניגין מיט׳ן נאמען עליזאבעט, וועלכע האט ניט געהייראטהעט. עליזאבעט איז געוועזען מאריא סטיוארט׳ס אַ פֿערוואנדטע. ווען עליזאבעט וואלט געשטארבען יונג, וואלט מאַריאַ סטיואַרט געווארען קעניגין פֿון ענגלאנד אויך.

מאַריאַ סטיואַרט האט גערעכענט, אַז זיא איז שוין דיא הערשערין פֿון שאָטלאַנד, ענגלאַנד און פֿראנקרייך. — וואס איז אבער געוועזען דאס ענדע? דער יונגער פֿראנצייזישער קעניג פֿראַנסואַ דער צווייטער איז געשטארבען זעהר יונג. זיא האט מיט איהם קיין קינדער ניט געהאט און האט געמוזט אוועקפֿאהרען צוריק אהיים קיין שאָטלאַנד. דא האט זיא זיך צוקריעגט מיט איהר פֿערוואַנ־דטע, דיא קעניגין פֿון ענגלאנד. מען האט זיא געפֿאנגען גענומען און מען האט זיא געהאלטען אין געפֿענגניס אין לאָנדאָן גאנצע צעהן יאהר. ענדליך האט עליזאבעט געהייסען איהר אָפּהאַקען דעם קאפּ.

— איין פֿערוואנדטע האט געהייסען טייטען דיא אנדערע? איין פֿרוי האט

געהייסען אפּהאַקען דעם קאָפּ דער אַנדערער פרוי? האָט נעללי געפרעגט ער־שטוינט און דערשראָקען.

פון דיעזער פראַגע האָט רשיימס סטאַר ריכטיג געאַנטוואָרטעט, אַז נעללי האָט ביז איהר געלעבט אין געזעלשאַפט פון מענער. אויסער מיט דער אַלטער מעדש האָט זיא נאָך מיט קיין פרוי ניט צוזאַמען געלעבט.

דאָס טרויעריגע ענדע פון דער אונגליקליכער קעניגין מאַריאַ סטיואַרט האָט שטאַרק פּראַאינטערעסירט נעללין. זיא האָט געפרעגט פערשיעדענע זאַכען: האָט זיך קיינער ניט געשטעלט פאַר מאַריאַ סטיואַרט? האָט זיא קיינער ניט געליעבט? האָט זיא ניט געהאַט קיין פריינד, קיין בעקאַנטע, וועלכע זאָלען זיך אַננעהמען פאַר איהר?

רשיימס סטאַר האָט איהר ערקלערט, וויא וויט עס איז מעגליך געוועזען, דאָס גאַנצע לעבען פון דער קעניגין מאַריאַ סטיואַרט; וויא זיא האָט געהייראַטהעט אַ גראַף פון איהר לאַנד, וויא דיעזער גראַף האָט זיא שלעכט בעהאַנדעלט, וויא מען האָט איהם געפונען דערשטאָכען אין זיין שלאָף צימער און וויא עליזאַבעט, דיא קעניגין פון ענגלאַנד, האָט בעשולדיגט מאַריאַ סטיואַרט, אַז זיא האָט געדונגען מערדער, זיי זאָלען טייטען איהר מאַן.

— אַך, וויא גליקליך בין איך, וואָס איך בין ניט קיין קעניגין! האָט זיא אויסגערופען. איך זעה, אַז דיא קעניגינען זיינען זעהר שלעכט.

אונטערדעסען זיינען זיי צוגעקומען צום דאָק, וואו דער שפּאַציער דאַמפּפער „סינקלער" איז געשטאַנען. אין אייניגע מינוטען איז ער אַנגעקומען און זיי האָבען זיך אַלע אַרויפגעזעצט אויפ'ן „סינקלער".

דער טאָג איז געוועזען אַ שעהנער, דיא זון האָט געשיינט העל. דאָס וואַסער אין קעטרין לייק איז געוועזען שטיל און גלאַט, וויא אַ שפּיעגעל. נעללי און העררי וואַרד זיינען געזעסען איינער לעבען אַנדערען אויפ'ן דעק און האָבען בעטראַכט דיא שעהנע געגענד אַרום. רשיימס סטאַר איז געזעסען לעבען זיי און האָט זיי אויפמערקזאַם געמאַכט אויף יעדעס בערגעל, אויף יעדען אַלטען שלאָס, אויף דיא רואינען (חורבות). דערביי האָט ער זיי דערצעהלט, וואָס עס האָט אַמאָל פּאַסירט אויף דיעזע בערגלעך און אין דיעזע שלעסער.

ער האָט דערצעהלט נעללין דיא גאַנצע בלוטיגע געשיכטע פון ענגלאַנד מיט שאָטלאַנד; וויא אויף יעדען בערגעל זיינען פערגאָסען געוואָרען טייכען מיט בלוט; וויא דיא ענגלישע קעניגע האָבען געפיהרט קריעג מיט דיא שאָטלענדישע קעניגע; וויא דיא ענגלישע גראַפען און באַראָנען פלעגען זיך שלאָגען מיט דיא שאָטלענדישע גראַפען און באַראָנען.

— גרויסער גאָט אין הימעל! האָט ענדליך נעללי אויסגערופען. וויא איך הער, ווייסען דיא מענשען דאָ אויבען נור צו פיהרען קריעג איינער מיט'ן אַנדערן און צו טייטען איינער דעם אַנדערן. וויא איך הער, ווייסען זיי נור פון מאָרד, בלוט און טויט. — עס איז שוין פיעל בעסער דאָרט אונטען, וואו עס איז פינסטער, וואו דיא מענשען וויסען נור צו אַרבייטען און ניט צו שלאָגען זיך.

דשיימס סטאר האט זיך צוגעהערט צו יעדעס ווארט, וואס נעללי האט געזאגט. ער האט פריהער גערעכענט, אַז נעללי איז דיא טאכטער עפעס פון אַ רויבער אדער אַ מערדער, וועלכער האט זיך בעזעצט אין דער מינע און פלעגט דארט אפטהאן זיין בלוטיגע ארבייט.

יעצט אבער האט ער זיך איבערצייגט, אַז נעללי ווייס ניט פון מארד און בלוט פערגיעסען. ער האט געקוקט אויף איהר און האט געזעהן, וואס פאר אַ שווערן איינדרוק עס האבען געמאַכט אויף איהר דיעזע געשיכטען פון קריעג און בלוט פערגיעסען.

— אלזא, ווער איז זיא דען און וויא קומט זיא אין דער מינע? האט גע-פרעגט זיך אליין דשיימס סטאר.

וואס מעהר ער האט זיא שטודירט, אלעס מעהר איז זיא איהם פארגעקומען אלס אַ געהיימניס; אלעס מעהר האט ער ניט געוואוסט, ווער זיא איז; אלעס מעהר איז זיא איהם פארגעקומען זאנדערבאר.

ווייטער און ווייטער איז געפאהרען דער „סינקלער"; ווייטער און ווייטער האט דשיימס סטאר גערעדט און דערצעהלט פון דיא העלדען פון דיא אלטע צייטען, וועלכע האבען בעוויעזען אזוי פיעל וואונדער פון מוטה און טאַפפער-קייט אין דיעזער געגענד.

שאָטלאַנד איז ווירקליך אַ וואונדער לאנד. דאס פאלק האט בעוואהרט דיא נעמען פון זיינע העלדען, פון זיינע קעמפפער און פון זיינע קריעגער. ביז אויף היינטיגען טאג דערצעהלט דיא מוטער איהרע קינדער דיא וואונדער גע-שיכטען פון דער אלטער צייט. קיין לאנד אין דער וועלט האט ניט געהאט אזוי פיעל העלדען און האט ניט געפיהרט אזוי פיעל קריעג, וויא שאָטלאַנד.

ווען מיר בעטראַכטען דיעזעס לאַנד אויף דער לאנדקאַרטע, ווייזט עס אויס גאנץ קליין; ווען מיר לעזען אבער אין דער וועלט געשיכטע, וואס אין דיעזען קליינעם לאנד איז פארגעקומען, וואס פאר אַ בלוטיגע סצענען דא הא-בען זיך אפגעשפיעלט, וויפיעל מערדערייען עס זיינען דא בעגאנגען געווארען — שטוינען מיר: וויא האט דאס אלעס געקענט פאסירען אין אזאַ קליין שטיקעל לאנד?

אונטערדעסען אין דער „סינקלער" געפאהרען אליץ ווייטער און ווייטער, ביז ער איז צוגעקומען צו אַ קליינע סטאציאן. דארט פלעגען אויסשטייגען דיא פאַסאַזשירען, וועלכע האבען געהאט אַ טיקעט נור אויף אהין. געוועהנליך פלע-גען דיא פאַסאַזשירען נעהמען אַ רעטורן טיקעט. דשיימס סטאר אבער מיט זיינע געסט האבען ניט געדארפט קיין רעטורן טיקעט. זיי זיינען געפאהרען אהין. פון דארטען האבען זיי געוואלט נעהמען אַ קאַרעטע און פאהרען קיין קאַללאַנדאַר, דיא לעצטע סטאציאן פאר ניי אבערוויל.

זיי האבען באלד גענומען אַ קאַרעטע. נעללי און הערי וואַרד האבען זיך געזעצט פון פארנט. דשיימס סטאר און דשעק רייען זיינען געזעסען פון הינ-טען. דיא קאַרעטע איז געפאהרען אין אן ענגען טהאל צווישען צוויי בערג. נעללי

האט אנגעהויבען צו ווערן אונרוהיג. דשיימס סטאר האט עס בעמערקט און האט אנגעהויבען זיא צו בעאבאַכטען נאך שארפער און נאך שטרענגער.

— וואס זאל עס זיין, וואס זיא איז געווארען אזוי טרויעריג און האט זיך אזוי פערטראכט, ווען זיא האט בעמערקט, אַז מיר קומען צו נעהנטער צו ניי אבערוויל? האט זיך אליין געפרעגט דשיימס סטאר. זאל עס איהר זיין אונאנגענעהם צוריק צו פאהרען אין דער פינסטערער מינע? האט זיא זיך עפעס דערמאנט? איז זיא דא אמאל געווען? האט זיא דערקענט דיא געגענד?

קיינער האט איהם ניט געקענט ענטפערן אויף דיעזע פראגען.

אין איין ארט, וואו דער וועג איז געווען גאנץ שמאל און דיא בערג פון ביידע זייטען זיינען געווען בעוואקסען מיט וואלד, האט דשיימס סטאר דערזעהן אויף איינעם פון דיא בערג אַ זאנדערבארע געשטאלט. אן אלטער, איינגעדארטער, איינגעהויקערטער און איינגעשרומפענער מאן מיט אַ בינטעל ווייסע האר אויפ'ן שטערן און אויפ'ן נאקען איז געשטאנען אויפ'ן בערגעל אנגעשפארט אן אַ בוים און האט זיי בעטראַכט.

דיעזע געשטאַלט האט איבערראַשט דעם קלוגען און געלערנטען אינזשעניר. זייט ער לעבט האט ער נאך אַזאַ זאנדערבארע און אַזאַ שטרענגע געשטאַלט ניט געזעהן. דיא געשטאַלט האט געקוקט אויף זיי, זייט דיא קארעטע האט זיך געוויעזען אויפ'ן וועג צווישען דיא בערגלעך. דער אלטער מאן איז געשטאנען לעבען אַ בוים, זיינע אויגען האבען געברענט, וויא צוויי פייערן, זיינע הענט האבען זיך צונויפגעלעגט אין צוויי שוואַכע, אבער דראָהענדע פויסטען און זיין געזיכט האט אויסגעדריקט האס, צארן און פעראַכטונג.

— ווער זאל זיין דיעזער אַלטער? וויא קומט ער אהער? פון וואנען קומט ער אהער? האט זיך געפרעגט דשיימס סטאר.

ווען דיא קארעטע איז צוגעקומען גאנץ נאהענט צו איהם, האט נעללי פלוצלונג אויפגעהויבען דיא אויגען און האט איהם דערזעהן. זיא איז געווארען בלייך, וויא קאלך, האט אַ ציטער געטהאן מיט איהר גאנצען קערפער און האט אַ געשריי געטהאן ניט מיט איהר קול, גלייך וויא אַ שלאנג וואלט איהר אַ ביס געטהאן.

— וואס איז דיר, נעללי? האט געפרעגט העררי דערשראקען.

— גאר נישט! גאר נישט, ליעבער העררי! האט דאס מעדכען געענטפערט און האט זיך בעמיהט צו שמייכלען.

איהר שמייכעל אבער איז געוועזן טרויעריג און אונגאַטירליך. העררי האט עס ניט פערשטאַנען. ער איז געוועזן ניט געוואינט צו דיא געזעלשאַפט פון דאַמען; ער האט נאך ניט געקענט דיא פרויען נאטור; ער האט נאך ניט געוואוסט, אַז אַ פרוי קען אַ מאל שמייכלען, ווען איהר הערץ ווערט צוריסען אויף שטיקער פון שמערץ און וועהטיג.

דשיימס סטאר אבער האט אלעס געזעהן און אלעס געהערט. איהם האט

זיך אויסגעוויעזען, אַז נעללי קען דעם אלטען מאן, אַז צווישען נעללי און דיעזען זאנדערבאַרען אלטען מוז עפּעס זיין אַ געהיימע צוזאמענהאנג.

— אך, איין מינוט אַללוויסענהייט! האט ער אויסגערופען. וויא ווערט מען אויף איין איינציגע מינוט אַ נביא, אַ פּראפּעט, מען זאל קענען זעהן אונטער דעם פּארהאנג, וועלכער פערדעקט פון אונזערע אויגען דיא פערגאנגענהייט און דיא צוקונפט!

נעללי איז געזעסען מיעד, נאכלעסיג, טרויעריג און פערטראכט. זיא האט מעהר ניט געקוקט אויף דיא געגענד ארום, האט זיך מעהר ניט געוואונדערט, ווען זיא האט דערזעהן א ישעהנעם בוים, אדער א שעהנעם טייך. זיא האט זיך מעהר ניט געקימערט אום אלעס, וואס איז פארגעקומען ארום איהר.

דיא צייט איז אזוי פערגאנגען זעהר לאנגווייליג, ביז זיי זיינען צוגעקומען קיין קאַללאַנדאר. פון דארטען האבען זיי געדעבענט צו געהן צו פוס קיין ניי אבערוויל. דא האבען זיי זיך אלע שוין געפיהלט, וויא אין דער היים. דא איז זיי שוין אלעס געווען בעקאנט.

הערדי האט גענומען נעללין ביי דער האנד און האט זיא געפיהרט אויף דער ברייטער גאס, וועלכע האט געפיהרט קיין ניי אבערוויל. ווען זיי זיינען אוועקגעגאנגען אביסעל ווייטער פון דיא איבעריגע, האט זיא הערדי געפרעגט:

— ליעבע נעללי, מיר געהן יעצט צוריק אהיים; מיר געהן יעצט צוריק אין דער אלטער, פינסטערע מינע, וואו מען ווייס נור פון ארבייט און ארבייט. נעללי, זאג מיר יעצט, געפעלט דיר אלעס, וואס דוא האסט געזעהן אין דיעזער נייער וועלט פון ליכט, גרינע גראזען און בלומען? וועסט דוא ניט בעדויערן, וואס דוא ווארפסט זיי אַוועק און געהסט צוריק אין דער פינסטערער מינע?

— עס געפעלט מיר אלעס זעהר גוט, הערדי, האט נעללי געענטפערט רוהיג און דענאך וויל איך גערן צוריקגעהן אין דער מינע. דאס ליכט איז גוט, דאס ליכט איז שעהן, אבער דארט אונטען איז אויך גוט. דארט אונטען בין איך גליקליך.

— נעללי! האט הערדי געזאגט מיט אַ וויבער, מילדער שטימע פול ריהרונג. — נעללי! ווילסט דוא זיין פעראייניגט מיט מיר אויפ'ן גאנצען לעבען? ווילסט דוא זיין מיינע — מיינע אויף אייביג? —

— יא, הערדי, ווען איך זאל נור וויסען, אַז איך וועל דיך קענען גליקליך מאכען —

נעללי האט געוואלט נאך עפעס רעדען. פלוצלונג איז אבער עפעס געשעהן, וועלכעס האט אלעמען איבערראַשט.

דער דאמפף באַט, וועלכער איז געשטאנען אין לייק קעטרין, האט פלוצאנגעהויבען צו טאנצען און צו ציטערן. דאס וואסער אין זעע (אַזיערא) האט זיך אנגעהויבען צו דרעהן און צו קאכען. מען האט געהערט געשרייען און געוואלדען פון אלע זייטען.

דשיימס סטאַר, הערדי ווארד, נעללי און דשעק רייען זיינען ארויפגעלאפען

אויף אַ בערגעל זעהן, וואס עס איז געשעהן. פאר זייערע אויגען האט זיך פאר-געשטעלט א זאנדערבארעס בילד.

דאס וואסער אין לייק קעטרין האט אנגעהויבען קלענער צו ווערן און צו פערשווינדען. אין א פאר מינוטען איז דער דאמפף ,באָאָט געבליעבען שטעהן אויפ'ן גרונד. אונטער איהם איז שוין קיין וואסער ניט געווען.

אויף דיא ברעגעס פון'ם זעע זיינען געשטאַנען זעהר פיעל מענשען, אלע האבען געזעהן דיזע זעלטענע ערשיינונג און האבען ניט געוואוסט, וואס דא קומט פאר. אין דער ערשטער מינוט זיינען זיי געווען ערשטוינט און איבער-ראַשט; באלד אבער האבען זיי אנגעהויבען צו שרייען און צו ליארמען. זיי האבען געמיינט, אַז דיא וועלט געהט שוין אונטער.

דשיימס סטאַר איז אויך דיא ערשטע פאר מינוט געשטאנען, וויא פער-שטיינערט. פלוצלונג האט ער זיך אַ חאפ געטהאן ביים קאפ און האט אויסגע-רופען ניט מיט זיין קול.

— מיינע פריינד! לאמיר לויפען אהיים! גאט זאל זיך דערבארמען אויף ניי אבערוויל! איך האב מורא, אז אונזער מיה, אונזער ארבייט און אונזערע פריינד זיינען פערגאסען מיט דיא וואסערן פון לייק קעטרין.

20טעס קאפיטעל.

מען זוכט צו פערניכטען דיא מינע.

דיא ארבייטען אין דער ניי אבערוויל מינע זיינען דיעזען טאג געגאנגען וויא געוועהנליך. דא זיינען געשטאַנען ארבייטער מיט ברעכאייזען אין דיא הענד און האבען געריסען שטיקער קוילען פון דיא ווענט; דארט האבען גע-קנאקט דיא דינאַמיט פאַטראָנען און האבען ארויסגעריסען גאנצע שטיקער שטיין, זאַמד און קוילען; ווייטער זיינען געשטאנען ארבייטער און האבען גע-בויערט דעם הארטען שטיין. זיי האבען געעפענט אַ נייעם טונעל, אַ נייעם וועג אין דער מינע.

פון אלע זייטען האט מען געהערט אַ ליארם, אַ געשריי, אַ געקלאַפעריי, אַ געשטויסעריי. דיא מאשינען האבען געקרעכצט, דיא רעדער האבען זיך גע-דרעהט און גערוישט. דיא ווענטילאַטאָרען האבען ארויסגעטריעבען דיא אלטע, פערדארבענע לופט און האבען צוגעבראכט פרישע, ריינע לופט. דיא וואגאנעס, געטריעבען פון אַן עלעקטרישער קראַפט, האבען ארויפגעשלעפט דיא קוילען פון דיא אונטערסטע טונעלען אויבען אין גרויסען לאגער.

דיא גרויסע און שטארקע עלעקטרישע לאמפען האבען בעלייכטעט דיא גאסען פון דער נייער שטאדט, קאָהל סיטי. אלעס האט געלעבט אונטען טיעף אין דער ערד, אלעס האט זיך גערירט, אלעס האט געארבייט, אַלעס איז געווען אין פולער טהעטיגקייט.

סיימאן ווארד און מעדש האבען ערווארטעט היינט זייערע געסט, דעם אינזשעניר, הערריי און נעללי. זיי האבען אבער געוואוסט, אַז זיי וועלען ערשט

קומען פֿאר נאכט אדער ביי נאכט און האבען אפגעגעסען זייער מיטאג אליין.

נאכן עסען האט דער אַלטער מאן פֿערווייכט זיין פייפ און האט זיך געזעצט פֿאר דער טהיר רעדען מיט זיין פֿרוי פֿון „זייערע קינדער“, הערריא און נעללי. זיי האבען גערעדט, וויא אזוי זיי וועלען איינריכטען דיא האכצייט, וויא זיי וועלען צונויפֿרופֿען אלע ארבייטער פון קאָהל סיטי; וויא דעם טאג וועלען זיי קיינעם ניט לאזען ארבייטען. עס וועט פֿליעסען ביער אין אלע גאסען; אלע וועלען פֿרעהליך זיין, אלע וועלען גליקליך זיין.

אזוי וויא אין קאָהל סיטי איז געווען אַ קירכע און אַ גייסטליכער, וועלען זיי ניט דארפֿען פֿאהרען ארויף אויבען, „אויפֿ'ן גראז“. דיא האכצייט וועט זיין אין דער קירכע אין קאָהל סיטי. זיי וועלען איינלאדען פֿיעלע געסט פֿון אויבען אויף דיעזע גלענצענדע האכצייט.

דיא אלטע לייט זיינען געווען גליקליך. ענדליך האבען זיי דערלעבט דיא האכצייט פֿון זייער איינציגען זוהן. ווער נעללי איז, האט זיי ווייניג געקימערט. זיא איז אַ גוטע, שעהנע און קלוגעס מעדכען, דאס איז פֿאר זיי גענוג. זיי דארפֿען ניט קיין יחוס. זיי ווילען ניט וויסען, ווער איהרע עלטערן זיינען.

פלוצלונג האבען זיי דערהערט אן אונגעוועהנליכען גערויש. עס האט זיך זיי אויסגעוויעזען, אַז א שרעקליכער טייך האט מיט אמאל אויסגעגאסען אלע זיינע וואסערן אין דער מינע.

סיימאן ווארד און זיין פֿרוי זיינען אויפֿגעשפרונגען, וויא דיא אפגעבריהטע און האבען זיך אנגעהויבען אומצוקוקען אין אלע זייטען. סיימאנס וואינונג איז געווען ניט וויים פֿון דעם זעע (אזיערא) מאַלקאָלם. ווען ער האט אַ קוק געטהאן אויפֿ'ן לייק מאַלקאָלם, האבען זיך איהם אויפֿגעשטעלט דיא האר אויפֿ'ן קאפּ. אַזאַ וואונדער האט ער נאך קיין מאל ניט געזעהן.

דער טייך מאַלקאָלם פֿלעגט שטענדיג זיין שטיל און רוהיג. יעצט אבער האט ער אנגעהויבען צו רוישען און צו קאכען. עס האבען זיך אויפֿגעהויבען שרעקליכע וועללען, וויא אויפֿ'ן מעער אין דער צייט פֿון אַ שטורם. דער מאַלקאָלם לייק איז געווארען אַלץ העכער און העכער. דיא כוואַליעס זיינען געווארען אלץ ווילדער און שטארקער. זיי האבען זיך שוין מעהר ניט איינגעהאלטען אין דיא ברעגעס. זיי האבען אנגעהויבען אריבער צו שפרינגען איבער דיא ברעגעס און לויפֿען ביז אין קאָהל סיטי.

איידער סיימאן ווארד האט נאך צייט געהאט זיך אומצוקוקען, איידער ער האט זיך געקענט איבערלעגען, איז שוין דאס וואסער געווען לעבען זיין הויז.

אין שרעק און אין איילעניש האט ער אנגעכאַפּט זיין פֿרוי ביי דער האנד און איז מיט איהר ארויפֿגעלאפֿען אויפֿ'ן צווייטען שטאק, דארט וואו הערריא'ס צימער איז געווען. ער האט אויפֿגעריסען דיא פֿענסטער, זעהן וואס ווייטער וועט זיין. אין דיעזער מינוט אבער האט ער דערהערט געשרייען און געוואלדען פֿון אלע זייטען.

— וואסער! רעטעט! מיר ווערן דערטרונקען! רעטעט! צו הילף!

ער האט ארויסגעקוקט דורכן פֿענסטער און האט געזעהן, וואס פֿאר אַ שרעק און וואס פֿאר אונארדנונג עס הערשט אין דער גאנצער מינע. מענער, פֿרויען און קינדער האבען געוויינט, געשריען, געבראכען די הענד און געלאַפֿען זיך רעטען אין די העכערע גאלעריען.

סיימאן ווארד האט אַ קוק געטהאן אויפֿן זייגער, לייק מאַלקאָלם. דאס וואַסער האט נאך אלץ געראַוישט און געקאכט. איינציגע גאסען פֿון קאָהל סיטי זיינען שוין געוועזען בעדעקט מיט וואסער, וויטער אבער איז דאס וואסער ניט געגאנגען.

— האַלט! שטעהט, פֿריינדע! לויפֿט ניט! שרעקט אייך ניט! די געפֿאהר איז פֿאראיבער, האט ער אנגעהויבען צו שרייען צו די ארבייטער און די איינוואוינער פֿון קאָהל סיטי. — איבערלעגט אייך, וואס איהר טהוט. ווען דאס וואסער זאל קומען ערגעץ פֿון'ם מעער, וועט אייער אנטלויפֿען ניט העלפֿען, ווייל דאס וואסער קומט אן פֿון אויבען. איך זעה אבער, אַז דאס וואסער איז אנגעקומען ערגעץ פֿון אונטען. עס איז געבליעבען שטעהן, עס וועט שוין מעהר ניט געהן.

די ארבייטער זיינען געבליעבען שטעהן אַ פאר מינוט און האבען זיך אומגעקוקט. דאס וואסער איז ווירקליך געבליעבען שטעהן אויף איין ארט און איז מעהר ניט צוגעקומען.

— עס זיינען נאך דא פֿיעלע ארבייטער אונטען אין די גאלעריען! האט פלוצלונג אויסגעשריען אַ פֿרויען־שטימע מיט אַ געוויין. — מיין מאן ארבייט היינט אויך אונטען.

— בערוהיגט אייך! האט סיימאן געבעטען. וויא איך זעה, איז דאס וואסער געשטיעגען ניט שטארק הויך. נאך מיין רעכנונג איז דאס וואסער אין די אונטערסטע גאלעריען ניט העכער, וויא ביז אין די קניע. די ארבייטער קענען זיך זעהר לייכט רעטען.

צו ביסלעכווייס האבען זיך די ארבייטער בערוהיגט, סיימאן ווארד איז אראפּגעגאנגען פֿון'ם צווייטען שטאק פֿון זיין הויז, איז געגאנגען אין וואסער און האט צוריקגעבראכט די ארבייטער אין קאָהל סיטי. די פֿרויען האבען זיך אויפֿגעשטעלט אין אַ גאס, וואוהין דאס וואסער איז נאך ניט צוגעקומען און האבען זיך צונויפֿגעדרענגט צוזאמען, וויא אַ הערדע לעמער, ווען זיי דערזעהן אַ וואלף. די מענער אבער האבען זיך גענומען צו דער ארבייט. זיי זיינען געלאַפֿען אין די אונטערסטע גאלעריען זעהן, וואס עס מאכען דארט די ארבייטער.

וויא גליקליך זיינען זיי געווען, ווען זיי האבען דערזעהן, אַז דער אלטער ווארד האט רעכט געהאט. אין די אונטערשטע גאלעריען איז ווירקליך אנגעלאַפֿען וואסער, עס איז אבער געווען ניט טיעף און עס האט קיינעם ניט געשאַדעט. די ארבייטער האבען זיך אַביסעל פֿערנעצט די פֿיס, ניט מעהר.

וואס איז געווען די אורזאַכע דערפֿון, וואס דאס וואסער איז ווייטער ניט געשטיעגען, האט מען דערווייל ניט געקענט וויסען. ווען מען האט זיך גוט ארומ־

געקוקט, האָט מען געזעהן, אַז דער לייק מאַלקאָלם איז ווירקליך העכער געוואָרען מיט עטליכע פֿוס. דאָס וואַסער האָט אַביסעל אָפּגעוואַשען דיא הייזער פֿון קאָהל סיטי און איז ערגעץ פֿערשוואונדען געוואָרען. מעגליך, אַז דער מאַלקאָלם לייק האָט ערגעץ אַן אויסגאַנג אין מעער. דאָס וואַסער איז אָפּגעלאָפֿען דורך דיעזען אויסגאַנג. מעגליך, אַז ערגעץ טיעף אין דער ערד געפֿינט זיך נאָך ערגעץ אַ טיעפֿער גרוב, וואו דאָס וואַסער האָט זיך אַנגעזאַמעלט.

— וואו נעהמט מען יעצט דעם אינזשעניער? האָט געברומט דער אַלטער סיימאָן. מען מוז דאָך וויסען, פֿון וואַנען דאָס וואַסער האָט זיך גענומען. עס איז גוט, וואָס עס איז געשעהן אין דער צייט, ווען דיא עלעקטרישע לאַמפּען ברענען און מיר האָבען געזעהן, וואָס עס טהוט זיך. וואָס וואָלט געווען, ווען דאָס זאָל געווען געשעהן ביי נאַכט, ווען דיא עלעקטרישע לאַמפּען זיינען פֿערלאָשען און אַלע שלאָפֿען?

אַ גאַנצען טאָג האָט מען שוין ניט געאַרבייט. מען איז אַרומגעגאַנגען זוכען, וואו דאָס וואַסער איז אַהינגעקומען און פֿון וואַנען עס האָט זיך גענומען. אַלע זיינען געווען אונרוהיג און בעזאָרגט.

אין דיא קוילען מינען מאַכען זיך אַמאָל אַזעלכע אונגליקס פֿעלע. פּלוצלונג רייסט זיך אַריין אַ טייך און פֿערטרינקט דיא גאַנצע מינע. אין אַזאַ פֿאַל ווערען דערטרונקען פֿיעל מענשען. אַמאָל מאַכט זיך, אַז מען מוז אויפֿגעבען דיא גאַנצע מינע. דאָס וואַסער ווערט צו שטאַרק. מען קען מעהר צו דער מינע ניט צוקומען.

אַזוי וויא זיי זיינען אַזוי געשטאַנען און גערעדט, געטראַכט און געקלערט פֿון דיעזען זאָנדערבאַרען פֿאַל, זיינען אַנגעלאָפֿען דזשיימס סטאַר, העררי וואַרד, נעללי און דזשעק ריייען. זיי זיינען געווען אונרוהיג און אויפֿגערעגט. זיי האָבען דערהערט מיט פֿרייד און ענטציקען, אַז עס האָט דער מינע גאָר ניט געשאַדעט, אַז אַלעס איז אין אָרדנונג און דיא אַרבייטער זיינען אָפּגעקומען מיטן שרעק.

זיי האָבען ערשט דערצעהלט, פֿון וואַנען דאָס וואַסער איז געקומען. דער באָדען פֿון'ם זעע לייק קעטרין האָט זיך אַראָפּגעלאָזען און דאָס וואַסער האָט זיך אַריינגעגאָסען אין דער מינע.

באַלד זיינען אַנגעלאָפֿען מענשען פֿון אַבערוויל און פֿון דיא פֿאַרמס אַרום זעהן, וואָס עס האָט פּאַסירט אין קאָהל סיטי. פֿיעלע האָבען געהאַט פֿריינד, אַנפֿערוואַנדטע און בעקאַנטע אין קאָהל סיטי. אַלע האָבען דערצעהלט דאָס גרויסע וואונדער, אַז פֿון לייק קעטרין איז דאָס וואַסער פּלוצלונג פֿערשוואונדען, אָבער נור פֿון איין אָרט, פֿון דער זייט, וועלכע איז נאָהענט צו ניי אַבערוויל. פֿון דער אַנדערער זייט אָבער איז דאָס וואַסער געבליעבען אויפֿ'ן אָרט און האָט זיך ניט גערירט.

וויא עס ווייזט אויס, איז דער באָדען פֿון קעטרין לייק ניט גלייך. עס געפֿינט זיך אין דער מיט אַ בערגעל. דיעזער בערגעל האָט גערעטעט קאָהל סיטי און דיא מינע פֿון ניי אַבערוויל. ווען עס זאָל ניט געווען זיין דיעזעס בערגעל,

וואלט זיך דער גאנצער קעטרין לייק אריינגעגאסען אין נייע אבערוויל. דאן וואלט זיך ניט איין מענש ניט געראַטעוועט. דאן וואלטען זיי אלע דערטרונקען געווארען. דאן וואלט דאס אונגליק געוועזן אַ שרעקליכעס.

דשיימס סטאר איז געוועזן אויסער זיך. ער האט ניט געשלאפען די גאנצע נאכט און האט אַלץ געקלערט, פון וואנען עס האט זיך גענומען, וואס פון אַ טהייל פון'ם לייק קעטרין איז דאס וואסער אזוי פלוצלונג פערשוואונדען געווארען. ער האט אויף קיין פאל ניט געקענט צוגעבען, אַז דאס איז אַ בלויזער צופאַל.

— דאס האט אַ מענש געטהאן, האט ער געזאגט צו זיך אליין. דאס האט געטהאן איינער, וועלכער איז גוט בעקאנט מיט דער מינע. ער האט געוואלט פערטרינקען די מינע. עס איז אבער ניט געלונגען. ער האט שלעכט אויסגערעכענט. ער האט גערעכענט, אַז דאס גאנצע וואסער פון לייק קעטרין וועט מיט אמאל זיך אראפלאזען און וועט פערטרינקען די גאנצע מינע. דאס בערגעל אין לייק קעטרין, וועלכעס צוטהיילט דעם גאנצען זעע אויף צוויי טהיילע, האט געראַטעוועט די מינע. — וואס וועט ווייטער זיין?

עס זיינען אזוי פערגאנגען איניגע טעג, אין וועלכע דער אינזשעניר האט ניט גערוהט און ניט געלעבט. ער האט געפארשט, געקלערט און געטראכט, ווער איז דיעזער געהיימניספאלער, וועלכער וויל אזוי פערניכטען די נייע מינע? — פאר וואס טהוט ער עס? וואס פאר א צוועק האט ער דערביי?

איין מאל איז ער אזוי געזעסען מיט סיימאן ווארד פאר דער טהיר פון זייער הויז. זיי האבען גערעדט פון דעם לעצטען וואונדער.

— ווייסט איהר, סיימאן, אַז די לעצטע פערפלייצונג אין דער מינע בעאונרוהיגט מיך? האט דשיימס סטאר פלוצלונג געזאגט.

— איך מיין, אַז עס איז אַ גאנץ געוועהנליכער צופאל, האט סיימאן געענטפערט. אַ פישער איז געפאהרען אויף אַ שיפעל אין לייק קעטרין, ער האט זיך צופעליגער ווייזע אנגעשפאַרט מיט זיין רודער אן אַ שוואכער שטעלע אין לייק און האט געמאכט אַ לאך אין דער ערד. דאס וואסער איז דורך דיעזען לאך איינגעדרונגען אין דער מינע.

— ניין, סיימאן! דאס איז קיין צופאל. דיעזעלבע מענשען, וועלכע האבען אונז אמאל פערשפארט אין דער מינע; דיעזעלבע אונבעקאנטע, וועלכע האבען מיט איניגע יאהר צוריק געטהאן אלעס מעגליכע, זיי זאלען אונז שטערן אין אונזער ארבייט — דיעזעלבע אונבעקאנטע האבען געוואלט מיט איין מאל פערניכטען אונזער גאנצע ארבייט.

— פאר וואס האבען זיי געשוויעגען ביז אהער? האט דער אלטער סיימאן געפרעגט.

— איך ווייס עס ניט. איך פערשטעה עס ניט. איך בין אבער זיכער, אַז מיר האבען ערגעץ אַ געפעהרליכען פיינד, וועלכער וויל אונז פערניכטען.

— נאך אייערע רייד, הערר דשיימס סטאר, קען איך שוין גלויבען דשעק רייען, וועלכער זאגט, אַז אין דער מינע האלטען זיך אויף גייסטער, וועלכע

זיינען אויף אונז בייז, וואס מיר זיינען געקומען זיי שטערן אין זייער שטילער, פינסטערער וואינונג. זיי ווילען עס אונז פערטרייבען פון דאנען.

— גייסטער? גייסטער? — ניין, סיימאן, דאס זיינען קיינע גייסטער, דאס זיינען מענשען.

— וואס זאלען מיר אלזא טהאן? האט דער אלטער אויפזעהר געפרעגט.

— מיר דארפען קיינעם ניט זאגען דערפון, מיר מוזען אבער שטילערהייט זוכען און פארשען, ביז מיר וועלען אויסגעפינען, ווער עס זיינען אונזערע געהיימניספאלע פיינד.

— זוכען, פארשען, שפירען, האט געברומט דער אלטער מאן. מיר זוכען שוין זייט פיער יאהר? וואס האבען מיר דען אויסגעפונען?

דשיימס סטאר האט נאך גערעדט מיט העררי ווארד און מיט דשעק רייען און האט זיי געבעטען, אַז זיי זאלען זיך גוט צוקוקען צו יעדער זאַך, וואס קומט פאר אין דער מינע. דאס בעסטע וואלט געווען, ווען זיי זאלען קענען ארומגעהן ביי נאכט, ווען דיא עלעקטערישע לאמפען ווערן אויסגעלאשען, און פארשען, וואס עס קומט פאר אין דער מינע.

נעללי האט פון דיזע אלע בעראטהונגען ניט געוואוסט, איהר האט מען דערצעהלט, אַז דער זעע מאלקאלם איז פלוצלונג וואהנזיניג געווארען און האט געוואלט פערטרענקען דיא מינע. ער איז אבער באלד געקומען צו זיך און איז צוריקגעגאנגען אין זיינע ברעגעס.

ווער עס האט זיך גוט צוגעקוקט צו נעללי'ן, זייט זיא איז צוריקגעקומען פון איהר רייזע, דער האט געקענט בעמערקען, אַז דאס מעדכען האט זיך זעהר פיעל פערענדערט. זיא איז געווארען שטילער, רוהיגער און טרויעריגער. זיא פלעגט נאך העלפען דיא אלטע מעדש אין איהרע הויז ארבייטען מיט פערגניגען; זיא פלעגט אבער ניט זיין מעהר אזוי פרעהליך, אזוי לוסטיג, וויא פריהער.

עס איז געווען דייטליך, אַז דאס יונגע מעדכען האט עפעס שווערע זארגען, וועלכע זיא קען קיינעם ניט זאגען.

אין אַ פאר טעג שפעטער האט דשיימס סטאר געשיקט רופען העררי ווארד און האט איהם געזאגט:

— איך זעה דאך, אז דא אין דער מינע האבען מיר גאר ניט אויסגעפונען. לאמיר זעהן, וואס עס טהוט זיך דארט אויבען אין קעטרין לייק. ביז אהער האבען מיר געהאט שעהנעס וועטער. עס איז זומער און עס האט שוין לאנג ניט גערעגענט. וואס וועלען מיר טהאן, ווען עס וועט קומען דער הערבסט (אָסיען) און עס וועט אנהייבען צו רעגענען? מיר קענען דאך דאמאלס האבען אלע טאג אַ פערפלייצונג?

— גוט! איך געה מיט אייך, האט העררי געזאגט.

זיי האבען אפגערעדט, אז זיי זאלען מיטנעהמען דשעק רייען און זאלען געהן שטילערהייט אויספארשען דעם קעטרין לייק.

דעם אנדערן טאג גאנץ פריה זיינען אלע דריי ארויסגעגאנגען שטילער-

הייט פֿון ניי אבערוויל און זיינען געגאנגען צום קעטרין לייק. זיי האבען זיך אנגעטהאן אין הויכע גומי שטיוועל און זיינען געקראכען אין דער בלאטע, ביז זיי זיינען צוגעקומען צום ארט, וואו דער באדען האט זיך אראפּגעלאזען.

דער אינזשעניר האט דיעזעס מאל גוט אויסגעמאסטען דיא מינע און דעם זעע. יעצט האט ער שוין געקענט זאגען גענוי, וואו עס קומט אוים דער ארט אין לייק, וועלכער איז פונקט געגען דער מינע.

ווען זיי האבען עס אויסגעפֿונען אַקוראַט, האט דשיימס סטאר אוועקגעשאַרט דיא בלאטע און האט ערשט דערזעהן, וואס מען האט געטהאן. דער שטיין, וועלכער איז געלעגען אויפֿ'ן באדען פֿון'ם לייק, איז געווען דורכגעלעכערט, וויא א זיפּ. עס איז געוועזען דייטליך, אַז מען האט געבוירט פֿון אונטען, פֿון דער מינע, ניט פֿון אויבען פֿון וואסער. ער האט עס דערקענט אן דיא לעכער — אויבען זיינען זיי געוועזען גאנץ דין, וואס טיעפֿער אבער זיינען זיי געוואָרען אלץ ברייטער און ברייטער.

— יעצט איז עס פֿאר מיר קלאר, וויא דער טאג, אַז דאס האבען געטהאן מענשען הענד, האט ענדליך דשיימס סטאַר געזאגט. מען האט ניט געמיינט צו פֿערטרענקען דיא מינע. מען האט גערעכענט גאר עפּעס אנדערש. מען האט געוואלט, אַז דאס גאנצע געוועלב איבער קאָהל סיטי זאל מיט אמאל איינפֿאלען. דיא לעכער אין שטיין געהן גלייך אין דיא זיילען, וועלכע האלטען אויף זיך דאס געוועלב. מען האט גערעכענט, אַז ווען דיא זיילען וועלען זיך אנפֿילען מיט וואסער, וועלען זיי ניט אויסהאלטען. זיי וועלען אומפֿאלען און אלעס וועט אומפֿאלען מיט זיי.

העררי וואַרד האט געשאקעלט טרויעריג מיט'ן קאפּ. ער האט געזעהן, אַז דער אינזשעניר האט רעכט. ער האט ערשט יעצט אנגעהויבען צו פֿערשטעהן, אין וואס פֿאר אַ געפֿאהר זיי געפֿינען זיך נאך יעצט. עס איז נאך זייער גליק, וואס זיי האבען זיך געחאַפּט אזוי פֿריה און זיי ווייסען, וואו דיא געפֿאהר ליעגט. יעצט, ווען זיי ווייסען עס, וועט שוין דער אינזשעניר געפֿינען אַ מיטעל, וויא אזוי עס צו פֿערהיטען.

— וואס פֿאר אן אינטערעס זאלען האבען דיא מענשען, וואס טהוען עס? האט העררי ענדליך געפֿרעגט. צו וואס זאלען זיי עס טהאן?

— דאס איז אַ רעטעניש, וועלכעס איך קען מיר אויף קיין פֿאל ניט ערקלערן, האט דער אינזשעניר געענטפֿערט. איך האב אנפֿאנגס געטראַכט, אַז דאס זיינען אַ באנדע רויבער און מערדער, וועלכע בעהאלטען זיך אין דער מינע. — איך האב מיך יעצט איבערצייגט, אַז דאס קען ניט זיין. אין אַ צייט פֿון פֿיער יאהר וואלט מען געהערט פֿון זיי, מען וואלט זיי געוויס געחאַפּט. מען וואלט וועניגסטענס גערעדט פֿון זיי, געשריעבען אין דיא צייטונגען. אלע שוויגען .מען הערט ניט פֿון קיין רויבער.

איך האב שפּעטער גערעכענט, אַז אַ באנדע שמוגלער אדער פֿאלש מינצלער — מענשען, וועלכע מאכען פֿאלש געלד — האט זיך בעזעצט אין דער מינע.

זיי ווילען אונז פֿערטרייבען, אום זיי זאָלען קענען גאַנץ פֿריי אפּטהאָן זייערע דונקעלע געשעפֿטען.

איך זעה יעצט, אַז דאָס איז אויך ניט ריכטיג. איך זעה, אַז מען וויל צער־שטערן און פֿערניכטען דיא גאַנצע מינע. — דאָס איז עפּעס אַ גאַנץ אַנדערער מאַרט פֿיינד. ער האַסט אונז, ער וויל זיך נוקם זיין אָן אונז, ער איז אָבער צו שוואַך אום אַרויסצוטרעטען פֿריי און אָפֿען געגען אונז. ער טהוט עס אַפּ אַלעס אין דער פֿינסטער, אין פֿערבאָרגענעם.

איך זעה, אַז ער אַליין איז אַ גוטער אינזשעניר. ער איז אַליין אַ קוילען גרעבער און קען דיזע מינע בעסער פֿון אונז אַלע, אַ בעווייז האָט איהר, אַז וויפֿיעל מיר זוכען איהם, קענען מיר איהם ניט געפֿינען. עס געפֿינען זיך געוויס נאָך גאַלערען און געהיימע וועגען אין דער מינע, פֿון וועלכע מיר ווייסען נאָך גאָר ניט.

נאָך מיין מיינונג, איז ער אַ קאַלטבלוטיגער, איבערלעגטער מאַניאַק (וואָהנזיניגער), וועלכער האָט אין קאָפּ נור איין געדאַנק — אונז צו פֿערניכטען. מעגליך, אַז מען האָט איהם עפּעס בעליידיגט און ער וויל זיך נוקם זיין. מעגליך, אַז דאָס איז גלאַט אַזאַ קראַנקהייט, אַזאַ וואָהנזינן.

קיינער האָט איהם ניט געענטפֿערט. וואָס האָבען דיא צוויי יונגע לייט, הערריי און דשעק, געקענט ענטפֿערן דאַרויף?

זיי האָבען געדעדט נאָך איינינע צייט און זיינען צוריקגעגאַנגען קיין קאָהל סיטי. דערמזעלבען אָבענד, ווען אַלע זיינען געשלאָפֿען, זיינען געזעסען אין סיימאַן וואָרדס צימער דער אינזשעניר, סיימאַן וואָרד, הערריי און דיא אַלטע מעדזש. זיי האָבען געדעדט וועגען דעם אונבעקאַנטען פֿיינד. דשיימס סטאַר האָט זיך געהאַלטען פֿעסט, אַז אַן אַרבייטער פֿון דער מינע, וועלכען מען האָט עפּעס בעליידיגט, טהוט עס אַלעס, ער וויל זיך נוקם זיין אָן זיי.

— קענט איהר זיך ניט דערמאָנען, הערר סיימאַן, אויב איהר האָט זיך ניט אַמאָל געקריעגט מיט אַן אַרבייטער אין דאַרטשאַרט פּיט? האָט ניט אייער פֿרוי זיך געקריעגט מיט איינעם? פֿיעללייכט האָט איהר אַזוי אַ פֿיינד, וועלכער זאָל וועלען זיך נוקם זיין אָן אייך?

סיימאַן וואָרד האָט פֿערצויגען מיט דיא אַקסלען.

— איהר קענט מיך, הערר סטאַר. איך קריעג מיך מיט קיינעם ניט, האָט ער געענטפֿערט. איך טרעט יעדען אַרויס פֿון'ם וועג. איך האָב קיינעם ניט בעליידיגט און מיט קיינעם זיך ניט געקריעגט. מיין אַלטע געהט אויך צו קיינעם ניט און קריעגט זיך מיט קיינעם ניט.

— אָך, ווען נעללי זאָל וועלען רעדען! האָט ענדליך אויסגערופֿען דער אינזשעניר.

— לאָזט צורוה מיין אַרימע נעללי! האָט הערריי געבעטען. זיא איז אַזוי אויך עפּעס אונרוהיג זייט אַ געוויסע צייט. זיא איז נעבעך בלייך געוואָרען און איז ניט אַזוי פֿרעהליך, וויא פֿריהער. איך בעט אייך, הערר סטאַר, אַז זיא זאָל

ניט וויסען אַ ווארט פֿון דעם אלעס, וואס מיר האבען געטהאן און וואס מיר האבען גערעדט.

איך זעה, אַז עפעס פרעסט זיא. אַ שווערע געהיימניס ליעגט איהר אויפֿ'ן הארצען. ווען זיא זאגט עס ניט, וואהרשיינליך טאר זיא ניט זאגען אדער זיא קען ניט זאגען.

— זיי רוהיג, הערריֿ, מיר וועלען איהר גאר ניט זאגען. איך אליין וויל זיא ניט צווינגען, זיא זאל אונז עפעס זאגען.

אייניגע מינוטען האבען אלע געשוויעגען. יעדער האט געפֿיהלט, אז מען האט דא אנגעריהרט אַ וואונד, וועלכע טהוט אלעמען וועה. דשיימס סטאר האט געפֿונען פֿאר נעטהיג צו ענדערן דאס געשפרעך — צו רעדען פֿון עטוואס פרעהליבערעס.

— אלזא, הערריֿ, ווען, דענקסט דוא, וועלען מיר טאנצען אויף דיין האכצייט? האט ער פלוצלונג געפֿרעגט. האסט דוא שוין גערעדט מיט נעללי'ן?

הערריֿ איז רויט געווארען און האט ניט געענטפֿערט אזוי שנעל.

— פֿרעגט מיין פֿאטער, האט ער ענדליך געשטאמעלט.

— וואס זאגט איהר, סיימאן? ווען וועלען מיר ביי אייך טאנצען?

— ביי מיר איז אלעס פֿערטיג, האט סיימאן געענטפֿערט. איך רעכען, אַז אין אַ מאנאט ארום זאלען מיר מאכען דיא האכצייט. ווען דיא קינדער ליעבען זיך, וועל איך געוויס ניט זיין דאגעגען. — וואס זאגסט דוא, מעדש?

— איך זאג, אַז הערריֿ דארף שוין הייראטהען, האט דיא אלטע מוטער געזאגט. איך האב שוין אנגעגרייט פֿאר איהם צוויי צימער און דיא גאנצע ווירטהשאפֿט, וועלכע איז נעטהיג פֿאר א יונגע פאר פֿאלק.

זיי האבען נאך אוועקגערעדט אַ לאנגע צייט און האבען אפגערעדט אלעס: ווען דיא האכצייט זאל זיין, ווער עס זאל זיין דער בראַאוט פֿיהרער און ווער עס זאל זיין אלס צייגען (עידות). — אזוי וויא נעללי האט קיינע עלטערן, איז געבליעבען, אז דער אינזשעניר זאל אננעהמען דיא שטעלע אלס איהר פֿאטער און ער זאל איבערגעבען דיא בראַאוט צו הערריֿ.

עס איז געווארען גאנץ שפעט אין דער נאכט, ווען מען איז זיך צוגאנגען. יעדער האט זיך געמוזט לעגען שלאפֿען. מארגען פֿריה דארף מען אויפֿשטעהן צו דער ארבייט. אזא גרויס געשעפֿט, וויא אַ קוילען מינע טאר מען ניט לאזען רוהען ניט איין מינוט.

דעם אנדערן טאג איז דיא ארבייט געגאנגען וויא געוועהנליך. עס האט האט גאר ניט פאסירט און דיא גרויסע מאשינען האבען ווייטער גערוישט און געארבייט. אזוי זיינען וויעדער פֿערגאנגען עטליכע טעג. הערריֿ פֿלעגט זיך זעהן זעהר אפֿט מיט נעללי'ן, פֿלעגט מיט איהר רעדען פֿון זייער האכצייט און וויא זיי וועלען זיך שפעטער בויען אַ ניי הויז לעבען זיין פֿאטער. זעהר אפֿט פֿלעגען זיי רעדען פֿון זייער רייזע דארט אויבען.

נעללי איז געוועזען העכסט צופֿריעדען פֿון אלעס, וואס זיא האט געזועה

דארט אויבען אין דער גרויסער העלער וועלט. אלעס איז געווען שעהן, גוט, העל אין ליכטיג דארט אויבען.

— איך בין אבער גליקליך דא, אין דער פֿינסטערער מינע, האט זיא איהם אמאל געזאגט. איך בין גליקליך, ווען ארום מיר איז גאנץ פֿינסטער און איך קען ארומגעהן אין דער דונקעלער נאכט. מען מוז געוואינט זיין צו דער פֿינסטערניס, מען מוז קענען דיא פֿינסטערניס. מען מוז פֿיהלען דיא פֿינסטערניס, וויא איך פֿיהל זיא, דאן האט מען זיא ליעב, דאן פֿערשטעהט מען זיא, דאן ווייסט מען, וואס פֿינסטערניס איז.

— האלסט דוא פֿערמאכט דיא אויגען, ווען דוא געהסט ארום אין דער פֿינסטערניס? האט הערי געפֿרעגט.

— ניין, הערי. ווען איך פֿערמאך דיא אויגען, זעה איך גאר ניט. איך מוז האלטען אפֿען דיא אויגען, דאן זעה איך וואונדער זאכען; דאן פֿערשטעה איך דעם אונטערשיעד פֿון איין פֿינסטערניס צום אנדערן. —

אזוי וויא מען האט אלעס אפגערעדט וועגען הערריס און נעלליס האכצייט, האט סיימאן און זיין פֿרוי געפֿונען פֿאר נעטהיג צו ערקלערן אלע ארבייטער און אלע איינוואינער אין קאָהל סיטי, אז אין א מאנאט ארום וועט זיין דיא האכצייט. ער האט זאגאר שוין בעשטימט דעם טאג, ווען דיא האכצייט זאל זיין.

אלע ארבייטער האבען זעהר ליעב געהאט דעם אלטען סיימאן ווארד און זיין זוהן הערי און אלע זיינען געקומען איהם גראַטולירען און ווינשען איהם גליק. דשעק רייען איז געווען דער ערשטער, וועלכער האט געוואונשען גליק הערריין און נעלליין.

וויא מיר האבען שוין געזאגט, איז קאָהל סיטי געווען א שטאדט אונטער דער ערד, וויא יעדער אנדערע שטאדט אויף דער ערד. אין קאהל סיטי זיינען שוין פֿארגעקומען פֿיעלע הייראטהס צערעמאניען און אַ האכצייט איז דארט קיין נייעס ניט געווען. הערי ווארד אבער איז געווען דער הויפט אויפֿזעהר; נעללי איז געווען פֿאר אלעמען אַ רעטעניש, ווייל קיינער האט ניט געוואוסט, ווער זיא איז. עס איז דאהער קיין וואונדער ניט געווען, וואס פֿון דיעזער האכצייט האט מען גערעדט מעהר, וויא פֿון יעדער אנדערע. עס האבען זיך געפֿונען אלטע ווייבער, וועלכע האבען גערעדט, געלאַכט און אויסגעפֿונען פֿעהלער אין נעללי.

— הערי ווארד וואלט געקענט געפֿינען אַ בעסערע פּאַרטיע פֿאר זיך, האבען אייניגע געזאגט.

— ער וואלט געקענט הייראטהען דיא טאכטער פֿון אַ רייכען פֿארמער, האבען אנדערע איהם געמאכט אַ פֿארוואורף. וואס האט ער געראדע אויסגעפֿונען אַ מעדכען, וועלכע האט זאגאר קיין נאמען ניט. מען ווייס דאך זאגאר ניט, ווער זיא איז און וויא זיא הייסט.

דיא ארבייטען אין דער מינע זיינען אונמערדעסען געגאנגען זייער וועג. יעדען טאג אבער האט זיך עפּעס געטראפֿען אַן אונאַנגענעהמליכקייט. וואס

געהנטער עס איז געקומען דער טאג פֿון העררי'ס האבציייט, אַלץ מעהר אונגליקס פֿעלע האט פאסירט אין ניי אבערוויל, בעזאנדערס אין דיא אונטערשטע, ניעדע־ריגסטע גאַלערעען.

איין מאל, ווען דיא ארבייטער זיינען געגאנגען אין דער פֿריה צו דער ארבייט אין אַ נייער אונטערשטער, טיעפֿער גאַלערעע, האבען זיי געפֿונען, אַז דיא ברעטער און קלעצער, וועלכע האבען אונטערגעשפּאַרט דיא ווענט און דעם דאַך פֿון דער נייער גאַלערעע, ברענען.

ווען מען הייבט אָן צו גראבען אַ נייעם טונעל אדער אַ נייע גאַלערעע, מוז מען אונטערשפּאַרען דיא ווענט, בעזאנדערס אבער דעם דאך מיט ברעטער. דיא ברעטער ווערן אונטערגעשפּאַרט מיט גראבע קלעצער. מען מוז עס טהאן, ווייל אין דער נייער גאַלערעע איז דער דאַך נאך ניט גאנץ זיכער. עס קען אמאל אראפּפֿאַלען אַ גרויסער שטיין אדער אַ גרויס שטיק קוילען פֿון עטליכע טאן און זאל דערהרגענען דיא ארבייטער.

וויא ערשטוינט זיינען געוועזען דאהער דיא ארבייטער, ווען זיי זיינען צוגע־קומען צום נייען טונעל, וואו זיי האבען נעכטען אַ גאנצען טאג געארבייטעט אום צו שיצען און צו בעוואַרענען דעם דאַך, ווען זיי האבען דערזעהן, אַז דער דאַך איז אין גאנצען פֿערסמאַלעט. מען האט אונטערגעצונדען דיא ברעטער און דיא קלעצער און זיי האבען זיך לאנגזאם געברענט.

מען האט באלד געשיקט רופֿען דעם אינזשעניר. ער איז געקומען און האט אלעס בעטראכט און אויסגעפֿארשט. ער איז זאגאר געגאנגען ביז צום ענדע פֿון'ם נייען טונעל און האט דארט געפֿונען אַ ברענענדען לאמפּ, מיט וועלכען מען האט אונטערגעצונדען דאס האלץ אין טונעל.

— וואס זאל דאס הייסען? האט געברומט דער קלוגער אינזשעניר. אלעס איז געטהאן געווארען אזוי קלוג און אזוי געשיקט, אַז עס איז מיר אַ וואונדער, פֿאר וואס דאס גאנצע האלץ אין טונעל איז ניט פֿערברענט געווארען. מען האט אונטערגעצונדען דאס האלץ פונקט לעבען דיא לופֿט רעהרען. דער רויך איז ארויס דורך דיא ווענטילאַציאָנס רעהרען און אין קאָהל סיטי האט מען איהם ניט געקענט פֿיהלען.

וויא עס ווייזט אבער אויס, האט מען איהם געשטערט אין זיין ארבייט. ער האט איבערגעלאזען דעם לאמפּ און איז אנטלאָפֿען. מעגליך, אַז ווען מען זאל איהם ניט געוועזען שטערן, וואלט ער אונטערגעצונדען דיא האלץ ארבייט אין אלע גאַלערעען. ווען עס גערעטה איהם, וואלטען זיך אנגעצונדען דיא קוילען, דאן וואלט דיא גאנצע מינע, גאנץ ניי אבערוויל פֿערברענט געווארען.

דשיימס סטאר האט געהאט איבער וואס נאכצודענקען. פֿון אלע געפֿאהר־רען, וועלכע דער ארבייטער אין אַ קוילען מינע איז אונטערוואָרפֿען, איז פֿייער דיא גרעסטע געפֿאהר. עס זיינען שוין פֿארגעקומען פֿעלע, ווען דיא קוילען אין אַ מינע האבען זיך אנגעצונדען. דאן האט מען געמוזט דינגען טויזענדער מענ־שען, זיי זאלען פֿערשיטען דיא מינע מיט ערד. עס זיינען פֿארגעקומען פֿעלע,

ווען אַ קוילען מינע האט געברענט דריי פֿיער יאהר נאך אנאנד. מען האט זיא ניט געקענט לעשען, ביז וואנען מען האט אריינגעלאזען אַ גאנצען טייך מיט וואסער אין איהר.

פֿייער איז דער געפֿעהרליכסטער פֿיינד אויבען אויף דער ערד, וויא אונטען, טיעף אונטער דער ערד. דשיימס סטאר און דיא ארבייטער האבען געהאט אַ גאנץ שווערע ארבייט, איידער זיי האבען אויסגעלאשען דאס פֿייער אין דער נייער גאלערע. אין אַזאַ פֿאל מוז מען זיין זעהר פֿארזיכטיג. מען מוז זיך גוט צוקוקען, אַז עס זאל ניט בלייבען קיין פונק.

ווען עס ברענט אַ הויז אויף דער ערד, קומען דיא פֿייער לייט, צונעהמען דאס הויז און לעשען עס אפּ צו ביסלעכווייס. אין דער מינע אבער איז עס ניט אזוי לייכט. דארט איז פֿינסטער, דיא גאלערע איז שמאל. מען קען זיך ניט ריהרען. עס איז שווער צו זעהן, אויב עס איז ניט געבליעבען ערגעץ אַ שטיק ברעט אדער אַ שטיק קוילען, וועלכע סמאַליעט זיך לאנגזאם.

מיט אַ פאר טאג שפּעטער האט פאסירט אנאנדער פֿאל, וועלכער האט וויעדער איבערראשט דעם אינזשעניר און אלע ארבייטער פֿון קאָהל סיטי. אין איין ארט איז געווען געמאכט אַ לאך פֿון דער מינע ביז ארויף אויבען. דורך דיעזען לאך איז געווען געצויגען אַ שווערע אייזערנע קייט, וועלכע פֿלעגט ארויפֿשלעפּען קאסטענס מיט קוילען פון דער מינע. דיעזער לאך איז געווען ארומגעלעגט מיט גראבע קלעצער און ארומגעשלאגען מיט ברעטער. דאס איז געווען נאטהווענדיג, ווייל דיא קאסטענס מיט קוילען פֿלעגען זיך אנשלאגען אן דער וואנד. ווען דיא וואנד זאל ניט געווען זיין געשיצט, וואלטען דיא קאסטענס אלע מאל אפּגעריסען שטיקער שטיין און ערד פֿון דיא ווענט.

איין מאל, ווען דיא קייט האט ארויפֿגעשלעפּט אַ קאסטען מיט קוילען, האט זיך דיא קייט צוריסען און דער לאך איז איינגעפֿאלען. האלץ, שטיינער, זאמד און קוילען זיינען געפֿאלען אויף אַ גרויסען הויפֿען מיט אַ שרעקליכען קראַך.

דיא ארבייטער האבען גערעכענט, אַז עס איז אַ צופֿאל. דער אינזשעניר אבער האט שטרענג אונטערזוכט דעם פֿאל און האט געפֿונען, אַז מען האט אונטערגעזעגט דיא קלעצער פֿון'ם שאַכט. זיי זיינען ארויפֿגעפֿאלען אויפֿ'ן קאסטען קוילען. דיא מאשין אויבען האט געשלעפּט און דיא קייט האט זיך איבערגעריסען.

שפּעטער מיט עטליכע טעג איז הערריי נאך מיט עטליכע ארבייטער ארויפֿגעפֿאהרען אויף דיא עלעקטרישע וואגאנעס אויבען. פלוצלונג איז דער וואגאן, אין וועלכען הערריי איז געזעסען, אראפּ פֿון דיא רעלסען. הערריי מיט זיינע קאמעראדען האבען זיך געראטעוועט דורך אַ וואונדער.

מען האט אויסגעפֿונען, אַז אויף דיא רעלסען איז געלעגען אן אייזערנער רייף! —

אזעלכע געשיבטען האבען זיך אנגעהויבען צו טרעפען יעדען טאג. דיא ארבייטער האבען זיך דערשראקען און פלעגען ציטערן, ווען זיי פלעגען דארפען געהן אויף דער ארבייט. יעצט האט שוין יעדער געזעהן, אז אין דער מינע געפינט זיך איינער, וועלכער וויל זיא פערניכטען און טייטען דיא ארבייטער. עס האבען זיך אנגעהויבען דיא אלטע געשיכטען. דשעק רייען האט ווידער אנגעהויבען צו דערצעהלען פון גייסטער און פון דער „פייער דאמע".

— קיינער איז דא ניטא, פלעגט ער זאגען. קיין מענש טהוט עס ניט. עס טהוען עס דיא גייסטער. זיי זעהען, אז מיט יעדען טאג געהן מיר אלץ וויטער און וויטער אין דער מינע און נעהמען ביי זיי צו זייער לאנד. זיי ווילען זיך נוקם זיין אן אונז.

סיימאן ווארד איז געוועזען אויסער זיך.

— ניין, דאס טהוט ניט איינער, פלעגט ער זאגען. דא געפינט זיך א גאנצע באנדע שלעכטע מענשען, וועלכע ווילען אונז טייטען.

מען האט עב געמעלדעט דער געהיים פאליציי אין עדינבורג און א גאנצע באנדע דעטעקטיוו'ס און אגענטען פון דער געהיים פאליציי זיינען אראפגעקומען אין קאהל סיטי און האבען טאג און נאכט געהיט, געזוכט און געשפירט. זיי האבען אבער גאר ניט אויסגעפונען, אזוי וויא זיי האבען ניט אויסגעפונען מיט פיער יאהר צוריק, ווער עס האט פערפיהרט דאס שיף „מאטאלא".

מען האט געזעהן דייטליך, אז דיא שלעכטע מענשען זיינען בעזאנדערס בייז אויף הערריי ווארד. דשיימס סטאר האט איהם געהייסען, ער זאל זיך ניט דערוועגען ארויסצוגעהן אליין וויטער פון קאהל סיטי. ער האט אנגעזאגט שטי־לערהייט דעם אלטען סיימאן און זיין פרוי, אז זיי זאלען אכטונג געבען אויף איהם און אויף נעלליין.

דשיימס סטאר האט פערשטאנען, אז הערריי און נעללי שפיעלען עפעס א ראלע אין אלעס, וואס האט אין דער לעצטער צייט פאסירט אין ניי אבערוויל.

סיימאן ווארד און זיין פרוי מעדש האבען אנגעהויבען אכטונג צו געבען אויף נעלליין. זיי האבען זיא ניט אראפגעלאזען פון אויג; זיי האבען זיא געהאל־טען, וויא א געפאנגענע. נעללי האט עס בעמערקט. זיא האט אבער געשוויגען. — האט זיא פערשטאנען, אז דיא גוטע מענשען טהוען עס פון איהר טובה וועגען? — מען קען עס ניט וויסען. נעללי איז געוועזען גאנץ קלוג און פארזיכטיג. מען האט קיין מאל ניט געקענט וויסען, וואס עס קאכט זיך אין איהר.

איין זאך אבער האט דשיימס סטאר דאך בעמערקט. זייט א געוויסע צייט, פלעגט נעללי אכטונג געבען אויף דיא איבעריגע. זיא פלעגט שטעהן אין פענס־טער, ווען דיא ארבייטער פלעגען דארפען קומען פון דער ארבייט. זיא פלעגט שטעהן אין פענסטער און קוקען א לאנגע צייט, ווען הערריי פלעגט אוועקגעהן צו דער ארבייט. זיא פלעגט זיין פרעהליך און צופריעדען, ווען אלע פלעגען זיין בייזאמען. זיא פלעגט אויפשטעהן אין דער פריה פריהער פאר אלעמען, פלעגט ארומגעהן אין שטוב און פלעגט זיך אומקוקען אין אלע זייטען.

דשיימס סטאר איז געקומען אין קאָפּ דער געדאנק. אז ווען נעללי וועט הייראטהען, וועלען דיא געהיימניספאָלע פֿיינד אויפהערן זיי צו פלאגען. ער האט זיך געהאלטען פֿעסט, אַז אלעס, וואס איז געשעהען ביז אהער, האט געטהאן נור איין מענש; אַז דיעזער איינער מענש האט עפּעס אַ האַס געגען דער מינע, אדער ער איז אַ וואהנזיניגער, אַ מאַניאַק, וועלכער האט זיך אריינגענומען אין קאפּ צו פֿערניכטען דיא מינע.

סיימאן וואַרד און מעדש האבען אויך אזוי גערעכענט און האבען געצעהלט דיא טעג ביז צום האכצייטס טאג. יעדער האט געפֿיהלט, אַז עס וועט געשעהן עטוואס שרעקליכעס, אז דיא שלעכטע מענשען האבען זיך פֿערלייגט זיי צו פֿער-ניכטען.

דיא לאגע איז ווירקליך געווען אַ פֿערצווייפֿעלטע. דיא ארבייטער פֿון דער מינע זיינען געווען אזוי איבערגעשראקען, אז זיי האבען געציטערט ארויסצוגעהן אויף דער ארבייט. זיי פֿלעגען מוזען ארבייטען צו צוואנציג-דרייסיג מענשען מיט אמאל. זיי פֿלעגען אויסמיידען דיא אונטערשטע גאלעריען. זיי האבען מורא געהאט צו עפֿענען נייע טונעלען. אלע זיינען געווען פֿערצווייפֿעלט. קיינער האט ניט געוואוסט וואס צו טהאן און וויא אזוי זיך צו העלפֿען.

אזוי זיינען פֿערגאנגען וויעדער עטליכע טעג. ביז צום טאג, אויף וועלכען מען האט אפּגעלעגט דיא האכצייט, זיינען געבליעבען נור אכט טעג.

איין מארגען איז נעללי אויפגעשטאנען גאנץ פֿריה, וויא געוועהנליך. דיא עלעקטערישע לאמפען האבען שוין געברענט און דיא ארבייטער זיינען שוין אויפגעשטאנען צו דער ארבייט. נעללי איז ארויסגעגאנגען פֿון שטוב אויף אַ מינוט. פֿון יענער זייט טהיר איז זיא געבליעבען שטעהן און האט געגעבען אַ שרעקליכען, אונמענשליכען, הערצרייסענדען געשריי.

סיימאן וואַרד, מעדש און הערריי האבען דערהערט איהר געשריי און זיינען געקומען צו לויפֿען זעהן, וואס עס איז עפּעס געשעהן. זיי האבען געפֿונען נעלליין שטעהן לעבען טהיר. זיא איז געווען בלייך, וויא קאלך, האט געציטערט, וויא אין אַ פֿיעבער און האט ניט געקענט ארויסרעדען אַ ווארט. איהרע אויגען הא-בען געקוקט אויף דער טהיר און איהרע פֿינגער האבען עפּעס געוויעזען.

מעדש האט זיא ארומגענומען, האט זיא צוגעפּרעסט צום הארצען און האט געזוכט זיא צו בערוהיגען, וויא אַ מוטער זוכט צו בערוהיגען אַ קינד, וועלכעס האט זיך איבערגעשראקען.

הערריי און סיימאן האבען אין דער זעלבער צייט אַ קוק געטהאן אויף דער טהיר און זיינען געבליעבען פֿערשטיינערט. — אויף דער טהיר איז געשטאנען אנגעשריעבען מיט קרייט פֿאלגענדע צייל'ען מיט גרויסע בוכשטאבען.

„סיימאן וואַרד, דוא האסט ביי מיר צוגענומען דיא לעצטע
קוילען פֿון אונזער אלטע מינע! — דיין זוהן הערריי האט ביי
מיר אוועקגערויבט מיין נעללי. וועה דיר! וועה אייך אלעמען!
וועה ניי אבערוויל! סילפֿאַקס.“

— סילפּאַקס! האט אויסגערופען סיימאַן ווארד און מעדש ניט מיט זייער קול.

ווער איז דיעזער סילפּאַקס? האט הערריי געפרעגט און האט געקוקט אויף זיין פאטער, זיין מוטער און אויף נעלליין.

— סילפּאַקס! האט אויסגערופען נעללי. סילפּאַקס!

מעהר האט זיא ניט געקענט רעדען. דיא אַלטע מעדש האט זיא צוגעפרעסט צו זיך און איז מיט איהר אריינגעלאָפען אין שטוב. הערריי ווארד איז געלאָפען רופען דעם אינזשעניר.

דשיימס סטאר איז באַלד געקומען און האט איבערגעלעזען, וואס עס איז געשטאַנען אָנגעשריעבען אויף דער טהיר.

— דאס איז דיעזעלבע האַנדשריפט, מיט וועלכער עס איז געווען געשריע־בען דער צווייטען בריעף, וואס איך האב ערהאַלטען אין עדינבורג, אַז איך זאָל ניט קומען קיין אבערוויל. דיעזער מאַן הייסט סילפּאַקס. איך זעה אין אייערע געזיכטער, אַז איהר קענט איהם. ווער איז ער? ווער איז דיעזער סילפּאַקס?

21טעס קאפּיטעל.

דער בעל־תשובה.

דער נאַמען סילפּאַקס האט געווירקט אויפ'ן אַלטען סיימאַן וויא אַ צויבער. ער האט זיך דערמאַנט אָן דיא אַלטע יאהרען, איידער דער געלערנטער סער הומפרי דייווי האט אייגעפיהרט דיא זיכערהייטס לאַמפּע. דאַמאַלס פלעגט יעדען טאג אָן ארבייטער מוזען איינשטעלען זיין לעבען און געהן אין דער מינע מיט אַ פאַקעל אין האַנד אום דער גאַז זאָל זיך אָנצינדען.

עס איז געווען ניט לייכט צו געפינען אַזאַ בעהערצטען ארבייטער, ווייל אַזא מענש פלעגט זעהר אָפט דערהרגעט ווערן פון דער עקספּלאָזיאָן. מען פלעגט איהם דערפאַר רופען דער בעל תשובה, The penitent, ווייל נור איינער, וועל־כער פלעגט וועלען אבקומען פאַר זיינע זינד, פלעגט זיך אונטערנעהמען ארומ־צוגעהן מיט אַ פאַקעל אין דער האַנד אין אַ מינע, וואו עס געפינט זיך דער געפעהרליכער גאַז.

מיט אַ צוואַנציג יאהר צוריק האט געארבייט אין דער מינע אַ מאַן מיט'ן נאַמען סילפּאַקס. ער איז געווען דער איינציגער ארבייטער, וועלכער פלעגט אַלע טאג ארומקריעכען אין דער מינע מיט אַ פאַקעל אין דער האַנד. ער איז געווען דער בעשטענדיגער בעל תשובה פון דאַרטשאַרט פיט. קיינער האט ניט געוואוסט, ווער ער איז און וואו ער וואוינט. מען האט נור אזוי פיעל פון איהם געוואוסט, אַז ער האט ביי זיך אַ גרויסען פויגעל, אַ נאַכט־איילע — אַזאַ פויגעל וועלכער זעהט נור אין דער פינסטער און — דיעזער פויגעל העלפט איהם זוכען און ארומ־קריעכען אין דער מינע.

סילפּאַקס איז דאַמאַלס אויך געווען אַ רעטעניש פאַר אַלעמען. מען פלעגט איהם זאָגאַר ניט רופען ביים נאַמען, מען פלעגט איהם רופען איינפאַך דער בעל תשובה.

סילפֿאַקס איז שוין דאַמאַלס געוועזען קיין יונגער מאַן. ער איז געוועזען עלטער פֿון סיימאַן וואַרד מיט אַ יאָהר פֿופֿצעהן-צוואַנציג. ער פֿלעגט מיט קיינעם ניט רעדען און מיט קיינעם זיך ניט צונויפֿקומען. סיימאַן וואַרד האָט דאַמאַלס קיין צייט ניט געהאַט זיך צו איהם צוצוקוקען. סיימאַן וואַרד פֿלעגט דאַמאַלס נאָך געשמאַק אַרבייטען.

זייט פֿופֿצעהן יאָהר איז סילפֿאַקס פֿערשוואונדען געוואָרען. קיינער האָט ניט געוואוסט, וואו ער איז אַהינגעקומען. מיט איהם איז פֿערשוואונדען געוואָרען אַ קינד, אַ מעדכען פֿון אַ יאָהר צוויי-דריי. דיא אַרבייטער אין דאַרטשאַרט פּיט האָבען איינינגע צייט גערעט פֿון איהם, פֿלעגען פֿרעגען: וועמ איז דאָס קינד? וואו איז דאָס קינד אַהינגעקומען? אַזוי וויא קיינער האָט זיי ניט געקענט ענטפֿערן אויף דיעזע פֿראַגען, האָבען זיי אויפֿגעהערט פֿון איהם צו רעדען און דיא זאַך איז פֿערגעסען געוואָרען.

— אַלזאָ, האָט איהר איהם געקענט? האָט דזשיימס סטאַר געפֿרעגט דעם אַלטען וואַרד.

— יאָ, איך האָב איהם געקענט. ער איז דאַמאַלס אויך געוועזען אַ רעטעניש. קיינער האָט ניט געוואוסט, אויב ער האָט ערגעץ אַ פֿרוי, אַ קינד אָדער אַן אַנפֿערוואַנדטען. ער איז געוועזען אַמאָל זעהר שטאַרק. ער פֿלעגט אויפֿהייבען דיא שווערסטע משא אַליין. ער האָט פֿיינט געהאַט, מען זאָל איהם העלפֿען. ער האָט געקענט דיא מינע בעסער פֿון אונז אַלע, ער האָט קיין מאָל ניט געדאַרפֿט קיין לאַמפּ.

איינינגע אַרבייטער פֿלעגען זאָגען, אַז ער איז ניט ביי זיין גאַנצען פֿערשטאַנד. אַנדערע פֿלעגען זאָגען, אַז ער האָט אַמאָל בעגאַנגען אַ גרויס פֿערברעכען. עס האָט איהם ניט געלאָזט רוהען, זיין געוויסען פֿלעגט איהם פּלאַגען, דערפֿאַר האָט ער זיך אַליין אַרויסגערופֿען, אַז ער וויל ריזקירען זיין לעבען, אַרומגעהן אין דער מינע מיט אַ פֿאַקעל אין דער האַנד און זעהן, אויב עס געפֿינט זיך גאַז. ער איז געוועזען אַ ריכטיגער בעל תשובה, וועלכער האָט געזוכט דעם טויט פֿאַר זיינע זינד.

דאָס האָבען אָבער נור גערעדט דיא אַרבייטער. קיינער האָט ניט געקענט זאָגען פֿאַר געוויס, וואָס פֿאַר אַ מענש סילפֿאַקס איז. איך האָב געמיינט, אַז ער איז שוין לאַנג טויט. זייט פֿופֿצעהן יאָהר האָט מען איהם ניט געזעהן און מען האָט פֿון איהם ניט געהערט.

— קענט איהר מיר ניט ערקלערען, וואָס ער מיינט מיד דיא ווערטער: — „דו האָסט ביי מיר צוגענומען דיא לעצטע קוילען פֿון דער אַלטער מינע?“ — האָט דזשיימס סטאַר געפֿרעגט.

— איך ווייס, וואָס ער מיינט, האָט סיימאַן וואַרד געענטפֿערט. סילפֿאַקס האָט זיך איינגערעדט, אַז דאַרטשאַרט פּיט געהערט צו איהם. ער פֿלעגט ציטערן, ווען ער פֿלעגט זעהן, אַז דאַרטשאַרט פּיט שעפּט זיך אויס, אַז עס ווערט אַלע

מאל וועניגער און וועניגער קוילען. ער פֿלעגט שרייען אין דער הויך, אז מען בערויבט איהם. געדענקסט דוא עס מעדש?

— יא, סיימאן, איך געדענק עס זעהר גוט.

— איך האב עס שוין גאר פֿערגעסען, האט סיימאן וויטער געזאגט. ערשט יעצט דערמאן איך מיך. איך האב גערעכענט, אז ער איז שוין לאנג געשטאר־בען. קיינער וואלט ניט געגלויבט, אַז דער בעל תשובה פֿון דארטשארט פיט לעבט נאך.

— יעצט פֿערשטעה איך אַלעס, האט דשיימס סטאַר געזאגט. ער קען דיא מינע בעסער פֿון אייך. ער האט דער ערשטער ענטדעקט דיא נייע מינע און האט גערעכענט, אַז זיא געהערט צו איהם. ער קען ארומגעהן אין דער מינע אהן אַ לאמפ. ער האט געהערט, וואס איהר האט גערעדט מיט העררי'ן, ער זאל מיר שרייבען, איך זאל קומען. ער האט מיר געשריעבען אַ בריעף, איך זאל ניט קומען. ווען איך בין געקומען, האט ער עס אראפגעווארפֿען אַ שטיין אום מיך איבערצושרעקען. ער האט עס אונז פֿערמויערט אין דער נייער מינע. ער האט עס אלעס געטהאן. ברויט און וואסער האט אונז געבראכט נעללי. מעהר וויא דריי מאל האט דאס ארימע קינד אונז ניט געקענט ברענגען. מעהר האט עס אליין ניט געהאַט אדער סילפֿאַקס איז דערפֿון געוואהר געווארען און האט זיא געשלאגען. איך פֿערשטעה, אַז זיא האט דאַמאָלס געפֿיהרט דשעק רייען און לאָרד עלפֿינגסטאָן צו דעם אָרט, וואו מיר זיינען געלעגען האַלב טויט.

— איהר האט רעכט, הערר סטאר, אזוי איז עס געוועזן. דער אלטער סיל־פֿאַקס איז וואהנזיניג.

— ניין, סיימאן, ער איז ניט וואהנזיניג, האט זיך פלוצלונג מעדש אריינ־געמישט.

— איך קען אייך ניט זאגען, אויב סילפֿאַקס איז וואהנזיניג אדער ניט, האט דער אינזשעניר געזאגט לאנגזאם. איך פֿערשטעה יעצט זעהר פֿיעל און איך ווייס נאך אלץ גאר נישט. דיעזער מאן איז פֿאר מיר אַ רעטעניש. איין זאך פֿערשטעה איך, פֿאַר וואס נעללי ציטערט אזוי, ווען זיא הערט רעדען פֿון'ם ברו־נען און ווען זיא האט דערזעהן דעם נאמען סילפֿאַקס. וואס פֿאר אַ טרויעריגעס לעבען האט דאס אונגליקליכע קינד געפֿיהרט זייט פֿופֿצעהן יאהר!

— יא, טרויעריג, זעהר טרויעריג, האט סיימאן זיך אפגערופֿען. דיא איינ־ציגע לעבעדיגע זאכען, מיט וועמען זיא פֿלעגט זיך צונויפֿקומען זיינען געוועזן דער ווילדער סילפֿאַקס און דער נאך ווילדערער פֿויגעל. איך פֿערשטעה, אז דיעזער פֿויגעל האט דאמאלס ארויסגעריסען פֿון העררי'ס הענד דעם לאָמפּ. דערזעלבער פֿויגעל האט געוואלט צובייסען דעם שטריק, ווען העררי האט גע־פֿונען נעללי'ן האלב טויט אין ברונען.

— איך פערשטעה יעצט, אַז עס פֿערדריסט איהם שטאַרק, ווען ער איז געוואהר געווארען, אַז העררי וויל הייראטהען נעללי'ן, האט זיך אפגערופֿען דיא אלטע מעדש. ער דענקט, אַז העררי'ס פֿאטער האט איהם בערויבט, האט

צוגענומען ביי איהם זיין מינע. העררי אליין האט ביי איהם אוועקגערויבט זיין קינד, זיין עניקעל אדער זיין טאכטער.

— איך פערשטעה עס גאר ניט, האט דשיימס סטאר געזאגט. ווער ער איז און וואס ער איז, דארף ער דאך אזוי פיעל פערשטעהן, אז נעללין איז פיעל בעסער צו לעבען צווישען מענשען אלס צו זיין פערשפארט ערגעץ אין א פינסטערען ברונען. ער דארף דאך פערשטעהן, אז א מעדכען דארף הייראטהען. ווען ער האט זיך זארגט פאר נעללין און האט זיא ערצויגען, האט ער זיא דאך געוויס ליעב. וויא קומט עס אלזא, וואס ער וויל זיא יעצט טייטען מיט אלעמען צוזאמען? פאר וואס טרעט ער ניט ארויס פריי און אפען און פאדערט ניט זיין טאכטער, זיין עניקעל אדער וואס נעללי געהערט זיך אן מיט איהם?

— וואס טהוט מען אלזא? האט דער אלטער סיימאן געפרעגט טרויעריג. וויא דיא געשיכטע איז, שוועבען מיר שטענדיג אין טאדעס געפאהר. ער קען דאך יעדע מינוט אונז עפעס אפטהאן, אונז אלע פערניכטען.

דשיימס סטאר האט זיך פערטראכט. דיעזער געדאנק פלאגט איהם שוין זייט איינינע וואכען. פלוצלונג איז איהם עפעס איינגעפאלען אין קאפ.

— מיינע פריינד! דיא איינציגע פערזאן, וועלכע קען אונז אויפקלערן אין דיעזער אנגעלעגענהייט; דער איינציגער מענש, וועלכער קען אונז געבען א גוטען ראטה און קען אונז העלפען, איז — נעללי. ביז אהער האבען מיר זיא געשוינט. זיא האט געשוויעגען און מיר האבען זיא ניט געוואלט צווינגען צו רעדען. מיר האבען געמוזט אזוי טהאן, ווייל אזוי פאדערט דיא מענשליכקייט, דיא העפליכקייט.

יעצט אבער, ווען מיר זיינען אין געפאהר, מוזען מיר זיא בעטען, זיא זאל אונז דערצעהלען אלעס, וואס זיא ווייס איבער סילפאקס. מעגליך, אז מיר וועלען געפינען פאר נעטהיג, זיא זאל איהם רופען, זאל מיט איהם רעדען, זאל איהם ערקלערן, אז מיר מיינען קיין שלעכטעס; אז ווען ער וויל, קען ער וואינען ביי אונז. מיר וועלען איהם אויפנעהמען מיט פערגניגען.

— איהר האט רעכט, העררר סטאר, האט זיך העררי אפגערופען. איך בין זיכער, אז נעללי ווערט געוויס דערצעהלען אלעס, וואס זיא ווייס פון'ם אלטען סילפאקס. זיא האט אונז אלע ליעב און וועט געוויס טהאן אלעס מעגליכע אום אונז צו רעטען. דיא מוטער האט זעהר גלייך געטהאן, וואס זיא האט אריינגעפיהרט נעללין אין איהר צימער. זיא מוז זיך אביסעל בערוהיגען. — זאל איך געהן זיא רופען?

— דוא דארפסט מיך ניט רופען, העררי! האט אויסגערופען הינטער איהם א העלע, קלינגענדע שטימע.

נעללי איז געשטאנען פאר זיי. זיא איז געוועזען נאך בלייך אבער גאנץ רוהיג. איהרע אויגען זיינען געוועזען פערוויינט, זיא איז אבער געוועזען מוטהיג און עטשלאסען. עס איז געוועזען דייטליך, אז זיא האט געקעמפפט מיט זיך אליין און

האט זיך ענדליך ענטשלאסען צו דערצעהלען אלעס אום צו רעטען דיא מענשען, וועלכע זיא האט געליעבט.

— קום אהער נעללי! ליעבע נעללי! מיר האבען נור וואס גערעדט פון דיר, האט הערריי אויסגערופען און האט זיא גענומען ביי דער האנד.

— פאטער סיימאן, מוטער מעדש און איהר אלע מוזט ענדליך וויסען אלעס, האט נעללי געזאגט ענטשלאסען. דוא, הערריי, מוזט וויסען, אז דוא האסט מיך דאן ארויסגעשלעפט פון ברונען צו דיין אונגליק. הלואי, וואלסט דוא עס ניט געטהאן! ליידער, עס איז יעצט צו שפעט עס צו בעדויערן.

— וואס רעדסט דוא, נעללי? איך ליעב דיך! דוא ביסט ביי מיר טהייערער פון אלעס אין דער וועלט.

— לאמיר עס לאזען, האט זיך דשיימס סטאר ארייגעמישט. מיר בעטען דיך, נעללי, דוא זאלסט אונז דערצעהלען אלעס, וואס דוא ווייסט און זאלסט אונז זאגען, אויב עס איז דא עפעס אַ מיטעל אונז צו רעטען פון דער געפאהר, אין וועלכער מיר געפינען זיך.

ער האט צוגערוקט אַ שטוהל לעבען זיך און האט געבעטען נעלליין, זיא זאל זיך זעצען לעבען איהם. נעללי האט זיך אניעדערגעזעצט און האט אנגעהויבען צו דערצעהלען.

— דער אלטער סילפאַקס איז מיין גראספאטער. מיין פאטער און מיין מוטער האב איך ניט געקענט. ערשט ווען איך האב מיך בעקענט מיט דיעזער פרוי (זיא האט געוויעזען אויף דיא אלטע מעדש), בין איך געוואהר געווארען, וואס עס הייסט אַ מוטער. ערשט דאמאלס האב איך אנגעהויבען צו פיהלען, וויא שטאַרק און וויא הייליג דיא מוטערליעבע איז.

דיא אלטע מעדש האט אנגעהויבען צו וויינען און האט אַ קוש געטהאן נעלליין אין שטערן.

— איך האב ניט געוואוכט, וואס אַ פאטער איז, ביז איך האב מיך בעקענט מיט סיימאן פארד, האט נעללי ווייטער דערצעהלט. איך האב ניט געוואוסט, וואס אַ פריינד איז, ביז וואנען הערריי האט מיך ארויסגעשלעפט פון ברונען.

זייט איך בין געקומען צו מיין פערשטאנד האב איך געלעבט גאנץ אליין אין דיא פינסטערע און טיעפע ווינקעלעך פון דער מינע. איך זאג, אז איך האב געלעבט גאנץ אליין, ווייל איך פלעג זעלטען זעהן מיין גראספאטער. ער פלעגט זיך זארגען פאר מיר, פלעגט מיר ברענגען עסען, פלעגט אמאל מיט מיר פערברענגען איניגע צייט און פלעגט ווידער פערשווינדען. איך האב פאר איהם מורא געהאט און בין געווען צופריעדען, ווען ער איז ניט געווען לעבען מיר.

איך געדענק עס גאנץ שוואך, אבער איך געדענק עס דאך, אז לעבען מיר פלעגט זיך געפינען אַ ציעג. ווען איך פלעג זיין הונגעריג, פלעג איך מיך ארונטערלעגען אונטער דער ציעג און פלעג זויגען איהר מילך; ווען איך פלעג זיין זאַט, פלעג איך מיך שפיעלען מיט דער ציעג. פלוצלונג איז דיא ציעג פערשוואונדען געווארען. איך וויים ניט, וואו זיא איז אהינגעקומען. איך האב זעהר געוויינט

און געבעטען מיין גראספּאטער, ער זאל מיר ברענגען מיין „מיני“. — אזוי פלעג איך רופען דיא ציג.

מיין גראספּאטער האט מיר געבראכט אנאנדער מין חיה. יעצט ווייס איך, אז דאס איז געווען אַ הונד. דאמאלס האב איך ניט געוואוסט, וואס דאס איז. דער הונד איז מיר געפעלען און איך פלעג מיך מיט איהם שפּיעלען. מיין גראס-פּאטער האט איהם אבער ניט געקענט ליידען, ווייל ער פלעגט בילען און מאכען אַ ליארם, ווען ער האט דערהערט ערגעץ געהן. מיין גראספּאטער האט פיינט געהאט אַ ליארם. מיר האט ער אנגעזאגט עטליכע מאל, איך זאל שווייגען און איך פלעג שווייגען. דער הונד אבער האט אויף קיין פאל ניט געוואלט שווייגען.

דער הונד איז פערשוואונדען. איך בין ווידער געבליעבען אליין און פלעג ווידער וויינען. דער גראספּאטער האט מיר ענדליך געבראכט אַ גרויסען פויגעל. אנפאנגס פלעג איך מורא האבען פארן פויגעל, ווייל ער האט געהאט שארפע נעגעל און אַ שארפען שנאבעל. ער פלעגט זיך בייסען, ווען איך פלעג איהם וועלען נעהמען אין דיא הענד. אין אַ קורצע צייט אבער בין איך געווארען מיט איהם אזוי פריינדליך, אַז ער פלעגט ניט אפּטרעטען פון מיר. ער פלעגט פאל-גען, וואס איך פלעג איהם הייסען, פלעגט עסען מיט מיר, טרינקען מיט מיר און שלאפען מיט מיר.

מיין גראספּאטער האט עס ענדליך פערדראסען, וואס איך בין אזוי פריינד-ליך מיטן פויגעל און ער פלעגט זוכען אלערליי מיטעל, אַז מיר זאלען ניט זיין אפּט צוזאמען. איך בין שוין אבער עלטער געווארען און פלעג מיך שוין קענען בעגעהן אהן דעם פויגעל. דענאך זיינען מיר געווען גוטע פריינד און קוים פלעגט דער פויגעל קומען צו פליהען, פלעגט ער באלד צוקומען צו מיר און רעדען צו מיר. מיר פלעגען זיך זעהר גוט פערשטעהן.

וואס רעד איך אבער אזוי פיעל פון זיך? לאמיך בעסער רעדען פון אייך.

— ניין, נעללי, דערצעהל אלעס, וואס דוא ווייסט, האט דזשיימס סטאַר געבעטען.

— מיין גראספּאטער פלעגט זיין זעהר בייז, פאר וואס איהר וואוינט אין דער מינע, האט נעללי ווייטער דערצעהלט. אבוואהל מיר האבען געוואוינט ווייט, ווייט פון אייך, פלעג איך אפּט הערען, וויא ער ברומט: וואס טהוען זיי דא? — פאר וואס געהען זיי ניט ארויף אויבען?

ווען איך פלעג איהם פרעגען, וואס הייסט אויבען? וואס פאר אַ מענשען לעבען דארט אויבען? פלעגט ער ווערען בייז און פלעגט מיט מיר ניט רעדען עטליכע טעג נאכאנאנד.

שרעקליך בייז און ווילד איז ער געווארען, ווען ער האט דערזעהן, אַז איהר זוכט ווייטער אין דער מינע. איך ציטער, ווען איך דערמאן מיך אין יענער צייט. ער האט געשווארען, אַז אויב איהר וועט עפענען דיא נייע מינע פריהער פון דער צייט, וואס ער ווייס, וועט ער אייך אלע אומברענגען. —

נעללי האט געשוויגען אַ פּאר מינוט. זיא האט אויפגעאטהעמט.

— דערצעהל ווייטער, נעללי! האט דשיימס סטאר געבעטען.

— ווען ער האט דערזעהן, אַז איהר האט ווירקליך אויסגעבראכען א נייע טהיר אין ניי אבערוויל, איז ער געוואָרען, וויא וואהנזיניג. ער האט געהייסען זיין פֿויגעל פֿערלעשען אייער לאמפּ און האט אייך פֿערמויערט אין דיא פֿינסטערע געננג פֿון ניי אבערוויל. איך בין געווען דיא איינציגע, וועלכע האב דערפֿון געוואוסט. איך האב עס ניט געקענט צוזעהן, אז מענשען זאלען שטארבען פֿון הונגער און איך האב אייך געבראכט ברויט און וואסער — דאס לעצטע, וואס איך האב געהאט. — איך האב געוואלט אייך ארויספֿיהרען. מיין גראָספֿאטער האט אבער בעמערקט, אז איך עס עפּעס אין דיא לעצטע טעג צופֿיעל און האט מיך פֿערשפּארט אין אַ ברונען ווייט, ווייט פֿון אייך.

איינינע טעג בין איך געלעגען פֿערשפּארט. ענדליך איז עס מיר געלונגען צו אנטלויפֿען. איך בין ארומגעגאנגען אין דער מינע, ווען איך האב דערהערט, אז מענשען קומען. דאס איז געווען דשעק רייען מיט נאך מענשען, וועלכע איך קען ניט. איך האב זיי געפֿיהרט און האב זיי געוויעזען, וואו איהר ליעגט פֿערשפּארט און האלב טויט. מען האט אייך געפֿונען און אין אַ קורצע צייט ארום האט איהר אנגעהויבען צו בעארבייטען דיא מינע.

פֿון דיעזער צייט אן איז מיין גראָספֿאטער געווארען נאך בייזער און נאך ווילדער. איך האב געמיינט, אַז ער וועט מיך טייטען. איך האב געוואלט אנטלויפֿען, ער האט מיך אבער אזוי שטארק געהיט, אז איך האב עס ניט געקענט טהאן. איין מאל איז ער געקומען פֿון ערגעץ אזוי בייז און אזוי אויפֿגערעגט, אַז ער האט מיך גענומען ביי דער האנד און האט מיך אריינגעווארפֿען אין דעם פֿינסטערן ברונען, וועלכען ער האט פֿערמויערט מיט גרויסע שטיינער, איך זאל ניט קענען ארויסגעהן. פֿון דארטען האט מיך הערי געראטעוועט. דער גראָספֿאטער האט גערופֿען דאס פֿויגעל צו זיך, דער פֿויגעל אבער האט מיך אזוי ליעב געהאט, אז ער האט אויף קיין פֿאל ניט געוואלט אפּטרעטען פֿון מיר.

וויא לאנג איך בין דארט געלעגען אין פֿינסטערן ברונען, ווייס איך ניט. איך בין געווארען אליין שוואכער און שוואכער, ביז איך האב פֿערלארען מיין בעוואוסטזיין. דוא הערי האסט מיך דאן געראטעוועט.

איהר זעהט יעצט, אז איך קען ניט הייראטהען הערי'ן, ווייל מיין גראָספֿאטער וועט געוויס ברענגען אן אונגליק אויף ניי אבערוויל.

— וואס רעדסט דוא, נעללי? האט הערי אויסגערופֿען און האט זיא אנגעחאַפּט ביי דיא הענד.

נעללי האט זיך אויסגעריסען פֿון איהם.

— ניין, הערי! עס איז אומזיסט. דאס איינציגע מיטעל אייך צו רעטען איז, אז איך זאל צוריקגעהן צו מיין גראָספֿאטער. — זייט געזונד, איהר גוטע, ליעבע און געטרייע מענשען! זייט געזונד איהר סיימאן און איהר מעדש! זיי געזונד, הערי! — איך דאנק אייך אלע פֿאר אַלעס גוטע, וואס איהר האט געטהאן געגען מיר. איך האב געמיינט, אז איך וועל לעבען צווישען מענשען, אַז

איך וועל גליקליך זיין. איך זעה אבער, אַז עס איז אונמעגליך. איך מוז צוריקגעהן צו איהם. איך מוז טראגען מיין שיקזאל. דערמאנט מיך אמאל, איהר גוטע, ליעבע מענשען. זייט זיכער, אז איך וועל אייך קיין מאל ניט פערגעסען.

זיא האט זיך אויפגעהויבען פון איהר שטוהל און האט זיך געלאזט געהן צו דער טהיר. הערדי, סיימאן און מעדש זיינען איהר נאכגעלאפען און האבען זיא צוריקגעהאלטען.

— וואס טהוכט דוא, נעללי? מיר וועלען דיך ניט לאזען געהן. דוא מוזט בלייבען ביי אונז!

דער אינזשעניר האט זיך דאן אויפגעהויבען און איז צוגעגאנגען צו נעללין. ער האט געהייסען סיימאן ווארד, זיין פרוי און זיין זוהן, זיי זאלען זיא אפלאָזען.

— זעץ דיך, נעללי, האט ער געבעטען, איך האב נאך מיט דיר וואס צו רעדען. אייל דיך ניט, הער נור מיך פריהער אויס.

נעללי האט זיך אניעדערגעזעצט.

— הער נור, נעללי! מיר וועלען דיך אויף קיין פאל ניט לאזען צוריקגעהן צו אַ מענשען, וועלכער האט דיך געלאזען שטארבען פאר הונגער. דוא מעגסט וועלען געהן, מיר וועלען דיך ניט לאזען. מיר וועלען דיך צוהאלטען מיט געוואלט. מיר וועלען דיך פערשליעסען, וויא דיין גראספאטער סילפאַקס האט געטהאן. מיר ווייסען, אז ער וויל אונז שלעכטעס טהאן. מיר וועלען אבער געפינען מיטעל. זייא אזוי זיך צו שיצען פאר איהם. ער איז ניט מעהר, וויא אַ מענש. געגען אַ מענשען קענען מיר זיך שוין שיצען.

— הערר דשיימס סטאר, איהר ווייכט גאר ניט, וואס איהר פערלאנגט פון מיר. איהר קענט ניט מיין גראספאטער. ער איז פול אומעדום און מען קען איהם אין ערגעץ ניט געפינען. איך האב קיין מאל ניט געוואוסט, וואו ער האלט זיך אויף. ער פלעגט קומען צו מיר אויף אַ קורצע צייט, פלעגט מיר ברענגען עסען און פלעגט פערשווינדען. איך האב איהם קיין מאל ניט געזעהן שלאפען. עס זיינען געווען צייטען, ווען איך האב צו דריי-פיער טאג ניט געגעסען, איך האב איהם אויסגעזוכט אין דער גאנצער מינע און פלעג איהם אין ערגעץ ניט קענען געפינען — פלוצלונג פלעגט ער ארויסשפרינגען פאר מיר, וויא פון אונטער דער ערד.

ער זעהט אלעס און קיינער זעהט איהם ניט. ער ווייס אלעס, וואס איהר טהוט און רעדט, זאגאַר וואס איהר טראכט. אַ בעוויז האט איהר, אז קוים איז ער געוואהר געווארען, אז איהר האט געשריעבען אַ בריעף צום אינזשעניר, ער זאל קומען, האט ער באלד נאך געשריעבען אנאנדער בריעף, ער זאל ניט קומען.

— וויא עס וויַזט אויס, איז דיין גראספאטער אַ געלערנטער. ער שרייבט גאנץ גוט, האט דשיימס סטאר בעמערקט.

— אָה! ער ווייס זעהר פיעל. ער פלעגט מיר דערצעהלען פיעל זאכען, וועלכע איך האב ניט פערשטאנען. ער האט מיך געלערנט, איך זאל האַסען דיא וועלט, איך זאל האסען דיא מענשען. ער אליין האַסט און פעראַכטעט אלע מענשען. ער קען זיי ניט לײדען. ער פלעגט מיר ראַטהען, איך זאל אויך אַנט=

לויפען פֿון דיא שלעכטע מענשען. ער האט אזוי געווירקט אויף מיר, אז ווען הערריי האט מיך גערעטעט פֿון ברונען און איך בין געקומען צו זיך, האב איך געוואלט אנטלויפען פֿון זיי. איך האב זיי פֿיינט געהאט. דיא מוטער מעדש אבער האט מיך בעהאנדעלט אזוי פֿריינדליך און אזוי מוטערליך, אז איך האב איינגעזעהן, אז דיא מענשען זיינען גאר ניט אזוי שלעכט, וויא מיין גראָספֿאטער האט מיך געלערנט.

ווען איך האב שפּעטער געזעהן, וויא דיא פֿאמיליע ווארד לעבט אזוי פֿריינדליך, אזוי שטיל און אזוי גליקליך, האב איך זיא ליעב בעקומען. — מעגליך, אַז מיין גראָספֿאטער קען אויך ניט דיא וועלט; מעגליך, אַז ווען איך וועל קומען צו איהם און וועל איהם דערצעהלען אלעס, וואס איך וויים יעצט, וועט ער בעסער ווערן און וועט קומען צו אייך.

אלע האבען געשוויעגען און האבען אויפֿמערקזאם אויסגעהערט, וואס נעללי האט גערעדט. ווען זיא האט געענדיגט, זיינען איהרע אויגען פֿול געווארען מיט טרערין און זיא איז אניעדערגעפֿאלען אויפֿ'ן שטוהל. דיא אלטע מעדש איז צו איהר צוגעגאנגען, האט זיא צוגעפרעסט צום הארצען און האט געזאגט:

— ניין, נעללי! איך וועל דיך ניט לאזען אוועקגעהן פֿון אונז.

— הערסט דוא, נעללי, וויאס אונזער מוטער זאגט? האט הערריי אויסגעשריען. בלייב ביי אונז! אדער איך וועל געהן מיט דיר, וואוהין דוא וועסט געהן.

מעהר האט מען ניט געקענט רעדען. נעללי איז געווען זעהר אויפֿגערעגט און האט געוויינט. דיא אלטע מעדש האט אויך געוויינט און האט נעללי'ן ניט אפּגעלאזען.

22טעם קאַפּיטעל.

דיא האכצייט.

דשיימס סטאַר האט זיך גוט דערשראקען פֿארן אלטען סילפֿאַקס. ווער וויים, וואס אַ וואהנזיניגער קען טהאן? פֿיעללייכט איז ער גאר קיין וואהנזיניגער, זאנדערן ער האט עפּעס אן אורזאכע צו האַסען דיא ארבייטער פֿון דער מינע אדער דיא פֿאמיליע ווארד? עפּעס אן אורזאכע מוז דאך דא זיין.

ער האט דאהער געטהאן אלעס מעגליכע אום צו שיצען ניי אבערוויל און קאָהל סיטי. ער האט געדונגען מענשען, זיי זאלען ארומגעהן אַ גאנצע נאכט. ער האט געשטעלט אגענטען פֿון דער געהיים פאליציי אין אלע ווינקעלעך.

מען האט זוייטער אנגעהייבען צו זוכען אין דעם איינגעפֿאלענעם שלאס, דונאלד קעסל. דשיימס סטאר איז יעצט געווען פֿעסט איבערצייגט, אז דער אלטער סילפֿאַקס האלט זיך אויף ערגעץ אין אלטען שלאס, אז ער פֿלעגט עס מאכען דיא „פֿייער דאמע". ער וויים, וואו עס האט זיך אנגעזאמעלט גאז אין דער מינע און צינדעט איהם אונטער. עס איז זאגאר מעגליך, אז סילפֿאַקס איז אַ גרויסער געלערנטער, אַ גרויסער בעמיקער, וועלכער האט אַ לאַבאָראַטאָריום אין דער מינע.

עס איז ווייטער געבליעבען ביי איהם און סיימאן ווארד, אַז הערריי זאל דאך הייראטאען נעללין. זיי האבען גערעכענט, אַז קוים וועט ער זיא הייראטהען, וועט סילפאַקס מעהר זיי ניט בעאונרוהיגען.

אזוי זיינען פערגאנגען דיא לעצטע עטליכע טעג. נעללי האט זיך אין גאנצען בערוהיגט. מעדש האט אויף איהר אזוי געווירקט, אז זיא האט זיך ענדליך ענטשלאסען צו בלייבען און צו הייראטהען.

דשיימס כטאר האט מעהר פון איהר קיין געהיימניסע ניט געהאט. ער האט מיט איהר גערעדט, וויא מיט זיין גלייכען און האט איהר ערקלערט, אז אויב איהר גראספאטער ליעבט זיא, וועט ער ענדליך זיך מיט איהר איבערבעטען אין טאג פון איהר האכצייט.

דיעזער טאג איז ענדליך געקומען. דיא ארבייטער האבען אוועקגעלעגט דיא ארבייט אין האבען זיך אנגעטהאן איז זייערע בעסטע קליידער. מענער, פרויען און קינדער האבען זיך פערזאמעלט ארום דער קירכע. דיא אלטע מעדש האט אנגעקאכט און אנגעבאקען אזוי פיעל, אז עס זאל זיין גענוג פאר א גאנצען רעגימענט סאלדאטען. דער אלטער סיימאן האט געהייסען ברענגען א גאנצען וואגען מיט ביער. אלע האבען ערווארטעט א פרעהליכען טאג.

דיא האכצייטס צערעמאניע האט געדארפט זיין אום צוועלף אוהר. דיא קירכע איז געוועזען פול מיט מענשען. דער גייסטליכער האט געווארט אויף דער טהיר, אז דיא בראַאוט און דער ברויטיגאם זאלען קומען און ער זאל זיך אנהייבען דיא צערעמאניע.

באלד זיינען אנגעקומען דשיימס סטאר און לארד עלפינגסטאן אלס אונטערפיהרער מיטן ברויטיגאם. נאך זיי איז געגאנגען סיימאן ווארד, דיא אלטע מעדש, נעללי, דשעק רייאן און איניגע מעדכען פון קאַהל סיטי. נעללי איז געוועזען בלייך און אונרוהיג. זיא האט זיך אבער געגעבען אלע מיה, זיא זאל שמייכלען און ניט ווייזען, אז זיא האט עפעס מורא.

אלע זיינען אריינגעגאנגען אין קירכע. עס האט זיך אנגעהויבען דיא צערעמאניע. דער ארגעל האט געשפיעלט. דער גייסטליכער האט געהאלטען אַ פרעדיגט. דאן איז אלעס שטיל געווארען. דער ברייטיגאם און דיא בראַאוט זיינען צוגעקומען צום גייסטליכען.

— הערריי ווארד, ווילסט דוא נעהמען נעללין צור פרוי, זיא ליעבען און שעצען און זיך זארגען פאר איהר דיין לעבען לאנג? האט דער גייסטליכער געפרעגט.

— יא! האט הערריי געענטפערט

— נעללי, ווילסט דוא נעהמען הערריי ווארד אלס דיין מאן, און איהם ליעבען, אכטען און שעצען? האט דער גייסטליכער ווייטער געפרעגט.

איידער נעללי האט צייט געהאט צו ענטפערן, האט מען געהערט אַ שרעקליכען רעש און אן אונגעהייערן קראַך. אַ גרויסער שטיין, וועלכער איז געהאנגען איבערן טייך מאַלקאַלם האט זיך פלוצלונג געעפענט. דאס וואסער פון מאַלקאַלם

לייק האט זיך אריינגעלאזען אין אַ גרויסער הייל, פֿון וועלכע קיינער האט ביז אהער ניט געוואוסט. אַלע זיינען ארויסגעלאָפען פֿון דער קירכע זעהן, וואס עס איז געשעהן.

אויפֿן מאַלקאָלם לייק האט זיך געוויעזען אַ שיפֿעל. אין שיפֿעל איז געשטאנען אן אלטער מאן מיט לאנגע ווייסע האר און מיט אַ לאנגע ווייסע בארד. אין דער האנד האט ער געהאלטען אַ זיכערהייטס לאמפ און איבער זיין קאפ איז געפֿלויגען אַ גרויסער פֿויגעל. ווען ער האט דערזעהן דיא מענגע, האט ער אנגעהויבען צו שרייען:

— דער מינען גאז! פֿייער! טויט אייך אלעמען! איהר וועט אלע מוזען שטארבען!

אין דיעזער מינוט האט מען דערהערט אַ שטאַרקען גערוך פֿון מארש-גאז אדער מינען גאז.

— ארויס פֿון דער מינע! רעטעט אייך! האט געשריען דער אינזשעניר.

ער האט פֿערשטאנען, אין וואס פֿאר א געפֿאהר זיי געפֿינען זיך. דער אלטער האט געוואוסט, אז עס איז דא אין דער מינע אַ הייל, וואו עס האט זיך אנגעזאמעלט זעהר פֿיעל מארש-גאז און ער האט געעפֿענט דיעזע הייל.

— טויט אייך אלעמען! איהר וועט אייך ניט קענען רעטען, עס איז צו שפעט! האט געשריען דער אלטער סילפֿאַקס.

הערריי האט געחאַפט נעלליין אויף דיא הענד און האט געוואלט מיט איהר אנטלויפֿען. עס איז געווארען אַ שרעקליכער ווירוואר, אַ געשריי, אַ ליארם און א געוויין. דיא פֿרויען זיינען געפֿאלען אין אהנמאַכט, דיא קינדער האבען געשריען, דיא מענער זיינען געלאָפען צו דיא עלעקטערישע וואגאנעס.

אין דיעזע מינוט האט א מאן אראפגעווארפֿען פֿון זיך דעם ראק און דיא שטיוועל און האט זיך אריינגעווארפֿען אין מאלקאָלם לייק. ער איז געשוואומען צום שיפֿעל. ער האט געוואלט חאַפען דעם אלטען און ארויסרייסען פֿון איהם דעם לאמפ. דער גאז איז דערווייל נאך ווייט. ווען דער אלטער וועט איהם ניט אונטערצינדען, וועט מען נאך קענען רעטען דיא מינע. דשעק רייען האט גוט פֿערשטאנען, וואס דער אלטער מיינט. ער וויל מאכען אן עקספלאזיאן און דערהרגעט ווערן מיט אלעמען. קוים וועט ער ביי איהם ארויסרייסען דעם לאמפ פֿון דיא הענד, איז דיא געפֿאהר פֿאראיבער.

דער אלטער סילפֿאַקס האט פֿערשטאנען, וואס דשעק רייען וויל טהאן. ער האט צובראכען דאס גלעזעל פֿון זיין לאמפ, האט אנגעצונדען אַ לאנג שטיקעל האלץ און האט איהם אריינגעלעגט דעם פויגעל אין שנאבעל. דאן האט ער אריינגעווארפֿען דעם לאמפ אין וואסער.

— ארויף! אויבען! האט סילפֿאַקס געשריען צום פויגעל.

נאך אַ מינוט און ניי אבערוויל מיט אלע מענשען וואלטען אויף דער וועלט ניט געווען.

אין דיעזע מינוט האט זיך נעללי ארויסגעריסען פֿון העררי'ס הענד און האט אנגעהויבען צו רופֿען דעם פֿויגעל.

— צו מיר, האַרפֿאַנג! צו מיר!

דער פֿויגעל איז געבליעבען שטעהן אַ פאר סעקונדען. ער האט דערקענט נעללי'ס שטימע און האט זיך אנגעהויבען אראפצולאזען צו איהר. צו גלייכער צייט האט דשעק רייען אנגעכאַפּט דאס שיפֿעל און האט עס געוואלט ארויסשלעפען אויפֿ'ן ברעג.

דער אלטער סילפֿאקס האט דערזעהן, אז זיין פלאן איז ניט געלונגען. דער פֿויגעל האט ארויסגעלאזען דאס ברענענדע שטיקעל האלץ פֿון שנאבעל און דשעק רייען וויל איהם ארויסשלעפען אויפֿ'ן ברעג צו דיא מענשען, וועלבע ער האַסט. ער האט געגעבען א שרעקליכען, ווילדען, אונמענשליכען געשריי און האט זיך אריינגעווארפֿען אין דיא שווארצע וואסערן פֿון מאַלקאָלם לייק.

— רעטעט איהם! רעטעט איהם! האט נעללי געשריען און האט געבראכען דיא הענד.

העררי האט אראפגעווארפֿען פֿון זיך דעם ראק און האט זיך אויך אריינגעווארפֿען אין וואסער. ער און דשעק האבען זיך אונטערגעטונקט עטליכע מאל און האבען געוואלט רעטען דעם אלטען סילפֿאַקס. ער איז אבער אראפ צום גרונד, וויא בליי. זייער מיה איז געווען אומזיסט. דיא וואסערן פֿון מאַלקאָלם לייק האבען ניט געוואלט ארויסגעבען דעם טויטען.

23טעס קאַפּיטעל.

ווער איז געווען דער אלטער סילפֿאַקס?

ניי אבערוויל איז געווען געראַטעוועט. דער אינזשעניר האט באלד געהייסען, אז אלע לופֿט רייניגונגס מאשינען זאלען אנהייבען צו ארבייטען און ארויסצוטרייבען דיא שלעכטע לופֿט און דעם מאַרש-גאז פֿון דער מינע. אלע ארבייטער האבען געארבייט לוסטיג און מונטער. דיא מינע איז געבליעבען ריין.

נעללי איז קראנק געווארען און איז צוויי וואכען געלעגען צו בעט. פֿון דער האַלבצייט האט דערוויַיל קיין רעדע ניט געקענט זיין, דערפֿאר אבער איז אין דער מינע געווארען שטיל. נור פֿון צייט צו צייט פֿלעגט מען זעהן דעם גרויסען פֿויגעל דורכפֿליעהען. ער האט אויך געהאַסט דיא מענשען און פֿלעגט אנטפֿלויפֿען פֿון זיי.

זעקס מאנאטע נאכ'ן טויט פֿון'ם אלטען סילפֿאַקס האט העררי און נעללי געהייראטהעט אין דער קירכע פֿון קאַהל סיטי. דאס מאל האט קיינער ניט געשטערט און גאנץ קאהל סיטי האט פֿערבראכט א פֿרעהליכען און גליקליכען טאג. ביער איז געפֿלאסען, וויא וואסער. דשעק רייען האט געזונגען, ביז ער איז הייזעריג געווארען.

דער אלטער סיימאן און זיין פֿרוי מעדש זיינען געווען דיא גליקליכסטע מענשען אין קאַהל סיטי.

דשיימס סטאר דאגעגען האט ניט גערוהט. ער האט געוואלט וויסען, ווער עס איז געוועזן דער אלטער סילפאַקס. דאס שיקזאַל פון דיעזען מענשען האט איהם אזוי אינטערעסירט, אַז ער האט ניט גערוהט און געראַסט, ביז ער האט אויסגעפונען דעם ארט, וואו דער אלטער האט געוואינט.

דאס איז געוועזן א הייל אין אַ שטיין. דארט האט ער געפונען פיעלע אלטע ביכער און אַ גאנצע כעמישע לאַבאָראַטאָריום. דער אלטער סילפאַקס איז ווירקליך געוועזן אַ גרויסער געלערנטער. צווישען זיינע ביכער האט ער געפונען א העפט, אין וועלכען דער אלטער האט בעשריעבען זיין לעבענס געשיכטע.

ער האט גאר געהייסען דונאַלד און איז געוועזן אַ גראַף. ער האט אמאל געגלענצט אין הויף ביים קעניג געארג דעם פיערטען, דער קעניגין וויקטאריא׳ס פאטער. דאס לעבען אין הויף, דיא פאלשקייטען און דיא אינטריגען פון׳ם הויף האבען איהם אבער אזוי געעקעלט, אַז ער האט זיך ענדליך צוריקגעצויגען פון דער וועלט און האט זיך בעזעצט אין דעם אלטען שלאס פון זיינע עלטערן, אין דונאלד קעסל.

דארט האט ער אויסגעפונען אלע געהיימניס פון ניי אבערוויל. אין זיין לעבענס בעשרייבונג האט דער אלטער סילפאַקס ערקלערט, פאר וואס ער האט דאמאלס פערפיהרט דעם קאפיטאן פון דער „מאַטאַלאַ“. ער האט געהאט אַ האַס געגען איהם פאר אן אלטער בעליידיגונג און האט זיך אן איהם נקם געוועזן.

דשיימס סטאַר האט קיינעם ניט דערצעהלט דיא געשיכטע פון׳ם אלטען סילפאַקס. דאס איז דיא אורזאכע װאר וואס מיר דערצעהלען זיא אויך ניט. אין דיעזער געשיכטע ווערען קאמפראמאטירט פיעלע גרויסע לייט פון ענגלישער אריסטאקראטיע און מיר ווילען אונז ניט בעשעפטיגען מיט סקאנדאלען.

העררי און נעללי זיינען געוועזן גליקליך. נעללי פלעגט אפט צורופען דעם פויגעל האַרפאַנג און פלעגט איהם געבען עסען. פון העררי׳ן אבער פלעגט דער פויגעל אנטלויפען. ער האט איהם פיינט געהאט דערפאר, וואס ער האט ביי איהם אוועקגערויבט זיין נעללי.

ע נ ד ע.

אין קורצען וועלען מיר פארטזעצען דיא הערויגאבע פון דיא איבעריגע זשול ווערן׳ס ווערק.